

ISSN 2822-3349

Ana Tema:
İstihbarata Giriş

İSTİHBARAT
ÇALIŞMALARI VE
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele
Araştırma Merkezi Derneği
Ankara 2022

i

Journal of Intelligence
Research and Studies

Ç

Cilt/Volume: 1
Sayı/Issue: 1
Yıl/Year: 2022
Haziran/June

A

www.icadergisi.com

D

editor@icadergisi.com

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi

İÇAD

Journal of Intelligence Research and Studies

ISSN 2822-3349 (Basılı/Print)

ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi/Online)

Cilt / Volume: 1 Sayı / Issue: 1 Yıl / Year: 2022

Haziran / June

İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI VE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

İÇAD

KÜNYE

ISSN 2822-3349 (Basılı) ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi)

İMTİYAZ SAHİBİ

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği Adına,
Ediz EKİNCİ

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Soner ALAN

BAŞ EDİTÖR

Mehmet DAYSAL, Emekli Korgeneral

EDİTÖR

Serhat Ahmet ERKMEN, Altınbaş Üniversitesi

EDİTÖRLER KURULU

Tarık OĞUZLU, İstanbul Aydın Üniversitesi

Bariş ÖZDAL, Uludağ Üniversitesi

Ali Burak DARICILI, Bursa Teknik Üniversitesi

Mehmet Emin ERENDOR, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi

Tarık AK, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Çağla Gül YESEVİ, İstanbul Kültür Üniversitesi

YABANCI DİL EDİTÖRÜ

Burak GÜNEŞ, Ahi Evran Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

Mustafa SAĞSAN, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

M.Sadık AKYAR, Girne Amerikan Üniversitesi

Hakan ARIDEMİR, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Emre ÇITAK, Hitit Üniversitesi

Merve SEREN, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Yavuz ÇİLLİLER, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Selim KURT, Giresun Üniversitesi

Tolga ÖKTEN, Milli Savunma Üniversitesi

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Sami ÖZTÜRK

Her hakkı saklıdır. İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi (İÇAD) Ocak ve Haziran aylarında yılda iki defa yayımlanan; yayın prensipleri, bağımsız, ön yargısız ve çift-kör hakemlik ilkelerine dayanan ulusal hakemli bir dergidir. Makalelerdeki görüş, sav, tez ve düşünceler yazarların kendi kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneğinin (TERAM) veya İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi (İÇAD) görüşlerini ifade etmez. Makaleler, İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi (İÇAD) referans verilerek akademik çalışmalarda kullanılabilir. Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi'ne gönderilen makaleler iade edilmez. Dergimiz "Açık erişimli" olup yayınlanan eserlerin tam metinlerine erişim ücretsiz, yazı dili Türkçe ve İngilizcedir.

YAZIŞMA VE HABERLEŞME ADRESİ

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği
(TERAM)

Adres: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde No:15A
D:58

06800 Çankaya/Ankara

Telefon: +90 312 441 11 50

web sayfası: www.icadergisi.com

e-posta: editor@icadergisi.com

BASKI

Vadi Grafik Tasarım Reklam Ltd.Şti.

İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420. Cadde No:58/1 Yenimahalle /
ANKARA

Tel: 0312 395 85 71

EDITORIAL BOARD
JOURNAL OF INTELLIGENCE RESEARCH AND STUDIES

İÇAD

ISSN 2822-3349 (Print) ISSN 2822-3357 (Online)

LICENSEE

In the name of Research Center for Defense Against Terrorism and
Radicalization Association, Ediz EKİNCİ

MANAGING EDITOR

Soner ALAN

EDITOR IN CHIEF

Mehmet DAYSAL, (Ret.) Lieutenant General

EDITOR

Serhat Ahmet ERKMEN, Altınbaş University

EDITORIAL BOARD

Tarık OĞUZLU, İstanbul Aydın University

Barış ÖZDAL, Uludağ University

Ali Burak DARICILI, Bursa Technical University

Mehmet Emin ERENDOR, Kyrgyz-Turkish Manas University

Tarık AK, Gendarmerie and Coast Guard Academy

Çağla Gül YESEVİ, İstanbul Kültür University

EDITOR FOR ENGLISH

Burak GÜNEŞ, Ahi Evran University

ADVISORY BOARD

Mustafa SAĞSAN, Cyprus International University

M.Sadık AKYAR, Girne American University

Hakan ARIDEMİR, Kütahya Dumlupınar University

Emre ÇITAK, Hitit University

Merve SEREN, Yıldırım Beyazıt University

Yavuz ÇİLLİLER, İstanbul Gelişim University

Selim KURT, Giresun University

Tolga ÖKTEN, Turkish National Defense University

PUBLICATION COORDINATOR

Sami ÖZTÜRK

All rights reserved. The Journal Intelligence Research and Studies – İÇAD published twice a year, in January and June; is a nationally peer-reviewed journal based on the principles of publishing, independent, unprejudiced and double-blind arbitration. In its published articles, the Editorial Board observes the highest ethical and scientific standards in relation to the issue and the requirement not to bear commercial concern. The opinions, arguments, thesis and thoughts within the articles are reflections of the authors and do not, in anyway, represent those of the Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association (TERAM). Articles can be used for academic purposes with reference to The Journal Intelligence Research and Studies – İÇAD. Articles sent to The Journal Intelligence Research and Studies – İÇAD will not be sent back. Our journal is "Open Access" and access to full texts of the published works is free and the literary language is Turkish and English.

CORRESPONDENCE AND COMMUNICATION

Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization
Association (TERAM)

Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde
No:15A D:58

06800 Çankaya/Ankara

Telephone: +90 312 441 11 50

web page: www.icadergisi.com

e-mail: editor@icadergisi.com

PRINTED BY

Vadi Grafik Tasarım Reklam Ltd.Şti.

İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420. Cadde No:58/1 Yenimahalle /
ANKARA

Tel: 0312 395 85 71

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Baş Editör'den - Askeri İstihbaratın Temeli: İyi İstihbarat Bir Komutanın Elindeki En İyi Silahtır / *Editor in Chief's Note - The Basis of Military Intelligence: Good Intelligence is the Best Weapon in a Commander's Hands*.....I-VII

Em.Korg.Mehmet DAYSAL

Editör'den / *Editor's Note*.....VIII-XV

Serhat Ahmet ERKMEN

Araştırma Makaleleri / Research Articles

İstihbari Faaliyetler Kavramı / *The Concept of Intelligence Activities*.....1

Ali Burak DARICILI

Açık Kaynak İstihbaratı ve Askeri İstihbarat / *Open Source Intelligence and Military Intelligence*.....23

Kazım Mehmet EROL

Terörizmle Mücadelede Sosyal Medya İstihbaratı: FETÖ/PDY Terör Örgütü Sosyal Ağ Analizi Örneği / *Social Media Intelligence in Combating Terrorism: Social Network Analysis of the FETO/PDY Terrorist Organization*.....60

Erol Başaran BURAL

Tehditlerle Mücadelede Toplumla Çalışmak: Bir Başvuru Aracı Olarak Kitle Kaynak İstihbaratı / *Working with Society to Fight Threats: Crowdsourcing Intelligence as a Reference Tool*.....84

Emre ÇITAK

Dönüşen Bilgi ve İletişim Dönemleri Boyunca Entelektüel Rekabet ve Statü Sınıfları Yaklaşımıyla İstihbarat / *Intelligence with the Approach of Intellectual Competition and Status Classes During Transforming Information and Communication Eras*.....99

Tuncay DOĞANTUNA

İnsan İstihbaratı Kapsamında Bir Casus Profil Analizi: John Godolphin Bennett ve İstanbul'daki Faaliyetleri / *A Spy Profile Analysis Within Human Intelligence: John Godolphin Bennet and His Activities in Istanbul*.....129

Sabit ALABAŞ

Kitap İncelemesi / Book Review

Chinese Disinformation Efforts on Social Media.....157

İsmail Çağlayan ÇELİK

BAŞ EDITÖR'DEN

ASKERİ İSTİHBARATIN TEMELİ: İYİ İSTİHBARAT BİR KOMUTANIN ELİNDEKİ EN İYİ SİLAHTIR

Mehmet DAYSAL*

İstihbarat, insanların, ticari şirketlerin, devletlerin ayakta kalabilmeleri, hayatlarını sağlıklı olarak sürdürebilmeleri için büyük önemi haizdir. Bununla birlikte istihbarat, üzerine mistik anlam yüklenen, bireylerin ve kurumların çoğunlukla soğuk durdukları bir faaliyet alanı olmuştur. Belki de bu nedenle istihbarat üzerine düşünceler, araştırmalar ve çalışmalar da çoğunlukla devlet kurumlarının tekelinde kalarak gizemini korumuştur. Her sosyal kavram gibi insanlığın varoluşundan beri hayatın bir gerçeği olduğu ifade edilse de akademik bir alan, üzerinde çalışılan bir disiplin olarak, istihbarat üzerindeki çalışmaların yeni olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır.

Bu noktadan hareket ederek Türkiye’de akademik istihbarat çalışmalarına ışık tutabilmek, başta güvenlik alanında istihbaratın kullanımı olmak üzere, stratejik istihbarat, istihbarat tarihi, istihbarata karşı koyma, istihbarat örgütleri, istihbarat yöntemleri konularında çalışmalar yapmak üzere, şu anda elinizde bulunan ulusal hakemli dergimiz “İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisini” yayımlamak için uzun bir yola çıktık. Çıktığımız bu yolda emeği geçen herkese şimdiden teşekkür ediyor, bu kıymetli dergide bana Baş Editörlük yapma fırsatı veren arkadaşlarıma şükranlarımı sunuyorum.

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi ile aynı zamanda kamuoyuna istihbaratı, istihbaratın nasıl elde edildiğini, istihbarat konusunun, üzerinde akademik çalışmalar yapılan/yapılabilen bir disiplin olduğunu, özellikle devlet bünyesinde görevli karar alıcıların istihbarat kavramına yönelik şüpheli bakış açısının yıkılmasını, başta güvenlik alanı istihbaratı olmak üzere istihbarat konusunda yeni bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktayız. Bu kapsamda ben de derginin ilk sayısında sizlerle askeri istihbarat konusunda bildiklerimi paylaşmak üzere kalemi elime almış bulunmaktayım.

---

* Em.Korg., Eski Genelkurmay İstihbarat Başkanı.

Öncelikle istihbarat denildiğinde ne anlamamız gerektiği konusuyla başlamanın uygun düşeceğini düşünüyorum. Yine belirtmek gerekir ki her sosyal kavramda olduğu gibi istihbarat kavramının da üzerinde anlaşılmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak buna rağmen hemen herkesin kabul edeceği birçok farklı tanımlama da yapılabilir. Kelime olarak istihbarat, malumat, bilgi, bilginin toplanması, zekâ, akılla yorumlamam, haber, haber toplama gibi çok farklı anlamlara gelmektedir. İstihbaratın İngilizce karşılığı olarak “zekâ” kavramının ön plana çıkması, istihbaratın da akıl ve zekayı kullanarak elde edilen bilginin süzgeçten geçirilerek deneyimler ışığında yorumlanarak kullanılmasını ifade etmektedir. Bu noktadan yola çıkarak istihbaratın sıradan bireylerin günlük hayatından, devletin en üst kademelerinde yer alan devlet adamlarına kadar herkesin hayatının bir parçası olduğu anlaşılabilir.

Örneğin kişisel düzeyde, yaz tatili için yola revan olmadan oldukça önce nereye gidilebileceği, gidilen yerde nerelerde kalınabileceği, kalınabilecek yerlerin özellikleri, gidilmesi düşünülen bölgedeki tarihi turistik mekanlar, hangi ulaşım vasıtasıyla gidilebileceği, bu ulaşım vasıtasına göre ne kadar süre önce yola çıkılması gerekebileceği, gidilebilecek bölgedeki meteoroloji durumu gibi çok sayıda ve çok miktarda bilgi toplarız. Sonrasında ise topladığımız bu bilgiyi ne tür bir tatil yapmak istediğimiz, elimizdeki mevcut zaman, tatil için ayrılan bütçe, gidilecek yerin mesafesi gibi çok sayıda değişkenle birlikte yorumlarız. Sonuçta elde ettiğimiz çıktı, yani nihai karar ise bilginin istihbarata dönüştürülmüş hali olarak karşımıza çıkar.

Teknik boyutta yapılan istihbaratın tanımı ise “İstihbarat Çarkı” şeklinde isimlendirilen çarkın açılımına dayanmaktadır. Yani istihbaratı kısaca, malumatın toplanması, karşılaştırılması, değerlendirilmesi, analizi, birleştirilmesi ve yorumlanması sürecinin sonunda ortaya çıkan ürün olarak tanımlamak mümkündür. Ülkemizde istihbaratın toplanmasından sorumlu Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) istihbarat kavramını, “devlet tarafından belirlenen ihtiyaçlara karşılık olarak açık ya da kapalı kaynaklardan derlenen haber, bilgi ve dokümanların sürekli bir şekilde işleme tabi tutulması sonucu elde edilen ürün” olarak tanımlamaktadır. Akademisyen Abram Shulsky’nin “İstihbarat her tür politik, ekonomik, sosyal ve askeri olayı anlamayı ve gelişmeleri öngörmeyi amaçlayan evrensel bir sosyal bilimdir” ifadesi ise bana göre istihbaratın yapılmış en iyi tanımlarından birisidir.

Michael Warner'ın istihbaratı tanımlamak için yaptığı “İstihbaratın Tanımı Aranıyor” başlıklı çalışmasında istihbaratın faaliyet-süreç-bilgi gibi temelde üç anlama geldiği ifade edilmektedir. İstihbarat çalışmalarıyla bilinen Sherman Kent ise istihbaratı bir faaliyet olarak bilgiyi takip etmek, bir vaka olarak ise bilginin takip edildiği faaliyet sonucunda üretilen ürün anlamına geldiğini anlatmaktadır. Alan Dupont'da istihbaratın yönetim kademelerini bilgilendirmek ya da askerî harekâtı desteklemek amacıyla kullanılan kıymetlendirilmiş veri olduğunu belirtmektedir. Mark Lowenthal ise sürprizlerden kaçınmak adına devlet yetkililerinin siyaset üretmelerine yardımcı olacak şekilde devletin yürüttüğü faaliyetler bütünü istihbarat olarak tanımlamıştır. Başlangıçta da ifade ettiğim üzere kavram olarak istihbarattan oldukça farklı anlamlar çıkarılabilmekte ya da anlaşılabilir. Benim bakış açım göre istihbarat; güvenliğe tehdit oluşturabilecek olası sürprizlerle ilgili bilgi toplamak, toplanan bilgilerin değerlendirilerek işlemek, işlenen bilgileri karar alıcılara sunarak doğru kararlar alabilmelerini sağlamak üzere yürütülen faaliyetlerinin tümünü ifade etmektedir.

Tarihi açıdan ele alındığında ise, her ne kadar binlerce yıl öncesinde var olduğu biliniyorsa da Soğuk Savaş'ın bitişine kadar dünya istihbarat tarihini, üç döneme ayırarak incelemek mümkündür. Birinci dönem; ilk insandan 20'nci yüzyılın başına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu dönem kişisel beceri ve yeteneklerin istihbarat faaliyetlerine yön verdiği bir dönemdir. İkinci dönem; Birinci Dünya Savaşı ve iki savaş arasında geçen dönemi kapsamaktadır. Üçüncü dönem ise; İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemlerini kapsamaktadır. Bu dönem İstihbaratta kurumsal yapı ve profesyonelleşmenin sağlandığı bir dönemdir. Soğuk Savaş sonrası istihbarat gelişmelerinin 2000'li yıllara kadar genel olarak, istihbarat servislerinin önceliklerini belirlemeye çalıştıkları ve çeşitli reformlar gerçekleştirdikleri geçiş dönemi ve ekonomik istihbarat faaliyetleri ile geçtiği görülmektedir. 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında şekillenen dönem ise terörle mücadele istihbaratı ya da terör çağında istihbarat olarak tanımlanabilecek bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz istihbarat faaliyetlerinin bu konsept doğrultusunda yürütüldüğü görülmektedir.

İstihbaratı farklı alanlarda kullanmak mümkün olduğundan, istihbaratı farklı kategorilerde ve başlıklar altında incelemek de mümkündür. Bu kapsamda istihbarat çok farklı çeşitlerde ifade edilmektedir. Aktiflik bakımından pozitif veya saldırgan istihbarat, negatif veya savunmaya yönelik istihbarat; tehlikenin kaynağı bakımından, iç istihbarat, dış

istihbarat; konularına göre, askeri, genel, diplomatik, politik, ekonomik, muhabere ve ulaştırma, sosyal ve kültürel, biyografik, psikolojik, milli güvenlik ve son olarak düşman istihbarat örgütleri hakkında istihbarat şeklinde kategorize etmek mümkündür. Elde edildikleri seviyeye göre istihbaratı; stratejik, taktik ve operasyonel istihbarat; oluşturma yöntem ve fonksiyonlarına göre istihbaratı insan istihbaratı (Human Intelligence - HUMINT), görüntü istihbaratı (Imagery Intelligence - IMINT), açık kaynak istihbaratı (Open Source Intelligence - OSINT), sinyal istihbaratı (Signal Intelligence - SIGINT), iletişim ve elektronik istihbaratı şeklinde alt başlıklarda incelemek mümkündür. Son olarak alanlarına göre istihbaratı; siyasi, askeri, ekonomik, sosyal, coğrafi, biyografik, ulaşım ve iletişim, bilim ve teknoloji ve siber istihbarat olarak alanlara ayırabilmekteyiz.

Bu kadar farklı alanda ele alınabilen istihbarat disiplinleri içerisinde askeri istihbarat ise; bir ülkenin askeri kapasitelerini, savaş yeteneklerini, çarpışma gücünü ve yeteneklerini anlamak için yapılan istihbarattır. Daha teknik bir dille askeri istihbarat yabancı ordular ve hava, deniz ve karalardaki harekât bölgeleri ile ilgili, arazi ve iklim koşullarını da kapsayıcı şekilde yapılan istihbarat faaliyetidir.

Bu yazının konusunu teşkil eden askeri istihbarat karşılaşılan en eski istihbarat yöntemlerinden birisidir. Askeri istihbarat, yani komutanların düşman ve harekât alanı hakkında bilgi toplaması faaliyeti orduların ve savaşların başlangıcından beri var olmuştur. Bu istihbarat türü ile hasım ülkenin askeri yapısı, komuta heyetinin özellikleri, askeri hareketin nasıl yapılacağına ilişkin bilgiler, karşı tarafın birliklerinin konuşlandığı yerler, askeri yığınaklanmanın nerede ve ne şekilde yapıldığı, düşman hareketinin ağırlık merkezi, hasım ordunun kullandığı silah, araç ve teçhizatın niteliği / miktarı, düşman ordusunun savaşma azim ve iradesinin seviyesi, askerlerinin moral seviyesi, eğitim seviyeleri, askeri teşkilatlanmanın halkın gözündeki konumu, hasım silahlı kuvvetlerin elinde bulunan stratejik silah sistemleri ve konumları gibi çok sayıda konu hakkında bilgi elde edilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu bilgilere erişebilmek barış, kriz ve savaş ortamlarında sürekli bir toplama faaliyeti yürütölmekte, elde edilen bilgiler çark içerisinde süzölerek askeri istihbarat üretilmeye çalışılmaktadır.

Harp tarihi boyunca askeri istihbarat; stratejik seviye, operasyonel seviye ve taktik seviye olmak üzere üç seviyede kullanılmıştır. Bunların farklılıkları zaman, uzaklık ve niyet bakımından ortaya çıkmaktadır. Stratejik seviyede askeri istihbarat planlama süreci için gereklidir ve belirli

bir muharebeden çok savaşın geleceği ile ilgili büyük resmi oluşturmaya odaklanmıştır. Süreç; siyasi bakış, istenen sonuç ve bunun nasıl başarılacağı ile ilgilidir. Stratejik ortam içinde coğrafya, toplum, hükümet, belli gruplar ve kişilerin niyetleri, muhtemel eylemleri ve potansiyel tehditlere bakılır. Stratejik seviyede askeri istihbaratın oluşturulması uzun sürer, yıllar alabilir. Stratejik askeri istihbarat, rakip önemli devlet adamlarının kişilik özellikleri, ordusunun komuta hataları, nüfusun demografisi, teknoloji, savunma ve saldırı silahları gibi geniş kapsamlı konuları inceler. Operasyonel seviyede askeri istihbarat ise çok daha kısa zamanlı, birkaç hafta hatta gün için gereklidir. Büyük grupları ve birlikleri desteklemek için kullanılır. Büyük komutanlıkların ve karargahların operasyonel ihtiyaçları için sağlanır. Taktik seviyede askeri istihbarat çok daha kısa süreli ve hızlı olarak bir operasyon ya da muharebe için gerekli olan istihbarat ya da bilgidir. Muharebe alanındaki operasyonları desteklemek için kullanılmaktadır.

Askeri istihbarat genel bir kabul olarak üç ana bölümde incelenebilmektedir. Bunlardan birincisi muharebe istihbaratıdır. Muharebe istihbaratı; askeri hareketin, operasyonların planlanması ve geliştirilmesi amacıyla düşman birlikleri hakkında, hava ve arazi koşulları ile ilgili bilgi toplama faaliyetleridir. Muharebe istihbaratının alt unsurlarını ise; muharebe gözetleme istihbaratı, keşif, harekât bölgesinin askerî açıdan değerlendirilmesi, muharebe kuruluş istihbaratı ve istihbarat durum muhakemesi teşkil etmektedir. İkincisi ise askeri stratejik istihbarattır. Askeri stratejik istihbarat; ulusal ve uluslararası politika zemininde silahlı kuvvetlerin gelişmesi, silah üretmesi, eğitimi, doktrinini geliştirmesi için yapılan istihbarattır. Üçüncüsü ve belki de en önemlisi ise istihbarata karşı koymadır. İstihbarata karşı koyma hasım orduların silahlı kuvvetlere yönelik istihbarat toplama faaliyetlerini engellemek için yürütölen gayretlerdir.

Askeri istihbarat, komutanlara kararlarında destek sağlamak üzere bilgi toplama ve analizi öngören bir askeri disiplindir. Bu amaçla öncelikle komutanın bilgi ihtiyaçları belirlenir, ardından bu ihtiyaçlar istihbarat toplama, analiz ve dağıtım sürecine entegre edilir. Askeri istihbarat kabiliyetleri sivil istihbarat kabiliyetleri ile takviye edilir ve sivil kaynaklardan uzmanlık desteği alınır.

Askeri planlamacılar, gelecekte olası gördükleri tehditler için harp planları yaparlar ve silahlı kuvvetlerin düşünsel ve fiziksel yapısını harekât ihtiyaçlarına uygun şekilde geliştirmeye ve hazırlamaya çalışırlar. Ancak yaşanan tecrübelerin bize öğrettiği gibi harekât nadiren planlandığı şekilde

cereyan eder. Bu nedenle askeri planlar ile gerçek harp koşulları arasında genellikle büyük boşluklar vardır. Yüksek yoğunluklu savaş için hazırlanan orduların pek çok kez düşük yoğunluklu ya da savaş dışı operasyonlar için kullanılmak zorunda kaldığı son yıllarda sıklıkla görülmektedir.

Silahlı kuvvetlerin hazırlanması, idamesi ve kullanılması, ülke çıkarlarının neler olduğu ve bunların sağlanması için izlenecek strateji diğer vasıta ve yöntemlerle birlikte silahlı kuvvetlere verilecek rolün kapsamının belirlenmesi sonucu ortaya çıkar. Silahlı kuvvetlerin hazırlanması olası savaş ortamının ihtiyaçlarının doğruya yakın şekilde tespit edilmesi yanında, savaş alanında hasım güçlere üstün gelecek, durum üstünlüğü sağlayacak kabiliyetler geliştirilmesini gerekli kılar. Bu üstünlük manevra, ateş destek, istihbarat, komuta-kontrol gibi alanlarda daha hızlı ve çevik olmak, daha uzak mesafeden ve etkili olabilecek vasıtalara sahip olmak, daha önce görmek ve büyük resmi takip edebilmek, savaş alanında tek ere kadar hâkim olabilmek gibi üstünlükler sağlayabilir. Bunlara sahip olmak yanında rakiplerin bu tür kabiliyetlerini işe yaramaz hale getirmek de büyük önem arz etmektedir.

Askeri istihbarat temelde üç amaca hizmet eder. Birinci amacı rakip kabiliyetleri ve niyetlerinin değerlendirilmesi, ikinci amacı silah sistemlerimizin etkinliğini artırarak ve rakip silah sistemlerinin etkinliğini azaltarak askeri kabiliyetlerimizin artırılması, üçüncü amacı ise rakip askeri gücü üzerinde istihbarat üstünlüğünün sağlanmasıdır. Askeri istihbarat teşkilleri bu amaçları gerçekleştirerek, strateji geliştirme, komutanı bilgilendirme ve harekât planlarının hazırlanması konularında katkı sağlarlar.

Sonuç olarak istihbaratın sağladıklarına bakıldığında dört temel özelliğin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; stratejik bir baskın/sürpriz ile karşı karşıya kalınmasının engellenmesi, uzun vadeli bir perspektif ve öngörü sağlanması, politika oluşturma sürecine yardımcı olunması ve bir devletin bilgilerini, ihtiyaçlarını ve yöntemlerini gizlemesidir. Bireyler günlük, aylık veya en uzun birkaç yıllık hedefler ile yaşarken, devletler 5-10 yıllık hatta bazıları 30-50 yıllık perspektiflerle yönetilirler. Bu tür bir yönetim ancak stratejik bir istihbarat ile yani gelecek ile ilgili bilgi toplanması ve geleceğin tesadüfe bırakılmayarak şekillendirilmeye çalışılması ile yapılabilir.

Günümüzde askeri istihbarat düşmanın niceliklerini saymak ve çatışmaya hazır olmak için analiz yapmak değildir. 21'inci yüzyılın askeri

istihbaratı ülke çıkarlarının sağlanmasında askeri güç uygulamalarına odaklanmıştır. Temelinde ülke güvenlik stratejisinde belirtilen stratejik vizyon ve ulusal çıkarlar vardır. Askeri istihbarat, sadece teknolojiyi kullanarak hedef hakkında bilgi toplamak ve analiz etmek değildir. Askeri istihbaratın önünde hedefin kabiliyetlerini, niyetlerini ve faaliyetlerini değerlendirmek vardır. Bu sadece metodolojik yöntemlerle başarılmaz, bu amaçla siyasi mesajların da kullanılması gerekebilir.

Askeri istihbarat tüm askeri operasyonların temelidir ve bundan dolayı toplama ve analitik süreçler buna göre tasarlanmalıdır. Teknolojik gelişmeler askeri istihbarat alanında devrimsel gelişmeler sağlamış olsa da teknoloji her soruya cevap vermez. Askeri istihbarat, istihbarat toplama ve analizinin bilimsel yeterliliğine indirgenemez. Stratejik sürpriz riski yok sayılmaz çünkü her zaman yanlış algılama ve yanlış hesaplama riski vardır. Askeri istihbaratın teknik bölümü için bilimsel yeterlilik öne çıkabilir ama insan istihbaratı için yetişmiş insan kabiliyeti önemlidir. Bir cümle ile konuyu özetlemek gerekirse; “iyi istihbarat bir komutanın elindeki en iyi silahtır”.

EDİTÖR'DEN: BAŞLARKEN

İstihbarat, belki de güvenlik çalışmalarının tümü içinde en çok yanlış anlaşılan çalışma alanıdır. Çoğunlukla popüler kültürde casusluk hikayelerinin büyük maliyetli prodüksiyonlara yansması veya heyecan verici romanlardaki ilgi çekici karakterlerle anılan istihbarat kavramı, gerçekte ciddi bir çalışma alanı haline gelen ve uzun bir süredir bir “disiplin” olma yolunda ilerleyen bir çalışmalar bütünüdür. Elbette, istihbarat kavramından bahsederken, kavramın salt akademik bir çalışma alanı olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. İstihbaratın bir bölümünün “operasyonel” olduğu inkâr edilemez bir gerçektir ve hikayelerde anlatılan ya da anlatılamayan “aksiyonu bol” eylemleri içerir. Fakat, günümüz dünyasında istihbarat operasyonel boyutuyla sınırlı olmaktan çıkmış, gerçekleşmekte olan ile gerçekleşebilecek olana dair bilgi edinme arayışının ve öğrenme sürecinin yollarından birisi haline gelmiştir.

Uluslararası İlişkiler çalışmalarında söylene gelen bir söz vardır: “Uluslararası ilişkilerin konusu eski, uluslararası ilişkiler çalışmaları ise yenidir.” Benzer bir yaklaşımın istihbarat kavramı ve İstihbarat Çalışmaları için de gündeme geldiği görülmektedir. Buna göre Sun Tzu’dan Kautilya’ya, ilk kutsal metinlerden Machiavelli’ye kadar pek çok yazılı kaynakta istihbarata dair anlatılar bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu metinlerde geçen anlatılar ile modern dönemde istihbarat olarak karşımıza çıkan olgu arasında önemli bir fark vardır. Klasik metinlerde geçen bilgiler büyük ölçüde casusluk ile ilişkilidir. Casusluk ile istihbaratın birbirinin yerine kullanılması ise istihbaratın günümüzdeki kullanımının yüzlerce yıl öncesine götürülebileceği biçiminde bir yanlış anlaşılmaya neden olmaktadır. Oysa, casusluğun tarihi yüzyıllarca geriye götürülebilir ve hatta Hindistan ve Çin’deki ilk önemli savaş ve siyaset düşünürlerinin anlatılarında casusluğun önemi ve uygulamaları anlatılıyor olsa da istihbaratın casusluğa göre çok daha yeni bir inceleme alanı olduğu dikkate alındığında bu tür bir eşleştirme yanlış olarak nitelendirilmelidir.

Günümüzde istihbarat kavramının herkes tarafından kabul edilen bir tanımı yoktur. İstihbarat kavramını konu alan dergilerde, alanın önde gelen kitaplarında veya dünyaca ünlü bazı istihbarat örgütlerinin yayınlarında kavram farklı boyutları öne çıkarılarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, alanın en önde gelen isimlerinden birisi olan Mark Lowenthal’ın yaptığı ve kapsamlı bir tanım olması nedeniyle pek çok yazar tarafından genel kabul

gören bir istihbarat tanımı, istihbaratın genel tanımı olarak kabul edilmektedir. Buna göre “istihbarat; talep edilen, toplanılan, analiz edilen ve karar vericilere sunulan, ulusal güvenlik açısından önemli özel bilgi tiplerini kapsayan bir süreç; istihbarata karşı koyma faaliyetleri yoluyla bu süreçleri ve bilgiyi koruma faaliyeti ve yasal otoritelerin talebi üzerine operasyonlar gerçekleştirme sürecidir. Diğer bir deyişle, istihbarat, resmi olarak görevlendirilmiş bir kurum tarafından çoğu gizli olan bilgilerin elde edilme ve değerlendirilmesi eylem ve sürecini içeren bir kavramdır. Görüldüğü gibi istihbarat sadece örtülü operasyonlarla yapılan çok gizli faaliyetlerden ibaret değildir. Tersine, temelinde gizlilik olan güvenlikle ilgili bilgileri elde etme, anlama ve karar vermek üzere politika yapıcılara aktarılan bir süreçtir.

İstihbarat çalışmaları henüz kendi başına bir disiplin ya da bilim değildir. Hatta istihbarat çalışmalarının henüz hangi alan altında değerlendirilebileceği kesinleşmiş bir tartışma konusu değildir. Ancak literatürde istihbarat çalışmalarının uluslararası ilişkilerin bir alt alanı olarak tanımlanması eğilimi göze çarpmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, istihbarat çalışmalarının içerdiği konuların uluslararası ilişkilerin temel çalışma alanları çerçevesinde yer alması ve uluslararası ilişkiler akademisyenlerinin istihbarat çalışmaları literatüründe oynadığı aktif roldür. Bununla birlikte, uluslararası ilişkiler ve istihbarat konuları tarihsel olarak birbirinin önemli bir parçası olmasına ve bazı uluslararası ilişkiler akademisyenleri alanın gelişmesine katkıda bulunmasına rağmen istihbarat konusuna genellikle uluslararası ilişkiler akademisyenleri tarafından yeterince ilgi gösterildiği söylenemez. Her ne kadar uluslararası ilişkiler disiplininin bazı önde gelen ve tanınmış isimleri istihbarat çalışmalarına önemli katkılar sağlayan eserler verseler de istihbarat sorunsalı uluslararası ilişkilerin az işlenen konularından birisi olagelmıştır.

Gelinen noktada, istihbarat çalışmalarına odaklanan son 30 yıl içinde bir kısmı sürekli hale gelen bir kısmı ise uluslararası alanda kesintilerle çıkan 8 akademik dergi, yüzlerce kitap ve çoğu ABD ve İngiltere’de olmak üzere lisans ve yüksek lisans programları oluşturulmuştur. Sadece ABD’de lisans ve yüksek lisans düzeyinde karışık olarak toplam 24 adet istihbarat çalışmaları içerikli veya temalı program bulunmaktadır. Ancak, istihbarat çalışmaları uzun süredir bir disipline dönüşmesine rağmen disiplinler arası niteliği ve özellikle teorik ve metodolojik alt yapısının oluşturulamaması nedeniyle halen büyük sorunlar çekmektedir. Her ne kadar bu sorunlara dair eserler verilse de alanda genel geçer bir teorik arka plan üzerinde anlaşılammıştır. Üstelik, metodolojiye ve epistemolojiye ilişkin sorunlar

devam etmektedir. Bu nedenle, halen istihbarat çalışmalarının çalışma alanı içindeki konular ile uluslararası ilişkiler, psikoloji, sosyoloji ve siyaset bilimi gibi diğer bilim ve disiplinler arasındaki çakışmalar ve çatışmalar devam etmektedir.

Dünyada önemli bir kısmı Soğuk Savaş ile başlayan ancak büyük çoğunluğu son 40 yıla tarihlendirilebilecek bir literatür inşası yaşayan istihbarat çalışmaları Türkiye’de de görece olarak yenidir. Türk devlet geleneğinin bir parçası olarak istihbarat kavramı ve uygulamalarının yüzlerce yıllık bir geçmişi olmasına rağmen istihbaratın bir disiplin olarak çalışılması ülkemizde de son 30 yıldır önem kazanmaya başlamıştır. Bu süreç zarfında başta tarihçiler, askerler, eski istihbarat çalışanları ve akademisyenler olmak üzere istihbarat konusuna ilgili kişilerin başını çektiği yeni bir topluluk oluşmaya başladığı görülmüştür. Ancak istihbaratın bu süreçte popüler kültürün bir parçası haline gelmesi ona ilişkin akademik çalışmaların da zarar görmesine ve içeriğinin bilimsel niteliğinde zaman zaman sapmalara neden olmuştur. Yine de gün geçtikçe artan sayıda tez, makale ve kitap yazılarak, lisansüstü programlar açılarak ve lisans programlarına dersler eklenilerek Türkiye’de istihbarat çalışmalarının özel bir yer kazandığının altı çizilmelidir.

İşte böyle bir ortamda, bir disiplinin doğuşunun en önemli adımlarından birisi olan aynı konuda çalışan insanların bir araya gelmesini sağlayacak bir platform oluşturma düşüncesiyle yola çıktık. Türkiye’de istihbarat konusunda bilimsel olarak çalışan her alandan insana bilimsel bir platform sunabilmek için İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi’ni planladık ve hayata geçirmeye çalıştık. Elbette, ilk sayı çok zor oldu. Türkiye’deki akademik dergilerin tamamının karşılaştığı sorun olan “indekse girmeyen dergilere makale göndermek istememe” alışkanlığı daha önce özel olarak akademik yayıncılığın gelişmediği alanda bir dergi çıkarmayı çok güçleştirdi. Buna rağmen ilk sayımızda makale çağrımıza kulak veren akademisyenler ile bilimsel çalışma yapmaya gönül vermiş ancak görece olarak yolun başında olan insanları bir araya getirmeyi başardığımızı düşünüyorum.

Bu sayıda her biri son derece özel çalışmalar yer alıyor. Dergimizin Baş Editör’ü olan ve uzun yıllar boyunca Askeri İstihbarat alanında büyük bir tecrübe biriktirmiş Em.Korg. Mehmet DAYSAL’ın “Askeri İstihbaratın Temeli: İyi İstihbarat Bir Komutanın Elindeki En İyi Silahtır” başlıklı çalışması alana yeni başlayanlar için önemli bir rehber niteliğindedir. Sayın

DAYSAL'ın çalışmasını “Türkiye’de İstihbarat Çalışmalarının” en önde gelen isimlerinden olan Doç.Dr. Ali Burak DARICILI’nın “İstihbari Faaliyetler Kavramı” başlıklı makalesi izlemektedir. Sonraki çalışmalar ise son derece teknik konuları akademik alana dökmesi bakımından son derece kıymetli çalışmalar. Bu çerçevede Kazım Mehmet EROL “Açık Kaynak İstihbaratı ve Askeri İstihbarat” başlıklı makalesinde iki kavram arasındaki ilişkiyi incelerken; Erol Başaran BURAL “Terörizmle Mücadelede Sosyal Medya İstihbaratı” başlıklı çalışmasında FETÖ’yü Sosyal Ağ Analizi yöntemiyle incelemiştir.

Bu sayımızda üç önemli eser daha bulunmaktadır. Bunlardan birisi Emre ÇITAK’ın “Kitle Kaynak İstihbaratı” kavramını işlediği çalışması; diğeri değişen bilgi edinim yöntemlerinin toplumsal statüyle ilişkisini inceleyen ve bunu istihbarat perspektifine oturtan Tuncay DOĞANTUNA’nın çalışması ve son olarak 1. Dünya Savaşı’ndan Sonra bir İngiliz casusunun biyografisini inceleyen Sabit ALABAŞ’ın “İngiliz Gizli Servisi İstanbul Sorumlusu Yüzbaşı John Godolphin Bennett’i” konu alan makalesi. Bu sayımızdan itibaren her sayımızda bir kitap incelemesi yapacağız. İlk çalışma “Sosyal Medya’da Çin’in Faaliyetlerini” inceleyen İsmail Çağlayan ÇELİK’e ait bir rapordur. Bu çalışmaları gelecek sayılarda artırmayı hedefliyoruz.

Yeni bir yola çıktık. Bu yolun hiç de kolay olmadığını biliyoruz. Ancak Türkiye’nin istihbarat sorunsalını bilimsel ve akademik bir çerçevede çalışması için bir platform oluşturabilme gayretimizi desteklerinizle devam ettirmeyi umuyoruz. Umarız hep birlikte başarılı oluruz...

Prof.Dr. Serhat Ahmet ERKMEN

EDITOR'S NOTE: GETTING STARTED

Intelligence is perhaps the most “misunderstood” field of study of all security studies. The concept of intelligence, which is often referred to as the reflection of “espionage stories” in the big cost movie productions or interesting characters in exciting novels in popular culture, is a body of studies that has become a serious field of study and has been on its way to becoming a "discipline" for a long time. Of course, when talking about the concept of intelligence, it would not be correct to say that the concept is a purely academic field of study. It is an undeniable fact that some intelligence is “operational” and includes “action-packed” actions that may or may not be told in stories. However, in today's world, intelligence is no longer limited to its operational dimension, and has become one of the ways of seeking and learning information about what will happen in the future.

There is a saying in “International Relations” studies: "The subject of international relations is old, and international relations studies are new." It is seen that a similar approach is also on the agenda for the concept of intelligence and “Intelligence Studies”. Also, there are some narratives about intelligence in many written sources from Sun Tzu to Kautilya, from the first scriptures to Machiavelli. However, there is an important difference between the narratives in these texts and the phenomenon that appears as intelligence in the modern era. Information in classical texts is largely related to “espionage”. The use of espionage and intelligence interchangeably leads to a misunderstanding that the current use of intelligence can be traced back hundreds of years. However, even though the history of espionage can be traced back to centuries, and even the importance and practices of espionage are described in the narratives of the first major war and political thinkers in India and China, such a matching should be considered incorrect given that intelligence is a much newer field of study than espionage.

Today, there is no universally accepted definition of the intelligence. Intelligence has been defined by emphasizing its different dimensions in journals, leading books in the field or publications of some world-renowned intelligence organizations. However, a definition of intelligence that is generally accepted by many authors because it is a comprehensive definition made by Mark Lowenthal, one of the most prominent names in the field, is generally accepted as the general definition of intelligence. According to Lowenthal intelligence is; as a process means by which certain types of

information are required and requested, collected, analyzed, and disseminated, and as the way in which certain types of covert action are conceived and conducted. And intelligence is a product; that a knowledge product resulting from analyses and intelligence operations themselves. Lastly intelligence is as an organization that carry out various functions for intelligence. In other words, intelligence is a concept that includes the action and process of obtaining and evaluating information, most of which is confidential, by a formally appointed institution. As you can see, intelligence is not just about top-secret activities with covert operations. Rather, it is a process of obtaining, understanding, and making decisions about security-related information based on confidentiality.

Intelligence studies is not yet a discipline or science in itself. In fact, under which field intelligence studies can be evaluated is not a definite subject of discussion. However, there is a tendency in the literature to define intelligence studies as a sub-field of international relations. One of the most important reasons for this is that the subjects of intelligence studies are included in the framework of the main fields of study of “international relations” and the active role of international relations academics in the literature of intelligence studies. However, although international relations and intelligence issues have historically been an important part of each other and some international relations academics have contributed to the development of the field, it cannot be said that the intelligence has generally not been given enough attention by international relations academics. Although some of the prominent and well-known names of the discipline of international relations have contributed to intelligence studies, the subject of intelligence has been one of the less studied topics of international relations.

At this point, 8 academic journals, hundreds of books, and undergraduate and graduate programs, mostly in the USA and England, have been established, some of which have become continuous in the last 30 years, some of which have been published with interruptions in the international arena, focusing on intelligence studies. Only in the USA, there are a total of 24 intelligence studies or themed programs at the undergraduate and graduate levels. However, despite the fact that intelligence studies have been transformed into a discipline for a long time, it still suffers from great problems due to its interdisciplinary nature and especially the inability to establish its theoretical and methodological infrastructure. Although there are works on these problems, a general theoretical background in the field has not been understood. Moreover,

problems with methodology and epistemology remain. For this reason, conflicts between the subjects within the study area of intelligence studies and other sciences and disciplines still continue, such as international relations, psychology, sociology and political science.

Intelligence studies, started with the Cold War in the world, but the vast majority of which can be dated to the last 40 years. Intelligence studies are relatively new in Türkiye as well. Although the concept and practices of intelligence as a part of the Turkish state tradition have a history of hundreds of years, the study of intelligence as a discipline has started to gain importance in our country for the last 30 years. During this process, it was seen that a new community started to form, led by people interested in intelligence, especially historians, soldiers, former intelligence workers and academics. However, the fact that intelligence became a part of popular culture in this process also damaged academic studies on it and caused deviations from time to time in the scientific quality of its content. However, it should be underlined that intelligence studies have gained a special place in Türkiye by writing academic theses, articles and books, opening postgraduate programs and adding courses to undergraduate programs.

In such an environment, we set out with the idea of creating a platform that will enable people working on the same subject to come together, which is one of the most important steps in the birth of a discipline. We tried to engender the Journal of Intelligence Studies and Research in order to provide a scientific platform to people from all fields who work scientifically on the intelligence in Türkiye. Of course, preparing the first issue was very difficult. The habit of "not wanting to send articles to journals that are not in the indexes", has made it very difficult to publish a journal in a field where academic publishing has not been developed before. Despite this, I think that in our first issue, we succeeded in bringing together academics who listened to our call for articles and people who set their heart on scientific studies but were relatively at the beginning of the road.

In this issue we have each extremely special articles. Lt.Gen. (Ret) Mehmet DAYSAL's study titled "The Foundation of Military Intelligence: Good Intelligence Is the Best Weapon in a Commander's Hand" is an important guide for newcomers to the field. Assoc.Prof. Ali Burak DARICILI's article titled "The Concept of Intelligence Activities" follows the Lt.Gen. (Ret) Mehmet DAYSAL's article. The following studies are extremely valuable in terms of pouring highly technical subjects into the

academic field. In this context, Kazım Mehmet EROL, examines the relationship between the two concepts in his article titled "Open-Source Intelligence and Military Intelligence". And Erol Başaran BURAL examined FETO terrorist organization using Social Network Analysis method in his study titled "Social Media Intelligence in the Fight Against Terrorism".

There are three more important works in this issue. One of them is Emre ÇITAK's work in which he deals with the concept of "Crowd-Sourcing Intelligence"; the other is the work of Tuncay DOĞANTUNA, who examines the relationship of changing information acquisition methods with social status and puts this in the perspective of intelligence. Finally, the article by Sabit ALABAŞ, which examines the biography of a British spy in Istanbul, after the First World War, named Captain John Godolphin Bennett. Starting from this issue, we will share book reviews in each issue. The first study is a report by İsmail Çağlayan ÇELİK who examines "China's Activities in Social Media". We aim to increase the number of the studies in the future.

We set out on a new path. We know that this path is not an easy one. However, we hope to continue our efforts to create a platform for Türkiye to study the intelligence problem in a scientific and academic framework with your support. We hope we will be successful together...

Prof.Dr. Serhat Ahmet ERKMEN

İÇAD Editor

İSTİHBARİ FAALİYETLER KAVRAMI

Ali Burak DARICILI*

ÖZET

İstihbaratın tanımı literatürde birbirinden farklı şekilde yapılmaktadır. Temelde bu tanımlamalar aynı noktaları işaret etmektedir. Söz konusu hususlara bir hedef aktör ve hedef konu ile ilgili istihbarat ihtiyaçlarının belirlenmesi, bu kapsamda bilgilerin çeşitli kaynaklardan toplanması, analiz edilmesi ve karar vericiye sunulması şeklindeki süreç kapsamında şekillenmektedir. Bu süreç, aynı zamanda klasik bir yaklaşım ile tanımlanmış istihbarat çarkı modelini de ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bir istihbarat servisinin icra ettiği olağan faaliyetleri dikkate alındığında, istihbarat kavramı ile ilgili olarak literatürde bu şekilde yapılan tanımlamaların, bahse konu faaliyetlerin mahiyetini tam olarak içermediği görülmektedir. Bu nedenle de istihbarat kavramının tanımı yapılmak istenirken, bir istihbarat servisinin icra ettiği tüm faaliyetlerin içeriğinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) Başkanlığı'nın resmi görev tanımlaması kapsamında bir istihbarat servisinin icra etmekte olduğu olağan faaliyetleri somut örneklemeler yapılmak suretiyle analiz edilecektir. Bu analiz neticesinde ise istihbarat ve istihbari faaliyetler kavramları arasındaki fark, ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, İstihbari Faaliyetler, İstihbarat Çarkı, İstihbarat Servisi, MİT.*

THE CONCEPT OF INTELLIGENCE ACTIVITIES

ABSTRACT

The definition of intelligence is made differently in the literature. Basically, these definitions point to the same things. The main points in question are shaped within the scope of the process of determining the intelligence needs of a target actor and target subject, collecting information from various sources, analyzing it and presenting it to the decision maker. This process also reveals the intelligence circle model defined with a classical approach. However, considering the usual activities of an intelligence service, it is seen that the definitions made in the literature regarding the concept of intelligence do not fully cover the nature of these activities. For this reason, while trying to define the concept of intelligence, it is necessary to evaluate the content of all activities performed by an intelligence service. In this context, in this study, the ordinary activities of an intelligence service within the scope of the official task definition of National Intelligence Organization (MIT), will be analyzed by making real examples. As a result of this analysis, the difference between the concepts of intelligence and intelligence activities will be revealed.

Key Words: *Intelligence, Intelligence Activities, Intelligence Cycle, Intelligence Service, MIT.*

---

* Doç. Dr., Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ali.daricili@btu.edu.tr, ORCID 0000-0002-3499-1645

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 06 Mayıs 2022 / 06 May 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 03 Haziran 2022 / 03 June 2022

GİRİŞ

İstihbari faaliyetlere duyulan ihtiyaç, insanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren başlamıştır. Bunun nedeni istihbari bilgilere erişme ihtiyacının, insanın doğası ile ilgili olmasıdır. Bunun temin edilebilmesi içinde insanların karşı karşıya gelme ihtimali olan tehlikeleri ve riskleri önceden öğrenmeleri veya tahmin etmeleri gerekmektedir.¹

İnsanlığın başladığı dönemlerde geleceği tahmin etmede kullanılan ilk yöntemler, fal bakma veya kehanette bulunma gibi ilkel metotlar olmuştur. Bununla birlikte ilk çağlarda meydana gelen birçok savaş analiz edildiğinde, savaşı yöneten liderlerin karar verme süreçleri için anlık gereksinmelerine cevap verecek çapta bile olsa, bir istihbarat faaliyetinin söz konusu olduğu görülmektedir. Ancak bu istihbari faaliyetler, sadece zafere ulaşmak amacıyla elde edilmek için yürütülen, genel itibarıyla de plansız ve programsız bir şekilde icra edilen savaş hilelerinden öteye gidememiştir.

Yukarıdaki ilkel dönem örneklerinin aksine istihbarat, bir toplumu veya devleti yöneten karar vericiler için belirsizliği azaltmak, istenmeyen sürprizlerden kaçınmak ve gelecekteki en iyi gelişmeleri tahmin etmek amacıyla hizmet ettiği için çok daha gelişmiş ve somut yöntemlerle elde edilmek zorundadır. Öte yandan, günümüzde devletler arasındaki mücadele ve rekabet süreçleri kapsamında kullanılan istihbarat toplama ve analiz etme yöntemlerinin çıkış noktası, ilk çağlar ile birlikte ortaya çıkan tehlike ve riskleri önceden öğrenmeye yönelik ihtiyaç olduğu da bir gerçektir.

Önceleri sadece yaşamak için gerekli olan bilgiye sahip olma ihtiyacına odaklanan istihbarat faaliyetleri, insanların topluluklar halinde yaşaması ile birlikte diğer toplumsal yapılara nüfuz etmek ve onlara üstünlük kurmak amacıyla yönelmiştir. 1648 tarihinde imzalanmış olan Westphalia Anlaşması sonrasında Avrupa'da hâkim olan ulus-devlet sistemi ile birlikte devletlerin birbirlerine yönelik olarak düzenli ve planlı espionaj faaliyetleri yürütmeleri olağan bir süreç haline geldiği ifade edilebilecektir. Söz konusu espionaj faaliyetlerinin icra edilmesi noktasında ise bir ülkeye gönderilen

---

¹ Söz konusu gayretin temel nedeni ise kültürün işleviyle alakalıdır. Çünkü "yaşam boyunca bize öğretilen değerler silsilesinin hiç ölmeyecekmiş gibi sürmesini sağlamak, kültürün bireye ve topluma yüklediği bir görevdir. Böylece kültür, öncül işlevi olan hayatta kalma etkinliğini gerçekleştirmiş olur." Kaynak; Fatma Tekin "Atasözlerinden Örneklerle Kazan-Tatar Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşünde Ölüm", 2021, Karadeniz, s. 371.

büyükelçilerin ve diğer temsilcilerin gözlem ve değerlendirmeleri büyük önem arz etmiştir. (Darıcılı, 2020, ss.21-37).

Devletlerin temel aktör olarak kabul edildiği uluslararası sistemin şekillenmeye başlamasıyla birlikte, uluslararası sistemde devam eden devletlerarası rekabet süreçleri, hasım devletlerin olası hamlelerini tahmin etmeyi bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu itibarla da devletleri yöneten idareciler, idari, ticari ve toplumsal sistemlerine yönelik olası tehdit ve riskleri analiz ederek, önceden kavrayabilmeye büyük önem vermişlerdir. Bu çerçevede de kurumsal yapıları süreç içinde şekillenen ve temel amacı istihbarat sağlamak olan idari yapılar, yani istihbarat kurumları da gelişmeye başlamıştır. Günümüzde ise bu ihtiyaç uluslararası sistemde rekabet halinde olan devletlerin birbirlerine karşı avantaj sağlamak amacıyla kullandıkları en önemli enstrümanlardan biri haline evrilmiştir.

Belirtildiği üzere, modern ve kurumsal istihbarat servislerinin doğuş nedenlerinden biri uluslararası sistemdeki artan rekabet süreçleri kapsamında devletlerin birbirlerine karşı üstünlük sağlamak amacıyla sahip olması gereken bilgilerin temin edilmesine duyulan ihtiyaçtır. Bununla birlikte, bir devletin kendi ülkesi içinden gelebilecek olası tehdit ve risk odaklarını tespit etmesi ve bunlarla etkin bir şekilde mücadele etmek istemesi de modern ve kurumsal bir yapıya sahip istihbarat servislerinin gelişmesine zemin hazırlayan bir diğer nedendir. Söz konusu iç ve dış nedenlerin etkisi ile birlikte hem istihbarat temin etmede hem de operasyonel faaliyetler icra etme noktasında etkili imkân ve kabiliyetlere sahip istihbarat servisleri gelişmeye başlamıştır. Bu gelişim sürecine paralel olarak literatürde de istihbarat kavramı ile ilgili olarak akademik çalışmalar gelişim süreci içine girmiş, konu kapsamında birçok bilimsel yayın, çalışma ve lisansüstü tezler üretilmeye başlanmıştır.

1. İSTİHBARAT KAVRAMI

Türkiye’de ve dünyadaki istihbarat ile ilgili olan hemen hemen tüm akademik yayınlarda istihbarat kelimesinin sözlük anlamlarına yer verilmektedir. Aynı şeyleri tekrarlamamak ve farklı bir bakış açısı sunmak amacıyla bu çalışmada istihbarat kavramının etimolojik kökenlerine detaylıca değinilmeyecektir. Diğer yandan istihbarattın, zekânın ön planda olduğu bir entelektüel bir faaliyet olduğunu göstermek adına, söz konusu kavramın Latince ve İngilizce kökenlerine kısaca vurgulamakta fayda bulunmaktadır.

Bu vurgunun yapılmasının sebeplerinden biri, günümüzde istihbarat kavramı ile ilgili olarak toplumda var olan yanlış kanılardır. Bu noktada özellikle Soğuk Savaş döneminde süregelen istihbari faaliyetlerin, genel itibariyle anti-demokratik usul ve metotları içermesi, ayrıca istihbaratı sürekli bir gizem, komplo teorileri ve hareket/macera esasına göre tanıtan filmler ve diğer yayınların istihbarat algısı ile ilgili olumsuz etkisi belirtilmelidir.

Bu vurgulamamın bir diğer maksadı da Türkiye'nin yanı sıra dünyanın hemen hemen her ülkesinde istihbarat kelimesine yönelik olarak halk arasında var olan olumsuz kanaattir. İstihbarat, sıradan insanlar arasında yaptığı olumsuz çağrışımlar nedeniyle, sıklıkla kullanılmaktan kaçınılan bir kelime olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu kavram sıradan insanlar için bilinmezliği ve tehlikeyi temsil etmektedir. Ayrıca ister demokratik veya isterse de totaliter bir rejim ile yönetilse dahi, toplumlar için istihbarat, devletin bir baskı aracı olarak görülmektedir ve bu kavrama karşı ön yargı hissedilmektedir.

Bu itibarla, Latince 'intelligentia' kelimesinden türetilerek İngilizce'de "Intelligence" şeklinde kullanılan istihbarat sözcüğü; "zekâ, akıl, anlayış ve bilgi anlamlarını" taşımaktadır (Redhouse, 2022). Öte yandan 'Intelligence' olarak ifade edilen kavram ise çok farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bu kelimenin anlamları üzerine yakın dönemde yayımlanan bir çalışma kelimenin yetmiş farklı şekilde kullanımının olduğunu ve her şeyden önce zekânın kullanılmasıyla ilgili olup, ortak tanımlamalara göre akıl yürütme, plan yapma, problem çözme, soyut düşünme, karmaşık düşünceleri kavrama, çabuk öğrenme, tecrübelerden ders çıkarmayla ilgili zihinsel bir süreç olduğunu ortaya koymuştur (Troy, 1991, ss. 433-454).

Bu anlamdan da anlaşılacağı üzere, istihbarat kavramı entelektüel bir aktivitedir. Bu entelektüel aktivite ise zekâ ile planlanan amaca yönelik faaliyetlerin bir bütünüdür. İstihbari faaliyetlere olumsuz anlamlar yüklemek, bu kavramı özellikle ülkemizde sürekli olarak komplo teorileri ve özel kuvvet operasyonları ile ilişkilendirmek, kavramın temel anlamına aykırıdır. Bu itibarla, istihbaratı analitik ve pratik zekâ ile planlanan, gerektiğinde sabırla ve disiplinle sonuca ulaşmak için üstün entelektüel kabiliyetlerin sergilendiği, tüm bu süreçlerinde sofistike ve son derece gelişmiş teknolojik imkanlarla desteklendiği bir süreç olarak kabul etmek gerekmektedir.

İstihbarat kavramının birçok farklı tanımı yapılabilmektedir. Bu tanımların bazılarının ortak noktası, istihbaratı faaliyet alanlarına göre kategorize edilerek bir değerlendirilmede bulunulmasıdır. Bahse konu yaklaşımla ele alınması halinde istihbarat faaliyeti; “*bir devletin sekiz ana konudaki (askeri, siyasi, ekonomik, sosyal, ulaştırma, muhabere, biyografi, ilmi ve teknik) örtülü bilgilerinin temin edilmesi hedefine odaklanan ve hasım bir devlet tarafından sürdürülen planlı ve örtülü gizli faaliyetler*” şeklinde tanımlanabilir. Ancak bahse konu genel tanımlamanın günümüz dünyasında bilginin son derece çeşitlendiği, her alanda en kıymetli değer haline geldiği bir dönemde tam anlamıyla isabetli olmadığı, ayrıca istihbari faaliyetleri belirtilen şekilde sekiz ana konu ile sınırlandırmanın da yetersiz bir yaklaşım olduğu ileri sürülebilir (Darıcılı, 2019, s.88). Bununla birlikte istihbarat faaliyetlerini salt bir haber toplama çalışması olarak görmek de son derece yetersiz bir değerlendirmedir. İstihbarat faaliyeti haber toplama ve toplanan bu haberlerin analizi şeklinde ilerleyen bir süreci işaret etmektedir. Bu süreç, istihbarat ihtiyaçlarının tespiti ve yönlendirilmesi, haberin toplanması, haberin işlenmesi ve istihbaratın yayımı ve kullanılması şeklindeki aşamalara sahip bir “*istihbarat çarkı*” şeklinde tanımlanabilir (MİT, 2022a). İyi analiz edilerek, doğru karar vericiye zamanında ulaştırılan stratejik ve operasyonel istihbarat, etkili politikaların belirlenmesine önemli ölçüde katkı sağladığı açıktır.

Belirtildiği üzere istihbarat kavramının birçok tanımı yapılmaktadır. Bu tanımlar, benzer şeyleri ifade etmekte ve çeşitli açılardan doğru noktaları vurgulamaktadır. Genel bir yaklaşımla, söz konusu kavramsallaştırmaların ortak noktasının çeşitli yöntemlerle angaje edilen (devşirilen) haber elemanlarından (muhabir) veya teknolojik imkânlardan istifade edilerek planlanan haber toplama teknikleriyle, haberlerin elde edilmesi ve bu haberlerin de analiz edildikten (kıymetlendirme ve tasnif) sonra karar vericiye (müşteriye) sunulmasını işaret ettiği değerlendirilebilir. Bu tanımda da ifade edildiği üzere istihbari bilgi, bir süreç içinde elde edilmektedir. Bu itibarla istihbarat, basit bir yaklaşımla; “*bilginin toplanması, analiz edilmesi ve kullanılabilir hale getirilmesidir.*” (Scoot and Jackson, 2004, s.22). Bunun dışında istihbaratı; “*hedef devlet veya örgütün faaliyetleri ile üretebilecekleri risk ve tehditleri zamanında tahmin etmek için ortaya konmuş kurumsal bir yetenek*” şeklinde de tanımlanabilir (Breakspear, 2013, s.693).

İstihbaratı söz konusu bakış açılarının ötesinde, çok daha büyük bir beklenti ve yanlış anlaşılmalara ile değerlendirmek hatalı bir yaklaşım

olacaktır. Bir istihbarat servisini olası risk ve tehditleri zamanında haber vermeye çalışan kurumsal bir yapı şeklinde anlamak ve bu şekilde bir istihbarat servisinde talepte bulunmak, siyasi karar alıcı istihbarat servisi yönetimi arasındaki ilişkilerinde sağlık zeminde yürümesini sağlayacağı da bir gerçektir. Bu itibarla çalışmanın bu aşamasında haber, bilgi ve istihbarat kavramları arasındaki farklardan da bahsetmekte fayda bulunmaktadır. Bunun nedeni birbirlerinden çok farklı olan bu kavramların hatalı bir yaklaşımla, Türkiye’deki bazı akademik çalışmalarda birbirleriyle aynı anlamlarda kullanılmasıdır.

2. İSTİHBARATLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ KAVRAMLAR

Haber; *“istihbari açıdan hedef olan bir örgüt, şahıs, devlet veya olay ile ilgili çeşitli mahrem yöntemlerle derlenen ham bilgilere”* denir. Örnek vermek gerekirse; bir terör örgütünün iki hücresi arasında bir eylem planlamasına yönelik olarak kriptolu e-posta haberleşmesinin siber espionaj yöntemi ile temin edilmesi halinde, işte bu e-posta haberleşmesinin içeriği, bir istihbari haber veya veri şeklinde tanımlanabilecektir. Bilgi ise *“söz konusu şekilde toplanan ham verinin yani haberin tetkik edilmesi ve somutlaştırılması”* şeklinde kavramsallaştırılabilir. Yukardaki örnekten hareketle bahse konu kriptolu e-postanın deşifre edilerek, terör örgütünün eylem planlamasının öğrenilmesi bir istihbari bilgi örneğidir. Bu durumda istihbarat ise *“belirtilen şekilde derlenen bilginin, eğer mevcut ise söz konusu terör örgütü ile ilgili aynı içerikte bilgileri ile birlikte değerlendirilmesi, tasnif edilmesi ve analiz edilerek karar vericiye yani müşteriye sunulmasıdır.”* Yine aynı örnek üzerinden hareket edecek olursak, eylem planlamasına ilişkin bilgilerin, söz konusu e-postanın teknik imkânlar ile deşifre edilmesi, ayrıca da eğer mevcut ise yine aynı eyleme katılacak olan diğer şahıslarında bir haber elemanı vasıtasıyla derlenen bilgiler ile tespiti ve tüm bu bilgilerin de bir arada değerlendirilerek ve analiz edilerek, bir bilgi notu şeklinde kolluk güçlerine, yani istihbarat kullanıcılarına sunulmasına istihbarat denmektedir.

Bu çerçevede çalışmanın bu noktasında hem Türkiye’nin resmi yaklaşımını göstermesi hem de istihbarat kavramını yukarıda açıklanana benzer şekilde izah etmesi bakımından, MİT Başkanlığı’nın istihbarat tanımına yer vermek gerekmektedir. MİT’e göre istihbarat; *“haberlerin (ham bilgilerin) işlenmesi (tasnif, kıymetlendirme, yorum) sonucu üretilen bir ürün veya bilgidir.”* biçimindedir (MİT, 2022b). Bu tanımlama istihbarat

kavramını genel olarak ve kapsayıcı bir şekilde açıklayan bir yaklaşım olması bakımından önem arz etmektedir.

Yukarıda yer verilen tanımlardan da anlaşılacağı üzere, istihbaratın geleceğe dair bir tehdit veya riske yönelik olarak karar vericiler için daha uzun vadeli bir bakış sağlamayı ve daha uzun vadeli müdahaleleri şekillendirmeyi sağlamayı amaçladığı ifade edilebilecektir (Riley vd., 2005, s.2). Bu itibarla istihbaratın toplanmasının, analiz edilmesinin ve müşteriye sunulmasının;

-Siyasi karar verici için bir gelecek perspektif sağlaması, bu gelecek perspektifinin karar vericiye en doğru ve kesin bir şekilde sunulması, bunun mümkün olamaması halinde ise mevcut bilgilerin analiz edilmesi kapsamında olası risk ve tehditlerin öngörülme çalışması.

-Karar vericilerin, iç ve dış risk/tehditlere karşı, politika karar verme süreçlerini desteklemesi.

-Bir ülkenin sahip olduğu bilgi, ihtiyaç ve yöntemlerin gizliliğini koruması, o ülkeyi hedef alan iç ve dış riskleri bertaraf etmesi, yani bir ülkeye yönelik espionaj veya terör faaliyetlerine yönelik karşı koyma tedbirleri geliştirmesi, hedeflerine odaklanması beklenmelidir (Lowenthal, 2011, ss.2-5).

Bu hedeflerde vurgu yapılan gelecek perspektifine dikkat etmek önem arz etmektedir. Şöyle ki, bir istihbari faaliyet riskleri ve tehditleri engelleme hedefine ulaşmak zorundadır. Bu hedefe ulaşamayan bir istihbarat faaliyeti ve bu faaliyetleri yöneten istihbarat servisleri başarılı olarak kabul edilmemelidir. Farazi bir örnek vermek gerekirse, Ankara'da veya İstanbul'da bir terör eylemi meydana geldikten sonra, artık bu eylemin çözülmesine yönelik planlamalar kolluk kuvvetlerinin sorumluluğudur. Elbette ki, bu tür soruşturmalara faaliyet alanı kapsamında bir istihbarat servisi destek verecektir. Ama verilen bu destek, o istihbarat servisinin asıl görevi olan risk ve tehditleri önceden istihbarat etmek ve engelleme faaliyetini yaptığı anlamına gelmemelidir.

Görüldüğü üzere, başarılı istihbarat faaliyeti gelecekte meydana gelebilecek olan risk ve tehditleri önceden kavrama, yani bu tehdit ve risklerin ortaya çıkarılabileceği sorunları çözme odaklı olmak zorundadır. Bu itibarla, istihbarat karar vericilerin karar alma süreçlerinde en az hatayı yapmaları için gerekli olan bir çözüm üretme vasıtasıdır. Bu kapsamda

istihbarat; “*karar vericilerin karşılaşacağı herhangi bir sorunun çözülmesi için bilgilerin toplanması ve analiz edilerek sunulması faaliyetidir.*” (Dahl; 2007, ss. 33-35).

İstihbaratın tanımı ile ilgili aslında benzer şeyleri ifade eden çok sayıda tanım yapılabilmektedir. Aslında aynı şeylere vurgu yapan ve birbirine benzeyen istihbarat kavramı ile ilgili tanımları farklı kaynaklara atf yaparak, peşi sıra sıralamanın literatüre yeni bir şey kazandırmayacağı açıktır. Bu nedenle de tekrar ifade etmek gerekirse hem Türkiye’nin resmi tanımlaması olması hem de kapsayıcı bir yaklaşımı içermesi bakımında MİT’in bahse konu istihbarat tanımı isabetli bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Öte yandan çalışmamızın bu aşamasında, konunun daha iyi anlaşılması amacıyla yukarıda sıklıkla ifade edilen istihbarat müşterisi, istihbarat kullanıcısı ve karar verici kavramlarına da değinmekte yarar bulunmaktadır.

İstihbarat müşterisi, istihbarat kullanıcısı ve karar verici kavramları, pratik kullanımda birbirleri yerine sıklıkla kullanılan terimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte söz konusu kavramlar bazı nüanslar ile birbirinden ayrılmaktadırlar. Bu itibarla istihbarat müşterisi; “*istihbarat servisinden istihbarat temin eden aktörü*”, istihbarat kullanıcısı; “*istihbarat servisinden temin ettiği istihbaratı sahada kullanan aktörü*”, karar verici ise “*siyasi bir karar alma süreci kapsamında istihbarat servisinin sunduğu istihbarat ile hem politika üreten hem de istihbarat servisine belli bir yasal sistematik içinde talimat veren aktörü*” işaret etmektedir.

Bu kapsamda istihbarat müşterisi; “*yasal bir zemine bağlı olarak, istihbarat servisinden ihtiyaç duyulan bir konuda istihbarat talebinde bulunan kişi veya kurum*” şeklinde tanımlanabilir. Örneğin 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu’nun 4. maddesinde MİT’ten istihbarat talebinde bulunabilecek makamlar ve kurumlar yani müşteriler “*Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ve konuları dâhilinde ilgili Bakanlıklar*” şeklinde sıralanmıştır (MİT, 2022ç).

İstihbarat kullanıcısı ise “*yasal bir zemine bağlı olarak, istihbaratı kendi görev alanı kapsamında sıklıkla talep eden ve kullanan kişi veya kurumdur.*” Örneğin, Türkiye için Doğu Akdeniz’deki karbon rezervleri ile ilgili strateji belirlemek amacıyla güncel dış gelişmeler konusunda Enerji

Bakanlığı, MİT'ten istihbarat talebinde bulunması halinde, Enerji Bakanlığı bu süreçte bir istihbarat kullanıcısı konumundadır.

Karar verici ise “*yasal bir dayanak kapsamında, sorumlu olduğu karar alma süreçleri dâhilinde, devlet çapında politikaların oluşturulması maksadıyla istihbarata ihtiyaç duyan ve belli bir hukuki sistematik içinde istihbarat servisine talimat veren kişi veya kurumdur.*” Yine Türkiye örneği üzerinden hareket edecek olursak, Cumhurbaşkanı, dış politika ile ilgili bir karar alma süreci dâhilinde MİT'ten istihbarat talebinde bulunabilir. Bu durumda MİT için, Cumhurbaşkanı istihbaratın servis edildiği bir karar vericidir. Çünkü Cumhurbaşkanı, MİT'ten gelen istihbarat ile ilgili olarak iç veya dış bir güvenlik meselesi ile ilgili karar almakta, aldığı kararı uygulamakta ve demokratik bir sistematik içinde alınan kararların sorumluluğunu taşımaktadır.

3. İSTİHBARİ FAALİYET KAVRAMI

İstihbarat ile ilgili yukarıda yer verilen tanımların, bir istihbarat servisinin faaliyet konuları dikkate alındığında, istihbari niteliğine haiz kimi faaliyetleri tam anlamıyla kapsamadığı görülecektir. Kuruluş kanunlarına göre ülkeden ülkeye farklılık arz etmekle birlikte, bir istihbarat servisinin temel faaliyet konuları espionaj, kontr/espionaj (İstihbarata Karşı Koyma / İKK), kontr/terörizm (iç güvenlik istihbaratı), özel/örtülü faaliyetler, stratejik istihbarat üretme, organize suç ile mücadele ve çeşitli görevlere atanacak olan kamu personellerinin tahkikatlarının (güvenlik soruşturmaları) yapılması şeklinde sıralanabilir.

Bu kapsamda espionaj; “*en genel anlamıyla bir istihbarat servisinin yabancı bir devletin, uluslararası örgütün, şirketin veya devlet dışı aktörün mahrem kalması gereken bilgilerini çeşitli mahrem istihbarat toplama yöntemleri ile temin etmesidir.*” Kontr/espionaj ise “*bir devletin, kendisine ait olan mahrem bilgilerin hasım istihbarat servislerince elde edilmesini engellemesi veya bertaraf etmesi*” şeklinde tanımlanabilir. Öte yandan bir hedef servisine yönelik kontr/espionaj operasyonları uygulayan istihbarat servisi birimlerin, bu operasyonları icra ederken hedef hakkında bilgi temin etmelerine veya bilgi derleme gayretlerine, karşı/casusluk (karşı istihbarat) faaliyetleri denilmelidir. Örneğin, Rus İstihbarat Servisleri (RİS) ile bağlantılı bir espionaj vakası deşifre edilirken, aynı zamanda RİS personelinin eleman mimleme, angaje, sevk ve idare, gizli buluşma usul metotlarının yanı sıra, RİS'in bağlantılı olduğu şahıs vasıtasıyla öğrenmeye

çalıştığı konular hakkında da bilgi sahibi olunmakta ve Rusya'nın bilgi derlemeye çalıştığı konular hakkında da istihbarat yapılmasına imkân yaratılmaktadır. İşte tüm bu süreci ifade eden kavram ise karşı casusluk veya karşı/istihbarat şeklinde tanımlanmalıdır.

Kontr/terörizm; *“bir terör örgütünün eylem ve stratejilerinin önceden tespit edilmesi ve engellenmesine yönelik istihbarat servisinin planladığı faaliyetlerdir.”* Yurt dışı özel faaliyetler ve operasyonlar; *“yabancı bir ülkede tehdit odağı olan şahıs, kurum ve örgütlere veya dost unsurların desteklenmesine yönelik olarak, legal veya illegal bir zemin fark etmeksizin alınan her türlü tedbiri”* ifade eden bir kavramdır. Bu tür faaliyetlerin uygulanması kapsamında hassasiyet ile takip edilmesi gereken temel prensip, söz konusu operasyonel planlamaların kim tarafından düzenlendiği tespit edilemeyecek şekilde icra edilmesidir. Bu tür faaliyetlerin bir istihbarat servisi tarafından planlandığı somut deliller ile ispat edilmesi halinde, ilgili devlet uluslararası hukuk nezdinde oldukça zor durumu düşecek ve dış politika süreçlerinde konu ile ilgili olan devletlere ciddi tavizler vermek zorunda kalabilecektir. Bu kapsamda, Washington Post yazarı Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın Suudi Arabistan'ın İstanbul Başkonsolosluğu'nda Suudi Arabistan istihbarat servisi mensupları tarafından 2 Ekim 2018'de öldürülmesi hadisesi akıllara gelmelidir (AA, 2022).

Stratejik istihbarat; *“ülkeler ve hedef niteliğine haiz diğer yapılanmalardaki (örgütler, uluslararası şirketler, hükümet dışı aktörler vb.) gelişmelerin tamamını takip ve analiz ederek öngörüsü yüksek sonuçlara ulaşılan bilgilerin karar alıcılara sunulması süreçlerini içeren bir faaliyettir.”* Başarılı bir stratejik istihbarat sürecinin işletilebilmesi için hedef örgüt veya ülke ile ilgili olarak öncelikle nitelikli ve mahrem bilgilerin temin edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda etkili bir stratejik istihbarat raporunun üretilmesi her şeyden önce sahada toplanan nitelikli ve mahrem istihbarata bağlıdır. Bu kapsamda başarılı ve sonuca ulaşan bir stratejik istihbarat raporu, ancak ve ancak sahada haber toplama faaliyetleri icra edilerek elde edilen nitelikli ve mahrem bilgilerin, açık kaynakların ve istihbarat servisinin arşivinde bulunan konu kapsamındaki mevcut bilgilerle birlikte tetkik ve analiz edilmesi ile hazırlanabilir.

Organize suç ile mücadelede istihbaratın kullanılması, yerel kurumlar ve uluslararası iş birliğine büyük önem verecek şekilde, hedef örgütün faaliyetlerinin tespit edilmesi ve ilgili örgütün tasfiye edilmesi süreçlerine

odaklanır. Bir istihbarat servisinin, organize suç ile mücadele konusunda istihbari faaliyet gerçekleştirilmesi, yukarıda sıralanan diğer istihbari faaliyetlere göre ülkeden ülkeye de farklılık gösterebilmektedir. Bunun nedeni, istihbarat servislerinin organize suç ile mücadele konusundaki istihbarat ihtiyaçları karşılması uluslararası sistemde yer alan tüm devletler için aynı şekilde cereyan etmemesidir. Yani bir istihbarat servisinin organize suçlar kapsamına istihbari faaliyet sürdürmesi ve bu konudaki yetki-sorumluluğu her ülkenin sistemine göre şekillenmektedir. Bu kapsamda küresel ölçekte faaliyet icra eden ve ülke istikrarını doğrudan tehdit eden Meksika'daki uyuşturucu kartelleriyle mücadele, elbette ki Meksika istihbarat servislerinin öncelikli görevidir. Bu itibarla aksi bir durum söz konusu değilse, bu konudaki genel prensip, sınır aşan ve küresel ölçekli olan organize suç örgütleri ile ilgili olarak istihbarat servislerinin karşı koyma faaliyeti icra etmesidir.

Kamu personellerinin tahkikatları da *“önemli kamu görevlerine atanacak şahısların ulusal güvenlik açısından sakınca yaratabilecek olan bir geçmişe veya güncel faaliyetlere sahip olup olmadığının araştırılıp, tespit edilmesine yönelik soruşturma süreçleridir.”* Hassas kamu görevlerine atanacak şahısların güvenilirlikleri noktasında bir ön bilgiye sahip olunması amacıyla, güvenlik soruşturmalarının yapılması, gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ülkelerin uyguladığı bir usuldür. Bu tür faaliyetlerde tatbik edilmesi gereken temel ilke, *“değişmezlik prensibi”* olmalıdır. Örneğin bir siyasi iktidara göre belirlenen soruşturma prensipleri kapsamında sakıncalı bulunarak bir göreve atanmayan bir bürokrat, başka bir iktidarın belirlediği kriterler kapsamında ise herhangi bir sorun yaşamadan üst düzey görevlere atanabilmektedir. Bu itibarla da bir devletin ulusal tehdit öncelikleri ve tehdit olarak gördüğü unsurlar gelip geçici değerlendirmeler ile değil, sabit ve yıllardır süre gelen bir geleneğe tabi olarak icra edilmelidir. Aksi durumda Türkiye'nin Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) vb. terör örgütleri mensuplarının devlet kurumlarına sızması şeklindeki son derece tehlikeli durumlar yaşanabilmektedir. FETÖ'nün devlet kurumlarına sızmasına engel olunamamasının en temel nedeni, siyasi iktidarlarca konjonktüre göre belirlenen nedenler nedeniyle söz konusu değişmezlik prensibinin tam olarak uygulanmamasıdır.

Öte yandan, istihbarat servisleri ülkelerin idari sistemlerine göre iç ve dış istihbarat servisleri olarak faaliyet gösterebilmektedir. Bu kapsamda söz konusu istihbari faaliyetler dikkate alındığında bir ülkenin iç istihbarat

servisinin temel olarak kontr/espionaj, kontr/terörizm (iç güvenlik istihbaratı), organize suç ile mücadele ve çeşitli görevlere atanacak olan kamu personellerinin tahkikatlarının yapılmasından sorumludur. Bir ülkenin dış istihbarat servisi ise espionaj, özel/örtülü faaliyetler ve espionaj konuları kapsamındaki stratejik istihbarat üretme süreçleri ile ilgili olarak görev yapmaktadır. Kimi ülkelerde ise söz konusu faaliyetlerin her birini ayrı ayrı icra eden müstakil istihbarat servisleri bulunmaktadır. Bu tür ihtisaslaşmış istihbarat örgütleri, özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) sisteminde yer almaktadır. ABD'nin bu şekilde uzmanlaşmış farklı yapılar ile istihbari operasyonlarını planlaması, ABD'nin küresel düzeyde belirlediği tehdit ve riskler ile ilgilidir.

Bununla birlikte bahse konu faaliyetlerden kontr/espionaj, kontr/terörizm (iç güvenlik istihbaratı), organize suç ile mücadele ve kimi hassas görevlere atanacak olan kamu personellerinin tahkikatlarının yapılması o ülke istihbaratının kapasitesinin savunma kabiliyetini belirlemektedir. Bir ülkenin istihbarat kapasitesinin saldırı kabiliyeti ise espionaj, özel/örtülü faaliyetler ve stratejik istihbarat üretme süreçleri ile şekillenmektedir.

Bununla birlikte, ister bir ülkenin istihbarat kapasitesinin savunma yönü ağır bassın, isterse de saldırı yönü daha gelişmiş olsun, tüm istihbarat servislerinin istihbari faaliyetleri icra ederken temel gayesi ise bellidir. Bu gayenin ortaya konması noktasında ise Büyük Atatürk'ün, “*İstihbaratın gayesi nedir?*” sorusuna, Milli Emniyet Hizmetleri (MAH) Reisi Şükrü Ali Ögelin; “*istihbaratın amacı, doğru haber alınması ve ülkeyi bir sürprizle karşı karşıya bırakmamaktır*” (MİT, 2022c) şeklindeki cevabı konunun anlaşılması kapsamında rehber alınabilecek bir anı olarak günümüze kadar gelmiştir. Bu cevaptan da hareketle, bir istihbarat servisinin amacı öncelikle olası risk ve tehditlere karşı devleti yöneten karar vericilere gerekli istihbaratı tam ve zamanında vermek olduğu açıktır. Ama günümüzde geline nokta, bir istihbarat servisinin istihbari faaliyetleri artık sadece istihbarat toplamak, analiz etmek ve müşteriye sunmanın ötesindedir.

4. İSTİHBARAT SERVİSİNİN TEMEL GÖREVLERİ

Bir istihbarat servisinin temel görevlerinin neler olduğunu daha iyi ortaya koymak amacıyla, Türkiye'den bir örnek olması nedeniyle, 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu 4.

Maddesinde yer alan MİT'in görevlerini belirtmekte yarar bulunmaktadır. İlgili maddeye göre, MİT'in görevleri şunlardır (MİT, 2022ç):

a) Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine, Anayasal düzenine ve milli gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını Devlet çapında oluşturmak ve bu istihbaratı Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli kuruluşlara ulaştırmak.

b) Devletin milli güvenlik siyasetiyle ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde; Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile ilgili bakanlıkların istihbarat istek ve ihtiyaçlarını karşılamak.

c) Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat faaliyetlerinin yönlendirilmesi için Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Milli Güvenlik Kuruluna tekliflerde bulunmak.

d) Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerine teknik konularda müşavirlik yapmak ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak.

e) Genelkurmay Başkanlığınca Silahlı Kuvvetler için lüzum görülecek haber ve istihbaratı, yapılacak protokole göre Genelkurmay Başkanlığına ulaştırmak.

f) Milli Güvenlik Kurulunda belirlenecek diğer görevleri yapmak.

g) İstihbarata karşı koymak (kontr/espionaj).

Yukarıda belirtildiği üzere, MİT'i Türkiye'de faaliyet gösteren diğer istihbarat birimlerinden ayıran temel görevleri bahse konu kanunda detaylarıyla belirtilmektedir. Bu kapsamda MİT'in yetki ve sorumlulukları temelde, milli güvenlik istihbaratını devlet çapında oluşturulması, istihbaratın faaliyetlerinin koordinasyonu, istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin yürütülmesi, dış istihbarat faaliyetlerinin icrası, terörle mücadelede yararlanmak üzere istihbarat oluşturulması (İçişleri Bakanlığı'na bağlı kolluk güçleri ile birlikte) ilişkilidir. Bu itibarla MİT'in bu görev ve

sorumlulukları, kontr/espionaj (İKK) hariç, icraya yönelik olmaktan ziyade istihbari niteliktedir.²

Yukarıda belirtilen görevleri yerine getirmek amacıyla MİT'in planladığı, gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmekte olduğu her türlü aktivite, istihbari faaliyet kapsamında değerlendirilmelidir. Dolayısıyla MİT tarafından icra edilen istihbari faaliyetler, ilgili kanunun sıraladığı görev başlıkları kapsamında espionaj, kontr/espionaj (istihbarata karşı koyma), kontr/terörizm ve iç güvenlik istihbaratı, özel/örtülü faaliyetler, organize suç ile mücadele ve çeşitli görevlere atanacak olan kamu personellerinin tahkikatlarının (güvenlik soruşturmaları) yapılması şeklinde sıralanabilir. Bu değerlendirmeden hareketle, istihbari faaliyet konusunun daha iyi anlaşılması noktasında, istihbarat servislerinin görev tanımları ile ilgili olarak genel bir analiz yapmak gerekecektir.

İstihbarat servisleri, istihbari faaliyetlerini kuruluş kanunları kapsamında tanımlanan görevleri dâhilinde planlar ve icra ederler. Bu itibarla istihbarat servislerinin yasal görevleri, aynı zamanda istihbari faaliyetlerini de şekillendirmektedir. Temelde ulusal ve uluslararası konjonktüre ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak istihbarat servisleri için risk ve tehdit odakları ile istihbarat toplama ve analiz süreçleri de değişmektedir. Örneğin Soğuk Savaş dönemi ile Soğuk Savaş sonrası dönemdeki istihbarat servislerinin görevleri birbirinden oldukça farklıdır. Bu nedenle günümüzde istihbarat servislerinin görevleri, geleneksel ve yeni nesil görevler şeklinde bir ayrıma tabi tutulabilir. Yani istihbarat servisleri günümüze klasik görevlerinin yanı sıra ortaya çıkan yeni risk ve tehditler nedeniyle yeni nesil görevleri de ifa etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu kapsamda istihbarat servislerinin geleneksel görevleri (FAS, 1996);

-Dış politikada karar vericilere doğru kararları almalarını sağlayacak her türlü bilgiyi sunmak, hasım devletlerin dış politika hamlelerini önceden bildirmek ve müşterinin talep etmesi halinde dış politika ile ilgili olarak görüş ve değerlendirmeleri arz etmek, ait olunan devlete yönelik iç ve dış tehdit odaklarının yanı sıra, karar vericinin ihtiyaç duyduğu konularda stratejik istihbarat sağlamak.

---

² 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu'na göre; MİT mensupları, MİT Kanununun 4.maddesinde belirtilen görevlerin yerine getirilmesi sırasında genel zabıtaya tanınan hak ve yetkileri, tesis ve mensupların korunması ile kontr/espionaj (İKK) konularında kullanabilmektedir.

-Terörle mücadele etmek, bu kapsamda iç güvenlik ve kamu düzeni için gerekli olan istihbaratı ilgili kurumlar ile paylaşmak.

-Yurt dışı askeri operasyonları desteklemek, hasım devletlerin veya terör örgütlerinin askeri faaliyet ve stratejileri ile ilgili gelişmeleri takip etmek ve ilgili kurumlara konu kapsamında gerekli istihbaratı sunmak.

-Askeri stratejilerin geliştirilmesini desteklemek, bu kapsamda hasım devlet veya terör örgütlerinin üretebilecek risk ve tehditler ile ilgili olarak karar vericilere ve ilgili kurumlara gerekli bilgileri sağlamak.

-Ekonomi ve ticaret ile ilgili küresel gelişmeleri takip etmek, hasım devletlerin ekonomik faaliyetleri ve planlamaları ile ilgili olası adımları hakkında bilgi derlemek, ticari anlaşmaların en uygun şartlar altında imzalanması için karar vericilere gerekli bilgileri sunmak.

-Taraf olunan uluslararası anlaşmaların şartlarına uyulup uyulmadığını takip etmek, bu kapsamda imzalanan bir anlaşmanın taraflarının anlaşma ile ilgili olası tutum ve davranışları kapsamında istihbarat sağlamak.

-Hasım istihbarat servislerinin yurtiçindeki espionaj faaliyetlerini, olası suikast ve sabotaj, provokasyon faaliyetlerini deşifre etmek ve engellemek.

-Özellikle küresel ölçekte cereyan eden ve ulusal güvenliğe zarar verecek boyutta olan organize suç faaliyetleri hakkında istihbarat toplamak.

-Devlet veya devlet dışı aktörlerle, bir devletin örtülü ve gizli kalması gereken görüşmeleri ve pazarlıkları gerçekleştirmek, bu tür süreçleri organize etmek ve neticelendirmek.

Yeni nesil görevler ise:³

-Çevre güvenliği kapsamındaki faaliyetleri takip etmek, ülkenin çevresel kirlenme ve bu kapsamda yaşanabilecek olası sorunlar kapsamında güvenlik zafiyetine düşmesini engellemek ve ilgili kurumlar ile gerekli koordinasyonu sağlamak.

-Sağlık istihbaratı ile ilgili gelişmeleri takip etmek, küresel düzeyde etkili olabilecek salgınlar ile ilgili faaliyet alanı kapsamında derlediği

---

³ Allen Collins, “Çağdaş Güvenlik Çalışmaları”, Çevirmen; Nasuh Uslu, Röle Akademik Yayıncılık, 2017” künyeli kitapta yer alan “Geleneksel Olmayan Güvenlik” başlığı altındaki bölümleri tetkiki kapsamında yazar tarafından oluşturulmuştur.

bilgileri ilgili kurumlarla paylaşmak, salgınla mücadele kapsamında görev alanına giren eylemleri gerçekleştirmek.

-Küresel ölçekli mülteci ve göçmen hareketliliğini izlemek ve faaliyet alanı kapsamında derlediği bilgileri ilgili kurumlarla paylaşmak.

-Gerek geleneksel medya gerekse de sosyal medya üzerinden hasım devletlerin veya terör örgütlerinin algı yönetimi ve propaganda faaliyetlerini takip etmek ve gerekli karşı tedbirleri almak, ihtiyaç duyulması halinde benzer faaliyetler icra etmek.

-Ekonomik yıkıcılık faaliyetleri kapsamında borsa manipülasyonları, ulusal ekonomiye zarar veren nitelikteki sıcak para hareketlerini ve kripto para kapsamındaki gelişmeleri izlemek ve gerekli bilgileri ilgili kurumlarla paylaşmak.

-Zorlayıcı diplomasi uygulamaları kapsamında karar vericilerin sahip olması gereken bilgileri zamanında istihbar etmek ve ilgili kurumlarla paylaşmak.⁴

-Toplumsal güvenliğin sağlanması noktasında, kendi görev alanına giren faaliyetleri planlamak ve gerçekleştirmek.⁵

-Ülkenin siber savunma ve siber saldırı kapasitesinin oluşturulmasına destek vermek. Bu kapsamda ilgili kurumlar ile koordine sağlamak. Görev verilmesi halinde hedef ülkenin kritik altyapılarını hedef alan siber saldırı planlamalarını gerçekleştirmek.

İster geleneksel isterse de yeni nesil olsun bir istihbarat servisinin tüm görevlerindeki ana vurgunun karar vericileri, geleceğe dair olası risk ve tehditler hakkında bilgilendirmek olduğu açıktır. Bu kapsamda istihbari faaliyetlerin bir öngörü içermesi gerekmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere, olay olduktan, terör eylemi gerçekleşikten, yabancı bir devletin

---

⁴ Zorlayıcı diplomasi en genel anlamıyla; rakibin başlattığı/yaptığı bir eylemi durdurmasını veya geri adım atmasını hedefleyen ve bu yönüyle savunmacı nitelikte bir kriz yönetim stratejisidir. Kaynak; Bülent Şener, “Savaş ile Barış Arasında Bir Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi ve Türk Dış Politikasındaki Örnekleri”, TASAM, 2019.

⁵ Toplumsal güvenlik; geleneksel, dil, kültür, din, ulusal kimlik türleri ile devletin geleneklerinin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesidir. Kaynak; Collins, Op. cit, s.177. (Paul Roe tarafından ele alınan bölüm, ss.176-189)

silahlı saldırısı yapıldıktan veya siyasi iktidarı devirmeyi planlayan bir darbe gerçekleşikten sonra bir istihbarat servisinin yapacağı her iş ağırlıklı olarak bir kolluk gücü aktivitesi haline gelecektir. Böyle bir durumda, geleceğe dair bir öngörude bulunamayan, karar vericiyi uyaramayan veya yeterince yönlendirmeyen bir istihbarat servisinin görevinde başarılı olduğunu söylemek istihbaratın temel yaklaşımlarına uygun değildir.

Günümüzde tehdit ve risklerin çok çeşitli hale gelmesi, karar alma süreçleri ile çok daha karmaşık bir süreç içinde cereyan etmesi dikkate alındığında, bir istihbarat servisinin de karar vericilere her tehdit ve risk odağı ile ilgili mutlak belirsizliği ortadan kaldıracığını garanti etmesi de beklenmemelidir. Bu noktada bir istihbarat servisi için kurtarıcı olan yetenek, hedef odağı ile ilgili temel eğilimleri ve alternatif senaryoları analiz edebilecek liyakatli kadroları ve kurumsal bir kültürü inşa edebilmesine bağlıdır. Böyle bir personel yapısına ve kurumsal kültüre sahip olan bir istihbarat servisi, karar vericiler için ölçülebilir riskleri daha iyi tahmin edebilen bir aktör haline gelebilecektir (Hermann, 1996, s.110). Yine böyle bir yeteneğe sahip olmayı başarabilen istihbarat servisi, karar verici için belki kesin bilgiler sunamayacaktır, ancak olası risk ve tehdit odaklarının olası hareket tarzları hakkında doğru yönlendirmeler yapabilecektir (Nye, 1994).

Ölçülebilir riskleri değerlendirilebilmek, olası risk ve tehditler karşısında karar vericileri doğru yönlendirebilmek amacıyla liyakat sahibi bir personel yönetimine ve kurum kültürüne sahip olmak önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, toplanan mahrem ve nitelikli haberleri değerlendirdikten, kıymetlendirdikten, yani analiz ettikten sonra müşteriye sunmak da bir istihbarat servisinin kazanması gereken önemli yeteneklerden biridir.

SONUÇ

Espiyonaj faaliyetlerin tarihsel bir geçmişi bulunmakla birlikte, modern anlamda istihbarat servislerin ortaya çıkması 20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle söz konusu olmuştur. Bununla birlikte profesyonel seviyede ve ulusal-uluslararası düzeyde faaliyet icra eden istihbarat servisleri ise ancak II. Dünya Savaşı sonu itibariyle kurulmuşlardır. Bu kapsamda örnek olması bakımından ABD dış istihbarat servisi Merkezi Haber Alma Ajansı (Central Intelligence Agency / CIA)'in 1947'de, Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT)'nin 1965'te, Sovyetler Birliği'nin en önemli istihbarat örgütü olan

Devlet Güvenlik Komitesi (Комитет Государственной Безопасности / KGB)'nin ise 1954'te kurulduğu hatırlanmalıdır.

Klasik istihbarat anlayışında bir istihbarat servisinin ana görevleri; genel bir ifadeyle hasım hedef aktör ve konu ile ilgili mahrem bilgilerin temin edilmesi, elde bulunan mahrem bilgilerin hasım istihbarat servisi tarafından temin edilmesinin engellemesi, iç güvenlik kapsamında istihbari faaliyetlerinin planlanması, özel operasyonların gerçekleştirilmesi ve stratejik istihbaratın üretilmesi vb. hedeflerine odaklanmıştır.

İstihbarat servislerin yeni nesil görevleri ise genel bir yaklaşımla çevre güvenliği ve sağlık istihbaratı ile ilgili faaliyetler planlama, mülteci ve göçmenler kaynaklı güvenlik tehditleri ile mücadele etme, toplumsal manipülasyonlara yol açabilecek algı operasyonlarını engelleme ve bu kapsamda sosyal medyayı kontrol etme, ekonomik yıkıcılık faaliyetleri ile mücadele gerçekleştirme, toplumsal güvenliği sağlama ve siber güvenlik kapasitesini artırma vb. hedeflerin gerçekleştirilmesi çerçevesinde şekillenmektedir.

Belirtildiği üzere, istihbari faaliyetler günümüzde ciddi bir değişim ve dönüşüm süreci geçirmektedir. İstihbari faaliyetlerin değişen yapısını anlamak için teknoloji merkezli gelişmeler başta olmak üzere, özellikle istihbarat servislerinin artan siber espionaj kapasitelerini, istihbarat servisleri ile özel istihbarat şirketleri arasında giderek gelişmekte olan ilişkilerin mahiyetini, sosyal medya kullanımının gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan yeni nesil tehdit ve riskleri, Açık Kaynak İstihbaratı (Open Source Intelligence / OSINT) ve Görüntü İstihbaratı (Imagery Intelligence / IMINT) ile ilgili yeni nesil haber toplama tekniklerini göz önüne bulundurmak gerekmektedir.

Günümüzde teknolojik gelişmeler, günlük hayatımıza tesir etmekte ve şekillendirmektedir. Bu süreç, 1990'lar itibariyle internetin öncelikle sivilleşmesi, akabinde ise 2000'li yıllar ile birlikte ticarileşmeye başlamasıyla hızlanmıştır. 2010 yılı sonrası dönemde ise akıllı telefon teknolojilerinin gelişmesi ve sosyal medya uygulamalarının yaygınlaşması ile birlikte, internet hayatımızın her alanına girmeye başlamıştır. Covid-19 salgınıyla da "internetleşme veya dijitalleşme" şeklinde adlandırılan bu gelişmeler gerek insanların rutin hayatını gerekse de kamusal faaliyetleri tam anlamıyla şekillendirme sürecine girmiştir. Bu gelişmeler insanları için bazı avantajların ve dezavantajların birlikte tecrübe edilmesine neden olmaktadır.

Bu avantajların en önemlisi hayatın hızlanması ve ticari faaliyetlerin maliyetlerinin azalmasıdır. Dezavantajların başında ise teknoloji bağımlılığı ve siber espionaj riskleri gelmektedir. Siber espionaj faaliyetleri hem devletler hem de küresel şirketler için büyük risklere neden olmaktadır. Günümüzde bilgiye sahip olmanın bir güç olduğu muhakkaktır. Ancak bilgiye sahip olunması aynı zamanda elde olan mahrem bilgilerin korunmasını gerekliliğini de ortaya çıkarmaktadır. İşte bu nedenle gerek devletler gerekse de küresel şirketler mahrem bilgilerini veya ticari sırlarını korumak amacıyla siber güvenlik alanına büyük yatırımlar yapmaktadırlar. Bu kapsamda bir ülkenin kritik altyapılarının siber saldırılara karşı savunulması kadar, ilgili ülkelerin mahrem bilgilerinin hasım istihbarat servislerinin siber espionaj faaliyetlerine karşı korunması da istihbarat servisleri için günümüzde büyük önem arz etmektedir. Tüm bu risk ve tehditlerin de istihbarat servislerinin görev tanımlarını değiştirmekte olduğu bir gerçektir.

Özel istihbarat şirketleri, 1960'lar ile birlikte özellikle ABD sisteminde casus uydular vasıtasıyla IMINT elde edilmesine yönelik faaliyetlerde kullanılmaya başlanmıştır. Özel istihbarat şirketlerinin asıl gelişim ivmesi, I. Körfez Savaşı ve daha sonrası meydana gelen 11 Eylül saldırıları ve devamındaki Afganistan'a yönelik ABD önderliğindeki NATO müdahalesi kapsamında yaşanmıştır. Tüm bu gelişmeler, özel istihbarat şirketlerinin ticaret hacimlerini ve karlarını artırmaya başlamıştır. Bu kapsamda ABD özel istihbarat piyasası günümüzde on milyar dolarlarla ifade edilen bir ticari büyüklüğe erişmiştir. Bu sektöre, Suriye İç Savaşı ile birlikte Rus istihbarat servisleri ile bağlantılı olduğu ileri sürülen Wagner isimli özel istihbarat şirketi de müdahil olmuştur. Bu kapsamda Wagner Şirketi, Rusya'nın çıkarları kapsamında dünyanın çeşitli bölgelerinde örtülü faaliyetler icra etmeye başlamıştır. Tüm gelişmelerin de bizlere gösterdiği gerçeklik ise özel istihbarat şirketlerinin istihbarat servislerinin gelecek dönemdeki görev tanımlamalarını ve faaliyetlerini şekillendirecek önemli etmenlerden biri olmasıdır.

OSINT haber toplama teknikleri, teknolojik yenilikler ile birlikte çok daha sofistike hale gelmiştir. Bu kapsamda bir istihbarat servisinin elde ettiği istihbaratın %94 oranındaki kısmının OSINT vasıtasıyla temin edilmekte olduğu iddia edilmektedir. Yapay Zekâ (YZ) algoritmalarının da hızla gelişimiyle bu oranın artacağı da tartışmasıdır. YZ algoritmalarını kullanmakta olan istihbarat toplama ve analiz enstrümanlarının özellikle

ABD, Çin ve Rus istihbarat servisleri tarafından günümüzde aktif bir şekilde kullanılmakta olduğu ileri sürülmektedir. Ukrayna ve Rusya arasında devam eden savaş sürecinde de yüz tanıma algoritmaları YZ teknolojilerinin geldiği sofistike nokta açık kaynaklara yansıyan bilgiler kapsamında çok açık bir şekilde görülmektedir. Tüm bu gelişmeler de istihbarat servislerinin istihbari haber toplama ve analiz yöntemlerini etkilemektedir.

Sosyal medya, klasik medyaya göre birçok avantaja sahiptir. Çünkü sosyal medya kullanıcılarına gizli kalabilme imkânı sağlamaktadır. Bunun yanında sosyal medya vasıtasıyla bilgi esnek, hızlı, maliyetsiz ve küresel düzeyde dolaşıma sokulabilmektedir. Sosyal medyanın bu özellikleri, bu mecranın devletlerin yanı sıra terör örgütleri tarafından da propaganda faaliyetlerinde aktif bir şekilde kullanılmasının önünü açmıştır. 2010 sonrası dönemde El-Kaide ve türevi örgütler algı yönetimi ve hedef toplumu manipüle etme faaliyetleri dahilinde sosyal medyadan istifade etmeye başlamışlardır. Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkerên Kurdistanê / PKK) terör örgütü de Türkiye'nin Barış Pınarı ve Zeytin Dalı Harekâtları ile ilgili olarak küresel düzeyde manipülasyon gerçekleştirme ve kamuoyu oluşturma faaliyetleri çerçevesinde sosyal medyanın sağladığı imkanlardan istifade etmeye çalışmış ve Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)'yı karalayıcı propaganda faaliyetleri icra etmiştir. Bu nedenle de sosyal medyanın bahse konu enformasyon savaşı stratejileri kapsamında kullanılmasını engellemekte, istihbarat servislerinin yeni nesil faaliyet alanlarından biri haline gelmiştir. Bu çerçevede istihbari faaliyetlerin geleceğinde, terör örgütlerinin veya devletlerin sosyal medyayı toplumları etkilemek ve mobilize etmek amacıyla kullanmasını engellenmesi büyük önem arz edecektir. Bahse konu engelleme faaliyetlerinin yanı sıra bir istihbarat servisinin de hedef bir ülkeye yönelik benzer tarzda faaliyet ve operasyon düzenleme kapasitesine ulaşması da gerekmektedir.

Yukarıda somut ve genel bir yaklaşımla verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere, istihbarat servislerinin görevleri ortaya çıkan yeni nesil tehdit ve riskler kapsamında yeniden şekillenmektedir. Bu sürecin ve istihbarat servislerinin yeni nesil görevlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için de klasik bir yaklaşımın ötesinde istihbarat kavramının geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirmenin isabetli olarak yapılabilmesi de ancak bir istihbarat servisinin yerine getirmek zorunda olduğu tüm görevler ve faaliyetler dikkate alınmak suretiyle mümkün olabilecektir. Dar bir bakış açısı ve klasik istihbarat çarkı sürecinin ortaya

konulması suretiyle, yani istihbarat kavramını haber isteklerinin belirlenmesi, haberin toplanması, analiz edilmesi ve müşteriye sunulması şeklindeki bir yaklaşımla tanımlanması halinde, istihbarat servislerinin yeni nesil görevlerinin net bir şekilde anlaşılmayacağı ve istihbari faaliyetlerin değişen doğasının kavranamayacağı da bir gerçektir.

KAYNAKÇA

- AA. (2022). *Cemal Kaşıkçı*. Erişim tarihi: 23 Nisan 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/cemal-kasicki>.
- Breakspear, A. (2013). A new definition of intelligence. *Intelligence and National Security*, 28 (5), ss. 678-693.
- Collins, A. (2017). *Çağdaş güvenlik çalışmaları*. (N, Uslu. Çev.), Röle Akademik Yayıncılık.
- Dahl, E.J. (2007). Warning of terror: Explaining the failure of intelligence against terrorism. *Journal of Strategic Studies*, 28 (1), ss.33-35.
- Darıcılı, A.B. (2019). The role of private companies in the future's intelligence management; Analysis of the US intelligence system within this scope. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (4), ss.3958-3976.
- Darıcılı, A.B. (2020). Cyber espionage activities of states: International system and security. Erendor, M.E. ve Öztarsu, M.F. (Ed.). *Contemporary issues of international relations: Problems of international community içinde*. (ss. 21-37). Cambridge Scholar Publishing.
- FAS. (23 Şubat 1996). *Role of intelligence*. Erişim tarihi: 06 Mayıs 2022, <https://fas.org/irp/offdocs/int006.html>.
- Hermann, M. (1996). *Intelligence power in peace and war*. Cambridge University Press.
- Lowenthal, M.M. (2011). *Intelligence: From secrets to policy*. CQ Press
- MİT. (2022a). *İstihbarat çarkı*. Erişim tarihi: 06 Mayıs 2022, <http://www.mit.gov.tr/t-cark.html>.
- MİT. (2022b). *Giriş, istihbaratın tanımı ve istihbarat çarkı*. Erişim tarihi: 06 Mayıs 2022, <http://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html>.
- MİT. (2022c). *Milli Emniyet Hizmeti ilk başkanı: Şükrü Ali Ögel*. Erişim tarihi: 06 Mayıs 2022, <https://www.mit.gov.tr/emuze/onemlisahislar.html>.

- MİT. (2022ç). 2937 sayılı Devlet istihbarat hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu. Erişim tarihi: 06 Mayıs 2022, https://www.mit.gov.tr/text_site/2937.pdf.
- Nye, J.S. (1994). Peering into the future. *Foreign Affairs*. Erişim tarihi: 05 Mayıs 2022, <https://www.foreignaffairs.com/articles/1994-07-01/peering-future>.
- Redhouse. (01.05.2021). Erişim Tarihi: 06 Mayıs 2022, www.redhouse.com.tr,
- Riley, K. J., Treverton, G. F., Wilson, J. M. Ve Davis, L. M. (2005). *State and local intelligence in the war on terrorism*. Rand Corporation.
- Scott, L. ve Jackson, P. (2004). The study of intelligence in theory and practice. *Intelligence and National Security*, 19(2), ss.139-169.
- Tekin, F. (2021). Atasözlerinden örneklerle Kazan-Tatar Türklerinin geleneksel dünya görüşünde ölüm. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(49), ss.369-393.
- Troy, T. F. (1991). The correct definition of intelligence. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 5(4), 433–454.

AKIİK KAYNAK İSTİHBARATI VE ASKERİ İSTİHBARAT

Kazım Mehmet EROL *

ÖZET

İçerisinde bulunduğumuz bilgi çağında, etkisi ve hacmi giderek genişleyen “Açık Kaynak İstihbaratının” (AKİS) istihbarat analizcileri ve toplayıcıları ile karar vericilere büyük oranda yardım ettiği görülmektedir. Farklı dillerde yayımlanan haber kaynaklarından sosyal medya platformlarına, çevrimiçi haritalardan, sivil toplum örgütleri, diplomatik ve askeri kurumların raporlarına kadar AKİS, bize grift ve mozaik bir yapıda istihbarat sağlama imkânı sunmaktadır. İstihbarat, askerî harekâtın planlama sürecini yönlendiren ve destekleyen en önemli güçtür. Kaynakların verimli şekilde kullanılması maksadıyla askeri istihbarat sağlamada toplama gayretleri uygun şekilde planlanmalı ve her aşamada gözden geçirilmelidir. Hibrit savaş, bilgi harekâtı ve siber alan gibi çeşitli ve belirsiz ortamlar, muharebe sahasını daha karmaşık hale getirmiştir. Bütün bu ortamlara yönelik ihtiyaçları karşılama potansiyeli olan ve oldukça geniş imkânlar sunan AKİS’ten faydalanabilmek önemli hale gelmektedir. Bu makalede AKİS’in potansiyelinden askeri istihbarat alanında yeterince faydalanılmadığı ve AKİS’in askeri istihbaratta faydalandığı alanlarda uygun süreç ve yöntemlerden eksik olduğu olmak üzere iki önemli sav üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı AKİS’in uygun metotların uygulanması ve diğer istihbarat disiplinleri ile eşgüdüm halinde kullanılması halinde askeri istihbarat alanında değerli bir disiplin olabileceğini ortaya koymaktır. Bu maksatla öncelikle AKİS ve askeri istihbaratın genel durumu, tarihsel gelişimi, AKİS’in farklı seviyelerde askeri istihbaratta kullanımı ve diğer istihbarat vasıtalarıyla ilişkisi, AKİS süreci, yöntemleri ve uygulamaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, Açık Kaynak İstihbaratı, Askeri İstihbarat, AKİS Tarihi, AKİS Yöntemleri.*

ABSTRACT

OPEN SOURCE INTELLIGENCE AND MILITARY INTELLIGENCE

In the information age we live in, it is seen that open-source intelligence (OSINT), which become increasingly voluminous and effective, sheds light on issues and assists to elaborate and understand them by all intelligence analysts/collectors and decision-makers. From media sources in different languages to social media platforms and online maps to reports of NGOs and diplomatic/military institutes, OSINT provides with means of obtaining intelligence in a grift and mosaic structure. Intelligence is the main driving and supporting force in the planning process of military operations. In order to exploit the sources more effectively military intelligence collection efforts should be planned and reviewed properly.

---

* Araştırmacı, Güvenlik Yönetimi (İstihbarat) Bilim Uzmanı, kmerol@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4427-5260

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 14 Mart 2022 / 14 March 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 07 Mayıs 2022 / 07 May 2022

Diverse and ominous environments such as hybrid war, information operations and cyberspace complicated the theatre. Therefore, it is becoming increasingly important to be able to adequately benefit from OSINT, which has the potential to meet the needs of all these environments and offers a wide range of opportunities. In this article, two main arguments are emphasized, namely that the current potential of OSINT is not adequately benefited in military intelligence and even in the areas OSINT is utilized in military intelligence it lacks appropriate methods and processes. The aim of the study is to demonstrate that OSINT can be a valuable discipline in the field of military intelligence if appropriate methods are applied and used in coordination with other intelligence disciplines. For this purpose, first of all the general situation of OSINT and military intelligence, its development in the historical process, the use of OSINT in military intelligence at different levels and its relationship with other intelligence tools, and finally the OSINT process, methods and applications were examined.

Keywords: *Intelligence, Open-Source Intelligence, Military Intelligence, History of OSINT, OSINT Methods.*

GİRİŞ

Açık Kaynak İstihbaratı (AKİS); belirli istihbarat ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla genel kamu kullanımına açık veri veya bilginin toplama, analiz, işlem ve yayım süreçlerinden geçirilmesiyle elde edilen istihbarat ürünüdür. AKİS'in, istihbarat toplulukları dışındaki birçok alanda da giderek önem kazandığı ve yaygın kullanıma kavuştuğu bilinmektedir (Böhm ve Lolagar, 2021, s. 1).

AKİS'in istihbarat elde etme gayretleri içerisinde önemli yer tuttuğu görülmektedir. AKİS'in siyasi istihbarat, ekonomik istihbarat, sosyal istihbarat, bilimsel ve teknolojik istihbarat, coğrafi istihbarat, siber istihbarat ve hatta biyografik istihbarat gibi alanlarda kullanımının yaygın olarak benimsendiği birçok örneklerle görülmektedir. Ancak bu durumun askeri istihbarat için de aynı olduğunu söylemek güç olacaktır. Aslında uygun bir teşkilatlanma, işleyiş ve duruma dayalı yöntemlerle AKİS, Askeri İstihbarat için de vazgeçilmez bir vasıta olabilmektedir.

Silahlı kuvvetler tarafından kullanılan istihbarat anlamına gelen Askeri İstihbarattan söz edildiğinde, ilk akla gelen istihbarat toplama teknikleri sırasıyla; İnsan İstihbaratı (İNİS), Görüntü İstihbaratı (GÖRİS) ve Sinyal İstihbaratı (SİNİS) vasıtaları olmaktadır (Gudgin, 1999, ss. 106-107). İstihbarat toplulukları, çağın değişen şartlarına paralel olarak hızlı bir evrilmeye içerisinde. İNİS, GÖRİS ve SİNİS gibi istihbarat disiplinlerinde önemli gelişmeler olduğu görülmekle birlikte, şüphesiz en büyük atılım AKİS alanında olmuştur. Müşterek ve hibrit savaşın askeri operasyonlarda

etkisinin yoğun olarak görüldüğü günümüzde, askeri istihbarat çağa ayak uydurmak, imkân ve kabiliyetlerini geliştirmek durumunda kalmaktadır.

Askeri İstihbarat açısından AKİS; hızlı bir şekilde elde edilmesi ve maliyetsiz olması sayesinde analizecilere ve komutan/karar alıcılara planlamaya yönelik öngörü sağlaması, aşına olunmayan bir bölgeye yönelik harekât söz konusu olduğunda medya, harita uygulamaları, akademisyen ve diğer uzmanların ürünlerinden faydalanılarak ilk aşamada istihbarat elde edilmesi, uygun toplama planıyla AKİS ile elde edilecek istihbarattan diğer vasıtalardan tasarrufa gidilerek asıl istihbarat ihtiyaçlarında sıklet merkezi sağlanması ve son olarak müşterek ve birleşik harekâtlarda gizli istihbarat paylaşılmasının sakınca yaratacağı durumlarda tek vasıta olması hasebiyle ön plana çıkmaktadır (JMITC, 1996, s.78).

İçerisinde bulunduğumuz bilgi çağında çevrimiçi ve sosyal medya platformları üzerinden devasa boyutlara ulaşan veri girişleri sonucu ortaya çıkan bilgi yığınlarının, AKİS'in istihbarat örgütleri ve güvenlik uzmanları tarafından uygulanmasını ve kontrol etmesini zorlaştırması, bu durumu yasa dışı gruplar ve örgütlerin istismarına açık hale sokmaktadır. AKİS'in karanlık tarafı ile ilgili vurgulanması gereken diğer bir husus da istihbarat örgütleri ve güvenlik uzmanlarının kullanımına açık olan bu disiplinin, aynı seviyede terör ve suç örgütleri ile diğer devlet dışı silahlı grupların da kullanımına açık olmasıdır.

Konu kapsamında yapılan literatür taramasında; “Açık Kaynak İstihbaratı” kapsamında 61 uluslararası ve 4 ulusal tez, yaklaşık 300 uluslararası ve 9 ulusal makale ile 15 uluslararası kitap tespit edilirken ulusal alanda kitaba rastlanmamıştır. “Askeri İstihbarat” kapsamında uluslararası alanda yaklaşık 32 ve ulusal 1 tez, uluslararası alanda yaklaşık 50 ve ulusal 9 makale ile uluslararası alanda 10 kitap ve 1 ulusal kitap tespit edilirken, her iki konuyu birlikte işleyen uluslararası ve ulusal alanda herhangi bir teze veya kitaba rastlanmazken, uluslararası alanda 1 kitap, 1 tez ve yaklaşık 8 adet makaleye rastlanmıştır. Bu çalışmanın özgün yanı, açık kaynak istihbaratı ve askeri istihbaratın aynı çerçevede ele alınarak arasındaki ilişkinin ve metodolojinin ortaya dökülmesidir. Bu doğrultuda literatüre katkı sunulması hedeflenmiştir.

Bu makalede; birincisi “AKİS'in mevcut potansiyelinden askeri istihbarat alanında yeterince faydalanılıyor mu?” ve ikincisi “AKİS hangi

yöntemler ve nasıl bir süreç kullanılarak askeri istihbaratta faydalı olabilir?” olmak üzere iki sorunun cevabı bulunmaya çalışılacaktır.

Bu minvalde birinci bölümde; öncelikle AKİS ve askeri istihbaratın tarihsel süreçte ilişkisi ve gelişimi, ikinci bölümde; AKİS’in farklı seviyelerde askeri istihbarat alanında kullanımı ve diğer istihbarat vasıtalarıyla ilişkisi, üçüncü bölümde ise; AKİS süreci, yöntemleri ve uygulamaları kapsamında AKİS’i oluşturan terimler ve kavramsal çerçeve, AKİS’in avantaj ve dezavantajları, AKİS çarkı, AKİS’te güvenilirlik testi ve sınıflandırma ve son olarak AKİS toplama yöntemleri incelenmiştir.

1. AKİS VE ASKERİ İSTİHBARATIN TARİHSEL SÜREÇTE GELİŞİMİ

Dünya tarihinde istihbaratın silahlı kuvvetler için kullanılması, savaş tarihi kadar eski olmakla birlikte, askeri istihbaratın da bu sanatın en eski hali olduğu kabul edilmektedir. İstihbaratın gelişimi içerisinde Askeri istihbarat ve açık kaynak istihbaratı yan yana görülmektedir, ancak özellikle modern çağda askeri istihbarat ile AKİS ilişkisinin bilginin yaygın olarak elde edilmesinin sonucu olarak güçlü örneklerinin ortaya çıktığı görülmektedir.

AKİS günümüzün dijital dünyasıyla beraber gelen sosyal medya, internet, açık kaynak yazılımları ile birlikte daha fazla bilinmeye başlansa da asıl yaygın kullanımı Birinci ve İkinci Dünya savaşlarında politik istihbarat ve daha çok askeri istihbarat sağlamak amacıyla takip edilen gazete haberlerinin kesilerek tasnif edilmesine dayanmaktadır (Böhm ve Lolagar, 2021, s. 2).

15’inci yüzyılda matbaanın ortaya çıkması, bilginin ve düşüncelerin yayılma hızını artırması neticesinde, kriptolama/şifreleme ve açık kaynak istihbaratı gibi beklenmedik istihbarat sanatları ortaya çıkmıştır. (Andrew, 2018, s. 126). Rönesans dönemi ve Venedik ile başlayan ticari ve politik istihbaratta yaşanan gelişmelerin temel kaynağını, casuslar ve kurulan ticari ağlar üzerinden hareket eden tüccarların getirdiği “avvisi” olarak adlandırılan haber bültenleri sayesinde elde edilen açık kaynak istihbaratı oluşturmuştur. (Infelise, 2002, ss.1-3).

1800’lü yıllarda savaş öncesi kapsamlı hazırlık yapımlarıyla bilinen Napolyon ve Büyük Frederick, genelkurmay benzeri karargâh teşkilatlanmalarına gitmiş ve böylece istihbarat, karargâh birimlerinden biri

haline gelmiştir. Yine Napolyon'a karşı savaşmış olan Clausewitz "Savaş Üzerine" adlı eserinde bilgi ve istihbaratın önemine dair birçok bölüm ele almış, savaşta belirsizlik ve karmaşanın azaltılmasını vurgulamıştır. Görüldüğü üzere askeri istihbaratın kurumsallaşmasının temelleri böylece atılmaya başlanmıştır (Akad, 2018, ss.26-33). Diğer taraftan Napolyon açık kaynak istihbaratına gizli kaynaklardan daha çok önem vermiştir. Napolyon'un bir taraftan istihbarat raporlarının olduğu kadar gazetelerin dikkatle okuması, diğer taraftan bu alanda gizliliğe önem vermesi önemli örneklerdir (Hanley, 2005, s.13).

Tarihte ilk defa, devlet yetkilileri 19'uncu yüzyılda muharebe alanında yaşanan gelişmeleri ve önemli olayları askeri istihbarat raporlarından önce açık kaynaklardan öğrenmeye başlamıştır (Andrew, 2018, s.404). Bu dönemde istihbarat alanında teknolojiden de faydalanılmaya başlandığı görülmüştür. Dönemin iletişim imkânları olan demiryolları ve telgraf haberleşme sistemi, etkin bir şekilde kullanılmıştır (Özdağ, 2013, s.48).

İstihbarat çalışmalarında geleneksel yöntemlerle yeni yöntemlerin birleştiği I. Dünya Savaşı istihbaratla bilim arasında bağlantı kurmuştur. Dünyanın hava keşfi ve SİNİS yöntemlerinin kullandığı istihbarat çağına girdiği bu savaşta, en hızlı gelişen istihbarat alanları SİNİS ve ELİS olmuştur (Akad, 2018, s.221). Tabi ki bu dönemde AKİS'in kullanmaya yönelik gelişmelere değinmeden geçilemeyecektir. Gazeteler, kitaplar ve seyahat notları gibi basılı yayımlar sayesinde istihbarat toplama ve analizi gerçekleştirilebilmiştir.

II. Dünya Savaşı istihbaratın teknolojiden en çok faydalanmaya başladığı dönem olarak nitelendirilebilir. SİNİS ve GÖRİS gibi yöntemler İNİS ile birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Almanya'nın askeri istihbaratının temelini açık kaynaklar oluşturmuştur. İstihbarat konusunda Sovyetlerden ziyade Fransa'ya ağırlık veren Almanlar için Fransa Ordusu hakkında istihbarat elde etmek için açık kaynaklar kapalı kaynaklardan daha kıymetli veriler sunmuştur (Andrew, 2018, s.454). Britanya konusunda da "Alman Savaş Ofisi" basılı yayınlardan elde edilen istihbaratın casuslardan elde edilenlerden daha doğru olduğuna kanaat getirmiştir (Andrew, 2018, s.474). Yine 1900'lerde Britanya'nın Kahire'de bulunan "Askeri İstihbarat Ofisi" GÖRİS, SİNİS, İNİS ve AKİS kaynaklarından elde edilen istihbaratı analiz ederek, günlük ve değerlendirme raporları halinde hükümete yayımlamıştır (Andrew, 2018, s.532).

1939'da Birleşik Krallık'ta kurulan, devlet ve sivil kurumlarca desteklenen, "BBC Monitoring" servisi öncü bir kurum olmuştur (Hassan ve Hijazi, 2018, s.7). Modern dönemde AKİS'in kurumsallaşmasında öncülük eden ülke ABD olmuştur. 1930'larda Princeton Üniversitesinde yabancı radyo kanallarını takip etmek için ve 1941 yılında yabancı medya veri ve bilgilerinin toplanması ve analiz edilmesi maksadıyla kurulan "Yabancı Medya Takip Servisi" (Foreign Media Monitoring Service), 1947'de Yabancı Medya İstihbarat Servisi (Foreign Media Intelligence Service), müteakiben ABD'de meydana gelen 9/11 saldırısına yönelik oluşturulan komisyonun AKİS elde etmek maksadıyla istihbarat ajansı oluşturulması yönündeki raporunun ardından 2005'te oluşturulan "Açık Kaynak Servisi" (*Open Source Center*) bu alanda ilk defa teşkil edilen kurumsal yapılar olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde Anglo-Amerikan istihbarat ittifakı istihbarat alanında teknolojik ve organizasyonel reformlarla Sovyetler'in askeri kabiliyetleri ve konuş durumları hakkında, açık kaynak istihbaratı ile imkân kabiliyet ve niyetleri hakkında istihbarat sağlarken, bu ittifakın istihbarat toplama kabiliyetlerine erişemeyen Sovyetler Birliği, Çin ve diğer Sovyetler gelişmiş casusların yanı sıra AKİS Batı'nın silah sistemlerindeki gelişmeleri ve istihbarat toplama yetenekleri konusunda istihbarat sağlamada temel vasıta olmuştur. ABD'nin uzay çalışmalarını da söz konusu devletler AKİS üzerinden takip etmişlerdir (Mercado, 2010, s.2). Yine Soğuk Savaş döneminde liderlerin basın açıklamaları, demeçleri ve röportajları, özellikle ABD ve Rusya'nın silah sistemleri hakkında basına yansıyan haber ve görüntüler ile söz konusu ülkelerin gövde gösterisi kapsamında icra ettikleri askeri geçit törenleri ülkelerin imkân ve kabiliyetleri, niyet ve maksatları ile gelecek vizyonları hakkında önemli açık kaynak istihbaratı sağlamıştır.

II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde hedef ülkelerden ajanlar ve uzmanlar vasıtasıyla taşınan gazete, dergi gibi AKİS kaynakları günümüzde tek tıkla erişilir hale gelmiştir. 20'nci yüzyılın sonlarından itibaren günümüze kadar teknolojik gelişmeler istihbaratın merkezine yerleşmiş, devletlerden uluslararası kuruluşlara, suç örgütlerinden terör gruplarına kadar geniş bir yelpazedeki küresel aktörlerce bireylerin bütün faaliyetleri gözetlenir hale gelmiş ve bu küresel aktörler teknolojik istihbaratın yanı sıra, açık kaynak istihbaratı ve büyük veri gibi günümüzün ve geleceğin istihbaratını şekillendirecek önemli faktörleri kullanmaya başlamış veya bu yönde çaba göstermiştir.

2. AKİS'İN ASKERİ İSTİHBARAT ALANINDA KULLANIMI

İstihbarat askerî harekâtların planlama sürecini veya terminolojik adıyla Askeri Karar Verme Sürecini (AKVES) yönlendiren ve destekleyen asıl güçtür. Kaynakların en verimli şekilde kullanılması için askeri istihbarat toplama gayretleri her aşamada gözden geçirilmelidir (MI Publications, 2021, s. 10) Askeri istihbarat elde etmede kullanılan SİNİS, GÖRİS, Ölçüm ve İz İstihbaratı (ÖLİZİS), Jeo-uzamsal İstihbarat (JEOİS) ve belirli seviyede İNİS vasıtalarının kullanımına yönelik teorik ve metodolojik açıdan nispeten oturmuş ve yaygın kullanıma kavuşmuş yazılı uygulamalar mevcutken, AKİS için bu seviyelerde uygulamaların bulunduğunu söylemek güç olacaktır. Söz konusu vasıtalar içerisinde kullanımı en yaygın ve maliyeti en düşük olan AKİS, ne yazık ki en fazla yanlış anlaşılan ve hatalı uygulamalara maruz kalan disiplin olagelmıştır.

Harekât alanlarına yönelik komutanların askeri istihbarat ihtiyaçlarının çoğu AKİS ile sağlanabilmektedir. AKİS toplama araç ve yöntemleri uygun şekilde entegre edilir, bu sürece yerel, kültürel ve dil alanında uzmanların da dahil edilmesiyle AKİS'in etkinliği daha da artırılabilir (MI Publications, 2021, s.71).

Askeri İstihbarat açısından sivil ve coğrafi faktörler ile askeri yetenekler hakkında arama ve istihbarat tahminleri elde etmede kullanılsa da AKİS geniş bir askeri istihbarat analiz modeli geliştirmek amacıyla kullanıldığında daha etkili olmaktadır. (JMTC, 1996, s.77).

2.1. Farklı Seviyelerde Askeri İstihbarat açısından Açık Kaynak İstihbaratı:

2.1.1. Stratejik Seviye

AKİS, düşman niyet ve maksadı ile askeri yönden avantaj sağlayacak fırsatlar konusunda gösterge ve uyarılar sunabilir. Yerel dilde ve yerel basından elde edilen medya kaynakları çoğu zaman örtülü kaynaklara nazaran daha güvenilir ve daha kapsamlı olabilmektedir. AKİS diğer istihbarat vasıtaları tarafından tam olarak karşılanamayan kültürel ve sosyal istihbarat konusunda oldukça değerli olabilmektedir. AKİS askerî harekâtlara etki eden coğrafi ve sivillere yönelik yerel çalışmalarda faydalı bilgiler sunabilir (Steele, 1997, s. 3). Araç, silah ve teçhizatların hedef bölgenin coğrafi şartlarına ve meskûn mahal durumuna uygun üretilmesi ve

modernize edilmesine yönelik çalışmalarda AKİS önemli bir yol gösterici olabilir.

Askerî harekât düzenlenecek bölgenin tarihi, geçmiş dönemlerde yabancı güçlerin söz konusu bölgedeki etkisi konusunda gerekli olan temel istihbarat AKİS ile sağlanabilir. (Steele, 2004, s.19) Bunun dışında AKİS; askeri istihbarat için gerekli olan politik, kültürel, demografik, coğrafi, askeri bilgiler ve liderlere/komutanlara ait biyografik istihbarat bilgileri, savunma sanayi alanında teknik istihbarat ile milis/isyancı/terörist grupların ideolojileri, finansmanı, sponsor-vesayet bağlantısı, yapılanması, sayısı, etkinlik seviyesi, genel konuş durumu ve halkla irtibat düzeyi gibi konularda önemli bir vasıtaadır.

2.1.2. Operasyonel Seviye

AKİS mevcut durum hakkında bir anlayış oluşturmada ve açık kaynak bilgisini muharebe sahası ile ilişkilendirmede önemli bir vasıtaadır (Steele, 2004, s.19). AKİS bölgesel kuvvet planlamaları ve birlik konuşlandırma faaliyetleri öncesinde coğrafi ve sivil alanlarda değerli bilgiler sunabilir. Özellikle AKİS, harekât hazırlığındaki komutanın karşılaşabileceği kuvvetlerinin imkân ve kabiliyetleri hakkında teknik askeri bilgiler, hedef bölgede intikal, görüş mesafesi, sıcaklık, su durumu gibi coğrafi etmenler ile limanların durumu, köprüler, internet ve muhabere altyapısı gibi konularda bilgi sağlayabilir. (Steele, 1997, s. 4).

AKİS müşterek ve koalisyon halinde operasyonlar söz konusu olduğunda diğer istihbarat vasıtalarının kullanılmayacağı veya yabancı unsurlar ile paylaşım sorunu olan durumlarda en iyi vasıta olarak ortaya çıkmaktadır. AKİS operasyonel seviyede; hava durumu, su kaynakları, yerleşim yerleri gibi askerî harekâta etki eden hususları, harp araçlarına ait teknik istihbarat ile milis/isyancı/terörist grupların kullandığı silahlar, imkân ve kabiliyetleri, konuş durumu gibi konularda önemli bir vasıtaadır.

2.1.3. Taktik Seviye

AKİS silahlanmayı önleme, terörizmle mücadele ve barışı koruma operasyonları gibi muharebe alanlarında yeni ortaya çıkan durumlarda oldukça etkili ve uygun bir araç olarak kullanılabilir. AKİS hem konvansiyonel hem de örtülü ve özel harekât operasyonlar için faydalı bir vasıtaadır. AKİS komutanların yeni bir harekât alanına karşı hazırlıklarında

resmi ve kurumsal haritaların yetersiz olması durumunda açık kaynak haritaları ve diğer açık dijital görsel uygulamalar oldukça kritik ve hayat kurtarıcı kaynaklar olabilirler (Steele, 1997, s. 5).

AKİS taktik seviyede; bölge halkının, ailelerin ve aşiretlerin yapısı, kanaat önderleri ve etki alanları, konuşulan yerel dil ve lehçeler, harekât bölgesine yönelik dijital haritalar, milis/isyancı/terörist grupların moral seviyesi, halk desteği alma durumu hakkında bilgi verebilir. Yerel halkın olayları ve kavramları algılama şekli (terörist-gerilla, dost asker-işgalci asker, radikalizm-dine bağlılık gibi farklı uç noktalarda algılanabilir.) göz önünde bulundurulması gereken hassas bir konudur. Örneğin Irak'ın Sincar bölgesindeki terör örgütlerine yönelik icra edilecek bir harekât öncesinde bölge halkı Yezidilerin etnik ve dini özelliklerine, kanaat önderlerine, farklı bağlantılı Yezidi milis gruplarına ve Yezidilerin bölgelerindeki yabancı unsurlara yönelik bakış açılarına yönelik AKİS çalışması yürütülmesi oldukça faydalı olabilecektir.

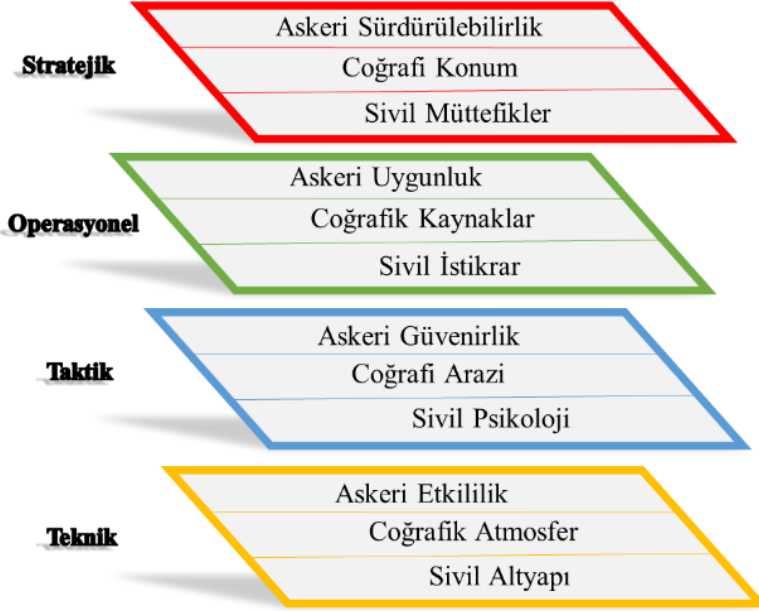
2.1.4. Teknik Seviye

Askeri etkililik (silahların isabet ve imha etkisi, teknik kapasitesi v.b.), coğrafya ve meteorolojik analiz, askeri amaçla kullanılacak sivil teknolojik kapasiteler harbin başarısında oldukça önemlidir. Bu konularla ilgili istihbarat elde etmede AKİS en önemli kaynaklardan biridir (JMTC, 1996, s.81).

Savunma sanayi, ülkenin milli üretim kapasiteleri, nükleer kapasite geliştirme çabaları (İran örneği) ve askeri alandaki bilimsel çalışmalarının ortaya koyulmasında AKİS iyi bir konuma sahiptir. AKİS aynı zamanda havaalanları, demiryolları, limanlar, tali ve ana yollar hakkında istihbarat sağlaması hasebiyle lojistik ve mobil sistemlerin planlamalarının omurgasını oluşturur.

Bahse konu seviyelerin hepsini kapsayacak şekilde AKİS, Askeri İstihbaratın planlamaya yönelik unsurları olan; Bilgi Harekâtı, Psikolojik Harekât ve Hedef İstihbaratı elde etmede de kullanılabilir.

Şekil 1. Farklı Seviyelerde Harekâta Yönelik Açık Kaynak İstihbaratı
(Kaynak: NATO OSINT Handbook, 2001, s.15)

2.2. AKİS'in Diğer İstihbarat Vasıtaları ile İlişkisi

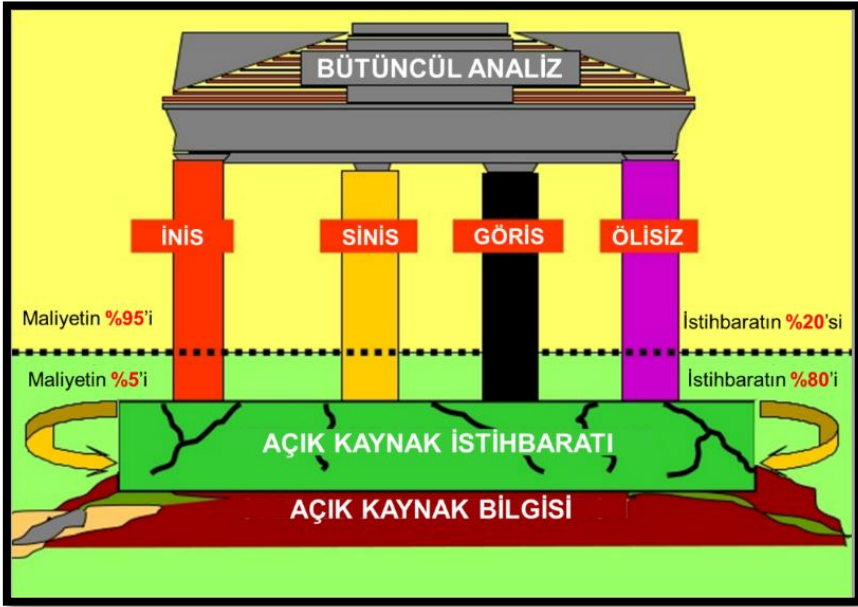
Askeri unsurlar yeni görev aldıklarında, bu vazife özellikle de aşına olunmayan bir harekât ortamında icra edilecek ise içgüdüsel olarak ilk yaptıkları eylem temel bilgileri almak maksadıyla internet ortamına yönelmektir. Bu anlamda AKİS farkındalık ve istihbarat elde etmede başlangıç noktası ve ipucu olma özelliği taşımaktadır. İstihbarat üretim ve analiz sürecinde ilk adım olarak öncelikli istihbarat ihtiyaçları ve emareler oluşturulduktan sonra, AKİS'in bunlardan hangilerine katkı sunabileceğine, münferit disiplin olarak mı yoksa bütüncül yaklaşım çerçevesinde mi kullanılacağına karar verilmelidir (MI Publications, 2021, s. 74). AKİS'in etkili bir şekilde SİNİS, İNİS, GÖRİS, JEOİS ve ÖLİZİS ile irtibatlandırılabilmesi rahatlıkla söylenebilir (Williams ve Blum, 2020, s. 9).

AKİS'in de diğer istihbarat vasıtalarında olduğu gibi bir takım istihbarat açıkları/boşlukları ve zaafiyetleri bulunmaktadır. Bu açık ve zaafiyetler diğer istihbarat vasıtaları ile kapatılmaya çalışılmaktadır.

ABD Ordusunun "FM 2-0 Intelligence" isimli talimnamesinde AKİS tek başına veya diğer istihbarat disiplinleri ile entegre şekilde kullanılabildiği için ayrı bir istihbarat disiplini olarak değil, yani "Bütüncül İstihbarat

Disiplini” (“*All-Source Intelligence*”) olarak da ele alınmıştır. “Bütüncül İstihbarat” ise; açık kaynaklar dâhil bütün her türlü bilginin ve istihbaratın, istihbarat üretim sürecinde kullanılması olarak tanımlanmıştır (US Army FM 2-0 Intelligence, 2004, s. 37). Bu bakış açısı aslında AKİS’in diğer disiplinlerle ne denli bütünlük sağladığının farklı bir göstergesidir. AKİS’e yönelik söz konusu bütüncül yaklaşım sadece istihbarat topluluklarında benimsenmemektedir. Gelişen teknoloji çağıyla birlikte istihbarat toplulukları dışındaki diğer aktörler (devlet dışı aktörden ve şirketlerden sivil toplum kuruluşlarına) de AKİS’i “Bütüncül İstihbarat Disiplini” olarak entegre etme çabası içerisinde (Hobbs ve Salisbury, 2014, s. 2).

Şekil 2. Bütüncül İstihbarat Kavramı Çerçevesinde AKİS
(Kaynak: <https://www.intelligence101.com/what-is-all-source-intelligence-how-does-it-work>)

Eski bir CIA görevlisi olan Arthur HULNICK, AKİS'in genel istihbaratın %80'ini oluşturduğunu belirtmiş ve AKİS'in önemini "ne çekici ne de maceracı, açık kaynaklar yine de gizli istihbarat için temel yapı taşıdır." şeklinde vurgulamıştır (Mercado, 2010, s.3).

AKİS'in diğer istihbarat disiplinlerine katkısı; GÖRİS talep etmek için yeterli zaman olmadığında açık kaynak harita uygulamalarından faydalanılabilir veya farklı tarihlerdeki harita alıntılarını kıyaslanarak görüntü

kıymetlendirmesi sonucu yeni tesis ve tünel gibi yapılar ortaya çıkarılabilir (örneğin İran'ın gizli nükleer ve füze tesislerine yönelik açık kaynak tespitleri). AKİS, haritalar, grafikler, iletişim bilgileri, yazılı ve görsel materyaller sağlayarak İNİS faaliyetlerine katkı sağlayabilir. Harekât planlanan bölgede yerel halk ile iletişim kurulabilecek medya kanalları, sosyal medya ve internet araçlarının tespiti kapsamında SİNİS'e katkı sağlayabilir.

AKİS'in diğer istihbarat disiplinleri ile ilişkisi şu örneklerle de çeşitlendirilebilir. Sosyal medya paylaşımları terörist ve milis unsurların aktiviteleri veya coğrafi konumları hakkında bilgi verebilir ve bu bilgi GÖRİS vasıtaları ile teyit edilmeye çalışılabilir veya GÖRİS vasıtalarının rastgele veya nispeten geniş bir alanda tarama yapması yerine belirli bir hedefte yoğunlaşması sağlanabilir. Ayrıca AKİS ile sağlanan ticari uydu haritalarıyla GÖRİS elde edilebilir. AKİS, İNİS toplayıcılarına harekât alanının insan dokusu hakkında bilgi verebilir, kaynağın daha iyi tanınmasına yardım edebilir ve böylece kaynak ile ortamın daha iyi ilişkilendirilmesini sağlayabilir. Örneğin, günümüzde bir milis/terör örgütü mensubunun sosyal paylaşımları veya askeri vasıta/teçhizatları ile ilgili medya kanallarıyla elde edilen görüntülerinin AKİS icra edilerek incelenmesi ve analiz edilmesiyle konum tespiti konusunda bazı örnekler görülmektedir. Ayrıca, AKİS ile sosyal medya verilerinin toplanması ile SİNİS disiplini gibi hedef kişilerin ilişki ve irtibatları elde edilebilir.

Modern teknoloji sayesinde AKİS analizleri geçmişte olduğu gibi diğer toplama vasıtalarını destekleme misyonundan çıkarak, daha çok diğer toplama vasıtalarının erişemeyeceği olayların, faaliyetlerin ve yöntemlerin tespit edilmesini ve tanımlanması alanında kullanılabilir hale gelmiştir (Minas, 2010, s. 5).

Askeri istihbarat genelde düzensiz savaş ortamlarında karar alıcılara ve politika üreticilere harekât ortamının anlaşılmasını sağlama konusunda başarısız kalmaktadır (Connable, 2012, s. 5). Özellikle de SİNİS, GÖRİS, ÖLİZİS ve hatta İNİS gibi konvansiyonel alanda daha başarılı olan disiplinlerin düzensiz savaşta istihbarat sağlama konusundaki yetenekleri sorgulanmaktadır. Bu durum istihbarat topluluklarını farklı çözümler bulmaya itmektedir. Diğer taraftan, AKİS'in düzensiz savaşlarda gidişatı değiştirme potansiyelindeki rolü de henüz tam olarak fark edilebilmiş değildir.

Askeri istihbaratı sadece düzenli orduların elde ettiği istihbarattan ziyade, devlet veya devlet dışı silahlı örgütlerin muharebeye yönelik istihbarat elde etmesi şeklinde ele alınırsa iki kenarı keskin bir bıçak gibidir. Devlete ait resmi istihbarat örgütleri nasıl terör örgütleri ve milis gruplar hakkında istihbarat elde etmede AKİS'ten faydalanıyorsa; söz konusu gruplar da aynı şekilde ve hatta daha yüksek seviyede hasım gördükleri orduların görevleri, miktarları, moral durumları ve konumları hakkında istihbarat elde etmede AKİS'ten faydalanmaktadırlar. Yani, yeterli finanse edilmeyen veya iyi organize olamamış devlet dışı aktörler dahi basit veya ileri düzey açık kaynak uygulamalarına erişebilmektedir. Örneğin, DEAŞ Terör Örgütünün illegal para transfer mekanizması olan ve “Havala” olarak adlandırılan sistemin tespiti veya suç örgütlerinin kripto para sistemi kullanmasının takibi maksadıyla aktif AKİS yöntemleri kullanılabilir.

Birçok devlet strateji, planlama ve taktik konularda halka açık bilgi sağlamaz, fakat bu bilgileri elde edebileceğimiz sınırsız açık kaynak verisi bulunmaktadır. Subaylar veya diğer askeri personel kendi sistemlerinin birer ürünü ve yansımasıdır. Bunun doğal bir sonucu olarak; bu grubun yazdığı kitap, makale v.b. ürünler ve verdikleri demeç, açıklama veya paylaşımlar ordularının askeri kültürleri, imkân ve kabiliyetleri, moral seviyesi ve iç sorunları hakkında ipuçları verebilir.

2.3. AKİS'in Askeri İstihbaratta Kullanıma Yönelik Temel Esaslar

AKİS bazı temel esaslar dikkate alındığında askeri istihbarat kullanımında daha faydalı olabilecektir. Bunlar; AKİS'in kaynak ve metotların kombinasyonuyla meydana gelmesi, açık kaynakların keşif, ayırt etme, ayrıştırma ve yayım sürecine tabi tutulmazsa sadece bilgiden ibaret olması, örtülü istihbarat vasıtaları üzerindeki yükü azaltarak komutan ile lojistik ve diğer personelin acil ihtiyaçlarını gidermesi, UA örgütler, koalisyon ve gayri resmi kurumlarla müşterek çalışmalarda ideal bir kaynak olması, elektronik kaynakların yanı sıra matbu doküman ve insan kaynaklarının da AKİS kabul edilmesi, komutanın niyetini ve ilgi alanını gizli tutmak maksadıyla AKİS'in İstihbarata Karşı Koyma faaliyetleri ile birlikte kullanılabilmesi, bunun yanı sıra uydu, casuslar ve diğer istihbarat yeteneklerinin muadili veya tek başına bir disiplin olarak görülmemesi, diğer taraftan bütüncü yaklaşım ile kullanıldığında önemli faydalar getirmesi, internet ve uzmanlar tarafından sağlanan gri literatür de dahil olmak üzere çevrimiçi ticari harita uygulamaları ile birlikte kullanılabilmesi, diğer

istihbarat vasıtalarında olduğu gibi istihbarat çarkı uygulanmadan AKİS elde edilemeyeceği ve doğru sorular sorulmadan gereken cevapların alınamayacağına dikkate alınması, AKİS'in bir atom ve roket bilimi gibi zor bir iş olarak görülmemesi gerektiği, gerekli eğitim ile personel AKİS uygulayıcısı haline getirilebilmesi, bu konuda yeterli olan personelin: doğruluğunu kanıtlama, değerlendirme, uygun kaynak taraması, mantıki analiz ve uygun sunum gibi temel noktaları unutmaması gerektiği, uygun sitelerin takip edilmesi maksadıyla kayıt altına alınmasını ve yeni bulguların paylaşımını sağlayan yapılandırılmış vasıtalara sahip olduğunda AKİS'in daha kolay hale gelebilmesi, harekâtın parçası olan psikolojik harekât ve sivil işler konularında faydalanılabilecek yeni bir kaynak olarak görülebilmesi (Steele, 2004, s.43) şeklinde sıralanabilir.

3. AKİS SÜRECİ, YÖNTEMLERİ VE UYGULAMALARI

AKİS uygulaması söz konusu olduğunda “en iyi 10 AKİS aracı” veya “en gelişmiş AKİS araçları” adı altında bazı (*Maltego, Rcon-ng, theHarvester, Shodan, Metagoofil, Searchcode, SpiderFoot vb.*) uygulamalardan bahsedildiği görülmektedir. Elbette bu ve benzeri araçlar oldukça faydalıdır. Burada maksat bu araçların faydalı olup olmadığını tartışmaktan ziyade AKİS uygulamalarının her geçen gün spektrumunun genişlediği göz önüne alındığında, bu alanı belli başlı uygulamalara sınırlamanın sakıncalar yaratabileceğidir. Ulusal güvenlikte (asker, kolluk kuvveti, istihbarat teşkilatı v.b.) görevli profesyonel olarak medya takibi, siber güvenlik, sosyal medya analizi, kriz yönetimi gibi farklı alanlarda AKİS uygulayanlar açısından, uygulaması kolay farklı toplama/işleme araç ve yöntemleriyle çalışılması daha düzenli, sistemli ve esnek bir görev alanı yaratacaktır (Bielska, 2020, s.3). Bu kapsamda Bielska (2020) hazırlamış olduğu el kitabında genel ve sosyal medya arama araçlarından askeri ve terörizmle ilgili arama araçlarına kadar birçok kaynağa yer vermiştir (ss. 17-510).

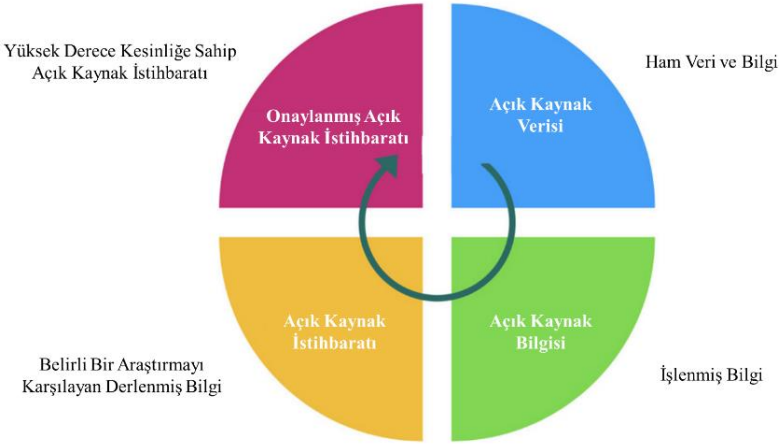
Yukarıda da bahsedildiği üzere AKİS toplama, işleme ve analiz sürecinde kullanmak üzere birçok manuel ve otomatik araç bulunmaktadır. AKİS metodolojisi veri bilimi, istatistik, makine öğrenimi, programlama, veri tabanları, bilgisayar bilimi gibi birçok alanın sentezlenmiş halidir. Veri toplama ve veri tabanı yaratma konusunda her gün yeni yöntemler ortaya çıkmaktadır. AKİS için genel geçer bir teoriden söz etmek mümkün değildir (Layton ve Watters, 2016, s. 4). Ancak, bu bölümde AKİS elde etmenin

teknik boyutuna fazla girmeden bütün AKİS elde etme ve işleme süreçlerinin temelini oluşturabilecek yöntemlerden teorik olarak bahsedilecektir.

3.1. Açık Kaynak İstihbaratını Oluşturan Terimler

Belirli bir hiyerarşi doğrultusunda; Açık Kaynak, Açık Kaynak Verisi, Açık Kaynak Bilgisi, Açık Kaynak İstihbaratı ve nihayet Onaylanmış Açık Kaynak İstihbaratı en ham halinden tekâmül etmiş haline doğru AKİS'i teşkil eden terimlerdir. Bu terimler aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

Şekil 2. AKİS Çalışmalarında Veri İşleme Süreci (Kaynak: Böhm ve Lolagar, 2021, s. 3)

Açık kaynak; gizlilik kaygısı olmadan bilgi sağlayan herhangi bir kişi veya gruptur. Açık Kaynak kamuya açık olabilir ancak her kamuya açık bilgi açık kaynak değildir. Açık Kaynak ile kamuya açık bilgi ortamı/vasıtaları kastedilir ve sadece kişilerle sınırlı değildir (ATP 2-22.9 Open-Source Intelligence, ABD Ordusu, 2012, s. 1-1).

Açık kaynak verisi; birincil kaynaktan elde edilen ham formda basım, yayım, sözlü brifing ve diğer bilgilerdir. Fotoğraf, görüntü, ses kaydı ve mektup da Açık Kaynak Verisi olabilir (ATP 2-22.9 Open-Source Intelligence, ABD Ordusu, 2012, ss.2-5).

Açık kaynak bilgisi; belirli bir süzgeçten ve değerlendirmeden geçirilerek verilerin bir araya toplanmış halidir. Gazeteler, kitaplar, medya ve günlük raporlar gibi yayımlanan kapsamlı bilgiler örnek olarak verilebilir (NATO OSINT Handbook, 2001, s.2).

Açık kaynak istihbaratı; belirli bir topluluğun (karar alıcılar, komutanlar) belirli sorularına cevap bulmak amacıyla kasıtlı olarak ve çaba göstererek ortaya çıkarılan, ayrıştırılan ve yayımlanan açık kaynak bilgisidir (NATO OSINT Handbook, 2001, s.3).

Onaylanmış açık kaynak istihbaratı; yüksek derecede kesinliğe sahip bilgidir. Geçerliliği ve güvenilirliği konusunda şüphe olmayan açık kaynaktan veya bir profesyonel tarafından gizlilik derecesine sahip istihbarat kaynaklarına ulaşılarak elde edilen istihbarattır (NATO OSINT Handbook, 2001, s.3).

3.2. AKİS Kaynakları

AKİS kaynakları; internet (forumlar, bloglar, sosyal ağ siteleri, video paylaşım siteleri, meta veri, dijital dosyalar, dark web, coğrafi-konumsal verileri, arama motorları gibi online bulunabilen her şey), geleneksel medya (televizyon, radyo, gazete, kitap, dergi v.b.), uzmanlaşmış yayımlar, akademik çalışmalar, konferanslar, şirket profilleri, yıllık raporlar, çalışan profilleri ve biyografi/resume, meta veri dahil fotoğraf ve videolar ile coğrafi-konumsal bilgiler (haritalar, görüntü ürünleri) gibi oldukça geniş yelpazede karşımıza çıkmaktadır (Hassan ve Hijazi, 2018, s.5).

3.2.1. Medya Kaynakları

İnternet ortaya çıkmadan önce uzun yıllar AKİS basın, radyo ve televizyon gibi görsel, duyuşsal ve basılı medya ile elde edilmiştir. Medya halen en etkili AKİS kaynağıdır (NATO OSINT Handbook, 2001, s.5).

3.2.2. İnternet

İnternet ile birlikte AKİS’de evrim geçirmiştir. İnternet ile birlikte AKİS’in toplanması, işlenmesi ve yayımı konusunda önemli derecede hız ve veri zenginliği kazanılmıştır. İnternet ile “World Wide Web” (www) terimleri birbiri içerisinde kullanılmaktadır, ancak bu yanlıştır. İnternet temel teknoloji iken WWW onun üzerine kurulan bir servistir. WWW arama motorlarından herkes tarafından indekslenmiş içeriklere ulaşılabilen “surface web” ve sadece “Unique Resource Lovator” (URL) veya IP adresine doğrudan bağlantı kurulması vasıtasıyla erişilen ve çoğu zaman kayıt veya ödeme talep edilen “deep web” olarak ikiye ayrılır. İnternetin diğer bölümü ise küçük karşılıklı ağlardan oluşan ve belirli donanım, konfigürasyon ve giriş yetkisi talep eden “darknet”tir. “Darknet”in en üstüne “dark web” inşa edilmiştir (Böhm ve Lolagar, 2021, s.2). AKİS elde etmede mevcut arama motorları

esas kaynak olmakla birlikte, bu dağının görünmeyen kısmını oluşturan “deep web” ve “dark web” göz ardı edilmemesi gereken alanlardır. İnternet içerikleri aşağıdaki alt başlıklarda incelenebilir.

3.2.3. Gri Literatür

Gri literatür, yasal ve etik olarak elde edilebilir olan, ancak sadece özel kanallarla veya doğrudan yerel erişim ile bilgidir. Üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve özellikle düşünce kuruluşları istihbarat kuruluşlarının olağanüstü faydalı açık kaynak bilgileri devşirdiği merkezlerdir. Özellikle stratejik araştırma merkezleri/düşünce kuruluşları devlet ile sivil toplum arasında gri bir alanda konumlanmakta ve çoğu zaman kaliteli stratejik bilgi üretmektedirler (Özdağ, 2018, s. 296).

3.2.4. Uzmanlar ve Gözlemciler

Dünyanın farklı bölgelerinde sahada doğrudan gözlemlerde ve temaslarda bulunabilen, söz konusu bölgenin dili, tarihi, insan dokusu v.b. konularında uzman olan insan kaynakları tam teşekküllü açık kaynaklardır. Bunların elde ettiği açık kaynak verisi, bilgisi veya istihbaratı diğer basılı veya farklı medya kanallarıyla sağlanan bilginin daha üzerindedir.

3.3. AKİS Kullanan Gruplar

AKİS birçok farklı aktör için faydalı olabilir. Bu bölümde belli başlı AKİS kullanan gruplar ve bu grupların AKİS kullanma amaçları açıklanmaya çalışılacaktır.

3.3.1. Devletler

Devlet organları, özellikle de istihbarat teşkilatları ve askeri kurumların altında görev yapan birimler ve organizasyonlar, AKİS kaynaklarından en fazla faydalanan kullanıcılarıdır. Devasa teknolojik gelişmeler ve internet kullanımının giderek yaygınlaşması devletlerin AKİS kullanımına daha fazla yoğunlaşmasına sebep olmuştur.

3.3.2. Devlet Destekli Kurumlar

Devlet tarafından desteklenen, fon sağlanan veya ortak proje yürütülen yarı resmi kurum olarak görev yapan organizasyonlar AKİS'ten önemli derecede faydalanan, hatta kapalı kaynakların ötesinde istihbarat analizleri ve ürünleri sağlayan organizasyonlardır. ABD tarafından desteklenen ve yönlendirilen “Open Source Center”

(<https://fas.org/irp/dni/osc/index.html>) ve Birleşik Krallık tarafından desteklenen ve yönlendirilen BBC Monitoring (<https://monitoring.bbc.co.uk/>) örnek olarak verilebilir.

3.3.3. Uluslararası Organizasyonlar

Devlet ve devlet destekli kurumların AKİS kullanmaya yönelik çabalarına paralel şekilde Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa Birliği kurumları da AKİS'i farklı amaçlarla kullanmaktadırlar. BM tarafından küresel düzeyde barışı koruma operasyonlarına yönelik istihbarat ihtiyacını üye devletlerden sağlamak yerine AKİS'i tercih etmektedir. NATO uluslararası organizasyonlar içerisinde AKİS'ten en yoğun şekilde faydalanan kullanıcıdır. NATO bu yönde kitaplar ve broşürler hazırlamaktadır.

3.3.4. Kolluk Kuvvetleri

Kolluk Kuvvetleri AKİS'i vatandaşları taciz, cinsel şiddet, kimlik hırsızlığı benzeri suçlardan korumak maksadıyla kullanmaktadır (Hassan ve Hijazi, 2018, 11). Ayrıca sosyal medya takibi ile terör ve suç örgütü mensupları ve bunların destekçileri de AKİS vasıtasıyla tespit edilmektedir. Ayrıca, Kolluk Kuvvetleri suç örgütlerinin dijital izlerini ve delilleri takip etmek, suç örgütlerinin farklı bölgeler ve ülkeler üzerinden bağlantı ve ağlarını takip etmek amacıyla AKİS kullanmaktadır (Gibson, 2017, s. 15).

3.3.5. Şirketler

Askeri gelişmeler, terörizm, ülke profilleri, suç ağları, savunma teknolojisi gibi alanlarda çalışma yürüten bağımsız şirketler AKİS'ten oldukça geniş bir alanda faydalanmaktadır. Jane's Information Group (<https://www.janes.com/>), RAND Corporation (<https://www.rand.org/about.html>) ve Oxford Analytica (<https://www.oxan.com/>) kurumları örnek olarak verilebilir. Diğer taraftan yeni pazar araştırmaları, rakip firmaların faaliyetleri ve ekonomik verileri veya gelecek yatırımlarla ilgili AKİS kullanan şirketler de giderek artmaktadır.

3.3.6. Penetrasyon Kontrolü Yapanlar, Bilgisayar Korsanları ve İlegal Örgütler

Penetrasyon kontrolü yapan operatörler, Bilgisayar Korsanları (*Hackers*) herhangi bir hedef hakkında istihbarat toplamak maksadıyla açık

kaynakları kullanmaktadırlar. Sosyal mühendislik saldırılarını düzenlemek amacıyla da AKİS önemli bir araçtır.

3.3.7. Güvenlik Algısı Yüksek Kişiler

Kullandıkları bilgisayar ve akıllı telefon gibi cihazlara yapılabilecek dış müdahalelere karşı algısı açık sıradan vatandaşlar, kişisel güvenlik açıklarını tespit etmek ve kapatmak amacıyla AKİS kullanırlar. Vatandaşlar ayrıca dijital kimlik görünümelerini takip etmek ve kimlik hırsızlığını önlemek amacıyla açık kaynaklardan faydalanırlar (Hassan ve Hijazi, 2018, s.11).

3.3.8. Terör Örgütleri

Terör örgütleri veya radikal milis gruplar hedefleri hakkında bilgi toplamak (özellikle Google Maps gibi araçları kullanarak hedeflerin konumu hakkında bilgi elde edebilirler), sosyal medya ile propaganda yapmak ve eleman temin etmek, bomba yapımı gibi askeri konularda bilgi temin etmek amacıyla AKİS kullanırlar (Hassan ve Hijazi, 2018, s.11).

3.4. AKİS'in Avantaj ve Dezavantajları

3.4.1. Avantajları

AKİS'in birçok avantajı bulunmakla birlikte, öne çıkan avantajları aşağıdaki maddelerde sıralanmıştır.

- Bilgiyi elde etmek kolaydır: Teknolojik gelişmeler ve internet açık kaynak bilgisine kolay erişimin yollarını açmıştır. Bir bilgisayar ve internet bağlantısıyla sınırsız açık kaynak bilgisine ulaşılabilir. (Mercado, 2004, s.47)
- Çok miktarda bilgi kısa zamanda elde edilebilir: Dijital veri büyük miktarda bilgi üretmek için uygundur. Dijital veri sayesinde kısa zamanda birçok açık kaynak verisi taramak mümkündür.
- Geniş spektrumda ve çeşitte içeriği kapsayabilir: Açık kaynak çalışmalarına has olan ve diğer kapalı istihbarat disiplinlerinde olmayan bir özellik de ulusal güvenlik ile ilgili birçok konuyu kapsamasıdır (Dokman, 2020, s. 5).
- Geçmişe dönük bilgiler de aranabilir: Geçmişte olan olayların araştırılmasında ve geniş bir veri havuzu içerisinden eski tarihli bir olayın ortaya çıkarılması konusunda AKİS disiplini diğerlerinden üstündür.
- Düşük seviyede risk barındırır (güvenlidir): AKİS kullanımı daha

tehlikeli ve risk içeren yöntemlerin elimine edilmesini sağlar. İstihbarat çabasının veya faaliyetinin açığa çıkmaması açısından en güvenilir vasıta olduğu söylenebilir.

- Açık kaynak bilgisi düşük maliyetlidir: Medya araçlarına, düşünce kuruluşlarının ürünlerine, çoğu uygulamaya veya arama motorlarına erişim ücretsizdir. Bazı açık kaynak ürünleri ücretli olsa dahi ödenen bedelin misliyle karşılığını verir.
- Gerçek zamanlı bilgiye ulaşılabilir: AKİS denilen veri toplama disiplini belirli olayların anlık tespit ve takip edilmesini sağlar (Dokman, 2020, s. 6).
- Farklı dillerden bilgilere erişilebilir: Yabancı dil ile istihbarat elde etme avantajını en iyi sağlayan istihbarat disiplini budur.
- Bilgi tek noktadan toplanabilir: Bilgi toplanmak istenen bölgeye, topluma ve ortama gitmeden sabit bir ofisten istihbarat elde edilebilir (Dokman, 2020, s.7).
- Bilgi paylaşımı kolaydır: Elde edilen istihbaratın (istihbaratın hassasiyeti göz önüne alınarak) hızlı bir şekilde yatay ve dikey kullanıcılara dağıtılması gerektiği söz konusu olduğunda AKİS önemli bir araçtır.
- Gizli bilgiye ulaşılabilir: Gizlilik disiplini zayıf bazı ülkelerde gizlilik derecesine sahip yazışmaların bir şekilde açık kaynaklara düşmesi veya farklı motivasyondaki kişilerin gizli bilgileri ifşa etmesi sonucu ortaya çıkan istihbarat oldukça kıymetli olabilir.
- Yasal konularda ve soruşturmalarda faydalıdır: Mali soruşturmalarda, hileli ürün/hizmet satışlarında veya telif hakkı davalarında AKİS iyi bir vasıta olmaktadır (Hassan ve Hijazi, 2018, s.16).

3.4.2 Dezavantajları

Her istihbarat disiplini olduğu gibi AKİS'in de avantajları olduğu kadar aşağıdaki maddelerde sıralandığı üzere bazı dezavantajları da bulunmaktadır.

- Devasa boyutta erişilebilir bilgi bulunmaktadır: Açık kaynak ile devasa boyutlarda elde edilebilir bilgiden bahsedilmektedir. Verinin oldukça ham şekilde olması, kafa karıştırıcı veya istenen şekilde olmayan bilgilerin mevcudiyeti sıklıkla rastlanan durumlardır (Dokman, 2020, s.8).

- Birbirini çürüten bilgiler olabilir: Geniş yelpazede bilginin demokratik bir ortam olan internet ağında var olması, bireylerin istediği bilgiyi kolaylıkla yayabilmesiyle de katlanınca önümüze çelişkili bilgilerin çıkması olağandır (Dokman, 2020, s.8).
- Halka açık bilgi manipüle edilebilir: Kamuya açık olan internet dünyası dezenformasyon, yalan haber ve propaganda faaliyetleri için mükemmel alanlar sunmaktadır. Bundan dolayı açık kaynak bilgilerinin sürekli kontrol edilmesi önem arz etmektedir.
- Kaynakların güvenilirliği değişkendir: AKİS elde etme söz konusu olduğunda diğer açık kaynaklarla veya kapalı kaynaklarla teyit edilmesi zorunludur.

3.5. Açık Kaynak İstihbaratında Sınıflandırma

3.5.1. Açık Kaynak Güvenirliği

Birincil Kaynak ve İkincil Kaynak olmak üzere iki çeşit Açık Kaynak bulunmaktadır. Öznel doğaları gereği birincil ve ikincil kaynakları ayırt etmek oldukça güçtür. Birincil kaynaklar ikincil kaynaklara nazaran daha güvenilir olarak görülebilir, ancak bu birincil kaynakların salt otorite sayılacağı anlamına gelmez. Birincil veya ikincil her kaynak aldatma ve önyargılara karşı dikkatli olunarak AKİS üretiminde sıkı bir şekilde değerlendirilmelidir. Açık kaynak güvenirligi A ile F arasında değer alır. A'dan D'ye kadar kaynağın güvenirlilik seviyesine göre derece verilirken, ilk defa karşılaşılan kaynak için F değeri verilir, ancak F değeri kaynağın güvenilmez olduğu anlamına gelmez (ATP 2-22.9, 2012, ss. 2-7).

AKİS personeli bilgiyi güvenirlilik ve tutarlılık kapsamında değerlendirirken, gerçek bilgi, yanıltma ve önyargı arasındaki farklılıkları ortaya koymaya çalışır. Derecelendirme ve değerlendirmeyi yapan AKİS personeli kişisel yargılarına ve aynı kaynağın daha önceden sağladığı bilgilerin isabetliliğine dayanır. AKİS personeli birbirinden veya karar vericilerden etkilenmeden bağımsız olarak güvenirlilik ve tutarlılık derecelendirmesi yapmalıdır (ATP 2-22.9, 2012, ss.2-8).

3.5.2. Birincil kaynak

Çalışma anında yazılan veya üretilen doküman veya nesnedir. Bu kaynaklar bir olay veya süreç esnasında var olan ve derinlemesine bakış açısı sunarlar. Birincil kaynaktan kasıt genellikle orijinal kaynak veya kanıt kastedilmektedir. Orijinal dokümanlar (veya bunların tercümesi), anayasalar,

konuşmalar, röportajlar, videolar veya resmi kayıtlar örnek olarak verilebilir.

Açık kaynakta tarama veya toplama yapan birçok kişi sürat kaygısıyla konuyu gözden geçirmeden, dikkatlice sorgulamadan veya birincil kaynağı bulmaya çalışmadan bilgi elde etmektedir. Bu durum AKİS'in en önemli toplayıcı kaynaklı zafiyetidir (Appel, 2011, s.199). Örneğin, A ülkesinin dışişleri bakanlığından B konusunda açıklama yapıldığı ile ilgili bütün medya kanalları ve sosyal medya hesaplarınca haber paylaşılması, ancak birincil kaynak olan A ülkesi dışişleri bakanlığında konu ile ilgili hiçbir açıklama olmaması oldukça sık rastlanan bir durumdur. Birincil kaynak dikkate alınmadan AKİS üretilmesi konusunda yapılan masumane hataların ciddi sonuçları olabilmektedir.

3.5.3. İkincil kaynak

Birincil kaynakları esas alan yorumlar, analizler ve alıntılar ikincil kaynaktır. Resimler, aktarılan sözler veya grafikler ikincil kaynak olabilir. Örneğin, kaynak olarak sıkça başvuru alan ve birincil kaynak gibi görülen Wikipedia veya Liveumap gibi uygulamalar aslında ikincil kaynaktır (Appel, 2011, s. 199).

Tablo 1: Açık Kaynak İstihbaratında Sınıflandırma (Kaynak: ATP 2-22.9, 2012, s. 2-8)

Açık Kaynak Güvenilirlik Derecesi		
A	Güvenilir	Doğruluk, güvenilirlik ve uygunluk açısından <u>hiç şüphe yoktur</u> ; tam güvenilirlik siciline sahiptir.
B	Genellikle Güvenilir	Doğruluk, güvenilirlik ve uygunluk açısından <u>az şüphe vardır</u> ; tam güvenilirlik siciline sahiptir.
C	Oldukça Güvenilir	Doğruluk, güvenilirlik ve uygunluk açısından <u>şüphelidir</u> ; tam güvenilirlik siciline sahiptir.
D	Genellikle Güvenilmez	Doğruluk, güvenilirlik ve uygunluk açısından <u>hiç şüphe yoktur</u> ; ancak geçmişte geçerli bilgi sağlamıştır.
E	Güvenilmez	Doğruluk, güvenilirlik ve uygunluk açısından <u>yoksundur</u> ; ancak geçmişte geçerli bilgi sağlamıştır.
F	Hüküm Verilemez	Kaynağın güvenilirliği ile ilgili herhangi bir <u>temel/esas yoktur</u> .
Açık Kaynak İçeriğinin Tutarlılık Derecesi		
1	Teyitli/Doğrulanmış	Diğer bağımsız kaynaklarla <u>doğrulanmış</u> ; kendi içinde tutarlı; konu ile ilgili diğer bilgilere uygun.
2	Muhtemelen Doğru	<u>Doğrulanmamış</u> ; kendi içinde tutarlı; konu ile ilgili diğer bilgilere uygun.
3	Doğruluğu Mümkün	<u>Doğrulanmamış</u> ; kendi içinde mantıklı; konu ile ilgili diğer bilgilerin bazılarında uyum sağlar.

4	Doğruluğu Şüpheli	<u>Doğrulanmamış</u> ; mümkün ama mantıklı değil; konu ile ilgili başka bilgi yok.
5	Mümkün Değil	<u>Doğrulanmamış</u> ; kendi içinde mantıklı değil; konu ile ilgili diğer bilgilerle çelişmektedir.
6	Aldatma	Kasıtlı olarak yanlış; konu ile ilgili diğer bilgilerle çelişmekte; diğer bağımsız kaynaklarla <u>doğrulanmış</u> .
7	Hüküm Verilemez	Kaynağın güvenilirliği ile ilgili herhangi bir <u>temel/esas yoktur</u> .

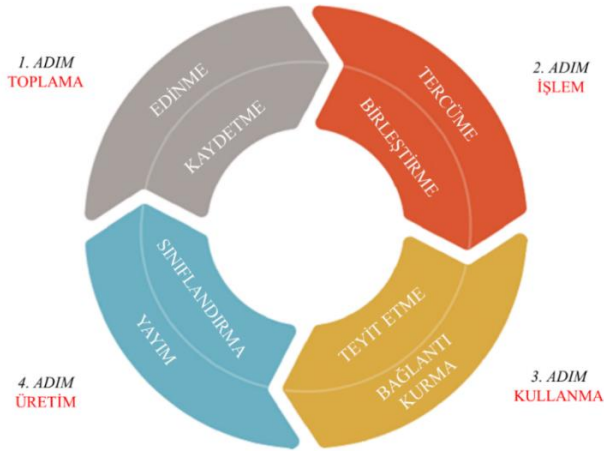
3.5.4. Açık Kaynak İçeriğinin Tutarlılığı

Açık kaynak güvenilirliğinde olduğu gibi açık kaynak içeriğinin tutarlılığı da 1 ile 7 arasında değer alır. 1'den 6'ya kadar bilginin güvenilirlik seviyesine göre derece verilirken, ilk defa karşılaşılan bilgi için 7 değeri verilir (ATP 2-22.9, 2012, ss.2-8). Bilgi içeriğine 7 değeri verilmesi bilginin güvenilir değil, AKİS personelinin alınan bilgi önceki veya mevcut verilerle teyit/tekzip edemediği anlamına gelir.

3.6. Açık Kaynak İstihbaratı İstihbarat Çarkı

AKİS Çarkı, bilinen istihbarat çarklarına benzemekle birlikte bazı yapısal farklılıklar içermektedir. AKİS Çarkında toplama aşaması açık kaynak bilgisinin elde edilmesi; işleme aşaması bilgiyi değerlendirmek için kullanılacak metodun seçilmesi; kullanma aşaması bilginin istihbarat açısından değerini belirleme; üretim aşaması ise istihbarat ürününü istihbarat topluluklarındaki yetkililere iletme şeklinde özetlenebilir. (Williams ve Blum, 2020, s.13).

Şekil 5. AKİS Çarkı (Kaynak: Williams ve Blum, 2020, s. 13)

3.6.1. Toplama

Toplama safhası özetle kullanılabilir ve potansiyel bilginin tanımlanması ve bu bilginin kaydedilmesidir. Toplama safhasında AKİS personeli anlamlandırır (yabancı dilde ise metnin kaba çevirisini yapar) ve faydalı olduğuna kanaat getirdiği bilgiyi kaydeder. Kayıt aşamasında dikkat edilmesi gereken; bilgi dijital ortamda ise yine aynı şekilde dijital ortama şekilsel düzenlemelerle kaydedilmesi, dijital değilse bilginin taranarak/fotoğraflanarak dijitalleştirilmesi, video ve ses kayıtlarının indirilmesi, internet sayfalarının linklerinin kaydedilmesidir. AKİS'in en önemli safhası olduğu söylenebilir. Çünkü çarkın ihtiyacı olan uygun veri/bilgilerin açık kaynak denizi içerisinde bularak elde etmek özveri isteyen bir süreçtir.

Açık kaynak istihbaratında toplama; bilgi ve istihbarat ihtiyaçlarının tespiti, istihbarat ihtiyaçlarının kategorize edilmesi, toplama yapılacak kaynağın belirlenmesi ve toplama tekniğinin belirlenmesi şeklinde tezahür eder (ATP 2-22.9, 2012, ss.3-1). Elbette AKİS'in en büyük avantajı maliyetsiz ve hızlı olmasıdır, ancak insan kaynağı ve zaman sınırsız değildir. Bu yüzden toplama safhası planlı bir şekilde icra edilmelidir.

3.6.2. İşlem

İşlem safhasında amaç bir değer kazandırılmış ve eyleme dönüştürülebilir istihbarat ürününün belirli kullanıcıya sunulması için hazırlanmasıdır. Bu safha kapalı ve açık istihbarat verilerinin birleştirilmesini de kapsamaktadır (NATO OSINT Handbook, 2001, s.41). İşlem safhasında açık kaynakların orijinal dilinden ana dile çevirisinin yapılması, fotoğraf veya video materyallerinin incelenerek kullanışlı hale getirilmesi gibi farklı şekillerde faaliyetler yürütülür.

AKİS dil uzmanları elde edilen verinin tercümesini yaparken, tercüme yapılan dilin konuşulduğu ülkenin kültürel yapısını ve ince nüansları bilmeli, tercüme yaparken aynı zamanda analitik değer de kazandırmalıdır (Williams ve Blum, 2020, s.17). İşlem aşamasında AKİS personelinin yabancı dil ve farklı açılardan yeterliliği süreci doğrudan etkileyebilmektedir.

Tercüme, transkript olarak birebir tercüme şeklinde veya orijinal metnin özetinin veya ima ettiği hususun çıkarılması şeklinde yapılabilir. AKİS'te mevcut olan bilgi ve veri yoğunluğu dikkate alındığında 5N 1K

sorularına cevap verecek şekilde özet tercüme yapılmasının daha makbul olduğu söylenebilir.

Birleştirme aşamasından kastedilen, farklı cinsten ve miktarda veri ve bilgileri tek bir grupta veya başlıkta bir araya getirmektir. Birleştirme aşamasında tercüme bilginin veya farklı sosyal medya içeriklerinin kullanılabilir forma dönüştürülmesi faaliyeti yürütülür.

3.6.3. Kullanma

Kullanma safhasında bilginin kastedilen manada olup olmadığı ve istihbarat toplulukları için herhangi bir değeri olup olmadığı gözden geçirilmektedir. Kullanma aynı zamanda analiz anlamına gelmektedir.

Halka açık bilginin ve açık kaynakların AKİS sürecine uygun şekilde dâhil edilmeden önce gerçekler, göstergeler, eğilimler ve bağlantılar açısından analiz edilmesi bu safhada gerçekleştirilmektedir (ATP 2-22.9, 2012, ss.4-6). Kullanma aşamasında ortaya çıkan istihbarat ürününün bazı analitik çıkarımlar içermesi beklenir.

Kullanma safhası; teyit etme, güvenilirlik kontrolü ve bağlantı kurma olmak üzere üç aşamaya ayrılabilir (Williams ve Blum, 2020, s.18).

Teyit etme, bilginin kastedildiği şekilde olup olmadığının anlaşılmasıdır. Medya kaynakları veya gri literatür olarak adlandırılan resmi makamlarca yayımlanan bilginin teyit edilmesi kolayken, sosyal medya için aynıysa söylenemez.

Güvenirlik kontrolü, bilginin itimat edilebilir olup olmadığının kesin şekilde test edildiği aşamadır. Bu aşamada bilginin kaynağının şüpheli olduğu, yalan ve aldatma olduğu hususlarında net yargıya varılır. Bağlantı kurma aşamasında, AKİS analizcisi kullanıcıya nesnel tecrübelerini aktarır, konuyla alakalı ilave bilgiler sunarak geçmiş ve mevcut diğer bilgilerle irtibatlandırır ve genel bir tablo oluşturur.

3.6.4. Üretim

Üretim safhasında AKİS ürününe bir sınıflandırma derecesi verilir. Açık kaynak bilgisi elde edilirken toplama, işlem ve kullanma safhalarının nasıl ve hangi seviyede yürütüldüğü sınıflandırmanın seviyesini de belirlemede önem arz etmektedir.

Son olarak, üretim safhasında elde edilen bilginin uygun formda kullanıcılara yayımı yapılır. Yayımlanan AKİS, kullanıcılar tarafından diğer istihbarat disiplinleri ile birleştirilerek “Bütüncül İstihbarat Disiplini” (All-Source Intelligence) ürünü olarak veya münferit olarak karar vericilere veya politika yapıcılara iletilir.

Tamamlanan AKİS belirli bir formda sürat, kesinlik ve uygunluk prensiplerine göre kullanıcılara ve karar alıcılara yayımlanmadan amacını yerine getirmemiş sayılır (ATP 2-22.9, 2012, ss.4-10). AKİS’in yayımında, hedef istihbarat ihtiyacı ve hassasiyet göz önünde bulundurularak olabildiğince geniş kullanıcı kitlesine ulaşılabilir.

3.7. AKİS Toplama Çeşitleri

AKİS toplama faaliyeti temel olarak pasif toplama, yarı-pasif toplama ve aktif toplama olmak üzere üç ana yöntem kullanılarak yürütülür. Bir yöntemin diğerine tercih edilmesi, ilgilenilen veri çeşidine ilaveten, istihbarat türüne ve olaya göre farklılık gösterebilir (Hassan ve Hijazi, 2018, s.14).

3.7.1. Pasif Toplama

Pasif toplama veri bildirimini veya tarama gibi manuel istihbarat toplama yöntemleri ile AKİS elde etme yöntemidir. Bu yöntemde veri yığınları arasında kalma riski yüksektir. Ancak bu sorun gerekli bilgiyi gereksiz bilgiden ayırmaya yarayan, aranan kelimeler ve ilgi alanı üzerinden tarama yapabilen yapay zekâ, makine öğrenimi veya doğal dil işleme gibi süreçlerle aşılabilmektedir. Diğer taraftan, her ne kadar bahse konu araçlar kulağa hoş gelse de bunlarında bazı dezavantajları olduğu unutulmamalıdır.

AKİS elde edilirken en çok uygulanan yöntemdir. Aslında, AKİS’in doğası gereği hedef hakkında toplanacak bilginin kamuya açık kaynaklardan derlendiği dikkate alındığında, bütün AKİS toplama yöntemlerinde pasif toplama kullanılmalıdır.

Pasif toplamada kaynak, istihbarat toplama faaliyetinden haberdar olmaz. Teknik açıdan açıklanmak gerekirse, bu yöntemde hedef sunucuya (*server*) doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir veri trafiği/paketi gönderilmez, veri toplanan kaynaklar arşivleme kabiliyetinden yoksundur, dosyalar ve içerik hedef sunucularda korumasız şekilde bırakılmıştır (Hassan ve Hijazi, 2018, s.14).

3.7.2. Yarı Pasif Toplama

Bu yöntem teknik açıdan, hedef hakkında genel bilgiler elde edilirken, hedef sunucuya limitli sayıda veri trafiği gönderilmesi şeklinde açıklanabilir. Bu trafik, keşif faaliyetlerine dikkat çekmekten kaçınmak amacıyla tipik İnternet trafiğine benzemeye çalışmaktadır. Bu yöntemle, hedefin çevrimiçi kaynaklarının derinlemesine incelemesi yapılmadan ve sadece hedef tarafına herhangi bir alarm vermeden yüzeysel araştırma yapılmaktadır (Hassan ve Hijazi, 2018, s.14).

Ayrıca, bu tür arama isimsiz olarak görülmekte, hedef ancak herhangi bir soruşturma yürütürse (*server ve log ağları kontrol edilerek*) araştırma/keşif faaliyeti olduğuna kanaat getirebilmektedir. Ancak yine de AKİS icra edenin cihazı tespit edilememektedir.

3.7.3. Aktif Toplama

Aktif toplama genellikle profesyoneller tarafından belirli bir içerik veya bilginin elde edilmesi amacıyla veya potansiyel tehdit ve penetrasyon testlerini denemede uygulanmaktadır.

Bu yöntemde istihbarat toplamak için sistemle doğrudan etkileşim içerisine girilmektedir. Bilgi toplayan kişi veya grup açık portlara erişim, güvenlik açıklarını tarama (yamalı Windows sistemleri), web sunucusu uygulamalarını tarama gibi hedef bilgisayar ve ağ altyapısı hakkında teknik veriler toplamak için gelişmiş teknikler kullanacağından, hedef keşif sürecinin farkında olabilir (Hassan ve Hijazi, 2018, s.15).

Daha önce de vurgulandığı üzere, AKİS'in özü ve doğası gereği aktif ve yarı-pasif toplama yöntemleri AKİS faaliyetlerinde genellikle tercih edilmemektedir.

3.8. AKİS Analiz Yöntemleri:

AKİS analizleri genellikle ticari olarak satılan hazır ürün/hizmetleri veya ücretsiz uygulamaları kullanarak geniş verileri işleme ve istihbarata dönüştürerek belirli ihtiyaçları gidermeyi amaçlamaktadır. AKİS toplama araçları her gün gelişmesine rağmen, bahse konu araçların kullandığı yöntemler fazla değişmemektedir. Veriyi analiz etmek, tanımlamak ve izole etmek için kullanılabilen AKİS araçları temel olarak; Sözlüksel Analiz, Ağ Analizi, Coğrafi-Konumsal Analiz ve bunların kombinasyonu şeklinde

gruplandırılmaktadır.

3.8.1. Sözcüksel Analiz

Sözcüksel analiz, basit bir tabirle, arama motorlarında herhangi bir gün ve zamanda en çok aranan kelimeleri gösterebilir veya hangi anahtar kelimelerin sıklıkla ortaya çıktığını tespit edebilir. Daha gelişmiş seviyede sözcüksel analiz, dilin altında yatan manayı ortaya çıkarabilir ve sosyal medya kullanan insanların yaş, sosyal sınıf, ekonomik ve eğitim yapısı hakkında bilgi elde edebilir. Williams ve Blum (2020) sözcüksel analizin çeşitlerini aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

- *Kelime sıklığı (keyness) analizi*; belirli bir cümlede veya yazıda bir kelimenin hangi sıklıkta geçtiğini tespit eden ölçüdür. Bu analiz ile konuşmacının veya yazarın kullandığı kelimeler üzerinden bir resmi ortaya çıkarılır.
- *Yoğunluk profili oluşturma*; kelime sıklığı analizi aynı zamanda yoğunluk profili çıkarmak için de kullanılır. Bu yöntemle her bir bölümdeki anahtar kelimelerin kullanımı esas alınarak örnek yapının daha geniş bir yapı ile kıyaslanması sağlanır.
- *Kümeleme*; bir küme kendi başına gramer açısından veya anlam açısından anlamsız olan ancak anahtar kelime analizine dahil edilebilen iki veya daha fazla kelime dizisidir
- *Eşdizimleme*; kelime sıklığı analizinde tanımlanan herhangi iki kelimenin birlikte belirli yoğunlukta kendini gösterme olasılığıdır. Eşdizimleme sadece aramanın fonksiyonunu genişletmek için değil bir metindeki ana temaları tanımlamak için kullanılır.
- *Duygu analizi*; toplumun veya terimlerin bir kişi hakkında başkalarıyla paylaşılmayan genel düşünce ve yargısını tanımlamak için kullanılır. (Örneğin bu ayrımcı olarak görülen bir politikacı olabilir.)
- *Duruş analizi*; duygu analizi bir dilin kişiler veya gruplar hakkında nasıl farklılık yarattığını ortaya çıkarıyorsa, duruş analizi de dil tercihlerini bireylerin bilinçaltında yatan değerlerini ve bir konuya karşı davranışsal ifadelerini ortaya çıkarır.
- *Doğal dil işleme*; önceki dönemlerde araştırmacılar ve istihbarat analizcileri farklı bir dilden tercüme yapmak için tercümanlara ihtiyaç duymaktaydı. Doğal dil işleme ve teknolojik gelişmeler bu yükü nispeten

azalttı. “Google Translate” gibi ücretsiz uygulamalar hızlı tercüme konusunda oldukça yol kat etmiş durumdadır. Ancak halen bir insanın yaptığı tercüme kadar sıhhatli olamayabilmektedir.

- *Makine Öğrenimi*; sözcüksel analiz ve diğer yöntemlerle ilgili anlatılan her şey makine öğrenimi ile daha etkin hale gelmiştir. Makine öğrenimi, basit bir tabirle, bir programa bir insandan bağımsız olarak belirli karar verme sürecini işleterek bağımsız olarak karar vermesinin öğretilmesidir. Makine öğrenimi hem bilgisayar uzmanı dilbilimci ve hem de makine öğrenimi uzmanlarına ihtiyaç duymaktadır (ss. 23-25).

3.8.2. Sosyal Ağ Analizi

Sosyal ağ analizi; temeli eskilere dayanan sosyoloji, psikoloji, matematik, antropoloji ve ağ bilimi alanları kesişimidir. Son nesil ağ bazlı uygulamalar olmadan önce dahi yıllardır var olan sosyal ağ analizi, bireylerin karşılıklı etkileşimlerinin haritalanması veya krokileştirilmesi ile geçmiş ve gelecek etkileşimler tahmin edilmeye çalışılmıştır. Sosyal ağ analizinde iki temel element bulunur; bireyleri ve varlıkları temsil eden düğümler ile ilişkiler ve bağlantıları temsil eden çizgiler (Layton ve Waters, 2016, s.106).

Sosyal ağ analizi bireyler arası irtibatları analiz ederken içeriği değil geniş ağlar içerisinde bağlantı kurulan aktörlerin ilişkisini anlamaya çalışır. Sosyal ağ analizinin temelini, düğüm noktaları ve bağlantıların analiz edilmesi oluşturur. Düğüm noktasından kasıt ağ içerisindeki veya dışındaki bireylerdir. Sosyal ağ analizi ikili, üçlü veya daha geniş ağların içerisinde yer alan düğüm noktalarının analizine yoğunlaşır.

Sosyal ağ analizinin ölçütleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

- *Derece*; bir düğümün bağlantı sayısıdır. Derece yükseldikçe düğümün sahip olduğu bağlantı sayısı artar, dolayısıyla bu aynı zamanda düğümün diğerlerini etkileme kapasitesini belirler (Williams ve Blum, 2020, s.23).

- *Klik*; Düğümleri birbiri ile bağlantılı olan topluluk (toplulukta her bireyin birbirini tanıması) örneklemelerine klik denilmektedir. (Layton ve Waters, 2016, s.120).

- *Yoğunluk*; Herhangi bir grafik birçok düğüm ve çizgiden oluşur. Yoğunluk oranının artması demek grup içerisinde etkileşimin arttığı

anlamına gelmektedir. Bu da grubun etkinliğinin ve iletişim hızının yüksek olduğu manası yaratır (Layton ve Waters, 2016, s.114).

- *Arasındalık*; hangi düğümün ne oranda iletişimi kontrol ettiğini gösterir. Diğer bir ifadeyle iletişimin kesişim noktasındaki düğüm ya da bireyin bütün iletişimi aktarma veya nüfuz etme imkânı olduğundan gruba etkisi de yüksektir.

- *Arasındalık merkezliği*; bir düğümün ne kadar diğer düğümler arasında olduğunun ölçütüdür. Diğer düğümler arasındaki en kısa yolun ne kadar bir düğümden geçtiği onun hedef düğüm olduğunu gösterir. (Layton ve Waters, 2016, s.118).

- *Yakınlık merkezliği*; Düğümler arasındaki mesafe iki düğüm arasındaki en yakın ve an uzak mesafe kavramlarıyla açıklanır. Bir düğümün diğer düğümlere mesafesini gösterir. Arasındalık grupta hangi düğümün/bireyin mesajı kontrol ettiğini belirlerken, yakınlık bir gruptaki bireylerin ne derece bağımlı veya bağımsız olduğunu belirler. (Layton ve Waters, 2016, s.118).

- *Merkezilik ölçütü*; Merkeziliğin ölçütü bir düğümün veya bireyin geniş ağ içerisindeki önemini belirler. Yüksek merkeziliğe sahip bireylerin mesaj almaya/vermeye ve yönlendirmeye, faaliyet yoğunluğunu etkileri ve etkileşimi de daha yüksek olur.

- *Yönlülük*; Yönlülük “giden bilgi” ve “gelen bilgi” olarak ölçülür. Aktörlerin yüksek gelen bilgiye sahip olması ağ içerisinde prestij ve önemlerinin yüksek olduğu anlamına gelir. (Williams ve Blum, 2020, s.30).

3.8.3. Coğrafi-Konumsal (geospatial) Analiz

Sözcüksel analiz ve ağ analizine benzer şekilde, coğrafi-konumsal analiz istihbarat personeli için gerekli olan askeri, politik ve sosyal dinamiklerin resmini daha iyi ortaya koyabilmek amacıyla diğer metotlarla birlikte çalışır (Williams ve Blum, 2020, s.31).

Yeryüzünde konumu bulunan nesne, olay veya olgu jeo-uzamsal veriyi oluşturur. Bu konum statik veya dinamik olabilir. Jeo-uzamsal veri konumsal bilgileri (genellikle koordinatları), karakteristik bilgileri (nesne, olay veya ilgili olgunun özellikleri) ve sıklıkla zamansal bilgileri (zaman veya konum ve özelliklerin bulunduğu süre) birleştirir (Layton ve Waters, 2016, s.171).

Coğrafi-konumsal analiz, istihbarat raporlarının haritalanması ve görsele dönüştürülmesi suretiyle kullanılması bağlamında güçlü bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişen teknoloji ile ortaya çıkan makine öğrenimi ve doğal dil işleme imkânları AKİS toplama konusunda önemli kazanımlar sağlamıştır. Toplanan bu verileri anlamlandırmak ve ilişkilendirmek istihbarat analizcisini kritik ve önemli bir konuma koymaktadır. Makine öğrenimi ve bazı programlar uzun zaman alan toplama ve işleme görevlerinin yerini alırken, bahse konu verilerden ilgi uyandıran anlatılar ve anlamlı çıkarımlar elde etmek maksadıyla, kendi alanlarının dışında dilbilim, bilgisayar, sosyoloji gibi farklı alanlarda bilgi sahibi ve kabiliyetli istihbarat analizcilerine duyulan ihtiyaç daha da artacaktır.

Coğrafi-konumsal analiz yöntemleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- *Coğrafi etiketleme:* Verilen bir paylaşımın veya fotoğrafın enlem ve boylam olarak işaretlenmesini giderek artan doğruluk seviyeleriyle işaretleyen işlenmiş verilerdir. Örneğin; birçok kullanıcı akıllı telefon paylaşımları ile birlikte birçok coğrafi etiket bırakır. Twitter, Facebook ve Instagram gibi sosyal medya programları ile kullanıcılar bilinçli veya bilinçsiz olarak buldukları mevkiyi ve icra ettikleri faaliyetleri paylaşmaktadırlar.
- *Coğrafi konumlama:* Google Earth ve Google Maps gibi açık kaynak programları kullanılarak analizciler (cami, okul gibi) belirli yapıtların yerini tespit ederek ve yine farklı açık kaynak programları ile fotoğrafları birleştirerek etiketleme yapabilirler (Higgins, 2014, s.1). Coğrafi konumlama ile çatışma alanlarında meydana gelen tank, askeri araç ve silahlı unsurlara ait hareketler, belirli bölgelere yönelik hava taarruzları veya roket atış videoları izlenerek ve bahse konu videolardaki arazi arızaları izlenerek, söz konusu arazi arızalarının açık kaynak programları kullanılarak konumlarının tespit edilmesi suretiyle coğrafi konumlama yapılmaktadır.
- *Coğrafi çıkarım:* Açıkça coğrafi etiketleme yapılmamış bilginin coğrafi konumlamasının yapılmasıdır. Coğrafi çıkarım birçok yöntemle yapılabilir. Bazı web sayfaları (*örneğin, Google ve Craigslist*), kullanıcı deneyimini şekillendirmek maksadıyla kullanıcının yerini kaydeder, bunun için “konuma duyarlı içeriği” kullanıcının tarayıcısının önbelleğinde bırakır. İlgili taraflar, kullanıcının konumunu etrafındakiler düzeyine kadar tüm ayrıntılarıyla görecektir şekilde belirlemek için, “yan kanalları” kullanarak

önbellekte kalan konumlara erişebilirler (Yaoqi, Xinshu, Zhenkai ve Prateek, 2014, s. 1)

- *Coğrafi referanslama*: Konumu belirli olan nesneyi fiziki ortamla ilişkilendirir. Bu yöntem genellikle coğrafi bilgi sistemi kullanılarak fiziki veya raster haritayı jeo-uzamsal konumlarla ilişkilendirme yoluyla uygulanır (Williams ve Blum, 2020, s.33). Haritaların üzerinde gösterilen konumlarla ilgili açık bir coğrafi koordinat sistemi olmadığı durumlarda jeo-uzamsal koordinatlar haritanın üzerinde gösterilen bir şekil veya simgeye atanabilir (Murayama, 2012, s.43). Bu haritalar daha sonra araştırma, istihbarat, askeri veya hedef çalışmaları kapsamında kullanılabilir

- *Coğrafi-Konumsal muhakeme*: Hem nesnelerin yeryüzündeki konumları hakkında hem de coğrafi konumsal veriler hakkında eşzamanlı akıl yürütme faaliyetidir (Layton ve Waters, 2016, ss. 173-178).

SONUÇ

AKİS uygulamada en önemli husus basit görünse de öncelikle çerçevesi ve basamakları net şekilde belirlemiş bir metodun benimsenmiş olmasıdır. AKİS işimize yarayacağı düşünülen veya ilginç olan bütün veri ve bilginin toplanması, tasnif edilmesi ve kullanıcılara sunulması değerlidir. AKİS'te uygun metodun benimsenmemesi hem önemli zannedilen ancak önemsiz olan verinin gereksiz yere toplanmasını, hem de önemsiz görülen ancak hayati öneme sahip verinin gözden kaçırılmasına sebep olacaktır. Dolayısıyla bu durum istihbarat toplayıcısı ve analistinin gerekli ve gereksiz bilgi yığınları altında ezilmesine sebep olacaktır. Diğer önemli husus ise AKİS çarkı/sürecinin basamaklarının belirlenen sıra ve hassasiyetle uygulanmasıdır.

Bütün bunların çerçevesinde AKİS elde etme faaliyetinin yetenek, uzmanlık, kültürel farkındalık ve dil yetenekleri gibi önemli yetiler gerektirdiği unutulmamalıdır (MI Publications, 2020, s.73). AKİS yerine bilinçsiz ve eğitimsiz şekilde yürütülen açık kaynak bilgisi elde etme faaliyeti hem güvenlik hem de güvenilirlik zafiyeti yaratabilecektir.

AKİS; İNİS ve SİNİS gibi örtülü istihbarat vasıtalarının yerini alacak bir disiplin değildir. AKİS onların yerini almak yerine bahse konu disiplinlerin gelişmesini sağlamakta ve onlar üzerinde önemli etkiler bırakmaktadır (Mercado, 2010, s.3). Birçok gerekli bilginin açık kaynaklarda yer aldığı doğrudur ancak bunların hepsi kolayca erişilebilir şekilde değildir.

Askeri istihbaratın mevcut yapısı kapsamında olmayan bazı yaklaşımlarla ancak açık kaynakların gizli kapıları açılacaktır (Briggs ve Matejova, 2019, s. 193).

AKİS'in, başta stratejik seviye olmak üzere farklı seviyelerde askeri istihbarat ihtiyaçlarını karşılayabilecek önemli vasıtalarından biri olduğu söylenebilir. Ancak, tabii ki AKİS istihbarat topluluğu için her derde deva bir ilaç değildir. AKİS diğer toplama vasıtalarının imkân ve kabiliyetlerinde olan bazı seviyelerde doğal olarak yetersiz kalabilmektedir. AKİS en iyi şekilde bütüncül bir yaklaşımla diğer istihbarat disiplinleri ile irtibatlandırılarak ve harekât planlama/icra safhalarına entegre edilerek etkili olabilir.

Askerî harekâtın planlamasına ve karar verme sürecine yönelik olarak istihbarat toplamak amacıyla birçok yöntem kullanılır. Bunlardan İNİS oldukça değerli, bir o kadar da elde edilmesi zor, iyi eğitilmiş ve tecrübeli istihbarat personeli gerektiren, bazen de zamanlılık konusunda aksamlar yaşanabilen bir disiplindir. GÖRİS ise daha güvenilir ve hızlı bir seçenek olmakla beraber, istenen hedefleri tamamen kapsayabilecek sayısız İHA platformları ve elde edilen verileri kıymetlendirecek analizciler gerektirir. Diğer taraftan SİNİS hedefin tespit edilmesi veya niyetinin ortaya çıkarılmasında oldukça etkili olmakla birlikte, hedef grubun teknolojik cihazları (telsiz, cep telefonu v.b.) kullanmaması veya kısıtlı kullanması gibi bazı kısıtları bulunmaktadır. AKİS'e gelince; basit metotlardan karmaşık programlara ve makine öğrenimine kadar birçok yöntemle birlikte açık kaynakların sınırsız ve engellenemez veri hazinesinden faydalanmanın önemli getiriler sağlayacağı söylenebilecektir.

Geçmişte insan kaynaklarından (İNİS) ve teknik yeteneklerle (GÖRİS, SİNİS) elde edilen istihbarat en değerli bilgi olarak kabul edilse de günümüzde bu algı radikal şekilde değişmeye başlamıştır. Son zamanlarda birçok kurum açık kaynaklardan toplanan istihbaratın kullanılabilirliğini ve değerini takdir etmektedir (Ziolkowska, 2018, s.8). AKİS'in bu değeri; günümüzde (hibrit savaş kavramının yarattığı etkinin yansıması olarak) askeri operasyonların icrasında özellikle devlet dışı aktörlerin tespit ve analiz edilmesinin önem arz ettiği asimetrik savaşlarda ön plana çıkmaktadır. Nasıl askeri doktrinler ve taktikler sürekli olarak geliyorsa, askeri istihbarat temininde bilginin toplanması ve analiz edilmesi konusunda da günümüzde oluşan ivmenin yakalanması bir gereklilik halini almaya başlamaktadır.

Açık kaynak devriminin arkasındaki güçlü teknoloji ve sosyal momentum nedeniyle, geleceğin istihbarat talepleri, açık kaynağı geleneksel ikincil sınıf disiplinden, temel kategoriye alınması hususunu yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya çıkaracaktır (Wilhelm, 2012, s.7).

AKİS'in günümüzde olduğu gibi gelecekte de yararlı istihbaratın çoğunluğunu oluşturacağı göz önüne alındığında, büyük veri analizi, sosyal medya ve siber istihbarat gibi açık istihbaratın yönetimi tarzlarına doğru bir geçişin görülmesi muhtemel olacaktır. Günümüz savaşlarında olduğu gibi gelecek savaşlarda da daha akıllı yaklaşım belirlenmesi zorunluluğu ortaya çıkacaktır. Bu durum açık kaynaklardan oluşan "büyük veri" analizini zorunlu kılacaktır (Berman, Felter ve Shapiro, 2018, s.40).

Dijital bilgi ortamı harekât alanına yönelik yeni sorunlar ve olgular getirmektedir. Siber alan ve teknolojiye paralel olarak sürekli gelişmekte olan bir disiplin olan AKİS'in teknik, taktik ve prosedürleri sıklıkla değişmektedir (MI Publications, 2021, s.71). Ancak maalesef devletlerin ve istihbarat örgütlerinin uyguladıkları politikalar genellikle aynı esnekliği ve reaksiyonu gösterememektedir.

Barış zamanında açık kaynak istihbaratı ağırlıklı askeri istihbarat faaliyetlerini rutin bürokratik işler olmaktan çıkarabilen silahlı kuvvetler, kendilerini hızlı ve bir o kadar planlı tepki verebilen hale getirebilir. Aksi takdirde dış askeri istihbarat sisteminden merkeze doğru sürekli haber ve bilgi akışı olsa dahi, muhtemel bir savaş/seferberlik halinde operasyonel etkinliğin, barış zamanlarında ise caydırıcılık oranının düşük seviyelerde kalması muhtemeldir (Yıldız, 2019, s.20).

Türkiye'de AKİS'in teknolojik gereksinimlerinin yerine getirilebilmesi için, özel sektörün desteğinden de yararlanılması gerekebilecektir. Önümüzdeki süreçte, açık kaynakların ortaya koyduğu yoğun ve idaresi güç büyük veri kaynaklarını tespit, tasnif, analiz ve yayınlama yükünü, özel istihbarat şirketi olarak profesyonelleşmiş kurumlarla belirli çerçevede devretmenin istihbarat topluluklarına getireceği faydaların kıymetlendirilmesi gerekecektir.

AKİS ve veri biliminin mevcut durumu, analizciler ve kullanıcılardaki değişiklikler ile veri analizi, otomatik veri toplama, aplikasyon ve araçlar, makine öğrenimi kapsamında geliştirilen algoritmalar, coğrafi konumsal yöntemler gelecekte bu alanı daha karmaşık hale getirecek gibi gözükmektedir (Layton ve Watters, 2016, s.17).

AKİS'te yaşanan gelişmelerin yanı sıra, siber istihbarat veya sosyal medya istihbaratı gibi yeni disiplinlerin ortaya çıkması istihbarat topluluklarının örgütlenmelerinde değişimlere gitmesine yol açacağı, diğer taraftan gelecekte istihbarat ve istihbarata karşı koyma alanında görev yapacak bütün sivil ve askeri personelde, siber ve sosyal medya çalışmalarında uzman, farklı bilgisayar yetenekleri ve dil kabiliyetlerine sahip personelin tercih edilmesine sebep olacağı, dolayısıyla personel yetiştirme politikalarının da bu yönde evrileceği söylenebilecektir.

KAYNAKÇA

- Andrew C. (2018). *The secret world: A history of intelligence*. Yale University Press.
- Akad M.T. (2018). *Tarihten günümüze istihbarat (1.basım)*. Kastaş Yayınları.
- Appel E. (2011) *Internet searches for vetting, Investigations and open-source intelligence*. CRC Press.
- ATP 2-22.9 *Open-Source intelligence*. (2012). US Army Headquarters Department of the Army.
- ATP 2-01.3 *Intelligence preparation of the battlefield* (2019). US Army Headquarters Department of the Army.
- Bazzell M. (2018). *Open source intelligence techniques resources for searching and analyzing online information (6.basım)*
- Berman E., Felter J. ve Shapiro J. (2018). *Small wars big data*, Princeton University Press.
- Bielska A. (2020). *Open source intelligence tools and resources handbook*, I-Intelligence Press/ABD
- Böhm I. ve Lolagar S. (2021). *Open source intelligence: Introduction, legal an ethical considerations*. Springer <https://doi.org/10.1365/s43439-021-00042-7>
- Briggs C.M. ve Matejova M. (2019). *Using intelligence and military planning for energy and environmental risks*, Cambridge University Press.
- Connable B. (2012) *Military intelligence fusion for complex operations*. RAND Corporation.
- Dokman T. (2020). *Open source intelligence (OSINT): Issues and trends*. Zagreb Üniversitesi.
- Hanley W. (2005). *The genesis of napoleonic propaganda*. Columbia

University Press.

- Gibson H. (2017) *OSINT from a UK perspective: Considerations from the law enforcement and military domains*. Sheffield Hallam University.
- Gill P. ve Phythian M. (2018). *Intelligence in an insecure world* (3. Baskı).
- Gudgin P. (2000). *Military intelligence*. Phonex Mill: Sutton Pub Ltd.
- Hassan N.A. ve Hijazı R. (2018). *Open source intelligence methods and tools*. Apress.
- Infelise M. (2002). *Roman avvisi: information and politics in the seventeenth century*. DOI:10.1017/CBO9780511496929.010
- Joint Military Intelligence Training Center (1996). *Open source intelligence professional handbook*, DOD Press Oakton.
- Layton R. ve Watters Paul A. (2016) *Automating open source intelligence*. Elsevier.
- Mercado S.C. (2005). *Reexamining the distinction between open information and secrets, Studies in Intelligence*. <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies>.
- Mercado S.C. (2010). *Sailing the sea of OSINT in the information age*, CIA Website Studies in Intelligence Vol. 48, No. 3.
- Minas H. (2010). *Can the open source intelligence emerge as an indispensable discipline for the intelligence community in the 21st century?* RIEAS.
- NATO. (2001). *Open source intelligence handbook*
- Özdağ Ü. (2018) *İstihbarat teorisi* (13. Baskı).
- Steele R. (1997). *Open source intelligence: What is it? Why is it important to the military?* Virginia/ABD: Open Source Solutions, Inc.International Public Information Clearinghouse
- Steele R. (2004). *Special operations forces open source intelligence handbook*, OSS Press.
- The unrealized value of open source intelligence for irregular warfare (<https://thestrategybridge.org/the-bridge/2018/7/25/the-unrealized-value-of-open-source-intelligence-for-irregular-warfare>)
- US Director of National Intelligence. (2019). *National Intelligence Strategy 2019*
- US Department of the Army (Temmuz-Eylül 2020) *Open source intelligence:*

now more and ever.

US Department of the Army (Temmuz-Eylül 2021) *Theater intelligence operations in competition.*

Wilhelm A. (2012). *The next 100 years? Reflections on the future of intelligence.* Routledge

Williams H.J. ve BLUM I. (2020). *Defining second generation open source intelligence (OSINT) for the defense enterprise.* RAND Rapor No:RR1964.

Yıldız G. (2019). *Osmanlı Devletinde askeri istihbarat (1. basım).* Yeditepe Yayınevi.

Ziółkowska A. (2018). *Open source intelligence (OSINT) as an element of military recon.* War Studies University.

TERÖRİZMLE MÜCADELEDE SOSYAL MEDYA İSTİHBARATI: FETÖ/PDY TERÖR ÖRGÜTÜ SOSYAL AĞ ANALİZİ ÖRNEĞİ

Erol Başaran BURAL*

ÖZET

Sosyal medya; bireylerin çevrimiçi olarak birbirleriyle etkileşim içerisinde buldukları, kendi ürettikleri metin, fotoğraf, ses, video veya bunların karışımından oluşan içerikleri ya da fikirlerini paylaştıkları, bir konu üzerinde tartıştıkları, tartışılan bir konuya katkıda buldukları platformlardır. İnsanların internet üzerinde çevrimiçi sosyal ağlar oluşturabilmesini sağlayan sosyal medya araçları, sadece sıradan bireyler değil suça bulaşmış kişiler ve suç örgütleri tarafından da tercih edilir hale gelmiştir. Bu çerçevede, gelişen yeni teknolojilere uyum sağlayan terör örgütleri de sosyal medyayı etkin olarak kullananlar arasındaki yerini almışlardır. Günümüzde terör örgütleri; örgüte yeni elemanlar temin etmek, örgüte mali destek sağlamak; örgüt elemanlarına eğitim vermek, örgüt elemanları ve diğer örgütlerle iletişim kurmak; durumsal farkındalıklarını artırmak, terör eylemlerini planlamak üzere bilgi toplamak; gençlerin radikalleştirilmesini sağlamak, örgütün propagandasını yapmak amaçlarıyla sosyal medya araçlarını kullanmaktadırlar. Terör örgütlerinin sosyal medyada daha aktif hale gelmesiyle devletler de terörle mücadelede yeni yöntemler geliştirmiş, terör örgütlerinin ve sempatzanlarının sosyal medya hesaplarını izleyerek istihbarat toplamaya başlamışlardır. Bu çalışma kapsamında da FETÖ/PDY (Fetullahçı Terör Örgütü / Paralel Devlet Yapılanması) sempatzanı Twitter hesapları kartopu yöntemi ile tespit edilecek, tespit edilen Twitter hesaplarının takip ettiği hesaplar bulunacak, bu hesaplara ait son dönem paylaşımları toplanacak, toplanan veriler sosyal ağ analizi ve içerik analizi yöntemleriyle analiz edilerek sosyal medya istihbaratına dönüştürülecektir.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal Medya İstihbaratı, Terörizm, Terörizmle Mücadele, İstihbarat, FETÖ/PDY.*

SOCIAL MEDIA INTELLIGENCE IN COMBATING TERRORISM: SOCIAL NETWORK ANALYSIS OF THE FETO/PDY TERRORIST ORGANIZATION

ABSTRACT

Social media is an internet tool of which the individuals interact with each other online. Those are the platforms where people can share their own content or ideas by using the text, photos, audio, video or a mixture of these, and also can discuss and contribute to a topic under discussion. Social media tools have become preferred not only by the ordinary

---

* Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Bilim Uzmanı, Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Başkanı, erolbural@teram.org, ORCID: 0000-0002-3355-2018.

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 01 Haziran 2022 / 01 June 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 21 Haziran 2022 / 21 June 2022

people but also by criminal organizations. In this context, terrorist organizations, which are adapting themselves to new technologies, have also taken their place among those who use social media. Terrorist organizations use social media tools to; recruit new members, provide financial support, communicate with its members, provide training to its members, increase the organizations' situational awareness, collect information to plan terrorist acts, radicalize and make propaganda. As terrorist organizations became more active in social media, states also developed new methods of combatting terrorism and started to collect intelligence by monitoring terrorist organizations and their supporters' social media accounts. In this study, FETÖ/PDY supporter's Twitter accounts identified by snowball method, the recent posts of these accounts collected; the collected data analyzed by social network and content analysis methods then converted into social media intelligence.

Keywords: *Social Media Intelligence, Terrorism, Combating Terrorism, Intelligence, FETO/PDY.*

GİRİŞ

İnternetin avuç içi büyüklüğünde cihazlarda mobil olarak kullanılabilir hale gelmesi, zaman içerisinde internet kullanımının daha ucuz bir hal alması hayatı büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. İletişim teknolojisinin hızlı gelişimiyle birlikte sosyal medya araçlarının kullanımı da bireylerin hayatlarının bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde çok sayıda insan hem mobil hem de sabit cihazlardan internete erişerek sosyal medyayı kullanmaktadırlar. İnsanların hayatlarını kolaylaştıran bu gelişmeler suç örgütleri ile birlikte terör örgütlerinin de dikkatini çekmiş, bunun sonucunda ise terör örgütleri, terör örgütü mensupları ve terör örgütü sempatanları sosyal medyayı kullanmaya başlamışlardır.

Makalenin konusu sosyal medyanın terör örgütlerince kullanılması, bunun neticesinde bu örgütlerin sosyal medya araçlarında yaptıkları paylaşımların oluşturduğu büyük hacimli bir verinin ortaya çıkması, terör örgütlerince yaratılan büyük verinin sosyal medya araçlarından toplanması, toplanan verilerin ise tasnif edilerek analiz edilmesi sonucunda terörizmle mücadele açısından faydalı istihbarat üretilmesi hususlarını kapsamaktadır.

Çalışmada¹ amaç, sosyal medyadan elde edilecek istihbaratın terörizmle mücadelede ne şekilde kullanılabileceğini araştırmaktır. Bu

---

¹ Bu çalışma; 23-25 Eylül 2021 tarihinde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinde icra edilen II. Uluslararası Güvenlik Kongresinde sunumu yapılan "Terörizmle Mücadelede Sosyal Medya İstihbaratı: FETÖ/PDY Terör Örgütü Sosyal Ağ Analizi Örneği" isimli bildirinin genişletilmesiyle üretilmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca "Terörizmle Mücadelede Sosyal Medya İstihbaratının Önemi: PKK Terör

kapsamda sosyal medya uygulamalarından Twitter’da varlığını sürdüren FETÖ/PDY sempaticanlarına ait verilerin NodeXL Pro¹ isimli uygulama ile toplanması, toplanan verilerin aynı uygulamayla analiz edilmesi, elde edilen bulguların sosyal medya istihbaratı kapsamında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın varsayımı; Twitter’da bulunan FETÖ/PDY terör örgütü sempaticanlarına ait sosyal ağın, sosyal medya istihbaratıyla analiz edilmesiyle örgütün iletişim ağının tespit edilebileceği şeklinde ortaya konulmuştur.

Bu çalışmanın yöntemi üç basamaktan oluşmaktadır. Birinci basamakta Twitter sosyal medya uygulamasında faaliyet gösteren FETÖ/PDY terör örgütü sempaticanı hesaplar kartopu yöntemiyle tespit edilecek, ikinci basamakta tespit edilen hesaplara ilişkin veriler toplanacak ve üçüncü basamakta da toplanan veriler sosyal ağ analizi yöntemiyle analiz edilerek istihbarat üretilecektir.

Araştırmanın temel varsayımı; FETÖ/PDY sempaticanlarının sosyal medya araçlarından Twitter’da meydana getirdikleri sosyal ağın sosyal medya istihbaratı çerçevesinde incelenmesi sonucunda, örgütün haberleşme ve propaganda ağının açığa çıkarılabileceğidir.

Araştırmada öncelikle kavramsal açıdan sosyal medya ve sosyal meydanın terör örgütlerince kullanılması tartışılacak, sosyal medyadan istihbarat üretilmesinin ne şekilde ve nasıl yapılabildiği araştırılacak, ardından araştırmanın yöntemi ortaya konulacak ve sonuç bölümünde elde edilen bulgular değerlendirilecektir.

1. SOSYAL MEDYA VE TERÖR ÖRGÜTLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI

Hem iletişim hem de halkla ilişkiler disiplinleri tarafından sosyal medyanın farklı tanımları ortaya konulmuştur. Tanımlar çoğunlukla sosyal medyanın kullanıcı tarafından oluşturulan içerik ve kullanıcılar arasındaki

---

Örgütünün Twitter’daki Görünürlüğü Üzerine Sosyal Ağ Analizi” başlığıyla Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü’nde kabul edilen, yazara ait yüksek lisans tezinden faydalanılmıştır.

¹ Uygulamaya <https://www.smrfoundation.org/nodexl/> adresinden erişilebilmektedir. Pro sürümü, NodeXL’in ücretli sürümlerinden birisidir. Bu çalışmada yapılan işlemlerin büyük bir kısmı ücretli sürüm ile gerçekleştirilebildiğinden bu sürüm yazar tarafından satın alınmıştır.

etkileşimini vurgulamaktadır (Carr ve Hayes, 2015, s.47). Sosyal medyanın ne olduğunu ortaya koyabilmek için ilk olarak sosyal medya ile ilişkilendirilen “Web 2.0” ve “kullanıcı tarafından oluşturulan içerik” terimlerine göz atmakta fayda görülmektedir.

Bu terimlerden Web 2.0 içeriklerin bireyler tarafından oluşturulup yayımlandığı, kullanıcıların katılımını esas alan platformlar olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu platformlar, bloglar, wikiler gibi bireyler tarafından içerikleri oluşturulan internet sitelerini kapsamaktadır (Kaplan ve Haenlein, 2010: 60-61). “Kullanıcı Tarafından Oluşturulan İçerik” ifadesi ise 2005 yılından itibaren geniş bir kitle tarafından kullanılmaya başlanan, kullanıcıların oluşturduğu medya içeriklerini tanımlamaktadır (Kaplan ve Haenlein, 2010, s.61).

Sosyal medyaya ilişkin ortak özellikler aşağıdaki başlıklar altında toplanabilmektedir:

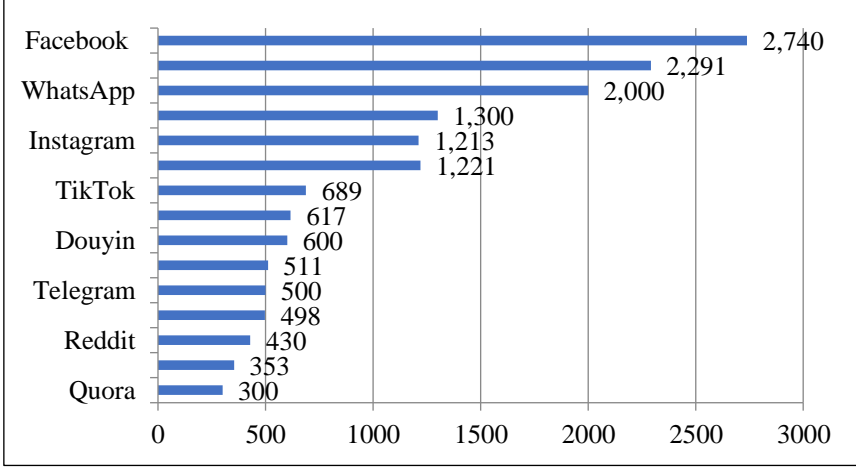
- Sosyal medya siteleri Web 2.0 içeriğinde kabul edilmektedir.
- Sosyal medyanın temelini, sosyal medya kullanıcıların hazırladığı içerikler oluşturmaktadır.
- Bireyler ya da topluluklar sosyal medya siteleri veya uygulamalarına katılabilmek için kullanıcı profili oluşturmak zorundadırlar.
- Sosyal medya servisleri, söz konusu profilleri bir araya getirerek çevrimiçi (online) sosyal ağların teşkilini kolaylaştırmaktadır (Obar ve Wildman, 2015, s.745).

En temel anlamda sosyal medya, sosyal bir ağ meydana getirmek ve bilgi paylaşımı yapmak için çevrimiçi topluluklar oluşturmak amacıyla tasarlanmış web siteleri ve uygulamalar şeklinde tanımlanabilmektedir (Osborne-Gowey, 2014, s.55).

Sosyal medya, bireylerin fikirlerini, düşüncelerini, kendilerinin hazırladıkları içeriklerini çevrimiçi olarak diğer kullanıcılarla paylaşımlarını sağlamaktadır. Bireylerin içerik oluşturabilmesi ve yapılan paylaşımlara yorum yapılarak etkileşime girilebilmesi açısından sosyal medya diğer medya araçlarından ayrılmaktadır. (Scott, 2010, s.38).

*Terörizmle Mücadelede Sosyal Medya İstihbaratı:
FETÖ/PDY Terör Örgütü Sosyal Ağ Analizi Örneği
Erol Başaran BURAL*

Tablo-1. Kullanıcı Miktarları x1.000 (Kaynak: We Are Social 2021, Digital 2021 July global statshot report)

İçinde bulunduğumuz dönemde milyarlarca insan tarafından kullanılan sosyal medya bireylerin hayatın her alanında kullandıkları ayrılmaz bir parçaları haline gelmiştir. Tablo-1.'de görüldüğü üzere 2021 yılı şubat ayı verilerine göre en fazla kullanıcısı bulunan sosyal medya uygulaması Facebook'tur. En fazla kullanıcıya sahip bir diğer uygulama YouTube'dur. YouTube'u üçüncü sırada yer alan Whatsapp uygulaması takip etmektedir (We Are Social, 2021).

Oldukça yaygın bir şekilde ve milyarlarca insan tarafından kullanması nedeniyle sosyal medya, yalnızca sıradan bireylerin değil suça bulaşmış kişiler, suç örgütleri ve terör örgütleri tarafından da tercih edilir hale gelmiştir. Bireylerin çevrimiçi olarak internet üzerinde bir araya gelerek sosyal ağlar oluşturmasına olanak sağlayan, kendilerinin oluşturduğu, metin, görsel, video gibi içerikleri diğer bireylerle paylaşılmasına yarayan sosyal medya araçları birtakım özellikleri nedeniyle terör örgütü mensupları ve sempatanları tarafından tercih edilmektedir.

Bu özelliklerinden en önemlisi, terör örgütlerinin sosyal medyada yaptıkları paylaşımlarla, düzenledikleri terör eylemlerinin kamuoyu üzerindeki etkisini artırabilmeleridir (Knox, 2014: 300-301). Ayrıca sosyal medya, örgütlerin mesajlarını hedef kitlelerine doğrudan iletmelerini sağlamaktadır. Sosyal medya araçları; terör örgütlerinin eleman temin etmelerini, finansal kaynağı sağlamalarını ve propaganda yapmalarını

kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte terör örgütleri, savunmasız bireyleri bulmak için de sosyal medyayı kullanmaktadırlar.

Terör örgütleri sosyal medyayı üç temel nedenden (Weimann, 2014, s.3) dolayı tercih etmektedirler. Bu nedenlerden ilki terör örgütü hedef kitlelerinin sosyal medya araçlarını etkin şekilde kullanmasıdır. İkinci neden, sosyal medya kullanımının oldukça kolay olması, sosyal medya kullanma maliyetinin oldukça düşük olmasıdır. Üçüncü neden ise terör örgütlerinin sosyal medya kullanarak hedef kitlelerine doğrudan ulaşmalarının kısa bir sürede mümkün olmasıdır.

Terör örgütleri sosyal medyayı; ucuz olması, kullanımının kolay olması ve çok sayıda insana hızlı bir şekilde ulaşmaya olanak sağlaması nedeniyle tercih etmektedirler. Sosyal medya aracılığıyla terör örgütleri sosyal ağlarda etkileşim yaratabilmektedirler. Sosyal medya teröristlerin mesajlarını doğrudan hedef kitlelerine iletmesine ve onlarla gerçek zamanlı olarak ilişki kurmalarına izin vermektedir. Terör örgütleri ve sempatanları, amaçlarına ulaşmak için YouTube, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya sitelerinde giderek daha fazla yer almaktadırlar (Benter ve Cawi, 2021, s.14).

Terör örgütleri, eleman temin etmek, örgüt üyelerine eğitim vermek, terör örgütü elemanları ve diğer terör örgütleriyle iletişim kurmak için sosyal medya araçlarını kullanmaktadırlar. Sosyal medya platformları sayesinde terör örgütleri, ideolojilerini, terör eylemi görüntülerini, örgüt propagandalarını hedef kitlelerine yayabilmektedir. Sosyal medya araçlarını kullanarak terör örgütleri çatışma bölgelerinden birbirlerine tecrübe aktarımı yapabilmekte, yine görece daha tecrübeli terör örgütlerinden eğitim broşürleri veya videoları alabilmektedirler (Hossain, 2015, ss.136-140).

Örneğin El Kaide terör örgütünün sosyal medyayı eleman temini amacıyla yoğun bir şekilde kullanan ilk örgüt olduğu iddia edilmektedir (Jenkins, 2011, s.1). DEŞ (ed Devlet'ul İslamiy el-Irak veş-Şam'd) terör örgütü de YouTube'un kullanım maksadını basit bir propaganda aracından eleman temin etme mekanizmasına çevirmiştir. Terör örgütleri, sosyal medya ihlallerinin tespit edilmesinin zor olmasından yararlanarak, televizyonlarda sansürlenecek videoları YouTube'a yükleme şansını yakalamıştır (Weimann, 2014, s.10).

Boko Haram¹ terör örgütü ise, sosyal medyayı daha çok propaganda aracı olarak kullanmaktadır. Boko Haram'ın sosyal medya kullanımı, DEAŞ terör örgütüne biat etmesi ve 2015 yılında “İslam Devleti Batı Afrika Eyaleti” haline gelmesiyle birlikte artış göstermiştir. O zamandan bu yana Boko Haram terör örgütü Twitter, YouTube ve Facebook'ta daha aktif hale gelmiştir (Besenyó ve Sinkã, 2021, s.72).

El Şebab² terör örgütü ise kurulduğu 2006 yılından bu yana, Somali'de yaşayan yerel halkı, Somali diasporasını ve dünya medyasını etkilemek amacıyla sosyal medyadaki çevrimiçi varlığını güçlendirmiştir. El Şebab sosyal medya sitelerini; propaganda yapmak, yeni sempatanlar kazanmak, eleman temin etmek, finans sağlamak ve terör faaliyetlerini koordine etmek gibi çeşitli nedenlerle tercih etmektedir. Farklı medya platformlarında profilleri ve hesapları olmasına rağmen, El Şebab, YouTube ve Twitter'da yoğun bir çevrimiçi varlığa sahiptir (Besenyó ve Sinkã, 2021, s.69).

Terör örgütlerinin sosyal medya kullanımına verilebilecek bir diğer örnek de Facebook'un PKK/PYD (Partiya Karkerên Kurdistanê - Kürdistan İşçi Partisi / Partiya Yekitiya Demokrat - Demokratik Birlik Partisi) terör örgütü tarafından örgüte eleman temini amacıyla kullanılmasıdır. PKK/PYD DEAŞ'ın Suriye kuzeyinde çok sayıda bölgeyi ele geçirmesinin ardından Facebook'ta “The Lions of Rojava” isimli bir hesap açmış, kısa süre içerisinde bu hesabı 20.000'den fazla kişi takip etmiştir. Bu takipçilerden bazıları, Facebook üzerinden aldıkları talimatlarla Suriye'ye ulaşarak PKK/PYD terör örgütüne katılmışlardır (Taylor, 2014).

2. SOSYAL MEDYA İSTİHBARATI

Sosyal medya kullanıcılarının sosyal medya araçlarıyla ürettikleri verilerin analizi sonucunda üretilen istihbarata sosyal medya istihbaratı adı verilmektedir (Bartlett ve Reynolds, 2015, s.27). Sosyal medya araçlarıyla üretilen bu veriler ise beş ayrı alanda sınıflandırılabilir. Sosyal medyada üretilen verilerin birincisi “paylaşımlardır”. Twitter uygulamasında paylaşımlara “tweet”, Facebook'ta ise “gönderi” adı verilmektedir.

---

¹ Kelime olarak “Batılı Eğitim Haram” anlamına gelen Boko Haram Nijerya'da faaliyet gösteren terör örgütüdür. Ayrıntılı bilgi için bkz: Ekhomu, O. (2019). Boko Haram: Security considerations and the rise of an insurgency. CRC Press.

² 2011 yılından itibaren Somali'de mevcut rejimi ortadan kaldırmak amacıyla faaliyet gösteren terör örgütüdür. Ayrıntılı bilgi için bkz: Fisher, B. (2014). Al-Shabaab in Somalia: The History and Ideology of a Militant Islamist Group, 2005–2012.

Paylaşımlar çoğunlukla metin şeklinde olabildiği gibi videolar, fotoğraflar ya da bunların karışımından oluşabilmektedir. Sosyal medyadan veri elde edilen ikinci alan ise bireylerin paylaşımlarına verilen cevaplardır (Hassan ve Hijazi, 2018, s.206).

Sosyal medya araçlarından verinin toplanabileceği üçüncü kategori ise görsellerdir. Sosyal medya kullanıcılarının; görseller paylaşmalarına müsaade etmektedir. YouTube ve benzeri sosyal medya uygulamalarından canlı yayın yapılmasına dahi izin verilmektedir. Sosyal medya verilerinin üretildiği bir diğer alan üst veri (metadata) alanıdır. Üst veriler, sosyal medya kullanıcılarının yarattıkları profil, coğrafi konum bilgilerini, paylaşım zamanı bilgilerini kapsamaktadır. Veri elde edilebilecek beşinci kategori ise sosyal medyada birbirleriyle iletişim içerisinde olan bireylerin yaratmış olduğu sosyal ağ verileridir. Sosyal ağ verilerinden; sosyal medyada bir araya gelen kişilerin etkileşim içerisinde bulunduğu kişiler hakkında da veri elde edilebilmektedir (Hassan ve Hijazi, 2018, s.207).

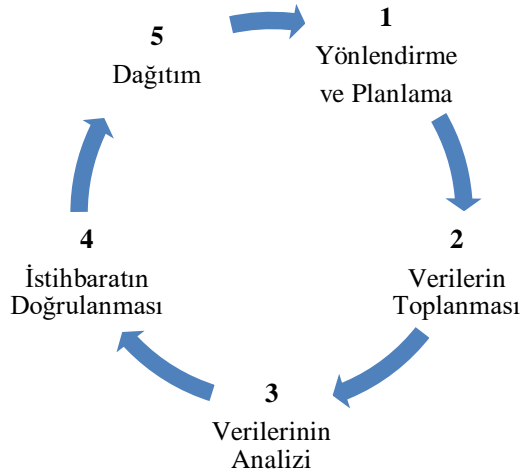
Sosyal medya istihbaratı, bireylerin sosyal medya araçlarında paylaştıkları bu tür verileri istihbarat üretmek amacıyla toplamaktadır (Gill ve Phythian, 2018, s.129). Sosyal medyadan toplanan bu veriler kolluk kuvvetlerinin istihbarat ihtiyaçlarını karşılamak için toplandıktan sonra, işlenmekte, analiz edilmekte ve raporlanmaktadır (Antonius ve Rich, 2013, s.45).

Sosyal medya istihbaratının amacı; karar alıcı makamlar için bilinmeyenleri en aza indirebilmektir. Sosyal medya istihbaratı sayesinde istihbarat birimleri; örgütlerin davranış kalıplarını ortaya koyabilmekte, bu sayede örgütleri daha ayrıntılı inceleyebilmektedir. Sosyal medya istihbaratı, kriz zamanlarında da karar alıcılara gerçek zamanlı bir bilgi akışı sağlayabilmektedir (Ivan vd., 2015, s.506).

Veriden istihbarat üretilmesine kadar uzanan, çoğunlukla “çark” şeklinde de ifade edilen süreç (Şekil-1) beş temel basamaktan oluşmaktadır. Sosyal medya istihbarat çarkı, diğer istihbarat çarklarında olduğu gibi bir döngü olup, toplama analizcilerin “hangi konuya yönelik bilgi toplanacak?”, “hangi sosyal medya aracından toplanacak?” sorularına uygun cevaplara yönlendirilmesi ve sürecin planlanmasıyla başlamaktadır. Yapılan planlamanın ardından sosyal medya araçlarından konuya yönelik verinin elde edilmesi, bir araya getirilen verinin analizi gerçekleştirilmektedir.

Sosyal medya istihbaratının en büyük dezavantajlarından birisi belki de bu araçlarla yayımlanan bilgilerin bireyler tarafından ve doğrulanmadan yayımlanmalarıdır. Dolayısıyla sosyal medyada yapılan paylaşım içeriklerinin doğru olmama ihtimali bulunmaktadır. Bu nedenle sosyal medyadan elde edilerek analizi yapılarak üretilen istihbaratın, diğer istihbarat vasıtaları ile doğrulanması gerekmektedir. Sosyal medya istihbarat çarkının son aşamasında ise üretilen istihbaratın dağıtılması yer almaktadır.

Şekil – 1. Sosyal Medya İstihbarat Çarkı¹

Sosyal medya istihbaratı da dâhil olmak üzere istihbaratın temel amacı, bir konu hakkındaki bilgi eksikliğini azaltarak karar verme kalitesini artırmak olarak tanımlanmaktadır. Oldukça geniş bir ilgi alanını kapsamaması nedeniyle, sosyal medya kaynaklarının analizi çok sayıda konuda istihbarat üretebilmektedir. Bu istihbarat hem özel sektörde hem de kamu sektöründe çok sayıda kuruluşta karar verme sürecini iyileştirebilmektedir. Sosyal medya istihbaratı kamu sektörü için, zaman baskısı altında zor kararlar vermek zorunda kalan karar alıcılara sunulan bilgiyi ve bu bilginin kalitesini artırarak kamu güvenliğine katkıda bulunabilmektedir (Omand, vd., 2014, s.25).

Sosyal medya istihbaratı üç farklı alanda kamu güvenliğine katkı sağlayabilmektedir. Bunlardan ilk ve en temel alan, güvenlik alanında yetkili

---

¹ İstihbarat çarkı basamakları değişkenlik gösterebilmektedir. Şekilde gösterilen istihbarat çarkı mevcut istihbarat çarklarından yola çıkılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

kişilerin durumsal farkındalıklarını geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Bu kapsamda sosyal medya istihbaratı güvenlik birimlerinin farkındalığını güçlendirmek maksadıyla “neler oluyor?”, “nerede oluyor?”, “kimler yapıyor?” gibi sorulara cevap aramaktadır. İkinci ve daha karmaşık alan, olayların neden ve nasıl meydana geldiğinin açıklanabilmesine ilişkin analiz yapılabilmesidir. Kamu güvenliğine ilişkin olayların neden meydana geldiği açıklanabildiğinde, güvenlik olaylarının nasıl gelişeceğine dair bir tahminde bulunmak da mantıklı olabilecektir. Bu nedenle sosyal medya istihbaratının kamu güvenliğine katkı sağlayabileceği üçüncü alan, karar alıcıların “gelecekte ne olacak?” sorularına verilebilecek cevapları içermektedir (Omand, vd., 2014, s.25).

Sosyal medyadan toplanan verilerin analizi, sosyal medya istihbaratı çarkının üçüncü safhasında gerçekleştirilmektedir (Omand vd., 2012, s.55). Bu safhada; duygu analizi, olay tahmin analizi, netnografi analizi, içerik analizi ve sosyal ağ analizi yöntemleri kullanılabilir. Bu çalışma kapsamında sosyal medya verileri sosyal ağ analizi ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak analiz edilmeye çalışılacaktır.

İçerik analizi yöntemi geniş kapsamlı metin içeriklerinin sistematik şekilde analizi için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem yazılı metinlerin araştırmanın amaçlarına uygun olarak kodlanmasına dayanan objektif bir veri analiz yöntemidir. İçerik analiziyle metin içerisinde ifade edilen amaçlar, vurgulanan kavramlar, ana temalar kolaylıkla tespit edilebilmektedir. Bu yöntem sayesinde metin içerisinde ön plana çıkan ve sayılabilen ifadeler istatistiki bir şekilde ortaya konulabilmektedir. Metin içerisindeki kelime ve ifadelerin istatistiki bir şekilde ortaya konması objektif analiz yapabilmeyi sağlamaktadır (Aytar ve Soylu, 2017, ss.124-125).

İçerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilen büyük hacimli metinlerin görsel olarak sunumu için kelime bulutu gösterimi kullanılabilir. Kelime bulutu gösterimi yöntemi, bir metinde yer alan ifade ve kelimeleri metinde kullanıldığı sıklık oranına göre görselleştirmektedir. Kelime bulutlarında, kelimelerin metin içerisinde kullanılma sıklığına göre yazı boyutları (font) farklılık göstermektedir. Bu kapsamda incelenen metinde en çok kullanılan kelimeler daha büyük yazı boyutlarıyla görselleştirilmektedir (Sever ve Buzlu, 2015, s.386).

Sosyal ağ analizi yöntemi ise insanların oluşturduğu gruplar içerisindeki ilişkilerin doğasını, bu gruplarda mevcut bireylerin ilişkilerinin yoğunluğunu ve sıklığını ortaya koymak için kullanılan, sosyolojik ve matematiksel yöntemleri birleştiren yaklaşımdır. Bu analiz yöntemi insanların kendilerini çevreleyen sosyal ağlardan psikolojik ve davranışsal açıdan etkilendiği anlayışına dayanmaktadır. Sosyal ağ analizi, sosyal ağlar içindeki bağlantıların yapısal özelliklerini belirleyerek, sosyal ağların genel davranışını, ağdaki bireylerin davranışlarını, ağlar içindeki topluluklar ve gruplar dahil olmak üzere ağ içindeki davranışları açıklamaya gayret etmektedir (Omand, vd., 2014, ss.30-31).

Sosyal ağ analizi yöntemiyle, belirli bir konu hakkında üretilen içerikteki artışın ve belirli bir bilgi parçasının yayılmasının izlenmesi, bireyler arasında bilgi paylaşımının takip edilmesi, bireylerin davranışlarının yarattığı karmaşık ağ yapıları davranışlarının anlaşılması mümkün olmaktadır. Sosyal ağ analizi, güçlü ve gevşek ağların birey davranışlarını nasıl etkilediğini anlamak için kullanılmaktadır. Özellikle sosyal medyada insanların neden ve ne şekilde (ideolojik veya davranışsal olarak) etkilendiklerini anlamak için sosyal ağ analizi kullanılmaktadır. Güvenlik alanında sosyal ağ analizinin kullanımı, özellikle bir krizde durumunda halkın davranışlarının daha iyi anlaşılması hususunu kapsamaktadır (Omand, vd., 2014, s.31).

3. YÖNTEM

Bu araştırmanın konusu terörizmle mücadele alanında sosyal medya istihbaratının ne şekilde ele alınması gerektiğinin ortaya konulmasıdır. Bu konu incelenirken araştırılacak alt konu başlıkları genelden özele doğru daraltılarak özel alt başlıklar belirlenmiştir. Bu çerçevede; çok sayıda terör örgütü içerisinde FETÖ/PDY terör örgütü seçilerek alan daraltılmış, farklı amaçlarla kullanılan sosyal medya uygulamalarından Twitter seçilerek araştırma alanı sınırlandırılmıştır. Terörizmle mücadele gibi çok kapsamlı bir çalışma alanı içerisinde yer alan konulardan terörizmle mücadelede istihbarat seçilmiş, bu alan içerisinden de sosyal medya istihbaratı seçilerek çalışmanın konusu daha da daraltılmıştır.

Araştırmanın evrenini Twitter sosyal medya uygulamasında yer alan tüm FETÖ/PDY terör örgütü sempatanları oluşturmaktadır. Twitter'da faaliyet gösteren çok sayıda FETÖ/PDY sempatanı bulunacağı

değerlendirildiğinden ve tüm sempatanları incelemek mümkün olamayacağından, araştırma örneklemini 20 adet FETÖ/PDY sempatanına ait Twitter hesabı ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca bu kişilerin çok sayıda farklı dilde Twitter paylaşımı yapmaları nedeniyle sadece Türkçe paylaşımların araştırılması yönünde bir tahditte araştırmanın çerçevesi belirlenmiştir.

Araştırmanın yöntemi üç basamaktan oluşmaktadır. Birinci basamakta FETÖ/PDY terör örgütü sempatanlarının Twitter hesapları tespit edilecektir. İkinci basamakta, tespit edilen çekirdek Twitter hesaplarının takip ettiği hesaplar tespit edilecek, bu hesaplar ayıklanacak ve veriler toplanacaktır. Üçüncü basamakta ise Twitter'dan toplanan veriler analiz edilecek ve sosyal medya istihbaratına dönüştürülecektir.

FETÖ/PDY terör örgütü sempatanlarına ait verilerin Twitter'dan toplanması ve analizi maksadıyla NodeXL Pro isimli uygulama kullanılmıştır. Tespit edilen FETÖ/PDY sempatanlarına ait hesapların üst verilerinin elde edilmesi için “Tweet Beaver” uygulaması¹ tercih edilmiştir. İçerik analizi maksadıyla internet tabanlı uygulamalardan “Wordclouds”² kullanılmıştır. Toplanan verilerin tasnifi bilgisayar sistemleri kullanılmaksızın elle yapılmıştır. Analiz sonucunda ortaya çıkan sosyal ağ yapılarının görsel olarak sunulması maksadıyla NodeXL Pro adlı program kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, yönteme ilişkin verileri elde etmek için Twitter API (Uygulama Programlama Arayüzü) başvurusu yapılmış, API izni alınmış, alınan izin NodeXL ve TweetBeaver uygulamalarında kullanılmıştır.

3.1. Yöntemin Birinci Basamağı

Yöntemin birinci basamağında FETÖ/PDY terör örgütü sempatanlarına ait olduğu değerlendirilen Twitter hesaplarının tespit edilebilmesi için “kartopu örnekleme” yöntemi tercih edilmiştir. Kartopu örneklemeyle, araştırma evreniyle ilgili kısıtlı bilgilerin mevcut olduğu, evrene ulaşmanın güç olduğu hallerde veriye ulaşmak mümkün olabilmektedir. Kartopu örnekleme çerçevesinde öncelikle ulaşılması istenilen verinin elde edilebilmesi muhtemel olan şahıslar bulunup, bu

---

¹ Tweet Beaver uygulamasına <https://tweetbeaver.com/index.php> adresinden erişilebilmektedir.

² Uygulamaya <https://www.wordclouds.com/> adresinden uygulamaya erişilebilmektedir.

şahıslardan yola çıkarak örnekleme erişmek mümkün olabilmektedir (Baltacı, 2018, s.253).

FETÖ/PDY terör örgütü sempatzanı hesapların tamamını tespit edebilmek ve incelemek manuel olarak mümkün görünmemektedir.¹ Bu nedenle daha küçük hacimli bir örneklem oluşturabilmek için öncelikle kamuoyu tarafından da bilinen, halen yurtdışında yaşayan ve terör örgütü sempatzanı olduğu değerlendirilen hesaplar incelenmiştir. Ayrıca FETÖ/PDY sempatzanları tarafından paylaşımlar yapılan “#FetöCadıAvıSöylemidir”, “#Tutsakanneler”, “#Tutsakbebekler”, “#FetöCadıAvıOperasyonudur”, “#StudentsBehindBars”, “#KayıplarOrtayaÇıkarılsın”, “#AnneBabaTutuklulukZulümdür” etiketleri (hashtag) altında en çok paylaşım yapan hesaplar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın örneklemini oluşturabilmek için araştırmaya dahil edilen çekirdek Twitter hesabı sayısı 20 hesap ile sınırlandırılmıştır. Başlangıç için 20 adet Twitter hesabı ile çalışmaya başlanmasının temel nedeni, bu hesapların takip ettiği hesapların tespiti, bu hesapların ve takip ettikleri hesapların tasnif ve ayıklanması işleminin manuel olarak yapılması, bu işlemin günlerle ifade edilebilecek oldukça uzun bir zaman dilimini kapsıyor olmasıdır.

3.2. Yöntemin İkinci Basamağı

Yöntemin ikinci basamağında kartopu örnekleme yöntemi çerçevesinde, FETÖ/PDY sempatzanı olduğu değerlendirilen 20 adet Twitter hesabının takip ettiği hesaplar, çevrimiçi bir uygulama olan TweetBeaver uygulaması kullanılarak tespit edilmiştir. Çevrimiçi olarak internet sitesi üzerinden çalışan TweetBeaver, Twitter’den bazı verileri çekebilmektedir. Söz konusu uygulama ile iki Twitter hesabının birbirini takip edip etmediği, bir kullanıcının beğendiği paylaşımların neler olduğu belirlenebilmektedir. Ayrıca uygulama, kullanıcının son 3.200 paylaşımını ekrana taşıyabilmekte, aynı kullanıcının hangi Twitter hesaplarını takip ettiği ve hangi hesaplar tarafından takip edildiğini bulabilmektedir. Bu çalışmada TweetBeaver isimli uygulama, kullanılması kolay ve ücretsiz olması nedeniyle tercih edilmiştir.

---

¹ Söz konusu tespiti yapabilecek bilgisayar destekli otomasyon sistemleri oluşturulabildiği takdirde çok sayıda sosyal medya hesabının incelenmesinin mümkün olduğu değerlendirilmektedir.

İşlem sonucunda TweetBeaver uygulaması, 20 adet FETÖ/PDY sempatzanı olduğu düşünölen Twitter hesabının, toplamda 2.608 adet hesabı takip ettiklerini tespit etmiştir. TweetBeaver uygulaması ayrıca 2.608 adet hesabın kullanıcı adları, kullanıcı numaraları, kullanıcı tarafından belirtilen coğrafi konum, hesap biyografisi, kaç kişinin bu hesabı takip ettiği, kaç kişi tarafından hesabın takip edildiği gibi bilgileri de sunmaktadır.

Belirlenen 20 adet Twitter hesabının takip ettiği hesapların belirlenmeye çalışılmasının temel amacı, söz konusu 20 adet hesabın “bilinçli olarak takip ettiği kişilerle” oluşturulacak ağın, incelenen hesap sahiplerinin düşüncelerine daha yakın hesaplardan meydana gelmesidir. Zira bir Twitter hesabının korumalı olmadığı sürece herkes tarafından takip edilebileceği, bu kişilerin sıradan insanlardan oluşabileceği göz önünde bulundurulduğunda, örnekleme oluşturmak için 20 adet hesabın takip ettiği kişilerin seçilmesi daha akla yakın gelmektedir.

Bununla birlikte 20 adet çekirdek Twitter hesabının takip ettiği kişiler ya da kurumlar arasında, tanınmış ünlü kişiler, sanatçılar, devlet adamları, medya kurum kuruluşları gibi herkes tarafından takip edilmesi mümkün hesaplar mevcuttur. Dolayısıyla bu hesapların FETÖ/PDY sempatzanı örnekleme içerisinde çıkarılması gerekmektedir. Örnekleme içerisinde çıkarılması gereken diğer bir grup, 20 adet hesabın her birinin takip ettiği müşterek ve mükerrer hesaplardır. Örnek olarak 1 ve 2 numaralı FETÖ/PDY sempatzanı aynı anda “A” kişisini takip ediyor ise, A kişisine ait veriler mükerrerlik yaratmaması adına hesaplardan birinin bilgilerinden çıkartılmıştır. Manuel olarak yapılan bu işlem sonucunda 2.608 hesap içerisinde mükerrer olan 1.023 ve herkes tarafından takip edilmesi mümkün 151 adet hesap tespit edilmiş ve örneklemeden çıkarılmıştır. Bu işlemlerin sonucunda 20 adet çekirdek Twitter hesap dâhil toplam 1.434 adet muhtemel FETÖ/PDY sempatzanı Twitter hesabı örnekleme olarak tespit edilmiştir.

Yöntemin ikinci basamağında, FETÖ/PDY sempatzanı olabileceği değerlendirilen 1.434 Twitter hesabının teşkil ettikleri ağa ilişkin verilerin elde edilebilmesi için NodeXL Pro tercih edilmiştir. Bu çerçevede FETÖ/PDY sempatzanlarından oluşan araştırma evreninin örneklemini oluşturan 1.434 hesabın paylaşıtları son 100 tweet ile bu tweetlere ait etkileşimlerden oluşan sosyal ağa ait veriler toplanmıştır. Twitter hesapları arasındaki etkileşim; paylaşılan tweetlere verilen cevaplar ve tweetlerde diğer kullanıcılardan bahsetme (mention) şeklindeki eylemlere göre

hesaplanmaktadır. Hesapların son olarak paylaştığı 100 adet tweetin elde edilmeye çalışılmasının temel nedeni, örneklem ağında son dönemde konuşulan gündem maddelerini tespit edebilmektir.

3.3. Yöntemin Üçüncü Basamağı

Yöntemin üçüncü basamağı toplanan verilerin analiz edildiği en önemli basamaktır. Elde edilen verilerin analizi için yine NodeXL Pro kullanılmıştır. Analiz basamağında, örneklem verilerine ait ölçütler uygulama tarafından hesaplanmıştır.

Hesaplanan ölçütlerden birincisi “grafik yoğunluğu” ölçütüdür. Grafik yoğunluğu ölçütü, bir Twitter hesabını diğerine bağlayan ve “kenar” olarak ifade edilen bağlantılarla ilgilidir. Grafiğin yoğunluk ölçütü gerçekleşen kenar bağlantı sayısı ile hepsinin birbirine bağlı olmasına oranını gösteren 0 ile 1 arasında bir sayıdır. Grafik yoğunluğunu hesaplamak için formül; (ağdaki gerçek kenarların sayısı) / (ağdaki olası kenarların sayısı) şeklindedir (Hansen vd., 2020, s.82).

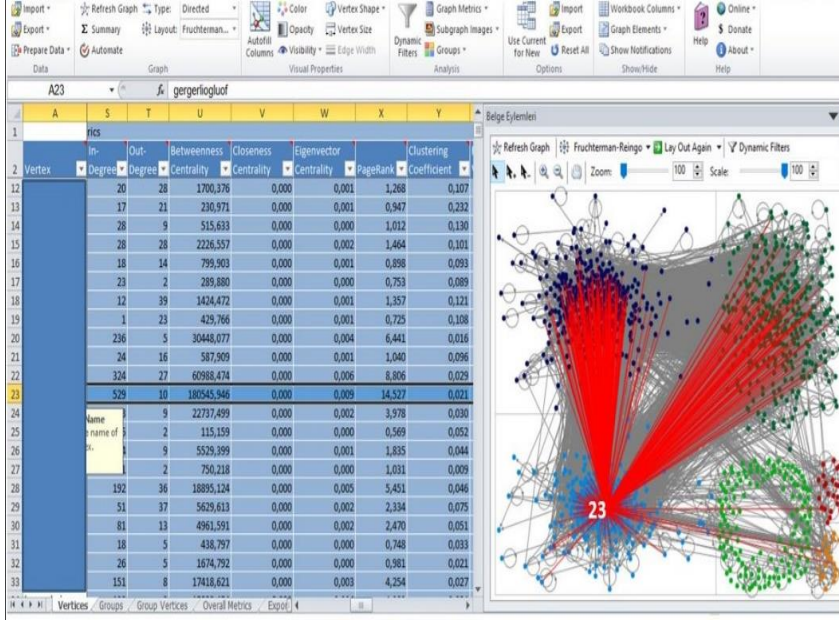
Araştırmanın konusu olan FETÖ/PDY sempaticizmi örneklem ağı için yoğunluk ölçütü 0,009’dür. 0 ile 1 arasında hesaplanan grafik yoğunluğu örnekteki gibi 0’a yakın olduğunda, sosyal medya hesaplarının ağ içerisinde birbirlerine daha gevşek bir bağ ile bağlı olduklarına ve bilginin bir kişiden diğerine aktarım oranının yavaş olduğuna işaret etmektedir.

Hesaplanan ölçütlerden diğer ikisi, “iç derece merkeziliği” ve “dış derece merkeziliği” ölçütleridir. “Derece merkeziliği” ölçütleri bir kullanıcının ağda sahip olduğu bağlantıların ya da kenarların sayısını saymaktadır. İç derece merkeziliği, diğerler kullanıcılardan bir kişi ile oluşturduğu bağlantı kenarlarının sayısını ölçmektedir. Örneğin, bir Twitter ağında kullanıcılar tarafından @Aaaaaa’dan 5 kez bahsedilmişse, iç derece merkezilik ölçütü 5 olarak hesaplanmaktadır. Dış derece merkeziliği, bir kullanıcının diğerleriyle teşkil ettiği bağlantı kenarlarının sayısını saymaktadır. Örneğin @Bbbbbb tweetinde diğer 10 kullanıcıdan bahsederse, @Bbbbbb dış derece merkeziliği 10 olarak hesaplanmaktadır (Hansen vd., 2020, s.166).

Bu çalışmada araştırılan FETÖ/PDY sempaticizmi örneklem ağında iç ve dış derece merkeziliği ölçütleri NodeXL uygulaması ile hesaplanmıştır. Bu hesaplama sonuçlarına göre ağda yer alan 23 numaralı Twitter

kullanıcısı¹ 529 puanla en yüksek iç derece merkeziliğine sahip kişi olarak bulunmuştur. Şekil-2’de görüldüğü üzere 23 numaralı kullanıcı bu ağda en çok etkileşimi alan, ağ üzerindeki etkisi en yüksek olan ve ağ iletişiminin merkezindeki kişidir.

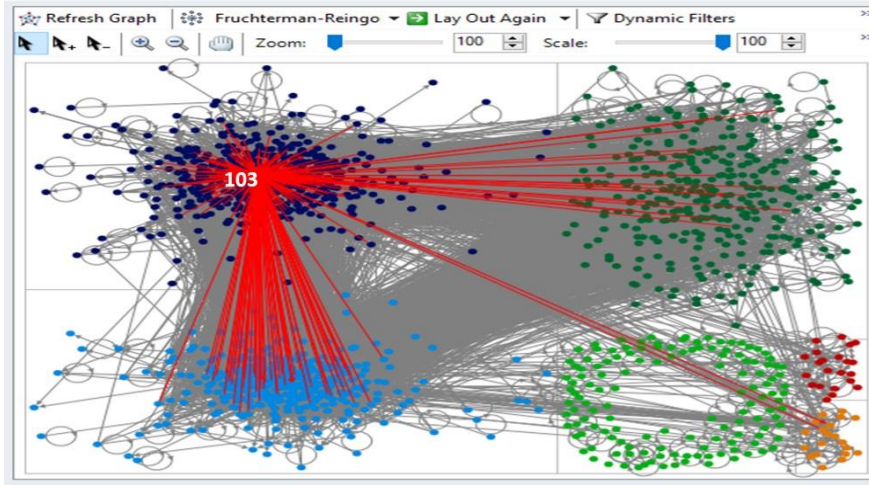
Şekil-2. İç Derece Merkeziliği Yüksek Olan Twitter Kullanıcısı

Dış derece dışı merkeziliği, bir Twitter kullanıcısının ağda mevcut topluluğa erişimini hesaplamaktadır. Diğerlerine göre daha büyük dış derece merkeziliğine sahip kullanıcının belirli bir konu hakkında çok sayıda paylaşım yaptığı ve ağdaki diğer kullanıcıların dikkatlerini çektiğine işaret etmektedir. Bu kapsamda ele alınan kişiler genellikle yapılan paylaşımlara yorumlar yapan, bu paylaşımları tekrar paylaşan (retweet) kişilerdir. Şekil-3’de görüldüğü üzere araştırmanın konusu FETÖ/PDY sempatzanı örneklem ağında dış derece merkeziliği puanı en yüksek olan ve 35 puan hesaplanan 103 numaralı kullanıcıdır.

¹ Bu çalışma kapsamında elde edilen veriler kapsamında Twitter kullanıcıların kimler olduğu açıkça görülebilmesine rağmen, bu kişilere ait bilgiler etik kaideler kapsamında paylaşılmamış, bunun yerine bu kişilere NodeXL tarafından verilen numaralar kullanılmıştır.

Şekil-3. Dış Derece Merkeziliği Yüksek Olan Twitter Kullanıcısı

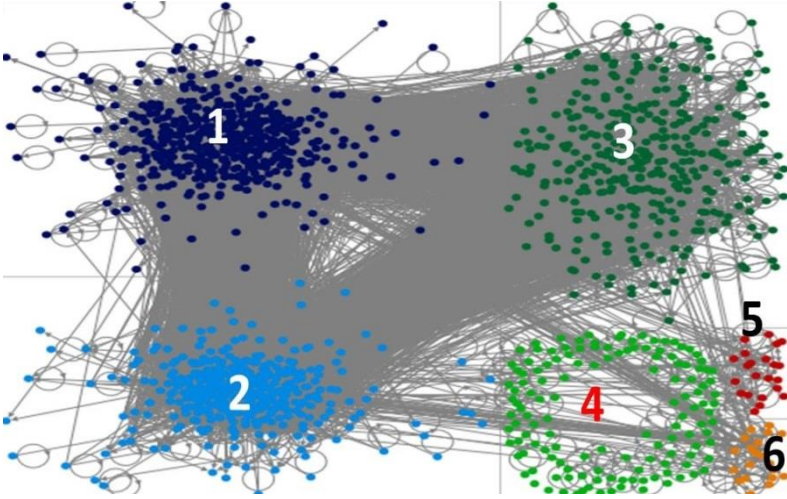
Hesaplaması yapılan ölçütlerden bir diğeri olan “arasındalık merkeziliği”, bir kullanıcının sosyal bir ağdaki “köprü rolünü” hangi oranda oynadığını ölçmektedir. Arasındalık merkeziliği kullanıcının, ağdaki diğer kullanıcılara ulaşmak için kullandığı en kısa yolu ölçmektedir. Ağdaki diğer insanlarla bağlantı kurabilmek için, belirli bir kullanıcıya ne kadar çok kişi bağımlıysa, söz konusu kullanıcının arasındalık merkeziliği de o kadar yüksek olmaktadır. Kısacası arasındalık merkeziliği değeri en yüksek olan kullanıcılar bir sosyal ağın merkezinde olan ve diğer kullanıcılar arasında köprü görevini üstlenen kişidir (Hansen vd., 2020, s.168).

Bu çalışmanın konusu olan FETÖ/PDY sempatzanı örneklem ağında en yüksek arasındalık merkeziliği puanı (180545,9) alan Twitter kullanıcısı, en yüksek iç derece merkeziliğine de sahip olan 23 numaralı kullanıcıdır. Başka bir ifadeyle 23 numaralı kullanıcı araştırmanın konusu olan ağda iletişim köprüsü görevini üstlenmektedir.

NodeXL Pro uygulaması sosyal ağ analizi çerçevesinde ağ içerisinde birbirine yakınlık hissedilen kişilerden oluşan grupları da hesaplayabilmektedir. FETÖ/PDY terör örgütü sempatzanlarının oluşturduğu Twitter ağında NodeXL Pro örnekleme, 21 ayrı gruba ayırmıştır.

20 kişiden az olan grupları elediğimizde örneklemin 6 ana gruptan teşkil olduğu görülmektedir.

Şekil-4. Ağdaki Gruplar

Bu çerçevede Şekil-4'te görüldüğü üzere en büyük grup 484 kişiden oluşan 1 numaralı gruptur. 2'nci grup 393 kişi, 3'üncü grup 336 kişi, 4'üncü grup 136 kişi (bağlantısız), 5'inci grup 22 kişi, 6'ncı grup ise 20 kişiden oluşmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken grup 136 kişiden oluşan ancak birbirleriyle bağlantısı olmayan 4'üncü gruptur. Bu tür gruplar genellikle bir ağ içerisinde yer alan, ağdaki paylaşımları ve etkileşimleri izleyen ancak herhangi bir tepki vermeyen bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sayfa değeri olarak ifade edilen ölçütle de ağdaki en önemli kullanıcı kişi bulunabilmektedir (Hansen vd., 2020, s.169). FETÖ/PDY terör örgütü sempatanlarının oluşturduğu Twitter ağında “sayfa değeri” en yüksek olan kişi, 14,527 değerle 23 numaralı kullanıcıdır. Bu hesaplama sonucunda FETÖ/PDY terör örgütü sempatanı ağındaki 23 numaralı kullanıcının ağın en önemli kişisi ve “kanaat önderi” olduğunu söylemek mümkündür. Sayfa değeri hesaplaması Şekil-4'te gösterilen alt gruplar içerisindeki kanaat önderlerini de bulabilmemizi sağlamaktadır. NodeXL tarafından yapılan hesaplamalar örneklem ağındaki birinci grupta 48; ikinci grupta 23; üçüncü grupta 24; beşinci grupta 572 numaralı kullanıcılar kanaat önderleri olarak göstermektedir.

*Terörizmle Mücadelede Sosyal Medya İstihbaratı:
FETÖ/PDY Terör Örgütü Sosyal Ağ Analizi Örneği
Erol Başaran BURAL*

Sosyal medya istihbaratı analiz yöntemlerinden bir diğeri de içerik analizidir. İçerik analizi yöntemiyle bir metin içerisinde yer alan ana temalar, öne çıkan kavramlar tespit edilebilmektedir. Bu çalışmada, içerik analizi amacıyla “wordclouds” isimli çevrimiçi uygulama kullanılmıştır. Uygulama ile tweet içeriklerinde en sık tekrar edilen kelimeler tespit edilmiş ve bu kelimelerden bir kelime bulutu oluşturulmuştur. 21.206 adet tweet’ten oluşan metin içerisinde en çok tekrar edilen kelimenin (Tablo-2) 9.909 kez tekrarla “serbest” kelimesi olduğu görülmektedir. İkinci sırada 9.450 kez tekrarla “tahliye”, üçüncü sırada ise 6.526 kez tekrar edilen “işkence” kelimesi yer almaktadır.

Tablo-2. En Çok Tekrar Edilen Kelimeler

S.No.	Kelime	Tekrar Sayısı
1	serbest	9.909
2	tahliye	9.450
3	işkence	6.526
4	anne	6.222
5	cezaevi	5.992
6	temmuz	4.634
7	tutuklu	3.311
8	askeri	3.219
9	öğrenci	2.866
10	sesini duyun	2.849

Kelime bulutu olarak Şekil-5’te gösterildiği üzere FETÖ/PDY sempatanlarının en önemli gündem maddesi tutuklu terör örgütü mensuplarının serbest kalmaları, tahliye olmalarıdır. FETÖ/PDY sempatanlarının ayrıca, uluslararası kamuoyunu etkilemeye yönelik olarak kadın terör örgütü mensuplarının cezaevlerinde tutulduğu, çocuklarından ayrı bırakıldıkları biçiminde propaganda yaptıkları anlaşılmaktadır.

sosyal ağlardaki kanaat önderleri, iletişim köprüsü görevi üstlenen kişiler sosyal ağ analizi ile tespit edilebilmektedir. Sosyal ağ analizi yöntemi tespit edilen bu kişilerin fiziksel olarak ya da internet ortamında örgütten koparılması durumunda örgütün iletişimini sekteye uğratabilecek ve örgüt içinde önemli rolleri üstlenen kişileri tespit edebilmeye imkân sağlamaktadır. Öte yandan sosyal medya istihbaratı ile ağda merkezi konumdaki kişinin tespit edilip, izlemeye devam edilebileceği, böylece terör örgütü hakkında farkındalığın artırılabilmesi de değerlendirilmektedir. Bu araştırmanın örneklemini teşkil eden FETÖ/PDY sempaticianları ağında bu kişinin 23 numaralı kullanıcı olduğu değerlendirilmektedir. 23 numaralı Twitter kullanıcısının faaliyetlerinin önlenmesi, söz konusu ağın bu alandaki faaliyetlerini sınırlandıracaktır.

Sosyal medyadan elde edilen istihbarat ile terör örgütlerinin propaganda gündemlerinin belirlenmesi, örgütlerin güncel faaliyetleri hakkında karar alıcıların bilgilendirilmesi de mümkün olabilmektedir. Bu kapsamda terör örgütü sempaticianları ağında oluşan gündem maddelerini tespit etmek, terör örgütünün güncel konulara yönelik eğilimini bulabilmek mümkün olmaktadır. Ayrıca terör örgütlerinin bireyleri radikalize etmek için kullandığı argümanlar, uluslararası alanda dikkat çekmek için kullandıkları temalar, kamu düzenini bozabilecek nitelikte planlı faaliyetler de tespit edilebilmektedir. Araştırmanın örneklemini olarak seçilen FETÖ/PDY terör örgütü sempaticianları örnekleme ağında yapılan Twitter paylaşımlarının içerik analizi sonucunda ise FETÖ/PDY sempaticianlarının son dönemlerde yaratmak istedikleri gündemin “tutuklu örgüt mensuplarının serbest bırakılması” yönünde olduğu görülmektedir. FETÖ/PDY’nin özellikle “kadın tutukluların çocuklarından ayrı bırakıldıkları” yönünde uluslararası kamuoyunda algı yaratmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere bu çalışmanın varsayımı; Twitter’da bulunan FETÖ/PDY terör örgütü sempaticianları ağının sosyal medya istihbaratıyla analiz edilmesiyle örgütün iletişim ağının tespit edilebileceğidir. Araştırma sonucunda bu varsayımın doğrulandığını, FETÖ/PDY terör örgütü sempaticianlarının sosyal medyada oluşturdukları sosyal ağlarda örgütün iletişim, propaganda ve haberleşme ağlarının, ayrıca bu ağlar içerisinde önemli roller üstlenen bireylerin tespit edilebildiği sonucuna erişilmiştir.

Sonuç olarak; sosyal medyanın yalnızca sıradan bireylerin değil aynı zamanda devletler, devlet dışı aktörler, suç örgütleri ve terör örgütlerince etkin olarak kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda, bu alanda üretilen verilerin toplanması, tasnifi ve analizi ile istihbarat elde etmenin ne kadar elzem olduğu, gelecekte bu önemin daha da artacağı anlaşılmaktadır. Gelecekte sosyal medya istihbaratının, istihbarat alanında daha fazla yer alacağı, sosyal medya istihbaratının terörizmle mücadeleye diğer istihbarat disiplinleriyle birlikte olumlu yönde katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Antonius, N. ve Rich, L. (2013). Discovering collection and analysis techniques for social media to improve public safety. *The international technology management review*, 3(1): 42-53. doi:10.2991/itm.2013.3.1.4
- Aytar, O. ve Soylu, Ş. (2017). Türk bankacılık sektörünün misyon ve vizyon ifadelerine yönelik bir içerik analizi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 117-131.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274
- Bartlett, J. ve Reynolds, L. (2015). *The state of the art 2015: A literature review of social media intelligence capabilities for counter-terrorism*. London: Demos.
- Benter, J. ve Cawi, R.D. (2021). The role of social media as a catalyst to insurgency. *A Research Paper Presented to the Faculty of the College of Criminal Justice Education Graduate School*. Erişim tarihi: 10 Ekim 2021, <https://ssrn.com/abstract=3828857>. doi:10.2139/ssrn.3828857
- Besenyő, J. ve Sinkő, G. Á. (2021). The social media use of African terrorist organizations: A comparative study of Al-Qaeda in the Islamic Maghreb, Al-Shabaab and Boko Haram. *Insights into Regional Development*, 3(3), 66-78. doi: 10.9770/IRD.2021.3.3(4)
- Carr, C. T. ve Hayes, R. A. (2015). Social media: Defining, developing, and divining. *Atlantic Journal of Communication*, 23(1), 46-65. doi:10.1080/15456870.2015.972282

- Gill, P. ve Phythian, M. (2018). *Intelligence in an insecure world*. Cambridge: Polity Press
- Hansen, D.L., Shneiderman, B., Smith, M.A. ve Himelboim, I. (2020). *Analyzing social media networks with NodeXL: Insights from a connected world*. Massachusetts: Morgan Kaufmann Publishers
- Hassan, N. ve Hijazi, R. (2018). Social media intelligence. Hassan, N. ve Hijazi, R. (Ed.), *Open source intelligence methods and tools* (ss. 203-260). California: Apress.
- Hossain, M. S. (2015). Social media and terrorism: Threats and challenges to the modern era. *South Asian Survey*, 22(2), 136-155. doi: 10.1177/0971523117753280
- Ivan, A. L., Iov, C. A., Lutai, R. C. ve Grad, M. N. (2015). Social media intelligence: Opportunities and limitations. *Centre for European Studies Working Papers*, 7(2a), 505-510.
- Jenkins, B. (2011). *Is Al-Qaeda internet strategy working?* California: RAND Corporation.
- Kaplan, A. M. ve Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59–68. doi:10.1016/j.bushor.2009.09.003
- Knox, E. G. (2014). The slippery slope of material support prosecutions: Social media support to terrorists. *Hastings Law Journal*, 66(1), 295-330.
- Obar, J.A. ve Wildman, S. (2015). Social media definition and the governance challenge: An introduction to the special issue. *Telecommunications Policy*, 39(9), 745-750.
- Omand, D., Bartlett, J. ve Miller, C. (2012). *#Intelligence*. London: Demos Yayınları.
- Omand, D., Miller, C. ve Bartlett, J. (2014). Towards the discipline of social media intelligence. Hobbs, C., Moran, M. ve Salisbury, D. (Ed.), *Open source intelligence in the twenty-first century: New approaches and opportunities* (ss.24-43). New York City: Springer Publishing
- Osborne-Gowey, J. (2014). What is social media. *Fisheries*, 39(2), 55-55. doi:10.1080/03632415.2014.876883
- Scott, D. M. (2010). *The new rules of marketing and PR: How to use social media, blogs, news releases, online video, and viral marketing to reach buyers directly*. New York: John Wiley & Sons

- Sever, G. N. ve Buzlu, M. Ö. (2015). Turizm fakülteleri bünyesindeki rekreasyon programları için müfredat kapsamı önerisi: Bilimetrik bir çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 381-396.
- Taylor, A. (2014). *How Western foreign fighters are being recruited online to join Kurds against Islamic State*. Erişim tarihi: 08 Ekim 2021, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/11/24/how-western-foreign-fighters-are-being-recruited-online-to-join-kurds-against-islamic-state/>.
- We Are Social. (2021). *Digital 2021 July global statshot report*. Erişim tarihi: 08 Ekim 2021, <https://datareportal.com/reports/digital-2021-july-global-statshot>
- Weimann, G. (2014). *New terrorism and new media*. Washington: Commons Lab of the Woodrow Wilson International Center for Scholars

TEHDİTLERLE MÜCADELEDE TOPLUMLA ÇALIŞMAK: BİR BAŞVURU ARACI OLARAK KİTLE KAYNAK İSTİHBARATI

Emre ÇITAK *

ÖZET

Tehdit kaynaklarının ve türlerinin çeşitlenmesi, ulusal güvenlik değerlendirmelerinin yeniden ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Devletlerin politika yapımı ve güvenlik sağlama süreçlerinde temel başvuru gücü olan istihbarat faaliyetleri de bu bağlamda bir dönüşüm süreci tecrübe etmektedir. Bu dönüşümde özellikle toplama ve analiz yöntemlerinin, aşamalarının, kaynaklarının ve hedeflerinin de çeşitlendiği gözlemlenmektedir. “Toplum yararı için toplumla çalışma” anlayışına paralel şekilde, hâlihazırda pek çok alanda kullanılan kitle kaynak uygulamalarından istihbarat süreçlerinde de farklı yönlerden yararlanılma potansiyeli bulunmaktadır. Ortak çalışma ve paylaşım çerçevesinde kitlelerin bilgisine, yeteneğine, tecrübesine ve kaynaklarına başvurmak olumlu çıktılar sağlayabilmektedir. İşletme yönetiminden seçim süreçlerine, teknoloji geliştirmeden akademik araştırmalara kadar geniş bir yelpazede kitlelerin “bilgiğinden” fayda elde etmek mümkün hale gelmiştir. Fakat istihbarat gibi son derece hassas bir faaliyet türünde dışarıdan kişileri ve kaynakları sürece dâhil etmek avantajlarının yanı sıra beraberinde çeşitli riskler getirmektedir. Bu çalışmada kitle kaynak uygulamalarının, toplama ve analiz gibi istihbarat süreçlerinde kullanılması çeşitli yönleriyle analiz edilmektedir. Çalışmanın, ulusal güvenliğin sağlanmasında insan gruplarının bir dış kaynak olarak doğasında gizlilik olan istihbarat dünyasında yer almalarının değerlendirilmesi boyutuyla alana katkı yapacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, Kitle Kaynak, Kitle Kaynak İstihbaratı, Ulusal Güvenlik, Toplum Güvenliği.*

WORKING WITH SOCIETY TO FIGHT THREATS: CROWDSOURCE INTELLIGENCE AS A REFERENCE TOOL

ABSTRACT

The diversification of threat sources and types has revealed the necessity of reconsidering national security assessments. Intelligence activities, which are the main reference power in the policy-making and security-providing processes of states, are also experiencing a transformation process in this context. In this transformation, it is observed that especially methods, stages, sources and targets of collection and analysis have diversified.

---

* Doç. Dr., Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, emrecitak@hitit.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8704-6495

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 24 Mayıs 2022 / 24 May 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 26 Haziran 2022 / 26 June 2022

In line with the understanding of "working with society for the benefit of society", crowdsourcing applications, which are currently used in many fields, have the potential to be used intensively in intelligence processes. Applying to the knowledge, skills, experience and resources of the crowd within the framework of joint work and sharing can provide many benefits. It has become possible to benefit from the "wisdom" of the crowds in a wide range from business management to election processes, from technology development to academic research. However, in a highly sensitive type of activity such as intelligence, involving outside people and resources in the process will bring with it various risks as well as its advantages. In this study, the use of crowdsourcing applications in intelligence processes such as collection and analysis are analyzed in various aspects. It is thought that the study will contribute to the field in terms of evaluating the participation of human groups in the intelligence world, which is confidential in nature, as an external resource in ensuring national security.

Key Words: *Intelligence, Crowdsourcing, Crowdsourced Intelligence, National Security, Societal Security.*

GİRİŞ

İstihbarat faaliyetlerinin doğası ve temel çalışma ilkesi gizlilik üzerine inşa edilmiştir. Gizlilik, uzun yıllar boyunca istihbarat dünyasında o kadar katı şekilde uygulanmıştır ki ilgili örgütler, faaliyetler ve tartışmalar toplumun uzak tutulduğu ve toplumun da uzak kalmayı tercih ettiği alanlar olmuştur. Böylece istihbarat da karanlıklar içinde, perde arkasında ve yasaklı bölgede yapılan bir aktivite olarak algılanmıştır. Fakat günümüzde bilgiyi elde etmeye ve analiz etmeye olan ihtiyacın giderek artması istihbarat yetkililerini de farklı yöntemler izlemeye ve uygulamalar ortaya koymaya yönlendirmektedir.

İstihbarat örgütleri pek çok görev ve sorumlulukları içinde istihbarat ismi verilen nihai ürünü üreten ve talep edenlere yönlendiren organizasyonlar olarak öne çıkmaktadırlar. Buradaki talepçiler karar alıcı mekanizmalar olurken, nihai ürün ancak istihbarat döngüsü sonucunda elde edilen değerli çıktıdır. Belirlenen ihtiyaçlar kapsamında ve istihbarat üretim süreci içinde toplanan, işlenen ve analiz edilen veri, duyum, belge, kayıt, iz, işaret gibi hamların son aşamada istihbarat ürününe dönüştüğünü ifade etmek gerekmektedir. Böylece karar alıcıların tercihlerinde ve değerlendirmelerinde başvurabilecekleri eşsiz bir kaynak elde edilmektedir. Bu sürecin temel aşamalarından birini oluşturan toplama, insan, teknik ve açık kaynak olmak üzere üç temel yöntemle gerçekleştirilmiş ve bu yöntemler çerçevesinde pek çok teknik uygulamaya konulmuştur. Günümüze gelen süreçte referans nesne ve tehdit değerlendirmelerinin

çeşitlenmesine paralel olarak ulusal güvenlik anlayışında ve sağlamada yaşanan dönüşüm istihbarat örgütlerini de farklı kaynaklardan toplama yapmaya ve analiz tekniklerini çeşitlendirmeye zorlamaktadır.

Kitle kaynak olarak literatürde yer alan ve bir konuyla ilgili kalabalığa başvuru esasına dayanan uygulamanın, uzun zamandır varlığı bilinse de özellikle çevrimiçi ortamlarda insanların bir araya gelebilmeleri ile kapsamı genişlemiştir. Kitle kaynak genel bir çerçeve ile bir sorunun çözümü adına çağrı ile bir araya gelmiş insanların oluşturduğu kitlenin yaratıcılığından, iş gücünden ve kaynaklarından yararlanılması şeklinde tanımlanabilir. Söz konusu sorun; bir spor organizasyonu için maskot seçiminin oylanmasından bir metnin parçalara bölünerek çevrilmesine, bir suç mahallinin aydınlatılmasından yaratıcı bir fikir için girişim maliyetinin karşılanmasına kadar geniş bir yelpazede tanımlanabilmektedir. Bireyler ise maddi veya manevi kimi güdülerle sorun çözme süreçleri içinde yer alabilmekte ve tecrübelerini, analiz güçlerini, bilgilerini diğerleriyle paylaşabilmektedir.

Bir logonun müşteri üzerindeki olası etkisinin tartışılması veya bir firmanın piyasaya çıkaracağı bir ürün için ön değerlendirme yapılması gibi konularda kitle kaynak uygulamaları gayet yararlı görünmektedir. Zamandan kazanma, maliyet tasarrufu ve yeni katkılar ışığında fikir geliştirme gibi faydalar sorunu kitleye açan taraf için temel motivasyonu ifade etmektedir. Fakat bu çalışmanın da konusunu oluşturduğu üzere, ulusal güvenlik ve özelinde istihbarat süreçlerinde dışarıdan kişileri dâhil etmenin fayda-risk değerlendirmesi göz ardı edilmemesi gereken bir noktadır. Kitle; bilgi kaynağı ve analiz için dış göz olabilmektedir; fakat hatanın veya sızmanın kabul edilemeyeceği güvenlikle ilgili hassas süreçlerde ne kadar yarar sağlayabileceği tartışılmalıdır.

Bu çalışmada günümüzde giderek artan güvenlik kaygılarına yönelik uygun ve etkili politikaların ortaya konulabilmesi için gözlerin üzerinde olduğu istihbarat örgütlerinin, toplama ve analiz aşamalarında dışarıdan gruplara başvurmalarının olası getiri ve riskleri değerlendirilmektedir. Çalışmada öncelikle istihbaratın işlevi ve kitle kaynak uygulamaları üzerine genel bir kavramsal çerçeve çizilecektir. Ardından ise kitle kaynak istihbaratı olarak literatürde yer alan uygulamanın, istihbarat faaliyetleri içindeki yeri tartışılacaktır. Bu noktada fayda-risk analizinin ortaya konulması için bir tablodan yararlanılacaktır. “Toplum güvenliği için toplumla çalışma” yaklaşımı üzerinden yapılacak bir değerlendirme ile

makale sonlandırılacaktır. Türkçe literatürde güvenlik boyutuyla yeterince çalışılmamış olan kitle kaynak uygulamalarının ele alınması dolayısıyla çalışmanın alana katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

1. İSTİHBARATA YAKLAŞIM

İstihbarat; kendini ve diğerlerini her yönüyle bilmeye dayalı bir faaliyet süreci, düzenli bir sistem ve ürün ortaya koyma işidir. Sherman Kent'in (1965) stratejik istihbaratın genel çerçevesini çizdiği ifade ettiği şekilde istihbaratın süreç, aktivite ve örgütlenme olduğu yönündeki yaklaşımı bugün hala geçerliliğini korumaktadır. İstihbarat karar alıcıların süreçteki şüphelerini giderecek ve engel oluşturabilecek bilinmezlikleri ortadan kaldıracak yararlı ve gerekli bir araç olarak görmek mümkündür. Mark Lowenthal'ın bu bağlamda istihbaratın karar alıcıların belirlenmiş ihtiyaçlarına karşılamaya yönelik toplanılan ve analiz edilen bilgi olduğuna yönelik genel tanımlaması önemlidir (2009, ss. 2-5).

Kendini ve diğerlerini bilmeye ve analiz etmeye odaklanan istihbarat faaliyetlerine, güvenlik sağlamada vazgeçilmez bir araç olarak tarih boyunca başvurulmuştur. İstihbarat üretimi, önleyici güvenlik, istihbarat ve casusluğa karşı koyma, örtülü operasyonlar gerçekleştirme, psikolojik savaş yürütme gibi konularda görev üstlenen istihbarat örgütleri de ulusal güvenliğin önemli bir parçası olagelmışlerdir (Kahn, 2001; Shulsky ve Schmitt, 2001; Clark, 2007; Johnson, 2010). İhtiyaçlara uygun istihbarat ürününün ortaya konulması için istihbarat örgütlerinin faaliyetlerinin tüm aşamalarının başarılı şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İstihbarat devamlı bir süreçtir ve yapılan tüm yoğun faaliyetlerin ardından elde edilen ürün tüm sürece kimliğini vermektedir (Keithly, 2010, s.44). Planlama ve ihtiyaçların belirlenmesi, toplama, işleme, analiz, dağıtım ve bu süreçlerdeki etkileşim ve dönütler istihbarat üretim sürecinin temel basamaklarıdır. Yapılan tüm çalışmalar nihayetinde ulusal politikaların oluşturulması, ulusal çıkarların elde edilmesi ve ulusal güvenliğin sağlanması için yapılanların desteklenmesine hizmet etmektedir.

Günümüze gelen süreçte özellikle tehdit kaynaklarının ve türlerinin çeşitlenmesiyle güvenliğin yeniden tanımlanması sonucunda istihbarat anlayışının, faaliyetlerinin ve örgütlerinin de bir dönüşüm ihtiyacı doğmuştur. Bu dönüşümün algısal, kurumsal, hukuksal, operasyonel ve faaliyetlerle ilgili pek çok yönü bulunmaktadır (Herman, 2001; Treverton,

2004; Çıtak, 2017; Svendsen, 2018; Yılmaz, 2019). Dönüşümün önemli ayaklardan birini de toplama yapılan hedeflerin, toplama yöntem ve tekniklerinin ve toplananları analiz eden aktörlerin çeşitlenmesi oluşturmaktadır. İstihbarat çarkını döndürecek momentumu sağlayan hamların toplanmasında ve genel resmin analiz edilmesinde, bir dış kaynak olan toplumdan faydalanma imkânı üzerine mercek tutulması gereken bir konudur. Bir yandan olabildiğince bilgiye ulaşmak, diğer taraftan bilgi bombardımanı içinde gerekli olanları ayırmak durumunda kalan istihbarat örgütleri için iyi niyetli, güvenilir ve tasarruf sağlayıcı her türlü yardım reddedilemeyecek fırsat olarak görülmelidir.

2. KALABALIKTAN İSTİHBARAT ÜRETMEK: KİTLE KAYNAK İSTİHBARATI

İstihbarat süreçlerinde kitlelerin katkısını aramak ve bununla ilgili genel bir çerçeve oluşturmak alanda çok tartışılan bir konu değildir. İstihbarat faaliyetleriyle ilişkisinden bağımsız olarak, kalabalığın gücünden yararlanılması için ortaya konulan uygulamalar giderek yaygınlaşmaktadır. Kitleler fikirleriyle, hayat süreçlerinde kazandıkları tecrübeleriyle, fiziksel veya zihinsel yetenekleriyle, sinerjileriyle ve maddi güçleriyle pek çok konuda süreçlere katkı sağlayabilmektedirler. Yeni ürün geliştirmeden kamuoyu yoklama süreçlerine, eğitimle ilgili genel güncellemelerden suçla mücadeleye, günlük yaşamdaki sorunların gündeme getirilmesinden teknoloji projeleri için finansal kaynak toplanmasına kadar geniş bir yelpazede kitlenin dahilini görmek mümkündür (Çıtak, 2022, ss.103-104).

Kitle kaynak uygulamalarının temel çerçevesini, herhangi bir konuyla veya işle ilgili yapılacak çalışmalara dışarıdan insanların katılımının teşvik edilmesi olarak ifade etmek mümkündür. Esasında çerçevesi çizilmemiş olsa da uzun zamandır bir dış kaynak yöntemi olarak kullanılan kitle kaynak, özellikle Jeff Howe'un 2006 yılında ortaya koyduğu kısa ama etkili çalışmasıyla beraber sistematik olarak literatürde yer almaya başlamıştır. Howe "Kitle Kaynağın Yükselişi" ismini verdiği çalışmada kavramı; bir görevin tamamlanması için özel olarak belirlenmemiş bir grubun açık çağrı şeklinde sürece dâhil edilmesi olarak tanımlamıştır. Çalışmada, özellikle internet aracılığıyla kitlelere ulaşmanın kolaylaşmasının kitle kaynağın tekrar değerlendirilmesi sonucunu ortaya çıkardığını belirtmektedir. Howe 2008 yılında konuyla ilgili kitabını çıkardığında kitle kaynağı; dış amatörlerin çeşitli amaçlarla bir araya gelmesiyle fon oluşturma, fikir üretme

ve oylama gibi süreçlerde yeteneklerini ve bilgiliklerini ortaya koymaları şeklinde tanımlamıştır. Kitlenin içindeki kişiler boş zamanlarını değerlendirme, sorun çözmenin getirdiği manevi tatmin veya gelir elde etme gibi nedenlerle gönüllü olarak sürecin içinde yer alabilmektedirler (ss. 20-29). Brabham'a (2013, s.68) göre insanlar; gelir elde etme, yaratıcılıklarını geliştirme, profesyonellerle iletişim yolları bulma, yeteneklerine meydan okuma, ilerideki istihdam olanakları için portföy oluşturma, arkadaşlıklar kurma ve sosyalleşme, boş zamanları doldurma, eğlenme, ortak ilgili alanını oluşturan bir projeye katkı verme ve diğerleriyle paylaşım içinde bulunma gibi amaçlarla kitle kaynak süreçlerine katkı vermektedirler.

Stevan Stottlemyre kitle kaynağın; bir sorunu çözmek isteyen bir organizasyon, bu organizasyonun sorunun çözülmesi için bir genellikle çevrim içi geniş bir topluluğu katkıya davet etmesi ve bireylerin de bir topluluğun üyesi olarak sorun çözümüne katılmaları olmak üzere üç temel nokta çerçevesinde ele alınması gerektiğini belirtmektedir (2015, ss.582-583). Jean-Fabrice Lebraty ve Katie Lobre-Lebraty ise kitle kaynağın dışa açılma ve dış kaynak bulma uygulaması olduğunu belirtirlerken, bir değer yaratma sürecini beraberinde getirdiğini ifade etmektedirler. Buradaki değer; rekabet, performans, karlılık, etkililik, memnuniyet ve başarı olmak üzere geniş bir yelpazede ifade edilmektedir. Kitlelerin; beraber bir işi tamamlama, bilgilerini birleştirme, kaynak oluşturma, öngörude bulunma, inovasyon faaliyetleri, doğruluk tespiti, denetim gibi çeşitli alanlarda katkı vermesiyle kurumsal değer artışının sağlanabileceğini vurgulamaktadırlar (2013, ss.15-35). Kitle kaynak uygulamalarında; bir sorunu dışarıya açan merci, çağrıya çıkılan bir sorunu çözmek için toplanmış bir topluluk, merci ve topluluk arasında paylaşım ve karşılıklı fayda ilişkisi ve de buluşmanın gerçekleştiği uygun bir ortam olması gerekmektedir (Estellés-Arolas ve González-Ladrón-de-Guevara, 2012, ss.9-10). Bu unsurlar çerçevesinde kitle kaynak uygulamalarındaki temel yaklaşımın; grubun oluşturduğu ortak zekânın ve yaratıcılığın, grup içindeki herhangi bir bireyden daha yüksek olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Oluşan ortak akıl ortaya konulan sorunun farklı yönlerden incelenmesi ve yaratıcı çözüm önerilerinin sunulması için önemli bir işlev üstlenmektedir (Surowiecki, 2015, ss. 3-12).

Özellikle bilgi teknolojisinde yaşanan gelişmelerle birlikte ulusal güvenliğin sağlanmasında ortaya çıkan tehditlere karşı politika oluşturulması ve uygulanması için kitlelerin yardımını almak giderek daha önemli

olmaktadır. Bu noktada devletlerin kitleden veri toplama ve çözüm bulma süreçlerinde bilgeliklerine danışmaları faydalı bir yönelim olarak görünmektedir (Herhkovitz, 2020, ss.45-46). Kitle kaynağın ticaret, endüstri, eğitim, teknoloji, akademi gibi pek çok alanda işe koşulması ve başarılı sonuçların elde edilmesi, güvenlik alanında da benzer uygulamaların yerinin olup olmadığı sorusunu gündeme getirmiştir. Nihayetinde risk ve tehditlerin belirlenmesi için gönüllü ve çeşitli konularda uzmanlığı olan bir grubu bir araya getirmek bir yandan oldukça mantıklı bir girişim olarak görünürken, diğer taraftan güvenlik gibi ciddi ve kurumsal bir işte dışarıya açılışın riskleri ön plana çıkmaktadır. Yine de ulusal güvenliği ilgilendiren meselelerde yükselen düşünce ve eğilimlerin belirlenmesi, suçla mücadelede maddi ve manevi destek alınması veya radikalizme karşı bilinçlendirme faaliyetlerine katkı gibi konularda kitlelerin süreçlere dâhil edilmesi giderek artan bir uygulama haline gelmektedir. Bu doğrultuda istihbarat çalışmalarında kitlelerin herhangi bir aşamada aktive edilmesinin sağlayabileceği katkının da bu doğrultuda düşünülmesi gerekmektedir. Doğasında bir yandan gizlilik, diğer yandan şeffaflık olan ve bilgiyi işleme üzerine kurulu istihbarat faaliyetlerinin kitlelerin katılımıyla desteklenmesi esasında ilgi çekici bir yön de çizmektedir. İstihbarat süreçlerine geleneksel olmayan bir aktör olarak eklenen kitle; ihtiyaç belirleme, toplama ve analizde yeni bir ufkun önünü açmaktadır.

Kitle kaynak genel tanımından hareketle kitle kaynak istihbaratını, toplama veya analiz noktalarında açık bir çağrı ile bireyleri istihbarat süreçlerine dâhil etme girişimi olarak tanımlamak mümkündür. İstihbarat faaliyetleriyle yetkili kurumların belirli bir sorunu çözmeye girişimleri çerçevesinde çevrimiçi veya çevrimdışı platformları kullanarak oluşturulan kitlenin birleşik zekâsını ve yaratıcılığını ulusal güvenlik faydasına yönlendirmeleri sürecin temelini oluşturmaktadır. Bu noktada kapsamı iyi çizilmiş bir sorun veya konu, bu konuyu ilgililerle paylaşmaya gönüllü bir istihbarat kurumu, konuya katkı sağlamaya gönüllü bir kitle, kurum yetkililerinin ve kitlenin bulunduğu uygun ortam ve süreç sonunda taraflar açısından faydalı çıktı/kazanç gerekmektedir. İstihbarat örgütleri özellikle aciliyet arz eden konularda kitlenin hızlı organize olması, geniş bir alandan haber paylaşabilmesi, konuyla ilgili boşlukları tamamlaması ve gözlemlerini aktararak ortaya konulan bilgilerin doğruluğunu test edebilmesi ile imkân ve kabiliyetine farklı bir boyut ekleyebilmektedir.

James Surowecki, kitle kaynak uygulamalarının yapbozun kayıp parçalarının tamamlanması ve genel resmin analiz edilmesinde oldukça etkili bir yöntem olduğunu ifade etmektedir. Kitlenin ortaya koyduğu ortak zekânın, istihbarat çalışmaları için bulma, birleştirme ve yorumlama noktalarında oldukça etkili olduğu belirtmektedir (2005, ss. 66-70). Kitle kaynak yönetiminin sağlıklı şekilde uygulanması günümüzde internete bağlı olan her bireyi bir haber kaynağı haline getirmektedir. Böylece bilgiye ve bilginin analizine dayalı faaliyet gösteren kurumların bireyleri çeşitli platformlar çerçevesinde bir araya getirebilmeleri istihbarat üretimi için son derece önemli bir avantaj sağlayabilmektedir. Geleneksel toplama yöntem ve tekniklerinin etkisiz veya yetersiz kaldığı durumlarda, harekete geçen bir kitlenin toplama ve analizde ortaya koyduğu fayda başarılı istihbarat üretimini daha mümkün kılmaktadır (Atar, 2021, ss. 355-366).

Herhkovitz (2020) kitlelerin istihbarat alanında fikir geliştirmenin yanı sıra veri toplama ve işleme, analiz, araştırma, öngörü bulunma ve politika oluşturma gibi faaliyetlerde sürece dâhil edilmeleri durumundan bahsetmektedir. Jennifer Yang Hui ise kitle kaynak platformlarının kullanılmasıyla ulusal güvenliğe fayda sağlayabilecek uzmanların bir araya getirilebildiğini, tehditlere karşı yenilikçi fikirlerin geliştirilebildiğini, sorunun farklı boyutlarının tartışılabildiğini ve özellikle kimliklerini gizli tutabilen katılımcıların paylaştıkları hassas bilgilerin istihbarat örgütlerinin toplama faaliyetlerinde kaynak olabileceğini ifade etmektedir (2015, ss.6-8). Her ne kadar istihbarat çalışmalarındaki her noktayı ve konuyu dışarıdan insanlara açmak tehlikeli ve imkânsız olsa da hazır bulunan bir gruba belli konularda başvurmak yanlış olmayacaktır. Bu noktada konunun veya sorunun çerçevesinin iyi çizilmesi, açık çağrının uzmanlarca oluşturulması, kitle içindeki ilgisiz ve kötü niyetli kişilerin belirlenmesi için denetim yapılması, süreç içinde kitlenin dinamik tutulması ve beslenmesi, ortaya çıkan fikirlerin diğer kaynaklardan toplananlarla karşılaştırılması ve çıktılarının kurum içi uzmanlar tarafından ayrıntılı şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Kitle kaynak istihbaratının ve uygulama alanlarının çerçevesi tam olarak çizilmediği için insan istihbaratı, açık kaynak istihbaratı veya sosyal medya istihbaratı ile karıştırılmakta veya bir sınırlandırma sorununu ortaya çıkılmaktadır. Ayrıntıya inilecek olunursa kitle kaynak istihbaratı diğerlerinden daha farklı bir yön çizmektedir. Öncelikle kitle kaynak

yönetimi gizli bir toplama faaliyeti değildir; çünkü ihtiyaç duyulan bilgi açık bir çağrı kapsamında ve gönüllü katılımcılardan elde edilmektedir. İkinci olarak belirli bir hedef seçilmemekte; bir duyuru ile toplumdan istekli olanların katıldığı bir süreç tecrübe edilmektedir. Üçüncü olarak açık kaynak istihbaratında olduğu üzere geniş yelpazede veri toplanmamakta; özel bir konu veya durum için faaliyet gerçekleştirilmektedir. Dördüncü olarak üzerinde çalışılan konu ise gizli değil, halka açık bir haldedir. Beşinci olarak, sadece toplama ve analize ihtiyaç duyan taraf değil süreç içindeki tüm aktörler fayda elde edebilmektedirler. Bu noktada Stevan Stottlemyre insan veya açık kaynak istihbaratından ayırt edilebilmesi için sorduğu dört soruyla birlikte kitle kaynak istihbaratı faaliyetinin; toplama işinin bir güvenlik teşkilatını temsil edenler tarafından yapılması, bilginin toplanan değil kazanılan bir nitelikte olması, kazanılan bilginin bir güvenlik teşkilatına iletilmesi, istihbaratla ilgili soruların doğrudan potansiyel bir gruba yönlendirilmesi özelliklerinin olması gerektiğini belirtmektedir (2015, ss. 585-586).

Diğer bir yönden kitlelerin özellikle siber güvenlik, siber suçlarla mücadele, siber istihbarata ve siber casusluğa karşı koyma faaliyetlerinde etkin olmaya yönlendirilmesi giderek daha gerekli hale gelmektedir (Shiffman ve Gupta, 2013; Gupta ve Brooks, 2013). Siber alandaki tehdit ve risklere karşı yapılacak faaliyetlerde kitlenin işe koşulması faydalı sonuçlar doğuracaktır. Bireyler siber saldırılarının daha çok hedefi olmakta veya milyonlarca insan gün içinde ciddi bir zamanı internet platformlarında geçirdiklerinden daha çok yaşantı elde etmektedirler. Böylece istihbarat çalışanlarının elde edemeyeceği veya farkında olamayacağı pek çok bilgi sıradan insanlar tarafından toplanabilmektedir. Önemli olan nokta siber alandaki sorunlarla mücadelede kitlelere başvuru yapılırken, diğer taraftan da hem süreçteki kitleye hem de dışarıdakilere yönelik farkındalık oluşturulabilmektedir. Siber alandaki tehlikelerle ilgili tecrübelerin, korunma önlemlerin ve sosyal projelerin kitle kaynak platformlarında tartışma açılması istihbarat örgütlerinin siber savunma faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır.

Kitlelerin istihbarat süreçlerinde yer alması için kitle motivasyonunun başarılı şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada istihbarat örgütlerinin hangi sorunu kitleye açacaklarını, ne kadar ön bilgi paylaşılacaklarını, kitleye hangi yollarla ulaşılacaklarını, zamanlamanın nasıl

yapılacağını, nasıl bir dil ve yaklaşım seçileceğini, hangi platformların kullanılacağını ve sürecin hangi aşamalarında müdahale veya besleme yapılacağını iyi planlamaları temel gerekliliklerdir. Bu altyapı ile geniş bir yelpazedeki sorunun sunulabileceği en ilgili kitleye ulaşılması, sürece katılanların uygun ortama yönlendirilmesi, süreç içinde dönüt verilmeleri ve sonunda bilgilendirilmeleri, manevi veya maddi olarak ne kazanacakları gibi noktalar açık çağrı içinde yer almalıdır. Ulusal güvenliği veya asayışı ilgilendiren istihbarat gibi bir süreçte insanların, görevli kurum ve kişilere katkı sağladıklarını bilmeleri temel güdülenme sebebi olduğu da unutulmamalıdır.

İstihbarat faaliyetlerinde kitleyi bir kaynak olarak kullanmanın (olası) avantaj-fayda ve dezavantaj-sınırlılık değerlendirmesi için Tablo 1’de yer alan hususlar yararlı olacaktır.

İstihbarat alanında kitle kaynak uygulamaları giderek daha görülür hale gelecektir. Özellikle adli olaylarda, toplumsal protesto gösterilerinde ve terörizmle mücadelede istihbarat örgütleri yardım ve destek alabilecekleri gönüllü bir kitleye hitap edebilmektedirler. Bu noktada yararların yanı sıra kitlenin özelliklerinden platformların güvenliğine, hayati bilgilerin dışarıya sızmasından provokasyon ihtimaline kadar pek çok risk-sınırlılık faktörünün gündeme alınması gerekmektedir.

Kitle kaynak uygulamaları ile farklı hikâyelerden insanların talep edilen konuyla ilgili beyin fırtınası yapmaları oldukça önemlidir. Konu istihbarat olduğunda tamamen bağımsız veya ortak inşa ile aşama aşama yön verilen bir süreç olmasından öte kontrolün ön planda tutulması gerekmektedir. Bu doğrultuda kitle kaynak yönetiminin önemi daha belirgin hale gelmektedir. Kitleden istihbarat süreçlerinde yararlanılması ancak iyi planlanmış bir yönetim, planlama ve yönlendirme ile mümkün olabilecektir. Aksi takdirde dezavantajlar ve sınırlılıklar süreci olumsuz etkileyecek, başarısızlığa yol açacak veya suiistimal ihtimali daha da artacaktır.

**Tehditlerle Mücadelede Toplumla Çalışmak:
Bir Başvuru Aracı Olarak Kitle Kaynak İstihbaratı
Emre ÇITAK**

Tablo 1. Kitle Kaynak İstihbaratının Avantaj-Fayda ve Dezavantaj-Sınırlılık Değerlendirmesi (Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır)

Avantajlar- Faydalar	Dezavantajlar-Sınırlılıklar
Farklı yaşamışlıklardan gelen bir insan topluluğunun tecrübe, bilgi ve yeteneklerinden yararlanılabilmektedir.	İstihbarat çalışmalarının çoğunlukla gizli yapılması nedeniyle kitleye açılacak konular sınırlıdır. Diğer taraftan hangi konularda, ne açıdan kitleden destek alınacağını belirlemek zordur.
Maliyeti düşüktür.	İstihbarat üzerine uzmanlaşmamış homojen bir grup olmadığı için ortaya çıkan veri, analiz veya öngörülerin kurum içinde tekrar değerlendirme gerekliliği bulunmaktadır.
Geniş bir alanda ve hızlı bir şekilde veri toplamak mümkündür.	İstihbarat örgütleri çoğu zaman insan veya teknik istihbarat ile elde edilen gizli ve hassas bilgilerle faaliyet sürdürmektedirler. Bu tür bilgilerin kitlelerden alınması veya kitlelere açılması mümkün değildir.
Yeterli karşılaştırmalar ve kontrol süreçleri uygulandığında, bireysel çalışmalardaki eksikler yerine ortak çalışmanın getirdiği üstünlük mevcuttur.	Kitle kaynak uygulamalarının genelinde olduğu üzere, sürece katılan kişilerin gerçek kimlikleri ve niyetleri tam olarak bilinmeyeceğinden yönlendirme veya suiistimale açık bir durum oluşmaktadır.
Farklı bakış açılarının oluşturduğu müşterek akıl ile ham verilerin analizi için oldukça yararlı bir işbirliği ortamı oluşmaktadır.	Kitle içinde yer alan bireylerin sürecin herhangi bir aşamasında kitle dışında kalanlara, yapılan işle ilgili yanlış aktarımları ve önemsizleştirme çabaları istihbarat kurumlarının toplum nezdinde saygınlığına zarar getirebilecektir.
Yapay zekâ teknolojisinin sürece dahil edilmesiyle yanlıtıcı bilgi, belge ve kişilerin kitlenin genelinde ayrıştırılması ve kitlenin tıkağında yerde eldeki bulgularla yeni bir çözüme ulaşılması daha kolay hale gelebilecektir.	Süreci yabancı istihbarat, terör ve suç grupları da izleyebilmekte ve önem derecesi değişen bilgiler elde edebilmektedirler.
Kimi bireylerin teknolojik yetenekleri ve siber alanda ulaştıkları bilgiler eşsizdir. Bunların istihbarat örgütleriyle paylaşılması suçun önlenmesi ve güvenlik tehditlerinin bertaraf edilmesinde hayati önemdedir.	Sunulacak konu iyi planlanmadığında ortaya hukuki veya etik sorunlar çıkabilmekte, özel hayatın gizliliğinin ihlali veya istihbarat kurumlarına tanınan yetkiler dahilinde yapılan çalışmaların üçüncü tarafları açılması durumu yaşanabilmektedir.

SONUÇ YERİNE: TEHDİTLERLE MÜCADELE VE TOPLUM KATKISI

Çağdaş güvenlik anlayışı içinde birey, toplum ve devlet olmak üzere referans nesnelere artması ve güvenlik tehditlerinin çeşitlenmesi farklı bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Devletlerin yegâne güvenlik sağlayıcı aktör olma konumları, günümüz güvenlik değerlendirmeleri içinde geçerli değildir. Tehditlerle mücadelede toplumun süreçlere dâhil edilmesi bu bağlamda düşünülebilmektedir.

Günümüzde geleneksel savaşlar ve askeri tehditler bir yandan etkilerini devam ettirirken, diğer taraftan bireyleri, toplumları, devletleri ve uluslararası alanın bütününe etkileyen yasa dışı göç, terörizm, çevre sorunları, siber saldırılar, uluslararası kaçakçılık gibi konulardan oluşan bir güvenlik gündemi bulunmaktadır (Collins, 2015; Buzan ve Hansen, 2009; Smith, 2010). Böylesi bir tehdit sarmalı içinde devletler, geleneksel bir sürecin devamı şeklinde sadece yetkili organları aracılığıyla güvenlik sağlama becerisinden oldukça uzaktadırlar. Bu nedenle özellikle toplumun farklı kesimlerinden güvenlik politikalarının oluşturulması, tehdit ve risklerin belirlenmesi, güvenlik sorunlarıyla mücadele edilmesi için destek almak oldukça önemlidir. Toplumda var olan bilgi, tecrübe, dayanışma, finansal kaynak gibi unsurların güvenlik süreçlerine dâhil edilmesi devletlerin çağdaş güvenlik sorunlarıyla mücadele etmelerini kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda toplumun güvenlik adına tüm imkân ve kabiliyetlerini harekete geçirebilecek potansiyel bir partner olarak düşünülebilmektedir.

Kitlelerin bir başvuru kaynağı olarak ticari alandan kamu yönetimine kadar pek çok sürece dâhil edilmeleri oldukça çağdaş ve gerekli bir yaklaşım haline gelmiştir. Bireylerin gönüllü olarak oluşturduğu kitlelere herhangi bir sorun çözme veya politika oluşturma sürecinde yer verilmeleri; zaman, iş gücü, maliyet gibi açılardan fayda getirdiği aşikârdır. Oluşan sinerji ve iş birliği; yeni fikirlerin ortaya çıkmasında, konunun farklı boyutlarının tartışılmasında, deneme-yanılma aşamalarının daha hızlı yapılmasında ve gerekli kaynakların toplanmasında oldukça etkilidir. Diğer yönden ise kitleyi oluşturan bireylerin yeteneklerinden emin olunamaması ve kitlelerin de yanlış bir düşünce tarafından yönlendirilebilmeleri bu alanda oluşan temel sorunlardır.

Bu çalışmada temelde güvenlik politikaları oluşturma süreçlerine ve özelinde istihbarat üretiminde kitlelere başvuru yapmanın boyutları tartışılmaya çalışılmıştır. Tecrübe edilen dönem bilgi çağı olarak adlandırılmakta ve bilginin erişimi, analizi, korunması ve uygun şekilde kullanılması giderek daha önemli hale gelmektedir. İstihbarat faaliyetleri içinde bilginin de olduğu hamları toplayarak istihbarat üretim süreci çerçevesinde ulusal güvenlik çıkarlarına hizmet edecek ürünü ortaya koyma üzerine kurulu olduğu için çeşitli konularda bilgi sağlayabilecek, tecrübelerini paylaşabilecek, kısa süre içinde geniş bir çevreden katkı sağlayabilecek hazır ve gönüllü bir kitlenin varlığı göz ardı edilemeyecek bir yön çizmektedir. Şüphesiz ki istihbarat örgütleri gizlilik ilkesi önceleyerek hareket eden yapılanmalardır; fakat sınırlı da olsa toplum ile çalışmak farklı kapıların açılmasını sağlayabilmektedir. Kitleler; dış paydaş olarak toplamanın sağlayıcısı olabilecekleri gibi dışarıdan bir göz olarak analiz aşamasında da sürece davet edilebilmeleri mümkündür.

Toplumda olanı ve ihtiyacı, en iyi toplum bilmektedir. Bireyler günlük yaşamları içinde sürekli hareket ve etkileşim halinde; görmekte, duymakta, izlemekte, tartışmakta, yorumlamakta, şahit olmakta, maruz kalmakta, tespitler yapmakta, riskleri algılamakta, değişimleri fark etmekte, kısacası birer potansiyel kaynak olarak var olmaktadır. Bu kapsamda istihbarat örgütlerinin toplumu doğrudan ilgilendiren suç, terörizm, aşırı düşüncelerin yükselişi, halk protestoları, siber saldırılar, çevre sorunları gibi konularda kitlelerin sağlayabileceği katkıyı göz ardı etmeleri doğru değildir. Özellikle çevrimiçi platformlarda ulusal güvenliği ilgilendiren mevzularda bilgi, belge, duyum sunabilecek, sunulanları karşılaştırabilecek, ortaya konulan iddiaları yorumlayabilecek, arananların bulunmasına katkı sağlayabilecek, zamana karşı yarışılan durumlarda iş bölümünün parçası olabilecek, tecrübe ve yetenekleriyle uzmanlara destek verebilecek kişilerin bir araya getirilmesi oldukça değerli bir başvuru havuzu oluşturmaktadır. Böylece potansiyel tehditlerin belirlenmesi ve hâlihazırdakilerin engellenmesi için ciddi bir fırsat elde edilebilmektedir. Pek tabii kitlenin paylaşımlarında eksik, yanlış veya kötü niyetli yönlendirme girişimleri olacaktır; fakat istihbarat örgütlerini de başarılı kılan bu noktada yapacakları değerlendirme, yorumlama ve müdahalelerdir.

KAYNAKÇA

- Atar, M. C. (2021). Kitle kaynak yönetiminin istihbarat üretimindeki yeri: Ushadidi platformu örneği. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(38), 335-368.
- Brabham, D. C. (2013). *Crowdsourcing*. The MIT Press.
- Buzan, B. ve Hansen, L. (2009). *The evolution of international security studies*. Cambridge University Press.
- Clark, J. R. (2007). *Intelligence and national security: A reference handbook*. Praeger.
- Collins, A. (2015). *Contemporary security studies*. Oxford University Press.
- Çıtak, E. (2017). *Güvenlik ve istihbarat: yeni güvenlik politikaları ve Türkiye'de istihbaratın dönüşümü*. Yenyüzyıl Yayınları.
- Çıtak, E. (2022). Kitle kaynak uygulamalarının suçun önlenmesinde ve suçla mücadelede kullanımının avantaj ve risk değerlendirmesi, *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, 2(1), 100-107.
- Estellés-Arolas, E. ve González-Ladrón-de-Guevara, F. (2012). Towards an integrated crowdsourcing definition. *Journal of Information Science*, 38(2), 1-14.
- Gupta, R. ve Brooks, H. (2013). *Using social media for global security*. John Wiley and Sons.
- Herhkovitz, S. (2020). Crowdsourced intelligence (crosint): using crowds for national security. *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, 22(1), 42-55.
- Herman, M. (2001). *Intelligence services in the information age: theory and practice*. Frank Cass.
- Howe, J. (2006). The rise of crowdsourcing. *Wired*, 14(6), 1-5.
- Hui, J. Y. (2013). *Crowdsourcing for national security*, Nanyang Technological University Policy Report.
- Johnson, L. K. (Ed.) (2010). *Handbook of intelligence studies*. Routledge.
- Kahn, D. (2001). An historical theory of intelligence. *Intelligence and National Security*, 16(3), 79-92.
- Keithly, D. M. (2010). Intelligence fundamentals. K. G. Logan (Ed.), *Homeland security and intelligence (43-58)*. Praeger,

- Kent, S. (1949). *Strategic intelligence for American world policy*. Princeton University Press.
- Lebraty, J. F. ve Lobre-Lebraty, K. (2013). *Crowdsourcing: One step beyond*. Wiley-ISTE.
- Lowenthal, M. M. (2009). *Intelligence: From secrets to policy*. CQ Press.
- Shiffman, G. M. ve Gupta, R. (2013). Crowdsourcing cyber security: a property rights view of exclusion and theft on the information commons, *International Journal of the Commons*, 7(1), 92-112.
- Shulsky, A. ve Schmitt, G. J. (2002). *Silent warfare: understanding the world of intelligence*. Potomac Books.
- Smith, M. (2010). *International security: politics, policy, prospects*. Palgrave Macmillian.
- Stottlemyre, S. A. (2015). HUMINT, OSINT, or something new? Defining crowdsourced intelligence. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 28(3), 578–590.
- Surowecki, J. (2005). *The wisdom of crowds*. Anchor Books.
- Svendsen, A. (2008). The globalization of intelligence since 9/11: frameworks and operational parameter”, *Cambridge Review of International Relations*, 21(1), 129-144.
- Treverton, G. F. (2004). *Reshaping national security intelligence for an age of information*. Cambridge University Press.
- Yılmaz, S. (2019). *Temel istihbarat: toplama, analiz ve operasyonlar*. Kripto.

DÖNÜŞEN BİLGİ VE İLETİŞİM DÖNEMLERİ BOYUNCA ENTELEKTÜEL REKABET VE STATÜ SINIFLARI YAKLAŞIMIYLA İSTİHBARAT

Tuncay DOĞANTUNA *

ÖZET

Modern istihbarat faaliyetleri, profesyonel icra biçimiyle bilgi ve iletişim tekniklerinin gelişimi ve değişiminden etkilenmektedir. Diğer taraftan istihbaratı besleyen en önemli faktör olan bilgiye dayalı entelektüel kapasite, birey için yaşadığı toplum ve kültürdeki en büyük silah olmuştur. Entelektüel sınıflar ise toplumsal ve kültürel koşulların yanında bilgi ve iletişim teknikleriyle doğrudan etkileşim halindedir. Bu çalışma, öncelikle entelektüel kavramı ve ilintili statü sınıfları arasındaki çekişmeye yer verip ardından modern yakın geçmiş ve öngörülebilir yakın gelecek arasındaki süreçte gelişen bilgi ve iletişim teknikleriyle (teknolojileri) bağlantılı dönüşen muhtemel dönemsel değişimlere değinecektir. Buradaki hususları temel alan çalışma, dijital bilgi ve iletişim çağındaki istihbarat odaklı entelektüel rekabeti inceleyerek geleceğin istihbarat konseptini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Bilgi, Entelektüel, Entelijansiya, İletişim, İstihbarat.*

INTELLIGENCE WITH THE APPROACH OF INTELLECTUAL COMPETITION AND STATUS CLASSES DURING TRANSFORMING INFORMATION AND COMMUNICATION ERAS

ABSTRACT

Modern intelligence activities are influenced by the development and change of information and communication techniques in the form of their professional execution. On the other hand, intellectual capacity based on knowledge, which is the most important factor that feeds intelligence, has been the biggest weapon for the individual in the society and culture in which anyone lives. Intellectual classes are in direct interaction with information and communication techniques as well as social and cultural conditions. This study will first include the concept of intellectual and the conflict between related status classes, and then touch on the possible periodic changes related to the developing information and communication techniques (technologies) in the process between the modern recent past and the foreseeable near future. Based on these points, the study aims to evaluate the intelligence concept of the future by examining the intelligence-oriented intellectual competition in the digital information and communication age.

Keywords: *Information, Intellectual, Intelligentsia, Communication, Intelligence.*

---

* Ağ ve Güvenlik Uzmanı, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Bilgi Sistemleri Koordinatörlüğü, tidituna@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4135-7690

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 24 Nisan 2022 / 24 April 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 17 Haziran 2022 / 17 June 2022

GİRİŞ

Düşünsel ve meslekî icrasıyla beraber faaliyet sahası yüzlerce yıl öncesine dayanan istihbarat disiplini, akademik mecrada interdisipliner eğilimlerle son yıllarda gelişime daha açık hale gelmektedir. İstihbaratın bir disiplin olarak temellerinde veri ve bilgi toplama eylemi yer almakta olup toplamının şekli ve kategorileri itibariyle bir disiplin halini almaktadır (Whitman ve McElreath, 2020, s.2). Aslında bu toplama kategorileri sayesinde istihbarat, aynı zamanda toplama disiplinleri olarak adlandırılmaktadır. İlgili bu kategoriler, HUMINT (İnsan İstihbaratı), SIGINT (Sinyal İstihbaratı), IMINT (Görüntü İstihbaratı), MASINT (Ölçüm ve İmza İstihbaratı), GEOINT (Jeo-uzamsal İstihbarat) ve OSINT (Açık kaynak İstihbarat) toplama disiplinleriyle birlikte istihbaratı bir disiplin haline getirmektedir. Dar bir çerçevede ise istihbarat disiplininin temellerinde “insan” ve “teknoloji” olmak üzere iki unsur yer almaktadır. Bu iki unsurla istihbarat disiplinini sınırlamak mümkün olmasa da temel direklerini bu iki unsur oluşturmaktadır (Alemdar, 2017). Bu iki temel unsur dışında, istihbarat faaliyeti de “3P Projesi”¹ makale çalışmasına göre “Ürün”, “Süreç” ve “Personel” olarak üç kritik faktörü içermektedir (Nitu, 2012, s.57).

İstihbarat sahasında ürün olarak bilginin, sürecin, görevin ve kurumların değişiminin gelecekte ne şekilde olacağını saptayabilmek tarihsel arka plan ve kavramsal dönüşümle kritik derecede ilintilidir. Bu noktada çalışmanın kapsamı, yukarıda bahsi geçen istihbarat disiplininin iki temel unsuru “insan” ve “teknoloji” bağlamına odaklanacaktır. Dolayısıyla çalışma kapsamında insan unsuru, entelektüel kişileri, statü sınıflarını ve buna dair rekabeti içerirken; teknoloji unsuru ise bilgi ve iletişim teknolojilerini, istihbarat ile etkileşimini ve bunun tarihsel dönemlere dağılımını dikkate alacaktır. Diğer bir ifadeyle çalışma, geçmiş ve günümüz arasında dönüşen tarihsel süreç içerisinde, insan olarak entelektüel birey ve toplumun, teknoloji olarak bilgi ve iletişimin istihbarat ile bağıntısını kapsayacaktır.

---

¹ 3P Projesi (The 3P Project) Ionel Nitu'nun (2012) “Three Critical Factors in Intelligence Activity: Product, Process and Personnel (The 3P Project)” isimli makale çalışmasında İngilizce olarak ifade edilen üç önemli faktörün baş harfleri işaret edilmiştir. Ürün (Product), istihbarat faaliyetleri neticesinde toplanan veri ve haberlerin analiz edilip geri bildirimler veya taleplerle müşterilerin ihtiyacını karşılayan istihbarat bilgisi veya çıktısıdır. Süreç (Process), istihbarat ihtiyaçlarının belirlenmesinden toplanmasına, işlenip analiz edilmesinden de karar vericiye dağıtımına kadar olan faaliyetler ya da kısaca istihbarat çarkıdır. Personel (Personnel) ise istihbarat faaliyetine katkı sunan toplayıcı, analist veya diğer görevli kişilerdir.

Üstelik günümüzden de yakın geleceğe yönelik bir analist perspektifiyle istihbaratın hem kavramsal hem de pratik paradigmlarında değişimini değerlendirecektir. Bu yönüyle çalışma, istihbaratın entelektüel çabaya dair ilişkisini ele alırken, bu kavrama ilaveten “Entelijans” ve “Entelijansiya” sınıflarına ve buradaki rekabete yönelik ipuçlarına yer verecektir. Daha sonra buradaki yaklaşımı bilgi ve iletişim teknolojileri açısından ele alan çalışma, istihbarat ve entelektüel kavramları arasında bir yaklaşım kurgulayacaktır. Çalışmanın literatüre katkısı da bu noktada olacaktır.

“*Bilgi ve İletişim Teknolojileri*” temelinde bir bilgi ve iletişim dönemi, modern tarihte yaşanmış olabileceği çalışmanın varsayımlarından biridir. Bu temele dayanan bilgi ve iletişim dönemleri hem kendi teknolojik gelişiminden hem de diğer birçok faktörden dolayı dönüşüm yaşamaktadır. Ancak bu dönüşümde, en başta birey ve toplum olarak “*Entelektüel*” altyapı başı çekmektedir. Bir toplum içinde herkes kendi rolüne göre entelektüel odaklı bir statü sınıfına dahil olabilir. İşte bu çalışmada, bahsi geçecek sınıflar arasında geçmişte entelektüel rekabet ve mücadele yaşandığı, halen yaşanmakta olduğu ve gelecekte de bu minvalde ilerleyebileceğine dair varsayım geliştirilecektir. Rekabetin sürükleyici etmenlerinin içine bilhassa bilgi ve iletişim teknolojilerine dayanan dönemin şartları dahil edilecektir. Yine, Batı dillerinde ortak bir köke sahip olan “*Entelijans*” ve “*Entelijansiya*” ile istihbarat arasında mevcut kavramsal yakınlık nasıl bir yaklaşım sunabilir sorgulanacaktır. Bu çalışma, entelektüel kavramıyla ilişkili statü sınıfları temel alarak istihbaratın “insan” unsurundaki sorularla birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkisiyle dönüşen tarihsel süreçte “teknoloji” unsurundan kaynaklı sorulara cevap aramayı amaçlamaktadır.

1. İSTİHBARAT KONSEPTİ, ENTELEKTÜEL VE BİLGİ KAVRAMLARIYLA BİRLİKTE TARİHSEL DEĞERLENDİRMESİ

İstihbarat konsepti, kavram olarak Arapça’da toplanan bilgi, haber ve malumatlar olmasına yönelik iken, Batı orjinli dillerde ise toplanan bilginin değerlendirilmesi ve analizine vurgu yapmaktadır (Özdağ, 2000, s.2). Diğer yandan belli dönemlerde istihbaratın Batı orijini olan “*Entelijans*” dilimizdeki çalışmalarda kendine yer bulmaktadır. İstihbarat denilince öncelikle neyin kast edildiğini anlamak için bu kelimenin 4 farklı kavramsal karşılığını tespit edebilmek önemlidir. Literatürdeki araştırmalar sonucu aşağıdaki dört farklı anlama sahip olduğunun tespit edildiği söylenebilir (Pruncun, 2010, s.3; Lowenthal, 2010, s.9). İstihbarat kavramının anlam

karşılıkları dört başlıkta tekrar toparlanırsa; “Bilgi”, “Süreç”, “Görev” ve “Örgüt” olarak tekrar ifade edilebilir. İstihbarat konsepti, faaliyet sahasında göze çarpan entelektüel bir çaba olarak tarihsel arka planına dair bir milat belirlemek gerekirse, Modern Ulus Devletlerinin yerleşmesine mukabil olan Avrupa tarihine ayrı bir parantez açmak faydalı olacaktır. Modern devlet ve uluslararası düzen öncesindeki istihbarat faaliyetleri, nispeten espionaj (casusluk) ve karşı espionaj şeklinde gelişse de *Sun Tzu*, *Nizamülmülk* ve *Machiavelli* gibi filozof, düşünür ve siyaset danışmanları istihbaratın casusluktan öte devletin bekası açısından stratejik bir araç ve yöntem olduğunu tekrar etmişlerdir. Asırlardır casusluk olarak ele alınan istihbarat faaliyetleri, 19. yüzyıl sonunda modern manada ortaya çıkan istihbarat servisleri sayesinde farklı bir evreye adım atmıştır. Daha sonra 20. yüzyıl sonunda ise internet ve web teknolojilerinin gelişimi ve milenyum sonrası mobil cihazların yaygınlaşması, sosyal medya ve benzeri birçok platformun ortaya çıkışı istihbarat disiplinini etkilemiştir. Sonuçta istihbarat, birçok farklı alt dalı olan müstakil bir disipline doğru dönüşmeye başlamıştır.

İstihbaratın ihtiva ettiği bilgi, bir güç olarak muhalif unsurlara karşı kullanılması, onu yüzyıllardır toplumsal çatışma ve iktidar çekişmelerinin merkezine yerleştirmiştir. Bu gücün farkında olan hükümdarlar, askeri liderler gibi elitler bilgiye daha pragmatik ve realist şekilde bakarken, tam tersi benzer bilgi türüne filozoflar, din veya bilim adamları gibi aydınlar da *değerler felsefesi* çerçevesinde yaklaşmıştır. Bu yaklaşım farkı, bahsi geçen gruplar arasında politik, ekonomik, ideolojik ve kültür eksenli entelektüel bir rekabet meydana getirmiştir. Bu rekabetin ortaya çıkardığı mücadeleler, kimi zaman güç dengelerine ilişkin iktidarın paylaşımı şeklinde yansımış, kimi zaman da bu gruplardan bir veya birkaçı tasfiye olmuştur. Sonuçta bu rekabetin getirdiği durumla, tarihsel bilgi ve tecrübeler ışığında modern dönemlere damga vuran bir statü olan “*Entelektüel*” kavramı gelişmiştir. Bilhassa *oksidantal*² bakış açısıyla bakıldığında, Rönesans, Reform, Aydınlanma, Bilim ve Sanayi Devrimi gibi erken modern dönem Avrupa tarihi için önemli aşamalardan sonra, “*Entelektüel*” kavramı kendi insicamını yakalamıştır.

---

² Batı bakış açısıyla veya perspektifiyle denilebilir. Tam tersi olan Oryantalist perspektifin de Doğu tandanslı olması gibidir.

2. ENTELEKTÜEL KAVRAMI ve STATÜ SINIFLARI ARASINDA KAVRAMSAL BİR İNCELEME

18 ve 19. yüzyıldan sonra Birinci ve İkinci Sanayi Devrimlerine müteakip, ivme kazanan bilgi ve iletişimin teknikleri bireylerin ve toplumların entelektüel kapasitesini olumlu etkilemeye başlamıştı. Entelektüel, kelime olarak çoğunlukla gelişigüzel kullanılan lâkin tarihsel anlamının çok az farkında olunan kavramlardan biri olabilir. “*Entelijansiya*” ve “*Entelijans*” kavramları ise hem entelektüel hem de istihbarat ile karşılıklı bağlantısı olan biraz daha anlaşılmalı ve yeni dönemde yeniden anlamlandırılmaya ihtiyaç olan kelimelerdir. İstihbarat ise ideolojik çatışmaya göre şekillenen entelektüel rekabette statü sınıfları arasında bir mücadele sahası da olmaya başlamıştı. Modern istihbarat tarihinin ilk dönemleri olarak kabul edilen bu süreçte entelektüel rekabet, Entelijansiya ve Entelijans sınıflarının statü ve duruşuna göre şekil almaktaydı. Bu bölümde, tarihsel olarak “Entelijansiya” ve “Entelijans” kavramlarının ortaya çıkışında aydın kesimlerin siyasi, kültürel ve ideolojik ilişkisine değinerek buradan bilgi odaklı entelektüel rekabetin istihbarat yansımalarına yavaş yavaş giriş yapılacaktır.

2.1. Entelektüel Kavramı ve Statü Sınıflarından Entelijans ve Entelijansiya’ya

Entelektüel, ‘anlamak’ fiiline karşılık gelen Latince kökenli “*Intellectus*” kelimesine dayanmaktadır. Yine lügatte, eleştirel düşünme ve okuma, araştırma, yazma ve toplum hakkında insanın kendi yansıması ile irtibatlandırılan kişi anlamına gelmektedir (Cambridge, 2022). Entelektüel birey, başkalarının düşünmesine sunmak için araştırma ve idrakin soyut ve felsefi yönlerini kullanarak kültürel fikirleri ve yazıları inceler. Entelektüel ve bilimsel sınıf genellikle birbiriyle ilişkilidir: Entelektüel, irfan veya derin bilgi üretimi ve genellikle akademik geçmişe sahiptir ya da bir meslekte çalışandır, bir sanat ve bilim pratiği de yapabilir. “Entelektüel” kavramı üç özelliği tanımlar (Sowell, 2012, ss. 12-15):

- *Soyut fikir ve teorilerin bilgeliği ve gelişimi;*
- *Felsefe, edebiyat eleştirisi, sosyoloji, hukuk, tıp, bilim vb. kültürel sermaye üretmek;*
- *Sanatsal, yaratıcı çıktı, yazma, müzik besteleme, resim yapma vb.*

Entelektüeller, halk aydınları gibi olmasalar da (Jennings ve Kemp-Welch, 1997, s.1), genellikle bir adaletsizliği kınamak için bir ideolojiyi reddederek ya da bir değerler sistemini savunarak siyasete ve kamu işlerine katıldıkları ifade edilmişlerdir (Ory ve Sirinelli, 2002, s.10). Toplumsal olarak entelektüeller, ideoloji (muhafazakâr, faşist, sosyalist, liberal, devrimci, komünist, demokrat aydınlar vb.) veya milliyet (Amerikan, Fransız, Rus veya Türk aydınları) çerçevesinde sınıf ve statülere göre organize olabilirler ve o toplumun “*Entelijansiya*” tabakasını meydana getirirler. Bir statü sınıfı olarak Çarlık Rusya Entelijansiyası içinde ortaya çıkan entelektüeller hem eğitim hem de aydınlanmanın ideolojik altyapısına sıkı sıkıya bağlıydılar. Çağdaş entelektüel sınıf, Çarlık Rusya’nın aydınları olan Rus Entelijansiyası ile ortaya çıkmıştır. Kıta Avrupası’nda toprak ve saray soyluları olan “Aristokrasi” sınıfına meydan okuyan Fransız Burjuvazisi -kentsoylu aydın sınıfı- Marks ve Engels tarafından “Komünist Manifesto” da “kapitalist orta sınıf” anlamında kullanılmış, işçi ve köylülerin emekçilerin (*Proletarya*) artı-değerlerine el koyan sınıf olarak eleştirilmiştir. Fakat bu durum, her bölgenin yaşadığı devrin şartlarından kaynaklanmaktaydı. Bu kavramların anlam farklılıklarına rağmen, entelektüel kapasite, bilgi birikimi ve statü sınıfı olarak birbirlerinin karşılıkları olduğu anlaşılmaktadır.

Entelijansiya ve Entelijans, aralarındaki anlam farkına rağmen hep birbiriyle karıştırılıp aynı kavram olarak düşünülmektedir. Şu bir hakikat ki, her ikisini de meydana getiren öz, entelektüel kişilik, faaliyet ve kapasite olarak göze çarpmaktadır. Kelimelerin aslına bakıldığında üç kavramın da Latince’de dayandığı kökenin aynı köklere sahip olduğu görülmektedir. Fakat etimolojik ve folklorik ayrışmayla birlikte zamanla kelimelerin hem anlamı hem kullanımı farklılaşmıştır. Entelijans, İngilizce ve Fransızca’daki “intelligence” ilk anlamıyla anlama, kavrama, zekâ ve idrak olan Latince’deki “intelligere” fiilinden ortaya çıkmıştır. Yaygın anlamıyla Entelijans, ülkelerin üst düzey istihbarat güruhunu, özellikle de 1920 öncesinde direkt İngiliz Gizli İstihbarat Servisi SIS’i (MI6) tanımlamak için kullanılıyordu (TDK, 2022). Burada servislerin kurumsallaşmasına dair bir parantez açmak gerekirse, MI6 1909 yılında resmi olarak kurulmuştur. Lakin onun kökleri Donanma ve Askeri İstihbarat gereksinimi nedeniyle 1870-1880 yıllarına kadar dayanmaktadır. Batı Avrupa’da Britanya ve Fransa gibi ülkelerde gizli tahkikat ve jurnal toplamanın dışında, toplanan bilgi ve haberlerin değerlendirilip analiz edilmesine ithafen zekâ ve idrak ile uyumlu

Entelijans (Intelligence) kavramı gelişmekteydi. Entelijans, istihbarat işini yapanların bulunduğu örgüt veya sadece Entelijans servisi şeklinde tanımlanmaktaydı. Osmanlı dönemi Türkiye’de ise, benzer şekilde Teşkilat-ı Mahsusa’nın gayri resmî kuruluşu 1909 yılı iken, Sultan II. Abdülhamid’in kurduğu Yıldız Teşkilatı’nın geçmişi 1880 yılına uzanmaktadır.

İlgili kavramlar, anlam ve derinlik olarak kelimenin terminolojik karşılığı sadece haber toplamayı değil, aynı zamanda haberin tasnif ve analizini de kapsamaktadır. Elbette Türkçe’nin 19. yüzyıldan beri kuvvetle etkilendiği Fransızca ve İngilizce’nin etkisiyle, bazı eserlerde istihbarat yerine “*Entelijans*” teriminin de kullanıldığı görülmüştür. Türkçe’ye geçtiği ilk dönemlerde bu terim, bir taraftan ülkedeki yabancı ajanları kastederken, diğer taraftan kurumsallaşmış yabancı istihbarat servislerini tarif etmekteydi. Bu tabir, Türk Edebiyatı’nda siyasi makaleden gazeteciliğe kadar geniş bir yelpazede yer tutmaktadır. Bunun yanında Entelijans ile ilişkili jurnal ve espionaj kelimelerine de çokça rastlamak mümkündür. Fakat bu kelimeler istihbarat faaliyet ve sürecine dair profesyonellerin yaptığı işle ilgili daha teknik ve daha dar olan alt başlıkta incelenebilecek kavramlardır.

2.2. Entelijansiya vs. Entelijans Sınıfları ve Erken Modern Dönemde İstihbarat ile İlişkisi

18. ve 19. yüzyıla kadar saray, aristokrasi veya belli güç merkezleri çevrelerinde oluşan fikri akımlar ve entelektüeller; 19. yüzyıl ile birlikte daha başka mecralarda görünür olmaya başladılar. Sözlük anlamı aydınlar topluluğu anlamına gelen Entelijansiya³; genellikle kültürel ve siyasi etkinliğe sahip entelektüel topluluk anlamında kullanılır. Geniş anlamda Entelijansiya, toplumlarının kültürünü ve siyasetini eleştiren, yönlendiren karmaşık zihinsel uğraşlarla uğraşan eğitilmiş insanların statü sınıfı olarak tanımlanmaktadır (Çamur, 2019, s.15). Bir statü aydınlar sınıfı olan Entelijansiya, sanatçıları, öğretmenleri ve akademisyenleri, yazarları ve edebi kişileri içermektedir. Her ne kadar akademik dünyaya Rusça kökeni ile yayılan bir terim şeklinde görülse de bir statü sınıfı olarak ilk önce Rusya kontrolündeki Polonya’da 18. yüzyıl sonlarındaki parçalanmış dönemde (1772-1795) ortaya çıktı (Koryś, 2018, s.16). 19. yüzyılda ise Polonyalı entelektüel Bronislaw Trentowski, Polonya’nın kültürel liderleri olabilecek

---

³ Entelijansiya köken itibarıyla Polonya dili Lehçe’de Inteligencja şeklinde ortaya çıkıp oradan Rusça’ya Intelligentsia (интеллигенция) ve daha sonra Batı dillerine, örneğin İngilizce’ye Intelligentsia olarak geçmiştir. Bknz. Szczepanski, J. (1962) “The Polish Intelligentsia: Past and Present”

vatansever burjuvazinin eğitilmiş ve profesyonel olan sosyal katmanını tanımlamak için “*Inteligencja*” yani Entelijansiya terimini icat etti (Billington, 1980, s.237). Yine aynı terim, Polonya’da tarihçi Maciej Janowski (2008) tarafından sivil memurların modern devletteki seviyelerini konumlandırmak için kullanılmıştır (s.19). Başka bir Polonyalı filozof olan Karol Libelt ise, bir eserinde Entelijansiya (*inteligencja*) terimini, toplumun iyi eğitilmiş üyeleri, yüksek moral ahlaka sahip uzmanları, öğretmenleri, memurları ve mühendisleri olarak nitelemiştir (Klimski, 2022, s.109).

Öncelikle Polonya’da, sonra Rusya’daki sosyal bilimciler tarafından, özellikle 19. yüzyıl sonlarında aynı terim ayrı bir sınıf, sosyal tabaka olarak aydınlar topluluğu olarak kullanılmaya başlanmıştı. Bolşevik Devrimi’nden (1917) önce, Entelijansiya terimi, kültürel sermayenin (okullaşma, eğitim, aydınlanma) pratik siyasi liderlik kazanmalarına izin veren eğitilmiş insanların statü sınıfı olarak tanımlandı (Cambridge, 2022). Uygulamada, Entelijansiya’nın durumu ve sosyal işlevi toplumdan topluma değişiyordu. Doğu Avrupa’da entelektüeller, politik etkiden ve ekonomik kalkınmanın etkin kaldıraçlarına erişimden mahrum kalarak toplumlarının işlevsel olarak çevresindeydi. Bunun aksine, Batı Avrupa’da, özellikle Almanya ve Britanya’da, kültürlü burjuvazi ya da edebiyat/sanat meslek erbabı, toplumlarında halk aydınları olarak rollerini elde etmişlerdir. Benzer şekilde, Rus edebi ve fikri akımların İngilizce ve Fransızca gibi Batı Avrupa dillerini etkilemesi, özellikle Entelijansiya kavramını Latince kökeni ile birlikte ele alarak kullanımına yönlendirmiştir. Bolşevik Devrimi’nin ardından işçi sınıfı toplumuna dönüşen Sovyet Rusya’sında Entelijansiya, yüksek veya teknik bir öğrenim diplomasına sahip olan ve kol gücü, emeği gerektirmeyen mesleklerde çalışanların oluşturduğu sosyal katman şeklinde tarif edilmiştir.

Bilgiye dayalı anlama, zekâ ve idrak anlamlarına gelen hem entelektüel hem de Entelijansiya kavramlarını sahiplenen aydınlar sınıfının karşısında zaman içerisinde farklı bir sınıf görünmeye başlamıştı. Özellikle 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçerken İmparatorlukların çatırdaması ve Ulus devletlerinin ortaya çıkmaya başlaması, “Ulusal Orduları” daha görünür hale getirmiştir. Ulusal orduların yanında, her ülkenin kendi iç güvenliğine yönelik asayiş, tahkikat ve gizli polislik gibi kurumları da geliştirmekteydi. Entelijans ve Entelijansiya sınıflarının istihbarata yönelik etkileşimi, tarihsel süreç içinde bir şekilde fark edilirken; teorik bağlantı da başka bir şekilde ele alınmalıdır. İlgili kavramların etimolojik kökenine inerek tarihsel süreç

içinde gelişen olaylar incelendiği takdirde; bu sınıfların istihbarat ile ilişkisine yönelik bazı ipuçları yakalanmaktadır. Ancak bu tespitlerin, maalesef henüz teorik bağlantıyı tamamlayacak biçimde şekillendirmediği itiraf edilmelidir.

3. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ AÇISINDAN TARİHSEL DÖNEMLER

İlk bölümlerde geçen kavramlara günümüz perspektifinden bakılınca, geçirdiği dönüşümde bilgi ve iletişimin rolü yadsınamaz olduğu görülecektir. Üç kavramın kökeninde yer alan akıl, zekâ ve idrak anlamlarını bilgiden ayrı tutmak imkansızdır. Bilgi ise zaman ve mekân boyutunda sürekli devinim içerisinde statik olmaksızın ilerlemektedir. Bilginin çoğalması ya da yayılması için ise üretildiği yerden paylaşılıp iletilmesine ihtiyaç vardır. Bu noktada iletişim (haberleşme) bağlamında haber mefhumu üzerine düşünmek gerekmektedir. Eğer insanlar iletişim gibi bir yeteneğe sahip olmasa, bilginin de yayılması gibi bir imkân olmayabilirdi. İletişimi (haberleşme) sadece teknolojik imkân boyutu ile düşünmeden önce, insanların birbiriyle konuşması, vücut diliyle (el, kol, göz) anlaşmasının da bir iletişim şekli olduğu akla getirilmelidir. Dolayısıyla bilginin iletimi de böylece iletişim ile mümkün olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Arapça mantık kitaplarında insan için “*Hayvan-ı Nâtik*” (Ebheri, 1998, s.2) yani konuşan hayvan da denilmekte, ayrıca bu tabirin ilk Aristoteles’in “*Retorik*” ve “*Poetika*” gibi eserlerinde geçtiği bilinmektedir.

İstihbarat yaklaşımına tekrar dönmek gerekirse; örneğin, Kahn’ın (2001) “*İstihbarat’ın Tarihsel Bir Teorisi*” başlıklı çalışmasında, tarihsel süreç içerisinde “*sözel*” istihbarat, yani bilgiyi yazılı ve sözlü kelimeler olan bilgi kaynaklarından temin etmek iken, “*fiziksel*” istihbarat ise bilgiyi nesnelere (kamp ateşi, tank gürültüsü, zemin titreşimi, yemek kokusu) iletmek olduğu belirtilmektedir (s.86-87). Bilgi ve iletişim birlikte ele alındığında, entelektüel toplulukların ortaya çıkmasından geçirdiği dönüşüme kadar asırlar içinde belli aşamalardan geçmiştir. Bu bağlamda, bilginin temelinde yer alan veri (data) ve iletişimin özünde bulunan sinyalin⁴

---

⁴ Özellikle işaret yerine sinyal kelimesinin birincil (parantez dışı) seçilmesinde, yine istihbarat perspektifi yol gösterici olmuştur. Çünkü veri, bilgi ve istihbarat arasındaki kavramsal geçiş gibi, sinyal ve iletişim üzerinden SIGINT alt disiplini akıllara getirmesi açısından işaret yerine sinyal kullanılmıştır. Diğer bir ifadeyle, SIGINT toplama çabalarının modern istihbarat döneminde, özellikle son 80 yıldır önemi nedeniyle sinyal, iletişimin özü olarak değerlendirilmiştir.

(işaret) geçirdiği değişim ve dönüşüm dikkate alınmalıdır. İletişim ve sinyal bağlamında bu noktada ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. İletişim üzerine ilkçağlardan itibaren birçok model ve kuram geliştirildiği ve literatürün bu konuda oldukça zengin olduğu araştırma çevrelerince malumdur. Ancak bu çalışmada bireyler arasında iletişim modelleri yerine bireyler ve gruplar arasında uzak mesafelere bilgi ve haber iletmeyi sağlayan iletişim teknikleri, cihazları, çözümleri ve dolayısıyla teknolojileri kast edilmektedir. Bu noktada modern dönem öncesinde yazı veya belirli işaretlerin kâğıt üzerinde iletilmesiyle sağlanan iletişim yöntemi, Reform döneminde matbaanın icadıyla daha hızlı biçimde basılan kitap ve gazetelerin kitlelere ulaştırılmasıyla fırsat bulabilmiştir. Sanayi çağında ihtiyaçlara binaen yaygınlaşan radyo ve telgraf sayesinde iletişim yöntemi ve tekniğinin farklı bir döneme geçildiği gözlenmiştir.

Sinyalin iletişimin özü olup olmadığıyla ilgili soru işaretlerine gelince, kitle iletişim kuramları içinde “Shannon-Weaver Modeli” iletişimin bilgi kaynağından başlayarak doğrusal şekilde insan ile makine arasında uygulanabileceğini ileri sürmektedir (Dindar, 2021, ss.1018-1019). Shannon ve Weaver, bu modelini “Enformasyon Teorisi” veya “Matematsel İletişim Kuramı” olarak da isimlendirmektedir. Söz konusu teoriye dayanan bu model, iletişimin gönderilmek istenen enformasyonun gönderici bir kaynaktan kodlayıcı bir alet aracılığıyla belirli bir sinyal üretilerek seçilmiş bir kanal içerisinden yine aynı sinyalin hedef alıcıya ait çözümleyici aracılığıyla çözülerek mesajı alabilmesini, daha doğrusu iletişimi tamamlayabilmesini öngörmektedir (Shannon ve Weaver, 1964, ss.16-19). Sonuç olarak bu model, herhangi bir enformasyonun kaynaktan hedefe iletilip ulaşmasında sürecin tamamlayıcı unsurun sinyal gibi bir kavram olduğunu göstermektedir.

Bilgi ve veri arasındaki hiyerarşide ise sinyal ve iletişimden farklı olarak enformasyon süreç akışı ve soyutlama seviyesinden yaklaşmak gerekmektedir. Belirli fiziksel süreçlere dair gözlem ve ölçümlerden sonra veri, dizin ve bağlamına oturunca bilgi, anlaşılır ve açıklanır hale gelince ilim ve irfan, eğer etkin bir şekilde uygulanırsa bilgelik halini almaktadır (Waltz, 1998, s.51). Yine burada bilgi hiyerarşisi ve enformasyon bağlamında bilginin temelinde veri olduğu göze çarpmaktadır. İnsanlığın ilk ortaya çıkışından itibaren mevcut olan bilgi ve iletişim, ancak yaklaşık son üç veya dört yüzyıl içerisinde anlamlı şekilde üzerinde irdelenmesiyle

mümkün olabilmektedir. Yine bu sebeple, bilgi ve iletişimin özü olan veri ve sinyal formunun değişimi, bu süreç içerisinde dört farklı “bilgi ve iletişim dönemi” aşamalarının tecrübe edilmesine olanak sağlamaktadır.

Her ne kadar içinde bulunulan şu asra bilgi çağı denilerek bilgisayar ve internet çağını akıllara getirirse de bilginin daha önce de başka şekillerde işlendiği ve tutulduğu ya da aktarıldığı unutulmamalıdır. Bilgi ve iletişimin temelinde olan veri ve sinyalin formuna göre yaşanan, muhtemel yaşanmış ya da yaşanabilecek dört farklı “bilgi ve iletişim dönemi” ise bu çalışmaya göre; Klasik, Analog, Dijital ve Kuantum olarak adlandırılacaktır. Son aşamada yer almış gibi gösterilen Kuantum dönemi, henüz yaşanmasa bile yaşanması muhtemel olan ve birçok kişinin öngörüsünde yer tutan bir bilgi (veri) formudur. Bu yazının konusu içerisine dahil edilen art arda sıralanan bu terimleri, tarih çağları, sanayi devrimleri ya da bilim ve teknoloji devrimleri gibi kronolojik olarak net tarihlerle ayırmak pek mümkün görünmemektedir, ancak belli başlı olayları milat olarak tahmini bir ayırım yapılmaya çalışılacaktır. Söz konusu bu dönemlere aşağıda sırasıyla yer verilecektir:

3.1. Klasik Bilgi ve İletişim Dönemi (1640’lar – 1900)

Asıl itibarıyla bilgi ve iletişimin klasik dönemini belli bir tarihle kayıtlamak bilimsel açıdan hem mümkün değil hem de doğru değildir. Hatta bu dönemi yazının icadına kadar vardırırmak bile mümkündür. Ancak buradaki mesele, bilginin özü olan veri ve iletişimin özü sinyalin formunun değişimi, hangi şekilde sosyal, kültürel, bilimsel ve teknik değişimlere yol açtığına farkında olunmasıdır. Bu yönüyle Klasik dönem de “*Protoklasik*” ve “*Neoklasik*” olarak ikiye ayırabilir. Protoklasik, basit şekilde tarihin başlangıcına ya da yazının icadına kadar dayandırılabilir. Neoklasik dönem, yakınçağ ile yani muhtemelen matbaanın icadıyla başlatılabilir. Çalışma kapsamında ifade edilen Klasik dönem, Neoklasik olarak kastedilecektir. Bu yüzden, Avrupa’da Johannes Gutenberg’in ilk taşınabilir matbaayı tanıtması sonrasında Rönesans, Reform hareketleri, coğrafi keşifler sonrasında, 17. yüzyıl ortasından itibaren ortaya çıkan Bilim Devrimleri ve Ulus Devletlerin gelişimini milat sayarak Neoklasik döneme vurgu yapılması çalışmanın maksadını daha iyi ifade edecektir. Halihazırda sanayi devrimleri bu süreci daha da hızlandırmıştır. Yazılı eserlerin, el yazmasından çıkıp basılı şekilde çoğaltılması bu dönemin gelişiminde önemli etkileri olmuştur.

3.2. Analog Bilgi ve İletişim Dönemi (1860’lar – 2001)

Birinci Sanayi Devrimi sonrasında, birçok bilimsel gelişmenin deneyden pratiğe dönüşmesi iletişim tekniklerinin de değişimini tetiklemiştir. 1832 yılında Telgrafın ortaya çıkmasıyla, ulaşıma dayalı iletişim modelinden iletme dayalı iletişim modeline geçilmiştir (Yayla, 2017, s.22). Marshall McLuhan telgraf ile birlikte “*zaman ve mekân kavramının bittiği yeni bir dünyaya geçilmiş*” olduğunu söylemiştir (Aktaş, 2014, s.25). 1876’da ise Graham Bell’in telgrafı biraz daha geliştirme çabaları neticesinde telefon icat edilmiştir. Aynı yıllar içerisinde fotoğrafın geliştirilmesi, 1895’te Lumiere kardeşler tarafından görüntü kaydı ve aktarımı için sinematografi geliştirmeleri, 1897’de Marconi tarafından radyonun bulunması, 1939 yılında ise tam tekmil televizyon yayınlarının başlaması, bu dönemin özellikle analog veri ve sinyalin kitle iletişime yönelik etkinliğini görünür hale getirmiştir. Benzer şekilde bilgi kayıt ve depolama tarafında ise, manyetik alan teknikleri elektromanyetik indüksiyona bağlı olarak yaygınlaşmış, böylece depolanabilen birçok bilgi kayıt altına alınmış ve aktarılmıştır.

Bu dönemi teknolojinin analog formuna ithafen, “Analog Bilgi ve İletişim Dönemi” olarak adlandırılabilir. Politik, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerle paralel değerlendirildiğinde ise tarihsel aralık, 1860lar ile 2001 yılı arasını belirlenebilir. Analog bilgi üreten cihazlar veya bilgiyi ileten iletişim donanımları bu yıllar arasında siyaset, ekonomi, toplum, kültür ve hatta askeri ve istihbarat çevrelerine geniş bir şekilde etki etmiştir. Elbette dijital bilgisayar ve iletişim ekipmanlarının geliştirilmesi 1960 ve 70li yıllara kadar uzanmaktadır, ancak onun daha etkili hale gelmesi için öncelikle soğuk savaşın bitmesi, sonrasında da milenyumun geçilmesi gerekiyordu. Ayrıca bu dönemin bilhassa baskın olarak belli olduğu yılları tanımlamak gerekirse, modern istihbaratın profesyonel ve organizasyonel gelişimine tanık olunan Soğuk Savaş (1945-1990) yılları olduğu vurgulanabilir.

3.3. Dijital Bilgi ve İletişim Çağı (1989 – 2049)

II. Dünya Savaşı akabinde 1947 yılında transistörün, yani yarı iletken teknolojisinin bulunmasına dayandırılacak bu devrim bir anda gerçekleşmedi. Fakat öyle hızlı gelişt ki, adına sadece bilgi çağı denilse bile akıllara direkt dijital devrimi getirebilmektedir. “Analog” elektronik ve haberleşme teknolojisinden “Dijital” teknolojiye geçiş aynı zamanda 3.

Sanayi Devrimi olarak da adlandırıldı. 1960ların başı ile 1970lerin sonu arasında dijital kayıt ve bilgisayar teknolojisi alanında önemli gelişmeler yaşandı. Diğer bir dönüm noktası da DARPA (ABD Savunma Bakanlığı Ar-Ge Ajansı) tarafından geliştirilen ve internetin de atası kabul edilen ARPANET olmuştur. 1974’de ise Internet adını aldı. 1989’a gelindiğinde şu anki haliyle kullandığımız “*World Wide Web*” yani web teknolojisi Tim Berner Lee öncülüğünde CERN laboratuvarlarında geliştirildi. Bununla birlikte 1970ler boyunca deneysel geliştirilen dijital bilgisayarların, 1984 yılından sonra kişisel bilgisayar olarak ticari yaygınlaşması diğer bir dönüm noktası olmuştur. 1990lar boyunca web sitelerinin yaygınlaşp hatta finansal olarak ABD’de “dotcom” krizine varmasına kadar kitlesel internet kültürü yayılmıştır.

Dijital çağı her ne kadar 80ler ve 90lar gibi başlatmak uygun görünse de uzun soluklu bir hazırlıktan sonra, özellikle 60lar ve 70lerde yapılan atılımlar sayesinde adını bir çağ ve devrim olarak koymuştur. Ancak tüm bu hazırlıkların meyveleri milenyumda ortaya çıkmıştır. 2000lere gelindiğinde cep telefonların, mobil iletişim teknolojilerinin ağırlığının hissedilmesi bilginin artık daha kolay şekilde kaydedilip herkesin kendi cebinde depolamaya başlaması birçok paradigmayı değiştirmiştir. Yine bu yıllarda sosyal medya ve ağların hızla yayılıp geliştiği tecrübe edilmiştir. İnternet kullanımı da doğal olarak daha fazla artmış, bilgiye erişim ve bilgiyi yaymak çok kolay hale gelmiştir. Diğer taraftan fiber optik altyapısı ve teknolojisinin gelişimi internetin hızlanmasında büyük katkısı olmuştur. 2010-2020 yılları arasındaki on yıllık periyotta; bulut bilişim, nesnelere interneti, siber güvenlik, dijital veya kripto paralar ve darknet gibi birçok yeni alan ve teknoloji hayatımıza girmiştir.

Bu çalışmanın odağında, istihbaratın dönüşümü ile eşzamanlı değerlendirmeye alınacak dönem, büyük oranda “Dijital Çağ” olacaktır. Ancak bahsi geçen Entelektüel, Entelijansiya ve Entelijans kavram ve statülerinin zaman içerisinde ne şekilde dönüştüğü irdelenerek bunun bir kavramsal ve zihniyet değişimine zorlayıp zorlamayacağı incelenecektir. “Klasik” ve “Analog” dönemlerinden kısa örnek verildikten sonra, “*Dijital Çağ*” içerisinde istihbaratın sınıflar arasındaki mücadele ve rekabete dair ipuçları sunulacaktır. Akabinde post-dijital bir devrin hangi dönemi meydana getireceğine yönelik parantez açılacaktır. Bu çalışma, bir sonraki tarihsel

süreçte “*Kuantum Devri*” ya da buna yönelik dönüşümün yaklaşacağını öngörmektedir.

3.4. Kuantum Bilgi ve İletişim Devrimi (2040- ?)

Bugün tam olgunlaşmış ve şu andaki doğa ve evren anlayışını şekillendiren iki hareket kuramına, yani bilim iki mekaniğe sahiptir: *Klasik mekanik* ve *Kuantum Mekanik* (Verçin, 2018). Fizik biliminde bu konuyla ilgili çok geniş bir kapsam mevcuttur. Konu kapsamında, sadece bilgi ve iletişimin formunu değiştirebilecek bilişim, mühendislik ve teknoloji vurgusuna ihtiyaç vardır. Kuantum bilişim (computing, bilgisayarım) ya da kuantum bilgisayar teknolojisi diye tarif edilecek inovatif altyapı kuantum mekaniğe dayalı olarak çığır açacak bir yenilik olarak görülmektedir (Lindsay, 2020, s.56). Geleneksel bilgisayarlarda, bilgi “bit” olarak işlenir ve depolanır. Bu bitler sıfır ve birlerden oluşmaktadır. Rakamlar, metinler ve görüntüler gibi farklı bilgi türleri bu şekilde gösterilebilir. Bir kuantum bilgisayarıda ise, “*kübit*” (kuantum bitleri) olarak depolanır. Her kübit sadece 1 veya 0 olarak değil aynı zamanda 1 ve 0 olarak da ayarlanabilir. Kuantum bilişimin yıkıcı yönü öncelikle klasik açık şifreleme protokollerini (açık anahtar altyapısı, *PKI*) etkileyebilir. Böylece günümüzün kriptografi sisteminin altyapısında yer alan dijital sistemlerde geçerli olan 1 veya 0 olan bitler (*binary*) kuantum sistemlere geçince farklı bir boyuta dönerek bilgi ve iletişim güvenliği zafiyeti yüksek risk dahilinde olacaktır. Sonuç olarak günümüz internet ve bilişim dünyasındaki yerleşik bilgi güvenliği ve şifreleme altyapısı, gelecekte yetersiz kalma riskiyle karşı karşıyadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde veri ve sinyalin değişimine bağlı kalarak çeşitli siyasi, askeri, ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik açıdan ve entelektüel statü sınıfları perspektifiyle bilgi ve iletişim dönemleri tarihsel bir sınıflandırmaya tâbi tutulmuştur. Çalışma süresince geliştirilen bu tasnif, bir tarihçi perspektifinden ziyade siyasi, askeri, ekonomik, toplumsal, kültürel, ideolojik ve teknolojik boyutuyla değişime açık interdisipliner bir karalama tahtasıdır. Ayrıca dikkat edilirse her dönemin içinde bulunduğu yıllar, kendinden önce veya sonraki dönemle keskin bir şekilde ayrılmamıştır. Örneğin, Klasik dönem henüz bitmeden Analog dönemi başlatmak mümkündür, veyahut “Dijital Çağ” Soğuk Savaş sonunda başlarken, Analog devrin etkileri milenyum başına kadar devam etmiştir.

4. MODERN İSTİHBARAT BOYUNCA DÖNÜŞEN BİLGİ VE İLETİŞİM DÖNEMLERİNİN ENTELEKTÜEL STATÜ SINIFLARINA PRATİK VE KAVRAMSAL YANSIMASI

Bilgi ve iletişim modellerinin değişimi, daha doğru ifadeyle bilgi ve iletişim formunun özü veri ve sinyaldeki dönüşüm, bu süreçte mücadelenin yöntemi ve içeriğiyle kendini göstermiştir. Günümüzdeki gibi kompleks bilgi sistemlerinin bulunmadığı klasik dönem boyunca statü sınıflarının da kamplaşması daha basit şekilde açıklanabilir. Rönesans ve Reform döneminde mücadelenin bir tarafında elit kesim olan ruhban sınıf ve saray çevrelerindeki aristokratlar, diğer tarafında ise aydınlanma ve bilim etrafında toplanmış aydın bir tabaka yer almaktaydı. Klasik bilgi ve iletişim döneminde, Entelijansiya şeklinde tanımlanabilecek bir sınıfın mevcudiyeti henüz belirgin hale gelmemişti. Bu sınıfın daha görünür hale gelmesi, ancak Klasik dönemin yavaş yavaş etkisini “Analog” döneme bıraktığı 19. yüzyıl sonlarında mümkün olabilecektir.

Klasik dönemin en bariz sınıfsal mücadele sembollerinden birisi de Amerikan Kolonilerinin Büyük Britanya’ya karşı bağımsızlık ilan etmelerinin göstergesi Amerikan Bağımsızlık Bildirisidir. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, İngiliz Hükümeti’ne karşı Amerikan Bağımsızlık Savaşı’nın başlamasından sonra oluşturulmuş bir belgedir. Neticede bu dönemin bağımsızlık yanlısı Amerikan öncü aydınları, Avrupalı entelektüel yazarların etkisi ile İngiliz yönetici elitlerine karşı bu bildirgeyi yazarak mücadeleye girişmişlerdi. Devamında Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, tüm Avrupa’da ama özellikle Fransız aydınların üzerinde bir etki yapmıştır. Monarşinin kaldırılması ve radikal bir demokratik cumhuriyet ile değiştirilmesi, vatandaşlık ve devredilemez haklar temelinde aydınlanma ilkelerine dayalı radikal sosyal değişimin adına 1789 Fransız İhtilali gerçekleşmiştir (Sander, 2002, ss.312-315). Sonrasında yazılan anayasa, halk tarafından seçilecek bir parlamentonun yasama ve yürütme yetkilerini kralla paylaşmasını öngörmekteydi. Sonuçta Fransa’da, monarşi-aristokrasi-burjuvazi (kralcı-cumhuriyetçi, jakoben ya da jironen) düzleminde bir siyasi ve entelektüel rekabet ortaya çıkmıştır.

Sonrasında, klasik dönemin tamamlanıp “Analog” dönemin belirlediği bu süreçte ortaya çıkan bilimsel ve teknolojik gelişmeler daha fazla su yüzüne çıkmaya başlamıştı. Özellikle I. Sanayi Devrimi tamamlanmış ve II. Sanayi Devrimine geçilmiş, diğer taraftan sosyoloji, iktisat ve siyaset gibi

sosyal bilimlere dair de pek çok ideoloji ve fikir akımı bu dönemde gelişmektedir. Dolayısıyla bunun etkileri toplumsal ve kültürel alanlarda kolayca gözlemlenebilir hale gelmişti. Analog döneme ilişkin dikkat çekici bariz örneklerden birisi Bolşevik Devrimi öncesi Çarlık Rusya'sı olarak verilebilir. Çarlık Rusya'da Entelijansiyayı adım adım genişleten Bolşevikler de Çarlarına karşı yapacakları devrime kadar dönemin Rus Entelijansı "Ohrana" ile devamlı bir çatışma halindeydi. O günün şartlarına göre her iki taraf da telgraf ve radyo gibi dönemin teknolojik kitle iletişim imkanlarından yararlanmaktaydı. Çarlık Rusya Entelijans servisi de iletişimleri tespit edebilmek adına SIGINT yeteneklerini güçlendirmekteydi (Marshall, 2004, s.393-401). Netice olarak, Bolşevik İhtilali 1917 yılında I. Dünya Savaşı şartlarında gerçekleşti ve Dünya bu sefer ideoloji görünümlü entelektüel mücadeleye tanıklık etti.

İki Dünya Savaş arasında yaşanan başarısız barış görüşmeleri, 1929 Büyük Buhran, 1930larda ise Almanya ve İtalya gibi totaliter rejimlerin güç kazanmaya başlaması bu dönemde ideolojik kamplaşmayı yerelden ulusala, ulusaldan da küresele doğru genişletmiştir. Bu dönemin en bariz ideolojik çekişmesi Komünizm ile Faşizm ya da her ikisinin de Kapitalizme karşı olan mücadeleleri halinde vuku bulmuştur. Hatta II. Dünya Savaşı öncesinde bu durum İspanya İç Savaşı'nda çok net şekilde gözlemlenebilir. Faşizm temelli Nazizm'in banisi Hitler Almanya'sı, İspanya'daki Milliyetçileri ve General Franco'yu desteklerken, Komünizm'in temsilcisi Sovyetler Rusya'sı, Cumhuriyetçileri desteklemiştir. İdeolojik çekişmeyle devletlerin ve ulusların topyekûn savaşa girdiği II. Dünya Savaşı süresince, bu durumdan farksız olarak bu ideolojileri kendilerine dava edinen aydınlar da bir mücadelenin içerisine girmişlerdi. Üstelik büyük savaşın öncesinde olduğu gibi, sonrasındaki Soğuk Savaş'ta da mücadelelerini devam ettirmişlerdir. Bu mücadele biçimini yine Entelijansiya ve Entelijans odaklı okumak mümkündür. Buna gösterilecek güzel örneklerden birisi de II. Dünya Savaşı öncesinden başlayarak hem savaş boyunca hem de soğuk savaşın ortalarına kadar kendilerini gizleyebilen "Cambridge Casusluk Şebekesi" olacaktır.

En çok tanındığı tabirle "Cambridge Beşlisi" isimli şebeke, istihbaratta insan faktörünün değişmeyen rolünü göstermektedir. Bu şebeke, II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistemde ekonomi-politiğin yörüngesinde kapitalist ve sosyalist olarak Batı ve Doğu şeklinde iki karşıt kutuba bölündüğü bir dönemde Batı Bloğunu derin bir şoka uğratmıştır

(Temur, 2014, s.26). Şebekenin üyeleri olan Kim Philby, Anthony Blunt, Donald Mclean ve Guy Burgess, her biri Cambridge Üniversitesi mezunu, aristokratik kökenden gelen ve kariyer açısından son derece parlak bir başlangıç yapan bu kişiler; kapitalist sisteme karşı Sovyet Entelijans Servisi (KGB) ile birlikte hareket etmişlerdi. İstihbarat açısından gayet başarılı bir planlama, organizasyon ve yönlendirmenin olduğu böyle bir operasyonun arka planındaki ideolojik ve kültürel kodlarını atlamadan önce doğru okunmak gerekmektedir. Bu açıdan kendisine geniş taraftar kitlesi yaratan 1917 Bolşevik Devrimi, Moskova Merkezli kurulan Komünist Enternasyonel'in (*Komintern*), kapitalist ülke ekonomilerini sürdürülemez hale getiren ve milyonlarca kişinin gözünde kapitalizme karşı ciddi bir nefrete sebebiyet veren 1929 Büyük Ekonomik Buhranı dönemin şartlarını hazırlayan gelişmeler görmezden gelinemeyecek kırılımlardı. Böylece "kapitalist" İngiltere'ye karşı "sosyalist" Rusya'nın dünyanın geri kalanındaki kriz ortamına nazaran daha iyi durumda oluşunun gösterilmesi ve bunların yanında İngiltere'deki köklü geleneği hem de gizli komünist hareketin palazlanmasına sağladığı ortam nedeniyle Cambridge Üniversitesi ve Gizli Apostol Cemiyeti'nin (Aristokrasi ve Elitler açısından) bu Beşlinin idealleri uğruna tüm imkanlarından vazgeçip Sovyetler lehine casusluk yapmalarına neden olmuştur.

Konu özelinde üzerinde durulması gereken diğer bir husus ise, bu kişilerin devşirilmesi sürecinde yer alan Sovyet Rus Entelijansı'na mensup kişilerin, aslında Komünist Entelijansıya'sı Komintern mensubu aydınlar olmasıydı. Bu noktada Sovyet Rusya'nın iki kanat arasında duruşu çok ilginç görünmektedir. Zira Rus "aydın sınıfının" ve "istihbaratın" Rusya için tarih boyu "can yeleği" görevi ifa eden iki önemli öge olduğu ifade edilerek Rusya'nın tarihsel ve kültürel kodlarında mevcut olduğu vurgulanmaktadır (Temur, 2014, s.11). Özellikle Rus düşünce tarihi alanında oldukça birikim sahibi olan Polonyalı yazar Andrzej Walicki'nin eserlerinde, Rus Entelijansıya'sı tarih boyunca, son derece zor koşullara rağmen topluma ışık tutan ve bu yönüyle hakiki aydın modeline ilişkin örnek parametreler sunan bir zümre olduğu ifade edilmektedir (Walicki, 2009, s.19). Bu hakikat, Rus toplum ve kültürünün Rusya'nın geleceği için, gerektiğinde Entelijansıya ve Entelijans sınıflarının iş birliğine girebileceğini göstermektedir.

Cambridge Beşlisi, neticede İngiliz Aristokrasi şartlarında doğup büyüyen ve genellikle elit kökenli kişilerin girdiği Cambridge

Üniversitesi'nde komünizm ideolojilerine kendilerini kaptırmalarıyla önce Komintern aracılığıyla Komünist Entelijansiya'ya, daha sonra kullanışlı bir varlık olarak Sovyet Entelijansı'na dahil olmuşlardır. Sovyetlerin menfaatine çalışabilecekleri düşüncesiyle devşirilerek Sovyet Entelijansı'na hizmet etmeye başlamışlar ve nihayetinde en son köklü ve güçlü kabul edilen İngiliz Entelijansı (MI5, MI6, GCHQ) içerisine sızarak yerleşmişlerdir. Analog dönemin Soğuk Savaş yıllarından görüldüğü üzere toplumun elit grubu olan Aristokrasi içerisinden dönüşerek önce Entelijansiya'ya, daha sonra da Entelijans'a geçişin bariz bir örneği 20. yüzyıl tarih kitaplarında yerini almıştır. Bundan sonra artık Dijital Bilgi Çağ'ına geçişle birlikte toplumun aydın kesimi olan Entelijansiya ile güç ve iktidar elitleri olan Entelijans arasında ne şekilde geçişler olduğunu ve nasıl rekabetler yaşandığı irdelenebilir.

4.1. Dijital Çağ'da Entelijans ve Entelijansiya Arasındaki Entelektüel İstihbarat Rekabeti

Dijital Çağ'ın öncüsü ve atası, II. Dünya Savaşı'nda meşhur Nazi kriptolama makinesi Enigma'nın kırılması için uğraş veren İngiliz SIGINT servisinin karargâhı Bletchley Park'ın matematik lideri Alan Turing ve onun Turing makinesi olduğu söylenebilir. Daha sonra dijital bilgisayar geliştirme çabaları, Arpanet'in İnternet'e evrimi (1969 – 1974) ve nihayet kısaca “www” olarak bildiğimiz web teknolojilerinin ortaya çıkışı (1989) bu yıllara damgasını vurdu. Ancak bu dönemdeki mücadele halen kendisini Analog şekilde göstermekteydi. Tim Berners Lee'nin web teknolojilerini tanıttığı yıl, Berlin Duvarı'nın yıkıldığı ve Soğuk Savaş döneminin kapandığı 1989 yılıyla denk gelmiştir. Bu iki önemli olay, toplumsal ve kültürel değişimlerle bilgi ve iletişim teknolojilerinin dönüşümünün aynı yıla denk geldiği önemli bir dönüm noktasıydı. Bu kapsamda 90lı yıllar toplumsal ve kültürel değişimler açısından daha sakin ilerlemesine rağmen, sessiz bir şekilde toplumsal, kültürel ve teknolojik dönüşüm kendini milenyuma hazırladı. Neredeyse 2001 yılına kadar sakin geçen bir on yıldan sonra ABD New York'taki İkiz Kulelere El-Kaide tarafından yapılan 11 Eylül terörist saldırıları ile süreç değişime uğradı. Hem Amerikan Entelijansı hem Dünya'nın herhangi bir bölgesinde bulunan Entelijansiya için bir milattı ve süreç başlamıştı.

Milenyumun yılları, “*Dijital Bilgi Devrimi*” kavramını haklı çıkarırcasına yeni nesil mobil cihaz ve teknolojilerinin, görselliği artmış web sayfalarının, sosyal medya ve ağlarının ve de uçtan uca dağıtık torrent ağlarının (merkeziyetsiz internet website inisiyatifleri) gelişip yayılmasıyla geçmekteydi. Bu hızlı inovatif teknik gelişmelerin yanında, sosyokültürel tarafta yansımaları da ilginçti ve dijital teknolojilere daha adapte bir toplum ortaya çıkmaktaydı. Yine bu yıllarda, Amerika’nın 11 Eylül saldırılarını gerekçe göstererek Afganistan (2001) ve Irak’ı (2003) işgal etmesi Dünya kamuoyunun gündemindeydi. Sivil veya militan fark etmeden oradaki halka yapılan saldırılar her geçen gün Dünya kamuoyuna yansımaktaydı. Uluslararası medya kuruluşlarının servis ettiği görüntü ve videolar sayesinde milliyet fark etmeksizin Dünya kamuoyu ve onun Entelijansiyası tepkisini ortaya koymaktaydı. Anglo-Amerikan güvenlik ve istihbarat örgütleri tarafından bu tarz insan yaşamına, özgürlüğüne ve onuruna karşı pervasızca yapılan saldırılar, bu kurumlar içerisinde vicdanî ve entelektüel yanı ağır basan insanları önemli gizli bilgilerin ifşasına (*whistleblowing*) itmekteydi, bu kişiler de devlet tarafından bilgi ifşacısı, ihbarcısı ya da ispiyoncusu (*whistleblower*) olarak kamuoyunda etiketlenmekteydi. Mesela, GCHQ dil analisti Katherine Gun de bu kişilerden biriydi. Irak Savaşı’na girmeden önce NSA ve GCHQ Dijital/SIGINT Entelijans servislerinin, BM’de yapılan toplantıyı manipüle etme planlarını ortaya çıkarmıştı (Mitchell vd., 2019, s.32). Bununla ilgili belge ve dokümanları tek bir USB Disk ile kurum dışına çıkarmayı başarmıştı. Dijital teknolojilerin sunduğu fırsat, çoğu kere Entelijans servislerin işlerine yararken bazen de süreç onların aleyhine işleyebiliyordu.

Yine mobil cihazların ve sosyal ağların kabul görmesi, bunların iletişim mecralarıyla dijital uyumu sayesinde bilgi inanılmaz şekilde yayılmaktaydı. Bilgi, interaktif iletişim vasıtasıyla çok hızlı üretilip tüketilmekteydi. Tabi bu durumun kültürel karşılığı olarak bilginin içeriğinin toplumda daha kolay ve hızlı kanıksanmasına neden olmuştur. Bu dönemde hem Amerikan toplumunu hem de Dünya ekonomik sistemini etkileyen 2008 Finansal Krizi meydana gelmiştir. Özellikle Amerika ve Avrupa’yı derinden etkileyen bu finansal krizle birlikte toplumlar, ekonomik olarak devletlerine ve merkez bankalarına güvenmeyi bırakmıştır. Bu krizin akabinde ise, güven gereksinimi duymayan konsensüs (mutabakat) algoritmasına dayalı olan merkeziyetsiz bir dijital para (kriptopara) olan Bitcoin doğmuştur. Satoshi Nakamoto rumuzlu kişi tarafından “Eşten Eşe Elektronik Nakit Sistemi”

(2008) adlı makalede tanıtılan fikrin hayata geçmesiyle vücut bulan Blokzincir Teknolojisi, mevcut merkez banka paralarına, merkezi olan bürokratik hiyerarşilere bir tehdit olarak görülmektedir (Usta ve Doğantekin, 2017, s.10).

Aynı süreçte Bitcoin gibi kripto paraların yanında, “DarkNet” (Karanlık Ağ) veya “Deep Web” (Derin Ağ) gibi internetin yer altı dünyası diye kabul edilen mecraların tanınırlığı da artmaktaydı. Bu bağlamda, özellikle Amerikan Özel Kuvvetleri ve Entelijansı CIA’nin yapmış olduğu operasyonlara ait gizli bilgiler, bilgisayar korsanları (Hackerlar) tarafında ele geçirilmekte, sonra da DarkNet üzerinden sızdırılmaktaydı. DarkNet sayesinde anonim kalmayı başaran bu bilgi korsanları, ihtiyaç duydukları ücretleri de kimlik tespitine imkân vermeyen Bitcoin ile almaktaydılar. Bu mecra ve teknoloji sayesinde Amerikan müesses nizamına ve Entelijansı’na 2010 yılında en büyük darbeyi indirenlerden birisi de Julian Assange ve onun Wikileaks web sitesi olmuştur. Guardian, Washington Post ve Der Spiegel gibi Uluslararası Medya kuruluşlarındaki editörlerin de verdiği desteklerle, Amerikan Güvenlik ve Entelijansı’na ait sızdırılan gizli bilgi ve belgeler Dünya kamuoyunu şoka uğratmıştır. Assange’in bu noktaya gelmesinde, siyasi aktivizmin hacking, kriptografi, gizlilik ve siber teknolojiyle kaynaşması sonucunda gelişen “hacktivism” ve “cypherpunk” kültürünün etkili olduğu kabul edilmektedir (Assange vd., 2012, s.39).

Dijital Çağın kodlarını yansıttığı şekilde mücadeleye girişen Assange’in içinde yer aldığı hacktivist ve cypherpunk felsefeye sahip Entelijansıya kanadına, sonraki yıllarda ilginç geçişler de olmuştur. Aslında bir siber güvenlik danışmanı olarak Amerikan SIGINT/Dijital Entelijansı NSA’in taşeronunda çalışan Edward Snowden, edindiği gizli bilgi ve belgeleri toparlayarak sızdırmış ve Hong Kong üzerinden Rusya’ya iltica etmiştir. Sızdırdığı bilgi ve belgelerde yer alan güvenlik ve istihbarat kurumlarının örtülü operasyonlarının dışında, özellikle Amerikan ve İngiliz Dijital Entelijans servisleri NSA ve GCHQ, gerçekleştirdiği tüm dünya internet trafiğini izlemesi ve birçok ülkenin Telekom servislerine siber saldırıları Uluslararası kamuoyunun ilgisini epey çekmiştir. Entelijans kanadından Entelijansıya tarafına geçme motivasyonunu ve arka planı kendisi şu sözlerle izah etmektedir:

“Eskiden devlet için çalışırdım, artık toplum için çalışıyorum. İkisi arasında bir ayrım olduğunu fark etmem neredeyse otuz yılını aldı ve

bu farkındalık işyerinde biraz başımı ağrıttı. Amerikan İstihbarat Topluluğu (IC) içindeki kariyerim sadece yedi yıl sürdü ve bu sürenin gönülsüz sürgün edildiğim ülkede geçen zamanımdan sadece bir yıl fazla olduğunu şimdi şaşkınlıkla fark ediyorum. Yine de bu yedi yıllık hizmet boyunca Amerikan İstihbarat tarihindeki en belirgin değişimde, yani işaretlenmiş bireylerin tekil gözetiminden toplumların bütün halinde kitlesel gözetimine geçilmesinde rol aldım” (Snowden, 2019, s.2).

Yine Snowden gibi İngiliz iç istihbarat servisinden (MI5) ayrılan Annie Machon da NSA ve GCHQ ortaklığının ne derecede kuvvetli olduğunu şu ifadelerle masaya yatırmaktadır:

“Geçmişe döneceğim. İngiliz dijital istihbarat servisinin (GCHQ) Amerikan servisine (NSA) pazarladığını biliyoruz. Niye böyle söylediğime gelince, ellerindeki bilgileri birbirlerine gönderiyorlar. Diğer demokratik ülkeler içerisinde de pis işleri yapmış oluyorlar. GCHQ, NSA teşkilatına gidip dedi ki “Bizim ülkemizde yasal düzenleme yok, istediğimiz şeyi dinleyebiliyoruz” bundan sonra milyonlarca ödeme aldılar. GCHQ, NSA’ın çıkarlarını kendi milli çıkarlarının üzerinde görmeye başladı” (Machon, 2005, s.42).

Bu ifadeler aslında Dijital Çağ’da, Entelijansiya sınıfının nasıl geliştiğini ve Entelijans servislerinin özgürlük, sansür ve kişisel mahremiyet konularındaki tutumlarına karşı, Entelijansiya aydınlarının güçlü şekilde tepki vererek mücadeleye giriştiğini göstermektedir. Bu olaylar ışığında Entelijans ve Entelijansiya için Dijital Çağ tamamlanmadan yeni bir tarifinin yapılmasının lüzumlu olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.2. Entelijans ve Entelijansiya Sınıflarının Dijital Çağ’a Göre Yeniden Tarifi

Günümüzde entelektüel aydın kesim ile istihbarat servislerinin elitleri arasında karşılıklı bir mücadele olduğu, ilk bakışta dikkat çekmeyebilir. Ancak interdisipliner hibrit bir yaklaşımla bahsi geçen dönüşüm ve rekabetin mevcudiyetinin farkına varılabilir. İçerisinde sayısız alan barındıran beşerî bilimler ve sürekli yenilenip dönüşen dijital teknolojilerin de bu farkındalık için önemli bir araç olduğu söylenebilir. Bunun yanında, internet, sosyal ağlar, toplum mühendisliği, hacktivizm ve siber güvenlik gibi pratik konular, giderek daha çok istihbarat disiplini içerisinde yer tutmaya başlamıştır. Çünkü bilgi ve iletişim teknolojilerinin dijital çağ içinde uyumu, üstelik belli noktalarda bilgi çağı yerine kullanımı da istihbarat konseptinin bilgi, iletişim

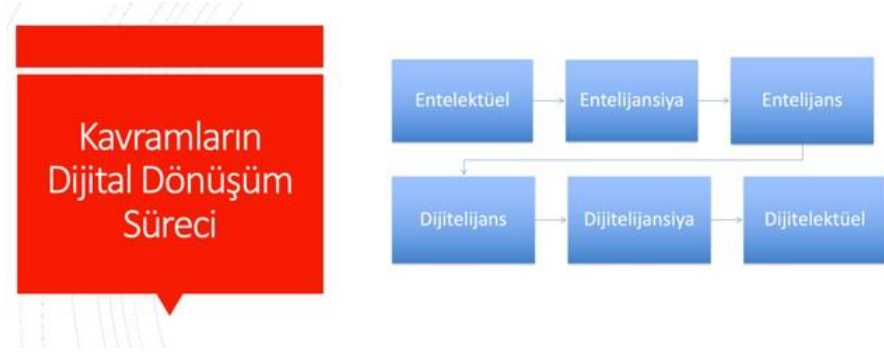
ve dijital kavramlarından ayrı tutulamayacağını göstermektedir. Entelektüel kavramını temel alarak birinci ve ikinci bölümlerde anlatılanlar ışığında tarihsel süreçte, Entelijansiya ve Entelijans sınıflarının istihbarat odaklı entelektüel bir güç çatışması ve rekabetine yönelik kavramsal geliştirmeye ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kavramlar ve alanlardan yola çıkarak yeni dönemin güç mücadelesi ve kavramsal geliştirme, çalışmanın sezgisel ilerleyişine göre aşağıdaki iki maddede formüle edilebilir:

- Entelijansiya → Dijitelijansiya: 20. Yüzyıl başlarında “Entelijansiya” diye tabir edilen aydın topluluklar, değişen çağ ve dönüşen dijital toplum/kültür ve inovatif teknolojilerle birlikte 21. yüzyılda “*Dijitelijansiya*” kavramıyla ifade edilebilir.
- Entelijans → Dijitelijans: 20. Yüzyıl başlarında “Entelijans” diye tabir edilen gizli servislerin istihbaratçı elitleri, değişen çağ ve dönüşen dijital toplum/kültür ve inovatif teknolojilerle birlikte 21. yüzyılda “*Dijitelijans*” kavramıyla ifade edilebilir.

Söz konusu bu kavramsal dönüşüm, çalışma içerisinde sezgisel ve deneysel bir şekilde gelişmiştir. Bu dönüşümde istihbarat disiplini iki temel unsur olan “insan” ve “teknoloji” faktörleri katkı sağlamıştır. İnsan unsuru entelektüel kavramı, Entelijansiya ve Entelijans sınıfları arasında istihbarat bağlamında entelektüel rekabet denklemini öne çıkarmıştır. Teknoloji unsuru ise bilgi ve iletişim teknolojilerinin yakın tarih içerisinde gelişimi sayesinde modern istihbarat tarihiyle bağlantılı olarak her bir dönemin dinamiklerini oluşturmasına katkı sağlamıştır. İlgili kavramsal bu modelin argümanını en iyi destekleyebilecek iddialardan birisi de “Analog” dönemde “*Cambridge Beşlisi*” olarak yaşanan Entelijans-Entelijansiya istihbarat ve entelektüel rekabetinin, günümüzde yani “Dijital” dönemde “*Cambridge Analytica*” olarak bu çağa ve teknolojiye uygun olarak farklı şekilde tekrar etmesi olarak örnek verilebilir. *Cambridge Analytica* vakası, her ne kadar işin perde arkasında Sovyet “Aktif Tedbirler” mirasına uygun şekilde planlanmış ve tasarlanmış bilgi savaşının parçası bir örtülü operasyon olsa da yeni döneme uygun şekilde entelektüel rekabetin ipuçlarını okuyucuya sağlamaktadır (Gioe vd., 2020, s.3). Kavramsal dönüşüme yönelik sezgisel ilerleyen çalışma, gelecek çalışmalarında geliştirilecek deneysel katkılarla kavramlarda ortaya atılan iddiaları daha güçlü şekilde destekleme imkânı bulabilir. Böylece Entelijans için *Dijitelijans*, Entelijansiya için *Dijitelijansiya* kavramları, akademik literatürde yer edinebilme şansını yakalayabilir. İlgili kavramların temelinde

entelektüel olduğu için *Dijitelektüel* kavramına kısaca yer vererek üzerine geniş bir çalışmayı gelecek araştırmalarda yer bulabilir. Buradan yola çıkarak bu kavramların dijital dönüşüm süreçlerini özetleyecek görsel aşağıdaki gibi elde edilebilir:

Şekil – 1: İlgili Kavramların Dijital Çağa Uygun Kavramsal Dönüşüm Süreci

Entelijans servislerinde istihbaratçı elitler böyle bir dönüşüm içerisine girmişken teşkilatlar da kendi kurumsal yapı ve hiyerarşisini buna göre ayarlamaya çalışacaktır. Yine Sanayi Devrimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan ve “Analog” dönemde daha da güçlenerek yayılan “Bürokrasi” kavramı ve pratik formu da kendini bu yeni döneme adapte etmek durumundadır. “Bilgi” veya “bilgi ve iletişim” çağı olarak da görülen “Dijital” dönemin şartlarına uygun şekilde ayak uydurmak durumunda olan tüm bürokratik organizasyonlar gibi istihbarat teşkilatları da benzer bir arayış içerisindedir. Bu bağlamda söz konusu teşkilatlar, “Bürokrasi” kavram ve mentalitesi yerine dijital dönüşüme uygun bir kurumsal değişimi yansıtacak “*Dijitokrasi*” evresine yönelebilirler mi diye not düşmek gerekir. İstihbarat örgütlerinin bürokratik dönüşümlerini “*Dijitokrasi*” zihniyetinde ilerletip ilerletmeyecekleri hususunda detaylı bir incelemeyi, yine gelecek çalışmalara bırakmak faydalı olacaktır.

4.3. Büyük Sıfırlama⁵ ve Dijital Sıfırlanma ya da Kuantum Çağı

Dijital ile iç içe geçmiş toplum ve devlet yapısı, istihbarat teşkilatları için bir taraftan büyük fırsatlar sunarken diğer taraftan kendilerini de tehdit eder hale gelmiştir. Ölçülebilen risk günden güne büyürken ölçülemeyen ve gri bölgeler giderek bu örgütlerin şeflerinin uykularını kaçırmaktadır. Dijital bilgi ve iletişim teknolojilerinin geleceği neredeyse istihbarat konseptinin ve dahası devlet metodolojisinin geleceği haline gelmiş durumdadır (Dönmez, 2019, s.7). Diğer taraftan ulusal istihbaratın azalan hegemonyası, istihbaratla ilgili yeni bilgi alanlarının gelişimi, istihbarat üreten ve sağlayan yeni aktörlerin yükselişi, rekabetçi bir bilgi ortamında entelektüel tekelin kaybı (Agrell, 2012, s.124), aslında Entelijans ve Entelijansiya statü sınıflarına dahil olabilmenin dijital yeteneklerle biraz daha kolaylaştığını göstermektedir.

Ancak dijital tehdit ve risklerin farkında olan sınıfların karşı meydan okuması mümkünse, bu “Dijital” dönemin kapanacağı anlamına gelir mi? Daha doğrusu insanlık tekrardan mekanik “Neoklasik” veya “Analog” döneme geri döner mi? Yoksa “Analog” ve “Dijital” hibrit bir geçişten sonra bazı bilim insanları ve grupların beklediği üzere “Kuantum” çağına varılabilir mi? Bu soru işaretlerinin henüz bir cevabı elimizde olmasa bile birçok gelişmiş devletin ve sermaye gruplarının bu yönde çalıştığını bilinmektedir (Grobman, 2020, ss.60-63). Bu yönüyle hem devletler hem büyük şirketler çalışmalarının raporlarının çıktılarını internette herkese açık bir şekilde göstermektedir. Özellikle ABD ve Çin bu yarışta başat aktörlerdir. Onları, AB, Hindistan, Rusya, Japonya, Singapur ve İngiltere gibi ülkeler izlemektedir. Eğer bir şekilde, dijital sıfırlanma bir gün aniden sürpriz şeklinde gelişirse, bazı ülkeler nasıl farklı bir bilgi ve iletişim devrine geçeceklerini deneyimlemektedirler. Tabi ki, bu da istihbaratın geleceğinde “Kuantum” teknolojileri ve araştırmalarının dikkate değer olduğunu ilan etmektedir. Bugünlerde “Dijital İstihbarat” ya da “Siber İstihbarat” gibi bir kavramdan çokça bahsederken, belki de otuz yıl sonra bu olgu yerini “Kuantum İstihbarat” tanımı mefhumuna bırakacaktır.

---

⁵ Büyük Sıfırlama (The Big / Great Reset), sosyal mecralarda dillendirildiği şekliyle internet ve dijital teknolojilerin tamamen sıfırlanmasına yönelik bir öngörü olarak kabul edilmesine rağmen, “Global Reset” Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) COVID-19 salgını sonrasında ekonomiyi sürdürülebilir bir şekilde yeniden inşa etme önerisi olarak tanıtılmıştır. Mayıs 2020'de Birleşik Krallık Prensi Charles ve WEF direktörü Klaus Schwab tarafından bu isimle ortaya atıldı.

Birgün eğer dijital yıkım ve çöküşle birlikte kuantum devrine geçilirse, entelijans ve entelijansiya arasındaki entelektüel rekabet ve istihbarat savaşı da o günün şartlarında yeniden tasarlanacaktır. Bu kurgunun nasıl gelişeceği bilinemese de en azından kuantum teknolojiye devletlerin yanında IBM, Google ve Microsoft gibi küresel teknoloji (Big Tech) firmalarının en büyük yatırımı yaptığını irdelemek proaktif olmak açısından önemlidir. Sonuç olarak Kuantum bilişim ve bilgisayarların ticari, istihbari veya siyasi bir silah olarak faaliyete geçişini; “Tüm Sırların İfşa Olacağı Gün Yaklaşırken” (Seskır, 2017) diye isimlendirilmesi çok yerinde bir değerlendirme olacaktır.

SONUÇ

Tarihsel süreç, bilginin ve iletişimin geçirdiği evrimle beraber toplumsal statü sınıflarının geçirdiği dönüşümün benzerliğini göstermektedir. Bu statü sınıflarının arasındaki entelektüel rekabet kadar elitlerin istihbarat mücadelesinin de benzeştiği göze çarpmaktadır. Özellikle Aydınlanma Çağı, Bilim ve Sanayi Devrimleri, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve Fransız İhtilali tarihin “Klasik” dönemin bazı dönüm noktalarını yansıtmaktadır. “Analog” dönemde telgraf, telefon, radyo ve televizyon gibi icatların sağladığı kolaylıkla beraber I. ve II. Dünya Savaşları ve de Soğuk Savaş, bu teknolojilerin hem entelektüel rekabet alanında hem de bilgi harbi sahasında test edilmesine olanak sunmuştur. Bu dönemde istihbarat dünyasındaki “Cambridge Beşlisi” Batı Entelijans servisleri için soğuk düş etkisi yaratmıştı. O dönem için bu sadece Batı-Doğu ya da Liberalizm-Komünizm gibi görülen mücadele, Entelijans-Entelijansiya entelektüel rekabeti olarak pek sorgulanmamıştı. Günümüze geldiğimizde ise dijital bilgi ve iletişim dünyasında çarpıcı gelişmelerle istihbarat açısından *Entelijans* elitleri, bazı durumlarda *Entelijansiya* saflarına geçmektedir. Bu durum, dönem bilgi ifşa ve ihbarlarıyla (*whistleblowing*) sarsılmaktadır. Snowden ve Machon gibi karakterler önceden *Entelijans* elitleri olsa bile artık kendilerini *Entelijansiya* içerisinde gördüklerini ilan etmektedirler. 19. ve 20. yüzyılda kendini *Entelijans* ve *Entelijansiya* olarak gösteren bu rekabet, artık dijital toplum ve kültürün yansımaları olarak “*Dijitelijans*” ve “*Dijitelijansiya*” arasında meydana geldiği ve geleceği muhakkaktır. Geleceğe dönük kısaca fikir vermekle birlikte, “*Kuantum*” için detaylı perspektif ise, ancak başka bir çalışmanın konusu olabilecektir.

Son yirmi yılda yaşanan tecrübeler ve Entelijans'ın geçirdiği dijital dönüşüm, siber ve sayısal odaklı istihbarat örgütleri (NSA ve GCHQ) üzerinden kendini gösterirken, Entelijansiya'nın dönüşümü ise daha çok sembol kişiler (Assange, Snowden) ve aktivist gruplar (Anonymous, Cypherpunk) üzerinden gözlenmektedir. Diğer taraftan Analog dönemde “*Cambridge Beşlisi*” vakası, Dijital çağda “*Cambridge Analytica*” olayı ile karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada yeni istihbarat anlayışı ve paradigmasının nereye doğru evrileceğine yönelik öneri ve ipuçları şu şekilde sıralanabilir:

- İstihbarat ile ilgili yeni bilgi alanlarının yükselişi (DarkNet ve Blokzincir),
- İstihbarat üreten ve sağlayan yeni aktörlerin yükselişi (Bellingcat örneği),
- Rekabetçi bilgi ortamında entelektüel tekelin azalışı (Farklı statü ve sınıflar),
- Parçalanmış bilgi dünyasında güvenilirliğe artan vurgu (Bellingcat ve Reddit),
- Hâkim ulusal istihbarat olgusunun azalan ağırlığı (Agrell, 2012, ss.118-132).

İstihbarat paradigmasının evriminde teknolojik değişimin önemli bir etkisi, istihbarat nesnelileri ilgilidir. Bilgi teknolojisinin gelişimi ve bilgi alışverişi kalıpları, istihbaratın yönetimi ve potansiyeli üzerinde doğrudan etkiye sahip teknolojik ve sosyolojik faktör olmuştur; bu süreç yirminci yüzyıldan önce başlamış, fakat iletişim teknolojilerinin (telekomünikasyon) üssel genişlemesiyle ivme kazanmıştır. İletişimin yani telekomünikasyonun izlenmesi ise teknolojik değişimin diğer bir yönünü, aktif ve pasif istihbarat toplama için teknolojinin kullanımını göstermektedir (Agrell, 2012, ss.118-132).

İstihbarat paradigmasındaki evrimin insan unsuruna gelince, çalışmanın genel kapsamını etkileyen entelektüel konsept buranın ayrılmaz parçasıdır. Bir bilgi üretim alanı olarak istihbaratın geleceğinde, entelektüel süreç istihbarat analizini yönlendirirken; entelektüel perspektif ise istihbarat kültürünü dönüştürmektedir (Agrell, 2012, ss.118-132). Dolayısıyla istihbaratın iki temel unsuru insan ve teknoloji, bilgi ve iletişim çağı veya dijital çağ adı verilen dönemde birbiriyle daha fazla iç içe geçmektedir. Bu kesişim noktasının ortasında yer alan “*Bellingcat*” benzeri komünite örnekleriyle Sosyal Ağlar, DarkNet gibi mecraların klasik istihbarat anlayışı

yerine interdisipliner istihbarat yaklaşımını gün yüzüne çıkartmaktadır. Gelecekte ise, İstihbarat çalışmalarında, Kültür, Sosyoloji, Antropoloji gibi beşerî bilimlerle Büyük Veri, Nesnelere İnterneti, Yapay Zekâ ve Siber Güvenlik gibi teknolojik alanlar birbirine daha çok yaklaşmaya ihtiyaç duyacaktır. Diğer taraftan istihbarat disiplinini, salt güvenlik perspektifi yanında entelektüel odaklı kültür, toplum, dijital ve siber alanlar kümesinin kesişiminde değerlendirmek bu çalışmanın amaç ve kapsamında yer almıştır. Son bir parantez olarak veri toplumu, enformasyon ya da bilgi toplumu ele almayıp direkt dijital çağ ve dijital toplum önermesine referans verilmesi, çalışmanın ilk kısımlarında geçtiği üzere verinin şekil ve formunun hali olan dijital (sayısal) ifadesinin giderek enformasyon ve verinin yerine geçmesi sebebiyledir. Entelektüel bireyin Entelijansiya veya Entelijans sınıflarından birine dahil olduğu ve bilgi ve iletişim teknolojileriyle bütünleşen dijital çağ toplumunun durumu istihbarat yaklaşımı dahilinde bu çalışmada değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Agrell, W. (2012). The next 100 years? Reflections on the future of intelligence. *Intelligence and National Security*, 27(1), 118-132.
- Aktaş, C. (2014). *QR Kodlar ve İletişim Teknolojilerinin Hibritleşmesi*. Kalkedon.
- Alemdar, E. (2017). *Dar anlamda istihbaratın temelleri*, Erişim tarihi: 13.06.2022, <https://www.akademikkaynak.com/dar-anlamda-istihbaratın-temelleri.html>
- Nevins, A. ve Commager, H.S. (2005). *ABD Tarihi*, (Çev: Halil İnalçık), Doğubatu Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2016). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914*. Kronik Kitap.
- Assange, J., Appelbaum, J., Müller-Maguhn, A., ve Zimmermann, J. (2012). *Cypherpunks: Freedom and the future of the internet*. OR Books.
- Billington, J.H. (1980). *Fire in the minds of men*. Basic Books Inc. Publishers
- Cambridge Sözlük, (2022). Erişim tarihi: 10.04.2022, <https://dictionary.cambridge.org>

- Çamur, S. (2019). *Tanzimat dönemi romanlarında elit ve entelektüel temsili*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dindar, S. (2021). İletişim ve çeviri: Kitle iletişim kuramlarına çeviri açısından bir yaklaşım. *Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (23), 1012-1026.
- Dönmez, G. (2019). *Devlet ve istihbarat metodolojisine giriş*. Ötüken Yayıncılık.
- Ebheri, E. (1998). *İsaguci: Mantığa giriş*. İz Yayıncılık.
- Gioe, D. V., Lovering, R., ve Pachesny, T. (2020). The Soviet legacy of Russian active measures: New Vodka from old stills. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 33:3, 514-539, DOI: 10.1080/08850607.2020.1725364
- Grobman, S. (2020). Quantum computing's cyber-threat to national security. *PRISM*, 9(1), 52-67.
- Hagen S. (2005). *Avrupa'da ulus ve devlet*. (Çev.: Timuçin Binder), Literatür Yayıncılık.
- Çıvgın, İ. ve Yardımcı, R. (2009). *Çağdaş dünya tarihi*. Eğiten Kitap.
- Janowski, M. (2015). *Birth of the Intelligentsia–1750–1831: A History of the Polish Intelligentsia–Part 1*, Ed. Jerzy Jedlicki. Peter Lang International Academic Publishers.
- Jennings, J. ve Kemp-Welch, T. (1997). *The century of the intellectual: From Dreyfus to Salman Rushdie*, Intellectuals in Politics, Routledge.
- Kahn, D. (2001). An historical theory of intelligence. *Intelligence and national security*, 16(3), 79-92.
- Klimski, W. (2022). Religiosity of the Polish intelligentsia at the beginning of the twenty-first century. In *Metamorphoses of Religion and Spirituality in Central and Eastern Europe* (pp. 105-128). Routledge.
- Koryś, P. (2018). *Poland From Partitions to EU Accession: A Modern Economic History, 1772–2004*. Springer.
- Lindsay, J. R. (2020). Surviving the Quantum Cryptocalypse. *Strategic Studies Quarterly*, 14(2), 49-73.
- Lowenthal, M. M. (2010). The policymaker-intelligence relationship. *The Oxford handbook of national security intelligence*.
- Machon, A. (2005). *Spies, lies and whistleblowers: MI5, MI6 and the Shayler affair*. Book Guild Limited.

- Mitchell, M., Mitchell, T. ve Dunlop, H. (2019). *The spy who tried to stop a war*. William Collins.
- Nitu, I. (2012). Three Critical Factors in Intelligence Activity: Product, Process, and Personnel (The 3P Project). *American Intelligence Journal*, 30(2), 57-67.
- Ory, P., & Sirinelli, J. F. (2002). Les Intellectuels en France. *de l'affaire Dreyfus à nos jours*
- Ory P. and Sirinelli J.F. (2002). *Les Intellectuels en France. De l'affaire Dreyfus à nos jours (The Intellectuals in France: From the Dreyfus Affair to Our Days)*. Armand Colin.
- Prunckun, H. (2010). *Handbook of scientific methods of inquiry for intelligence analysis* (Vol. 11). Scarecrow Press.
- Pehlivanlı, H. (2002). *Eski Türkler ve Selçuklularda istihbaratçılık*. HC Güzel vd. (Ed.), Türkler, c, 5, Yeni Türkiye Yayınları.
- Pehlivanlı H. (2002). *Osmanlılarda İstihbaratçılık*. Türkler Ansiklopedisi, 13. Cilt.
- Sander O. (2002). *Siyasi tarih ilk çağlardan 1918'e*. İmge Kitabevi.
- Seskir, Z. (2017). *Tüm sırların ifşa olacağı gün yaklaşırken*, Erişim tarihi: 6 Ocak 2022, <https://duzensiz.org/tum-sirlarin-ifs-a-olacagi-gun-yaklasirken-8139832904e6>
- Shannon, CE. ve Weaver W. (1964). *The Mathematical Theory of Communication*. University of Illinois Press.
- Snowden, E. (2019). *Permanent record*. Macmillan.
- Sowell, T. (2012). *Intellectuals and society*. Hachette UK.
- Sowell, T. (1980). *Knowledge and Decisions*. Basic Books
- Szczepanski, J. (1962). The Polish intelligentsia: Past and present. *World Politics*, 14(3), 406-420.
- TDK “Türk Dil Kurumu Sözlükleri”, (2022). Erişim tarihi: 12 Şubat 2022, <https://sozluk.gov.tr/>
- Temur, F. (2014). *Cambridge Beşlisi*. Hitapevi Yayınları.
- Usta, A. ve Doğantekin, S. (2017). *Blockchain 101*. MediaCat Kitapları.
- Verçin, A. (2018). Yeni bir bilişim çağına doğru kuantum teknolojileri ve kuantum mühendislik. *Bilim ve Ütopya Dergisi*

- Walicki, A. (2009). *Rus düşünce tarihi: aydınlanmadan Marksizme*. İletişim Yayınları.
- Walicki, A. (1982). *Philosophy and romantic nationalism: The case of Poland*. Clarendon Press.
- Waltz, E. L. (1998). *Information warfare principles and operations*. Artech House, Inc.
- Whitman T. ve McElreath D. (2020) Overview of the intelligence disciplines. Erişim tarihi: 12 Haziran 2022, https://www.researchgate.net/publication/344224551_Overview_of_the_Intelligence_Disciplines?channel=doi&linkId=5f5daef992851c0789631b06&showFulltext=true
- Yayla, T. O. (2017). Analogdan dijitale iletişim teknolojilerinin gelişimi: Sosyal medya ve Sosyal gelişim. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İNSAN İSTİHBARATI KAPSAMINDA BİR CASUS PROFİL ANALİZİ: JOHN GODOLPHIN BENNETT VE İSTANBUL'DAKİ FAALİYETLERİ

Sabit ALABAŞ*

ÖZET

Güvenliği sağlamakla yükümlü bir aktör olan devlet, geçmişten beri güvenlik politikalarının oluşturulmasında istihbarata büyük önem vermiştir. Bilginin toplanması, analiz edilmesi ve istihbarat üretim sürecinin yürütülmesi tarih boyunca çeşitli şekillerde ve çeşitli kişiler tarafından yapılmıştır. Bu bazen casuslar yoluyla, bazen de dini otoriteye sahip insanlar yoluyla yapılmaktadır. İstihbarat toplama yöntemlerinden olan insan istihbaratının güvenlik politikalarının seyrindeki önemi büyüktür. Elde edilen bilginin ancak bir istihbarat analizcisi tarafından analiz edilmesi o bilgiyi istihbarat olarak adlandırmayı sağlamaktadır. Bu bakımdan insan istihbaratı, devlet aygıtının var olduğu her dönemde olduğu gibi Millî Mücadele döneminde de politikaların belirlenmesi ve tehditlerin bertaraf edilmesinde büyük rol oynamıştır. Özellikle İstanbul İşgal Kuvvetleri tarafından görevlendirilen İngiliz Gizli Servisi İstanbul Sorumlusu Yüzbaşı John Godolphin Bennett'in bu kapsamda icra ettiği faaliyetler ilgi çekicidir. İstanbul'un işgal altında olduğu yıllarda İstanbul Hükümeti'nin onayıyla Umumi Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube Birimi de bizzat Bennett'in emrine verilmiştir. Bu sayede, yürüttüğü casusluk faaliyetleri ile hem ülkesine bilgi sızdıran hem de İstanbul'un işgaline karşı gelen herkesi mesleğinden eden Bennett; sosyal konumundan bağımsız olarak suçlamış ve tutuklayıp işkence ettirmiştir. Bu kapsamda bu çalışmanın amacı, John G. Bennett'in insan istihbaratı kapsamında özgeçmiş, motivasyonu, faaliyetleri, biyografik özellikleri, güçlü ve zayıf yönleri, insan istihbaratı kapsamında yaptığı doğrular/yanlışlar değerlendirilerek bir casus profil analizini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, İnsan İstihbaratı, Millî Mücadele, Casus Analizi, Profil Analizi.*

A SPY PROFILE ANALYSIS WITHIN HUMAN INTELLIGENCE: JOHN GODOLPHIN BENNET AND HIS ACTIVITIES IN ISTANBUL

ABSTRACT

The state, which is an actor responsible for providing security, has always attached great importance to intelligence in the establishing of security policies. Gathering, analyzing

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Millî Savunma Üniversitesi, ATASAREN, İstihbarat Bölümü, sabitalabas_24@windowslive.com, ORCID ID: 0000-0001-8246-624X.

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 03 Mayıs 2022 / 03 May 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 23 Haziran 2022 / 23 June 2022

and executing the intelligence production process has been done in various ways and by various people throughout history. Sometimes this is done through spies, sometimes through people with religious authority. The importance of human intelligence, one of the branches of intelligence, in the course of security policies is great. Human intelligence played a major role in determining policies and eliminating threats during the National Struggle period. The activities carried out by Captain John Godolphin Bennett, are interesting. When Istanbul was under occupation, with the approval of the Istanbul Government, the Political Branch Unit of the General Security Directorate was placed under the command of Bennett himself. In this way he dismissed everyone who leaked information to his country and opposed the occupation of Istanbul, accused those he deems guilty regardless of their social position, and had them arrested and tortured. In this context, the aim of this study is to make a spy profile analysis by evaluating Bennett's biography, motivation, activities, biographical features, strengths and weaknesses within the scope of human intelligence.

Keywords: *Intelligence, Human Intelligence, National Struggle, Spy Analysis, Profile Analysis.*

GİRİŞ

İstihbarat, Türkçe'ye Arapça'dan geçmiş olmakla birlikte, genel manada bilgi, malumat, haber anlamlarını barındırmaktadır. (İlter, 2002, s.1) Literatürde İNİS (İnsan İstihbaratı) ya da HUMINT (Human Intelligence) olarak adlandırılan insan istihbaratı ise, insanı merkeze alan ve konusu insan olan en eski istihbarat elde etme yoludur. Çeşitli tanımları olmakla birlikte, İNİS kavramı, Türkçedeki casusluk kavramını da karşılamaktadır (Özdağ, 2008, s.116). İNİS, insanı özne yaparak, yabancı ya da hasım devletlerin sistemlerine sızarak güçlü yönleri, zayıflıkları, ortaya çıkarabilecekleri risk ve tehditleri değerlendirerek bilgi elde etmektir. Bu bağlamda, insan olan özne, çeşitli kaynaklara başvurma ihtiyacı duymaktadır. Bu açıdan bakıldığında, istihbaratın faydalandığı kaynaklar açık ve gizli olmak üzere iki türdür. Açık kaynaklarda mevcut olmayan bilgiler İNİS yöntemleriyle elde edilebilmektedir (Ateş, 2014, s.14; Karaağaç, 2018, s.49). Açık kaynak, kaynağı gizli olmayan veya gizlenilmek istense bile gizlenmesi mümkün olmayan bilgilerden oluşmaktadır (Özdemir ve Kâhya, 2020, s.9). Açık kaynak, yasal olarak herkesin elde etme imkânına sahip olduğu ve kamuya açık bilgiyi kastederken, açık kaynak istihbaratı halka açık bu verilerin istihbarat üretim sürecinden geçirilmek suretiyle elde edilmesini ifade eder (Benes, 2013, ss.22-37). Bu bağlamda, açık kaynak istihbaratı, radyo-televizyon yayınları, dergi ve gazete, kitaplar gibi materyallerden elde edilebileceği gibi, devlet görevlilerinin ve büyükelçilik ve konsolosluk

çalışanlarının yabancı ülke topraklarında yürüttükleri faaliyetler yoluyla da elde edilebilmektedir. İlgili devlet tarafından yabancı bir devlete diplomatik bir görev için gönderilen ve resmi kimlikleri bulunan meslek memurlarının (case officer) yürüttüğü faaliyetler bu kapsamdadır. Diplomatik görev için gelen istihbarat görevlileri, yabancı devlet çalışanları ile temasa geçebilmekte ve onlardan bilgi elde etme konusunda çalışmalar yapabilmektedir. Bu istihbarat görevlilerine diplomatik dokunulmazlık tanınmakta ve maskelerinin açığa çıkması durumunda sınır dışı edilmektedirler (Jones, 2008, ss.200-238). Kapalı istihbaratsa, casusluk faaliyetlerinin yürütülmesi sonucu elde edilen bilginin analizi ile üretilen istihbarattır. İş insanları, gezgin turistler veya başka bir maske altında çalışan istihbarat ajanları kapalı istihbarat faaliyetleri yürütmektedirler (Lowenthal, 2012). Bu casuslar, görevleri ne olursa olsun elde ettikleri bilgilerle kaynaklar geliştirmeye çalışmaktadırlar. Örneğin, kapalı istihbarat faaliyeti yürüten bir casus, ülkelerin nükleer silah geliştirmesine yardımcı olabilecek devletlerden bilim adamları ile temas sağlamak adına nükleer enerji konulu bir sözleşmeye katılabilmektedir (Jones, 2008, ss.200-238).

Bir ülke için casusluk faaliyeti yürütmenin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Benzer şekilde bir kişinin casusluk faaliyetini icra etmesine sebep olabilecek çeşitli unsurlar bulunabilir. Espiyonaj ya da casusluk olarak adlandırılan İNİS faaliyetleri, çeşitli kademelerdeki yurttaş ya da görevliler tarafından icra edilebilmektedir. Her ne kadar casusluk yapmanın temel nedenleri arasında para gelse de bu tek neden değildir (Fischer, 2000, ss.4-94). Espiyonaj/casusluk faaliyetini görevlendirilmiş bir ajan yürütebileceği gibi, herhangi bir sebeple kendi ülkesine düşman olmuş ve rakip devlete bilgi aktarma niyeti olan biri, o ülkedeki mevcut hükümete siyasi açıdan bir muhalif, sürgünde bulunanlar, iş seyahati nedeniyle ülke dışına çıkan iş insanları, turistler ya da ilgili konularda uzmanlar ya da gazeteciler de casusluk faaliyeti yürütebilmektedir (Özdağ, 2008, s.119). Temel anlamda, güvenilir casuslar üretecek üç neden bulunmaktadır. Bunlar; içinde bir millete karşı gizli düşmanlık hissi, fanatizm ve sahip olunan ideolojidir. Bu açıdan bir değerlendirme yapıldığında, her ne kadar istihbarat tarihinde görece daha sık rastlanılan casus profili Marbes'e göre (1986); "21-35 yaş arası, üniversiteden ortalama bir öğrenci olarak mezun, kısa süreli değişik işlerde çalışan, düşük gelir seviyesine sahip, satranç ve matematiğe ilgili, deneyimsiz sürücü, yalnız yaşayan kişiler şeklinde" (ss.1-11) tanımlansa da

bu profilin çok daha üstünde ya da altındaki özelliklere sahip casuslar da bulunmaktadır.

İNİS çok kapsamlı ve zorlukları bünyesinde barındıran bir istihbarat türüdür. İNİS faaliyetleri sırasında, sahadan veriler toplamak ve analiz etmek için çok fazla zaman ve kaynak gerektirmektedir. Bu da İNİS'in üretilmesi ve uygulanması en zor haber toplama türlerinden biri olmasına neden olmaktadır. Ayrıca, ajan olarak hizmet verebilecek kişilerin tespit edilmesi, güven ilişkisinin kurulması, ilgili eğitimlerin verilmesi uzun zaman istemektedir. Ajanlık yapanlar ve faaliyet sonucu elde edilen bilgiyi alan ve ajanları kontrol eden kişiler arasındaki iletişim kendi içinde sınırlılıklar barındırmaktadır. Bu sınırlılıklar, deşifre olma ihtimali, güven ilişkisinin tesisinin uzun zaman alması ve bilgi akışının yavaş olmasıdır. Buna ek olarak, ajanların güvenilirlikleri her ne kadar test edilmiş olsa da çift taraflı olarak çalışma ihtimalleri bulunmaktadır. Nitekim, ABD istihbarat servisi CIA'nın Küba devlet başkanı Castro'ya karşı kullandığı Kübalı ajanların çift taraflı ajan olduğu kamuoyuna yansımıştır (Herman, 2003, ss.40-58). İNİS'in içinde barındırdığı tüm zorluklara ve teknolojinin günümüzdeki haline gelmesine rağmen İNİS/casusluk hâlâ istihbarat teşkilatları için büyük önem arz eden bir istihbarat toplama yöntemidir. Teknolojik istihbarat yöntemlerinin istihbarat üretim sürecinde tek başına yeterli kaynak sağlayamadığı görülmektedir. Bu çerçevede, Clinton döneminde ABD'nin El Kaide ile kıyaslandığında geniş olanaklara sahip bir bütçe ve uzman kadroyu elinde bulundurmasına rağmen İNİS faaliyetlerinin yeterli ölçüde yürütülememesinden dolayı 11 Eylül saldırısı önceden tahmin edilememiş ve buna karşı önlem alınamamıştır (Herman, 2003, s.65).

İNİS faaliyetlerinin başarılı bir şekilde yürütülmesi için, casusların çeşitli toplum kademelerinde yerleşmiş olması önemlidir. Bazı durumlar vardır ki, ülkeler kontrol altında tutmak istedikleri ülkelerin iç karışıklık ve savaş gibi ortamlarından yararlanarak bir casus görevlendirebilir. Bu casus bir yönetici, bir komutan olabileceği gibi bir yurttaş maskesine bürünmüş olarak da görülmektedir. 1919 yılı; Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul için çok büyük acılara, sadakatsizliklere ve bir yıldırma ile yok edilmiş politikasına sahne olmuştur. İmparatorluğun I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması ve İtilaf Devletleri'nin baskı ve tehditleri sonucu İstanbul'un tehlikeye girmesi Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalanmasını zorunlu kılmıştır. Bu anlaşmanın imzalanması Osmanlı'yı zor duruma sokmuş,

İmparatorluğun hareket kabiliyetini kendi ülkesi içinde dahi kısıtlamıştır. Antlaşmada ordunun terhis edilmesinin şart koşulması, eldeki cephanelik ve silahların işgal kuvvetlerine teslim edilmesi ve işgal kuvvetlerinin esirlerinin serbest bırakılmasını hükme bağlayan maddeler Osmanlı Devleti'nin elini kolunu bağlamıştır. Bahsi geçen ortamda İtilaf Devletleri hem kendi aralarında iletişimi sağlamak hem de kendilerine karşı çıkabilecek bir karşı güce tedbir olarak casusluk faaliyetlerinde de bulunmuşlardır. Kurdukları çeşitli dernekleri yardımlaşma kisvesiyle maskeleymişler ve elemanlama (Kılıç, 2020, ss.21-24) yolunu kullanarak Osmanlı Devleti'nin birçok personelinin bilgi almaya çalışmışlardır. Özellikle bu konularda İngiliz İstihbaratı etkin bir faaliyet yürütmüştür. Bu amaçla kurulan İngiliz Muhipleri Cemiyeti Millî Mücadele Hareketi'ni direnişçi ve isyancı olarak göstererek İstanbul Hükümeti'ne destek vermiştir. Benzer şekilde, İstanbul Hükümeti'ni yanlarına çekmek için medyada dezenformasyon faaliyetlerinde de bulunmuşlardır. Bu cemiyetin faaliyetleri o dönemde Mustafa Kemal Paşa'nın da dikkatini çekmiş ve cemiyetle ilgili şu sözleri sarf etmiştir: “Bu cemiyetin iki cephe ve mahiyeti vardı: Biri aleni ve medeni teşebbüslerle İngiliz himayesini istemek ve temine matuf mahiyeti idi, diğeri gizli ciheti idi. Asıl faaliyet de bu cihette idi. Memleket içinde teşkilat yaparak isyan ve ihtilal çıkartmak, millî şuurunu felce uğratmak, ecnebi müdahalesini kolaylaştırmak gibi haince teşebbüsler, cemiyetin bu gizli kolu tarafından idare edilmekte idi” (Kandemir, 1964, s.40).

İşgalci kuvvetlerin bu faaliyetleri kapsamında Bennett da İngiliz İstihbaratının İstanbul'a yerleştirdiği istihbarat subaylarından birisi olmuştur. İstanbul'a gelir gelmez İngiliz Karadeniz Ordusu Merkez Karargâhına giden ve Harbiye Nezareti'nde Yardımcı İrtibat Subayı olarak görevlendirilen Bennett; Türkçeyi öğrenmek amacıyla tüm gün Türkçe okumuş, yazmış ve konuşmuştur. 1918 Eylül'ünde İngiliz Savaş Bakanlığı'ndan Türkçe ve Arapça dersleri alması ve bu dilleri öğrenmesine dair bir genelge almıştır. Bunun üzerine kendisi bakanlığa az da olsa Türkçe bildiğini bildirmiştir. Hatıratlarında anlattığına göre Türkçe olarak tek bildiği kelime “bilmem” idi. Kuşatma altında bulunan İstanbul'dan çıkış izni isteyen subaylara gerekli izinleri veren Bennett, İngiliz Merkez Karargâhından gönderilen talimatları tercüme etmek ve Türk Ordusu'nun terhisi ile ilgili haftalık raporları karargâha göndermekle görevlendirilmiştir. Her ne kadar hatıratlarında bahsetmese de İstanbul'un işgal yıllarında Beyoğlu'ndaki Krocker Otel'de Türklere kırbaçla işkenceler yapmıştır. Bu sebeple halk arasında ‘İşkenceci

Benet' olarak da bilinmektedir (Bardakçı, 2007). İşgal kuvvetlerinin istihbarat faaliyetlerine karşı Anadolu'da bazen dilenci kılığında bazen de haçlı destekçisi kisvesi altında Türk ajanlar, işgal kuvvetlerinin attığı her adımı izlemişlerdir. Bu kişilerin, Atatürk'ün emriyle kurulan Milli Müselleh Grubu'ndan (M.M. Grubu) olduğu bilinmektedir. Haçlıların ve işbirlikçilerinin tanınmış istihbaratçısı Bennett ne zaman bir gazinoya gelse, M.M. Grubundan ajanlar kendisini takip etmiş, konuşmalarına kulak vermiş, faaliyetlerini izlemişlerdir (İrhan, 2011). Türklerle o kadar iç içe olmuştur ki; taze barbunya, ıstakoz ve rakıya düşkün olduğu bilinmektedir. Burada arkadaşlarıyla buluşup sohbet ettikten sonra Beyoğlu Krocker Otele giden Bennett'in otelin mahzeninde o gün tutuklanan Türklere işkence ettiği konusunda çeşitli kanıtlar da mevcuttur (İrhan, 2011).

Bennett, savaş bitiminde ordudan ayrılmış ve yurtdışına çıkarılan Osmanlı hanedanından bazı kişilerin vekaletlerini almak suretiyle onlar adına miras işlemlerini yürütmüştür. Bu işlemlerle uğraştığı sıralarda eskiden Osmanlı İmparatorluğu'nun toprağı olan birçok yerde bulunmuştur. Benzer bir nedenden Yunanistan'da bulunduğu sırada tapularda usulsüzlük yaptığı gerekçesiyle hapse girmesi neticesinde bu işleri bırakmıştır. Sonraları, İstanbul'da görev yaptığı zamanlarda bolca bulunduğu Mevlevi tekkelerinin etkisiyle ruhani işlere yönelmiştir.

İNİS faaliyetleri casusluk faaliyetlerinden ayrı olarak düşünülemez. Bennett de açık istihbarat olarak adlandıracağımız bir faaliyet yürüterek işgal yıllarındaki İstanbul'da meydana gelen gelişmeleri İngiltere'ye raporlamıştır. Bu kapsamda çalışma, insan istihbaratının kapsamını ve casusluk faaliyetleri ile ilişkisini anlatırken; Bennett'in İstanbul'daki faaliyetlerinin insan istihbaratı ve casusluk örneğı açısından önemli olduğunu savlamaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı Bennett'in profilinin İNİS kapsamında analiz edilmesidir.

Bu bakımdan İNİS neden önemlidir? İNİS'in istihbarat türleri içindeki rolü nedir? Bennett'in özgeçmişinde dikkat çekici hangi unsurlar vardır? Casusluk faaliyetleri esnasındaki motivasyonu nedir? Millî Mücadele yıllarında hangi istihbarat faaliyetlerinde bulunmuştur? Biyografik özellikleri ile güçlü ve zayıf yönleri nelerdir? İNİS kapsamında yaptığı doğrular ve yanlışlar nelerdir? Tüm bu sorular bizi Bennett'in casus profil analizini yapma konusunda araştırma yapmaya teşvik etmektedir.

Çalışmanın yürütülmesinde birincil kaynakların taranması ve yorumlanması esas alınacaktır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, insan istihbaratının ne olduğu ve nasıl üretildiği hakkında bilgi verilecek, ikinci bölümde Millî Mücadele Döneminde Bennett'in İstanbul'da yürüttüğü faaliyetlere değinilecek, üçüncü bölümde Bennett'in profil analizi yapılacaktır. Sonuç bölümünde ise casusluk faaliyetlerinin İNİS faaliyetleri içindeki yeri açıklanmaya çalışılarak Bennett'in bir casus olarak başarılı olup olmadığı hususunda değerlendirme yapılması hedeflenmektedir.

1. İNSAN İSTİHBARATI

İstihbaratın kavramına ilişkin birçok tanım mevcuttur. Bu tanımlar az çok birbirine benzemektedir. Bu bakımdan, bu tanımlama olgusuna farklı bir açıdan yaklaşmak mantıklı olacaktır. Öncelikli olarak bilinmesi gereken şey, istihbaratın hazır olarak var olmadığıdır. Dolayısıyla, Dupont'un (2003) da dediği gibi istihbarata salt bilgi ya da veri olarak bakmamak gerekmektedir (ss.15-39). İstihbaratın %80'inin açık kaynaklardan elde edildiği bilinmektedir (Steele, 1997, ss.457-470). Bu bakımdan, eğer istihbarat sadece bir veri ya da bilginin toplanıp iletilmesi olsaydı günümüzde istihbarat analizcilerine gerek duyulmayacaktı. Oysaki istihbarat bir yorumlama, analiz, değerlendirme ve bir sonuç çıkarma sürecini içinde barındırmaktadır. Elde edilen istihbaratın doğru ve zamanında olması da önemlidir. İstihbaratın çeşitli alanları olmakla birlikte, bu çalışmada insan istihbaratı (İNİS) ele alınacaktır.

İNİS, açık kaynak istihbaratı ile kısmen örtüşen, gizli, teknik olmayan bilgi kaynağıdır (Bell, 2014, ss.35-64). İNİS'in odak noktası hasmın eğilimi, kapasitesi, açıkları ve niyetidir (INSCOM, 2001). Michael Herman, insan istihbaratının ilgi alanlarını gezginler, uzmanlar, mülteciler, iş insanları, işgal altındaki topraklarda oturanlar, gizli muhbirler, siyasi muhalifler, sürgün edilenler, iltica edenler olarak geniş bir çerçevede sunmaktadır (Herman, 1996, s.65). İlk grup, ülkenin kendisinin sevk ve idare ettiği casuslar ile düşman casuslarını içermektedir. Başarılı bir kontrol süreci ile bazı casuslar çift taraflı olarak da kullanılabilir (Tzu, 2014, s.72). İkinci grup, muhbirlerden; üçüncü grup ise mültecilerden oluşmaktadır. Dördüncü grup ise, açık kaynak istihbaratına yakındır. Bunlar; kendi ülkeleri için açık bir şekilde bilgi toplayan, hükümetlerin resmi yetkilileridir (Bell, 2014, ss.35-64).

İNİS, farklı durumlarda farklı mülakat teknikleri vasıtasıyla bilgi toplamayı hedefler. İNİS kapsamında faaliyet yürüten kişiler, duruma bağlı olarak farklı yeteneklerinden faydalanarak gerekli bilgiyi toplama amacı güder. Bununla birlikte, bölgenin ve toplumun nabzını tutarken, kültürlerini iyice tanımalıdır. İNİS konusunda başarıya ulaşabilmek için, ihtiyaç duyulan bilgilere erişimi bulunan kişi veya gruplarla iyi bağlantılar kurmak suretiyle bilgi elde etmektir. Elde edilen bu bilgiler toplanır, sınıflandırılır ve raporlanır. Bunun yanı sıra, İNİS faaliyeti yürüten istihbarat personeli diğer istihbarat servisleri veya ordu mensuplarıyla aleni şekilde ya da sızma yoluyla irtibat kurabilirler. Tüm bunları yapmak, çeşitli beceri ve yetenekler gerektirmektedir. İNİS faaliyeti yürütülürken, hedef kişinin ruh hallerindeki değişimler ve konuşmanın gidişatına ilişkin nüanslar anlaşılmaya çalışılmalıdır (Bell, 2014, ss.35-64). Bu, gazetecinin kaynakları elde etme ve onları konuşmaya ikna etme becerisine benzemektedir (Herman, 1996, s.65). Bu kapsamda, beden dili, ruh hali, yüz hareketleri ve mülakat sırasında verilen cevaplar karşı tarafın zihniyeti hakkında bilgi sahibi olmaya yardımcı olmaktadır. Ek olarak, hedef kişinin ihtiyaç duyduğu duygusal ve psikolojik ortam hazırlanmalı, ilgili tekniklerle konuşma istenilen şekilde yönlendirilebilmelidir (Keskin, 2020, s.100).

İstihbarat faaliyetlerinin temelinde ihtiyaç duyulan bilgiye ulaşma ve strateji belirleme gerekliliği yatmaktadır (Kavsıracı, 2020, ss.700-719). İstihbarat toplama ve analiz ile ilgili faaliyetler dönemden ve durumdan bağımsız olarak sürekli olarak devam etmektedir. Diğer bir deyişle savaş döneminde olduğu gibi, barış döneminde de istihbarat faaliyetleri devam etmektedir. İNİS'in temelini insan ve faaliyetleri oluşturmaktadır. İNİS'in elde edilmesi çeşitli kaynaklar vasıtasıyla olmaktadır. Bu 'kaynaklar' haber vasıtası olarak da isimlendirilmektedir (Kavsıracı, 2020, ss.700-719). Bahsi geçen haber vasıtaları bir istihbarat örgütünün profesyonel olarak eğittiği kendi personeli olabilirken, ihtiyaç duyulan bilgiye ulaşma imkânı bulunan bir başka kişi de olabilmektedir. Bu bağlamda istihbarat; espionaj faaliyetlerinde bulunan ve suç örgütleri ile suçlular hakkında bilgi taşıyan ajanlardan, herhangi bir örgüte ya da faaliyetlerine dahil olmayan fakat faaliyetleri hakkında güvenilir bilgi sağlayacağından şüphe duyulmayan mutemetlerden (Kavsıracı, 2020, ss.700-719), suça konu oluşturabilecek faaliyetlerle ilgili kendi rızaları ile kadrolu istihbarat personeline bilgi akışı sağlayan ve genellikle gönüllülük esasına göre faaliyet yürüten muhbirlerden, yasaların vermiş olduğu pişmanlık indiriminden yararlanmak

amacıyla bağılı buldukları suç örgütleri ile ilgili açık bilgi veren itirafçılardan, kimliğini gizlemek suretiyle suç teşkil eden faaliyetler yürüten örgütlere onlardan birisiymiş gibi giren ve bilgi toplayıp istihbarat örgütüne aktaran gizli soruşturmacı ile münferit bilgi kaynakları yoluyla sağlanabilmektedir (Kavıracı, 2020, ss.700-719). Bu açıdan, Napolyon'un doğru ve yerinde kullanılan bir casusun iki yüz bin kişiye eşdeğer olacağını (Şenel ve Şenel, 2018, ss.18-19) söylemesi, savaş sanatı konusunda yetkin isimlerden Sun Tzu'nun (2014) casusları kullanarak başarı sağlamanın zeki bir devlet yöneticisinin işi olduğunu (s.72) söylemesi İNİS'in ne kadar hayati öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Günümüzde verilerin önlenemez bir şekilde artışı ve verilere ulaşımın geçmişe kıyasla kolaylaşması insan kaynaklı istihbaratın önemini arttırmıştır. İnsan istihbaratı, tehdit olarak algılanan hedefteki kişi ya da örgütün amaçları ve muhtemel faaliyetleri hakkında bilgi sağlamaya yaramaktadır. Yani diğer istihbarat yöntemleri ile kıyaslandığında daha çok gelecekle ilgilendiği görülmektedir. Bu şekilde karar alıcılar üzerinde yönlendirici bir etki yapmaktadır. İNİS'in yaygın olarak kullanılmasının sebeplerinden birisi herhangi bir teknik altyapıya ihtiyaç duymamasıdır. Bu kadar kolay bir alt dal olan İNİS'in bazı sınırlılıkları ve riskleri elbette bulunmaktadır. Örneğin, espionaj faaliyeti yürüten ajanların deşifre olma ihtimali bulunmaktadır. Ek olarak, yeterince kontrol sağlanamadığı zamanlarda ajanların çift taraflı çalışma riski de mevcuttur. İNİS'te bilgi akışının güvenli bir şekilde sağlanabilmesi için haberin sağlandığı kaynaklar ile iletişimin güçlü tutulması elzemdir. Tersine bir durumda haber akışını sağlayan kaynakların kendilerini gönderen devlet aleyhine çalışmalar yürütmesi de mümkündür. Bu sebeptendir ki, İNİS faaliyetlerinde risk diğerlerine kıyasla biraz daha yüksektir ve kontrolün yüksek bir seviyede tutulması şarttır. Ajanlar her ne kadar güvenilir olsalar da şüphe duygusu hiçbir zaman geri planda tutulmamalıdır. Her bilgiye ve analize şüphe ile yaklaşmak İNİS'in gerekliliklerindedir.

Öte yandan, İNİS faaliyetlerinde çalışılacak coğrafyanın dilini, yerel ağızını, kültürüne dair bazı motifleri iyi bilmek önemlidir. Yemek yeme tarzlarından, giyilen kıyafetlere kadar kültürle ilgili unsurlara hâkim olmak yapılan faaliyetleri kolaylaştıran etkenlerdendir. Bu bakımdan, onca İngiliz subayı arasından İstanbul'da görevlendirilmek üzere neden Bennett'in seçildiğini tahmin etmek zor olmayacaktır. Türkçe'ye olan düşkünlüğü ve

merakı dili iyice öğrenmesine vesile olmuş, Türklerle aynı dili konuşabilmesi neticesinde kurduğu yakın ilişkiler vasıtasıyla işgal yıllarında İstanbul ve Anadolu'daki kültüre de hâkim olmuştur. Ayrıca İslam dininin inceliklerini öğrenmek için halkın o dönemlerde sıkça ziyaret ettiği tekkelere gitmesi halkla yakın ilişkiler kurmasını ve mevcut olaylar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamıştır. Tüm bu tecrübelerinden faydalanan Bennett, İngiltere'ye İstanbul'daki durumla ilgili sıkça raporlar göndermiştir.

İNİS, eksikliklerine rağmen istihbarat türleri içerisinde hâlâ büyük bir öneme sahiptir. Gizli kaynaklar istihbarat analizinde kullanılan girdilerin yüzde 10 ya da 20'sini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, açık istihbarata dayalı faaliyetler, gizli kaynaklardan daha çok öngörü sağlayabilmektedir (Hulnick, 1999, ss.7-36). Casusların bakış açıları ve iç görüşleri, kendi alanlarında uzman oldukları ve gelişmeleri ilk elden gözlemleyebilmek için sahada olmalarından dolayı önemlidir. Arthur Hulnick'e göre (1999), sahadaki casuslar, teknik sensörler ve diplomatlar tarafından elde edilemeyen bilgileri getirebilmektedir. Bu yüzden, iyi eğitilmiş ve doğru maskeyle yerleştirilmiş bir kaynaktan, içeriden bilgi edinme ihtimalini değerlendirmemek acemice görünmektedir (Hulnick, 1999, ss.7-36).

İNİS çalışmalarında profilleme de önemli yer tutmaktadır. Profilleme, hedef kişinin motivasyonunu, zayıf ve güçlü yönlerini, güvenilirlik düzeyini ve hedefi ile ilgili bazı ipuçlarını yakalamamızı sağlar. Profil oluşturulurken, güçlü ve zayıf yönler dikkate alınırken, oluşabilecek riskler de hesaba katılmalıdır. Profil oluşturma, hedef kişinin motivasyonunun anlaşılması açısından da önemlidir.

2. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE BİR İNGİLİZ CASUS: YÜZBAŞI JOHN BENNETT VE FAALİYETLERİ

Millî Mücadele Döneminde İtilaf Devletleri, başta İstanbul olmak üzere Osmanlı İmparatorluğunun birçok vilayetini ele geçirmek amacıyla işgal etmiş; siyasi ve ekonomik çeşitli baskı ve yaptırımlarla Osmanlı'yı kontrol altına almaya çalışmıştır. Öte yandan casusluk faaliyetlerini geniş kapsamda yürütmüşlerdir. Kurulan çeşitli dernekler ile casusluk faaliyetleri maskelenmiş ve Osmanlı tebaası olan birçok kişiyi çeşitli zaaflarını kullanarak elemanlama yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede İngiliz Muhibleri Cemiyeti'nin İngiliz İstihbarat Servisi eliyle kurdukları bilinmektedir. İngiliz istihbarat örgütüne yardım sağlamak amacıyla sahada aktif rol alan bu casuslar ve cemiyetler işgali haklı kılmak amacıyla çeşitli faaliyetler icra

etmiş ve böylelikle işgalin hızlandırılması için aktif rol almışlardır. Yürütülen bu faaliyetlerin bir diğer amacı da Osmanlı'da Mustafa Kemal önderliğindeki hareketin lider kadrolarına suikasta bulunmak ve bağımsızlık adına yapılacak çalışmaları engellemektir (Dönmez, 1999, ss.99-103). Bu cemiyet bilhassa Millî Mücadele ateşini yakan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının toplum nazarında ittihatçı olarak gösterilerek desteğin kırılması için yoğun çaba sarf etmiştir. Bu kapsamda Padişah'a bazı güvenceler verilmiş, Padişah kabinesi desteklenmiştir. İngiliz İstihbaratının bu faaliyetlerine karşı, Ankara Hükümeti de kontrespiyonaj faaliyetleri yürütmüştür. İngiliz İstihbaratına ait bir raporda güvenilir olarak nitelendirilen İngiliz bir ajanın iletmiş olduğu istihbaratta Ankara Hükümeti'nin karşı istihbarat konusunda çalışmalar yürüttüğü ancak bazı üyelerin gizliliğe dikkat etmediği görülmektedir (Sonyel, 2013, ss.39-40).

İngiliz İstihbarat Servisi'nin Millî Mücadele'yi başarısız kılmak ve İstanbul'un işgalini kolaylaştırmak için yaptığı hamlelerden birisi de Bennett'in İstanbul'a atanmasıdır. İstanbul'a atanan Bennett, Türkçe'yi öğrenebilmek için İstanbul'daki görev süresi boyunca Türkçe okumuş, yazmış ve konuşmuştur. İngiliz Merkez Karargâhının İstanbul'da Bennett'i görevlendirmesinin sebebi Türkçe'yi bildiğini ifade etmesidir. Bunun yanında, Bennett'in Türk kültürüne olan ilgisi de İstanbul'daki hayata uyum sağlamasını kolaylaştırmıştır. Harbiye Nezareti'nde görevlendirilen Bennett, Fransız ve İtalyan irtibat subaylarının Türkçe konuşmamasından ötürü Türk subayların problemlerini çözme konusunda aranan bir isim olmuştur. Dolayısıyla, makamının problemlerinin çözümünü bekleyen subaylarla dolması Bennett'in kısa sürede geniş bir arkadaş çevresi edinmesini sağlamıştır (Godolphin, 1997, s.50). Öte yandan, hatıratlarında bu konuya değinirse de işgal yıllarında Beyoğlu Krocker Otel'de Türklere işkenceler yapması nedeniyle halk arasında 'İşkenceci Benet' olarak adlandırılmıştır (Bardakçı, 2007). 15 Mayıs'ta Yunan ordusunun İzmir'i işgal etmesi sonrası Mehmet Vahdettin ordusu çatışmadan uzak tutmak amacıyla Mustafa Kemal'in başkanlığını yapacağı bir heyet gönderme konusunda İtilaf Devletleri Yüksek Komiserliği'ne bilgi vermiştir. Elbette bu heyetin Bennett'den izin alması gerekmektedir. Başlarda vize verme konusuna pek sıcak bakmayan Bennett, kendi karargâhından Sultan'ın bu subaylara güvendiği yönünde talimat almasından sonra vizeleri Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına vermiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın da adının yazılı bulunduğu vize verilecek kişiler listesi her ne kadar bir barış heyetinden ziyade savaş

heyeti izlenimi uyandırsa da emir üstten geldiği için vizeler konusunda fazla bir şey yapamamıştır (Bardakçı, 2007). Vizenin alınmasından beş hafta sonra bu ekiptekiler kanun kaçağı ilan edilmişlerdir. Bennett ve diğer İngiliz kaynaklar her ne kadar bu şekilde anlatsalar da vizenin verilmesi aslında Bennett ve İngilizler açısından bir istihbarat başarısızlığıdır. Bennett'in zayıf bir yönü olarak, Atatürk ve arkadaşlarının niyetini sezemeyişi ve Anadolu'ya gidişlerini engelleyememiş olması açıkça gösterilecektir. Fakat, İngiliz psikolojik harp yönetiminin bir yansıması olarak İngiltere ve işgal kuvvetleri açısından böyle bir hata bile başarı hikayesi olarak lanse edilmiştir.

Hatıratlarında bahsettiğine göre, Türk kültürüne olan düşkünlüğü nedeniyle Harbiye Nezareti'nde bol bol Türk kahvesi içip muhallebi yiyen Bennett, Osmanlı subaylarıyla yakından ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Kıdemli bir Türk subayın ne kadar az insanın İngilizce bildiğinden yakınması üzerine kendilerine İngilizce dersleri verebileceği hususunda teklifi kabul etmiştir. Bu teklifi kabul etmesinde, Türk subaylarla yakın arkadaşlık kurması yönünde talimat alması etken olmuştur (Godolphin, 1997, s.50). Derslerde ilk hafta altmış, ikinci hafta üç yüz, üçüncü hafta dört yüzden fazla öğrenci olması Türk subayların İngiltere ile dostane ilişkiler kurmak istemesinin ve İngilizce öğrenmek istemesinin bir göstergesidir. Ne var ki, Bennett'in verdiği bu İngilizce dersleri Fransızlar ve İtalyanlar tarafından hoş karşılanmamış ve Bennett şikâyet edilmiştir. Bunun üzerine Bennett İngiliz Merkez Karargâhına çağrılarak azarlanmış ve amirleri tarafından Harbiye Nezareti'ndeki görevine son verilmiştir (Godolphin, 1997, s.51). Sonrasında sorgulanmak üzere General Milne'nin odasına gönderilmiştir. Bennett burada analizleri sonucu Milne'ye ve Askeri İstihbarat Şef Yardımcısı'na Türk ordusunun Almanlarla ittifak kurmak yerine İngilizlerle ilişkilerini geliştirmek istediğini söylemiştir. Bu olaydan sonra Bennett, General Milne tarafından kendisinin Özel İstihbarat Subayı yapılmıştır. İstihbarat subayı olduktan sonra, Başkomutanın Fransızca konuşmaması nedeniyle onun söylediklerini Türkçe ve Fransızca'ya çevirerek tercümanlık yapmıştır. Burada Bennett'in yabancı dil bilmesinin avantajlarını kullandığı görülmektedir. Bennett, kendi hatıratlarında sık sık ne kadar çok 'ünlü' insanla tanıştığını ve yakından gözleme fırsatı bulduğunu vurgulamıştır. Bu da kendisine olayları bizzat gözleme ve tercüme vasıtasıyla orduların en üst kademelerinden duyduklarını kaydetme şansı vermiştir. Bennett'in bu görevi sırasında yaptığı tek şey çeviri değildir. Özellikle Anadolu'daki güncel durum hakkında bilgi içeren istihbarat

raporları da kendisine gelmiş ve burada tahlil edilmiştir. Yunanlıların bu dönemde İzmir'i haksız işgali Türk kamuoyunda büyük bir direniş yaratmıştır. İrili ufaklı birçok milis kuvvet Yunanlılara karşı zafer kazanmak ve Yunan ilerleyişini durdurabilmek umuduyla savaşmıştır. Yunanlıların deyimiyle bu 'çeteler' giderek tehlikeli bir almaya başladığı için Bennett'e gelen istihbarat raporlarında isimleri sık sık geçmiştir. Bu durum, Yüksek Savaş Konseyi'nin kendisinden bu durum hakkında kapsamlı bir rapor istemesine neden olmuştur. Savaşın kendine has ortamında Bennett, kendisine gelen raporların propaganda ve gerçeklikten uzak tahminlerle dolu olduğundan bahsetmiştir. Nitekim Türk bir temsilcinin bir Yunan müfrezesinin içinde kadın ve erkeklerin bulunduğu 30 Türk'ü öldürüp kuyuya attığı konusunda rapor göndermesi üzerine bölgeye giden Bennett, kuyuya düşenin bir koyun olduğunu görmüştür (Godolphin, 1997, s.56).

Saha gezileri sırasında dizanteriye yakalanan Bennett, iyileştikten sonra İstanbul'daki Askeri İstihbarat "B" ofisinin şefliğine getirilmiştir. Bennett'in görevi devralması çalkantılı bir döneme denk gelmiştir. Bennett'in göreve geldiği dönemde işgal kuvvetlerinin komutanları keyfi olarak sınırsız bir şekilde yerli halkın ev ve iş yerlerine el koymakta, halka karşı büyük baskı ve zulüm uygulamaktaydılar. Öte yandan, Orta Asya'dan gelerek hac için Mekke'ye gidecek hacı adaylarının arasına giren Bolşevik ajanlar olduğu bilgisi bulunmaktaydı. Bu ajanlar, İslam yanlısı propaganda yapmak için hac kafilesinin arasına karışmıştır. Burada amaçlanan, müttefik devletlerin dikkatini çekerek Ruslar'a Kafkasya'yı işgal için uygun ortamı hazırlamaktır. Bennett'in bu görevindeki dokuz ayının sonunda yazdığı binin üzerinde sayfa sayısına sahip rapordan dönemin şartlarının istihbarat analizi açısından ne kadar karmaşık ve hareketli olduğu anlaşılacaktır (Godolphin, 1997, s.60).

Bennett'in Türkiye'de görevlendirilmesi, İslam dini ile İstanbul'daki görevi sırasında tanışmasına vesile olmuştur. Afrika, Malaya ve Hindistan başta olmak üzere yüz elli milyona yakın Müslüman tebaanın varlığı İngiltere'yi sürekli teyakuz halinde tutmuştur. Osmanlı Halifesi yoğun bir Alman baskısı altında olduğu için o dönemde baskıyı azaltmak için İslam alemine cihat çağrısı yapmıştır. Ne var ki, bu çağrı da karşılıksız kalmış ve başarıya ulaşamamıştır. İşgal yıllarında Türkiye'de, Müslümanların Bolşevikler tarafından kışkırtıldığına dair yaygın bir kanı var olmuştur. Her ne kadar o dönemki Rusya'da güçlü bir merkezi hükümet bulunmasa da Rus

İstihbarat Servisi sahada aktif bir rol oynamış ve çeşitli faaliyetler yürütmüştür. İşgal kuvvetlerinin orduları her ne kadar İstanbul'u abluka altında tutmuşlarsa da yetersiz kalmışlardır. Diğer yandan, Türklerin dini bir ayaklanma çıkarma ve darbe yapma ihtimali de bulunmaktaydı. İngilizler ise bağımsız bir Kürdistan devleti kurma fikrini Kürtlerin desteğini arkalarına alarak gerçekleştirme arzusu taşımışlardır. Bununla birlikte, Türklerin böyle bir şey gerçekleşirse silahlı direnişle karşılık vereceklerinin de bilincindedirler. İşgal ortamında Bennett'in görevlerinden birisi de Türkiye'de faaliyet gösteren ve var olan dini akımları gözlemlemek olmuştur. Bilhassa İstanbul ve Anadolu'daki dervişlerin hangi tür çalışmalar yürüttüğünü bilmek istihbaratın raporlanması açısından önem taşımıştır. Zira bir derviş bir misyoner ya da bir gizli ajan gibi çalışabilmektedir. Konuları gereği ticaret kervanları aracılığıyla Müslüman dünya ile ilişkiler kurmuşlar ve bölgede olanlar hakkında sürekli bilgi sahibi olmuşlardır. Öte yandan, Bennett'in 'derviş cemiyeti' olarak adlandırdığı tarikatlar da adeta bir istihbarat servisi gibi çalışmışlardır. Özellikle bunlar arasında bilgi alışverişi en sağlam ve en etkili olan Mevleviliktir. Mevlevilik tarikatı, İstanbul'daki istihbarat subayları ve casuslar tarafından yakından incelemeye alınmıştır. Faaliyetlerinin Anadolu için dışındaki etkisi konusunda araştırmalar yapılmıştır. Türk dostlarının vasıtasıyla Bennett de Mevlevilik konusunda detaylı bilgi edinmek amacıyla Mevlevi tekkesini dahi ziyarete gitmiştir.

Bennett'in İNİS kapsamındaki bu faaliyetlerine Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları da kayıtsız kalmamışlardır. Bennett nasıl halka iç içe bir yaşam sürüyor, onların saygınlığını kazanıyor ve kendisine bilgi akışını sağlıyorsa, Mustafa Kemal Paşa'nın görevlendirdiği ajanlar da Bennett'in etrafını sarmışlar ve sürekli hareketlerini izlemişlerdir. Hint ihtilalini tasarlayan gruptan bir direnişçinin İstanbul'da Türkler tarafından saklandığının bilgisi gelmesi üzerine Bennett, Polis Müdürlüğü İkinci Şube şeflerinden ve aynı zamanda istihbaratçı olan Edip Bey ile temasa geçmiş ve bahsi geçen Hintlinin kendilerine teslimi konusunda iş birliği teklif etmiştir. Eğer iş birliğini kabul ederse İngiliz hükümetinin kendisine hayatı boyunca rahat yaşamasına yetecek bir servet vereceğini söylemiştir. M.M. Grubu'ndan dürüst ve dindar bir kişilik olan Edip Bey, kuşku uyandırmamak için teklifi kabul etmiş, oradan çıkar çıkmaz da bahsi geçen Hintlileri daha güvenli bir yere göndermek için çalışmalara başlamıştır (Tansu, 2012, s.174).

Bennett'in Türk kültürüne hâkim olması, Osmanlı hanedanı ile yakın ilişkiler kurma konusunda kendisine avantajlar sağlamıştır. Bu avantajlar hem kendisinin manevi dünyasının hem de felsefi görüşlerinin çeşitli düşünürlerden etkilenmesine neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, Prens Sabahattin de Bennett'in hayatında önemli bir yere sahiptir. Sosyolojik ve siyasi düşünceleri, hanedanın durumu ile ilgili adeta bir ilk haber kaynağı olması Bennett ve Prens Sabahattin arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmiştir. Bennett, onun mistik bilgilerinden ve astral seyahat ile ilgili yönlendirmelerinden çokça faydalanmıştır. Kendisiyle Osmanlı mutfağını deneyimlemiş, geleneksel Osmanlı evlerinde eliyle yemek yemiş, kış için karda soğutulan şerbetlerden içmiştir. Tüm bunları hem Türklerle iç içe olabilmek ve üslerine detaylı istihbarat raporları ulaştırabilmek hem de merakından dolayı yapmıştır. Bennett'in kurduğu bu ilişkiler ağı ve geliştirmeye çalıştığı felsefi düşünceler, farklı bir casus profilinin oluşmasını sağlamıştır (Godolphin, 1997, s.90).

3. JOHN BENNETT PROFİL ANALİZİ (D. 8 HAZİRAN 1897- Ö. 13 ARALIK 1974)

Casus profil analizi yapılırken dikkate alınması gereken bazı unsurlar vardır. Hedef kişinin motivasyonunun ne olduğunun bilinmesi, profilinin çıkarılması açısından öneme haizdir. Bununla birlikte, ilgi alanları, doğduğu ve yaşadığı bölgedeki sosyal kültürün ne düzeyde olduğu, aile yapısı, çocukken ya da yaşamının herhangi bir döneminde yaşadığı dönüm noktaları, güvenilirliği, güçlü ve zayıf yönleri profil analizi yapılabilmesi için gözlenmesi gereken hususlardır. Bu kapsamda, bu bölümde Bennett'in profil analizi yapılacaktır.

3.1. Kişilik Özellikleri

Bennett, günümüzde bir istihbaratçı ya da casustan ziyade İngiliz bilim insanı, düşünür ya da matematikçi olarak tanınmaktadır. 1897'de Londra'da doğan Bennett, uluslararası alanda Asya'daki dinler ve diller üstüne yaptığı araştırmalar ve bu konudaki bilimsel çalışmaları ile ünlenmiştir.

Bennett, çevresindekiler tarafından sert mizaçlı biri olarak tanınmıştır. Görevde bulunduğu süre boyunca dinlenmeden çalışmıştır. Yakınoğru'da olan her şeyi ve neden olduğunu öğrenmek için can atan bir kişiliğinin olması da bir istihbarat subayı olarak başarılı olmasını sağlayan faktörlerden

olmuştur. Çevresine karşı bu kadar ilgili olması ofisine çeşitli konular hakkında bilgiler akmasına ve kendisinin haftalık yirmiden fazla rapor yazmasına vesile olmuştur. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın, Sultanın hükümetinin meşruluğunu tanımakta ısrar etmesi, hayatını kurtaracağına inanan Veliht Abdülmecit Efendi ile dostluklarının gelişmesini sağlamıştır (Godolphin, 1997, s.130).

1919'da İstanbul'da işgal kuvvetlerinden İngilizlerin istihbarat subayı olarak çalışan Bennett, bu görevi sırasında, Samsun'a bağımsızlık mücadelesi için çıkacak olan Mustafa Kemal'e vizeyi veren kişidir. Hem Türkiye'de uzun yıllar bulunması hem de kendi düşünüş tarzı nedeniyle Türklük, Türk kültürü, Türk yaşayışı ve tasavvuf gibi konulara ilgi duymuştur. Küçüklüğünde ailesinin maddi durumunun iyi olması, sonrasında ise icra ettiği görevlerden ötürü Orta Asya'dan Güney Afrika'ya birçok ülke görmüştür. Bu yolculuklar sırasında içinde Türk mutasavvıflar da olan birçok kanaat önderi ile tanışmış ve onlardan etkilenmiştir. İstihbarat subaylığı döneminde ne kadar sert mizaçlı ve manevi yönden gelişmemiş olsa da Bennett'in yaşının ilerlediği dönemlerde Türklere olan sevgisinin arttığı ve manevi dünyasını geliştirmeye yöneldiği görülmektedir. Öyle ki, Kafkasya'da doğan, çocukluğunu Kars'ta geçiren ve bir guru olan Gürciyev'den etkilenmesi sonucu Dördüncü Yol isimli bir manevi gelişme öğretisi üzerine çalışmıştır. Bu çalışmalarının etkisinde yazdığı Ne İçin Yaşıyoruz?, Büyük Bir Gizem, Yeni Çağ Toplumunun İhtiyaçları ve Kutsal Tesirler manevi dünyasına ilişkin ipuçları vermektedir.

Bennett'in istihbarat subaylığı döneminde üslerinden izin almadan Türklere İngilizce dersleri vermesi ve bunun İtalyan ve Fransızlar tarafından İngiltere Savaş Bakanlığına şikâyet edilmesi nedeniyle Harbiye Nezareti'ndeki görevinden alınmıştır. Yaşanan bu olay, Bennett tarafından "çocukça" olarak adlandırılmıştır (Godolphin, 1997, s. 51). Ardından da bu durumdan ders aldığı eklemiştir. Zira, Türklere Bennett'i; bir kurtarıcı olarak gördükleri İngiltere'nin bir temsilcisi, yakın bir arkadaş olarak görmeselerdi kendisine Anadolu'dan bilgi taşımayacaklardı. Bu durum değerlendirildiğinde, üstlerini eleştirebilen ve verdikleri emir ve kararları sorgulayabilen bir yapısının olduğu görülmektedir.

3.2. Fiziksel Özellikleri

Bennett, orta boylu, sarışın, hafif kızarmış yüzlü bir gençti (Tansu, 2012, 182). Türkler ondan bahsederken korkuyla 'Kumandan Bennett' diye bahsetmişlerdir. Bu korkunun sebebinin, Bennett'in İngiliz kumandanının en gözde personellerinden olması ve hedef aldığı herhangi birinin başını belaya sokabilecek güçte olması düşünülmektedir. Bennett'in en sevdiği şey elinde bir kırbaç taşımak ve parlak çizme giymektir. Eğlenceye, içki alemlerine ve kadınlara düşkünlüğü ile bilinmektedir. Öte yandan, en zalim diktatörlere bile taş çıkarabilecek sertliktedir. Namı, Malta'ya sürgün edilen Türkler arasında bir hayli yaygındır. Bunun sebebi Krocker Otel'i'nin alt katında mahzende Hintli ve Avusturyalı muhafızların gözlerinin önünde dayak yiyip işkence görmeleridir. Hedef kişiler, İngiliz Siyasi Bürosu'nun alamadığı bilgileri almak için buraya işkenceye gönderilmişlerdir.

3.3. Aile Yaşantısı

Bennett'in ailesi, annesi Amerikalı olmasına rağmen İtalya'nın Floransa kentinde tanışmıştır. Kendisi bebek iken ailesi varlıklı denilebilecek zenginlikteydi. Hem Avrupa'da tanışmalarının hem de maddi imkânlarının bir sonucu olarak Avrupa'da sık sık seyahat etme imkânı ve Avrupa'yı görüp deneyimleme şansı bulmuşlardır. Ünlü bir gezgin, maceracı ve dilbilimci olan babası 1912'de başarısız bir yatırımda ailenin tüm parasını kaybetmiştir. Akademiye olan merakında babasının etkili olduğu söylenmektedir. Bennett ile ilgili detaylı bilgilere kendi kaleminden çıkan Tanık isimli otobiyografisinden ulaşılmaktadır. Otobiyografisinde ailesi ve kendi çocukluğu hakkında çok fazla bilgi vermemeyi tercih etmiştir. Fakat yine de sıkı çalışması ve hoşgörülü olmasında annesinin etkisi olduğundan söz etmektedir (Godolphin, 1967, ss. 27-33).

3.4. Güçlü Yanları

Bennett, diller konusunda oldukça yeteneklidir. İnsanlarla kurduğu iyi ilişkiler ona konuştuğu kişilerin ana dillerini öğrenme fırsatı sunmuştur. Bu sayede Hindu, Budist, İslami ve Hristiyan kutsal metinlerini orijinal biçimlerinde inceleyecek kadar bu dillere hâkim olmuştur (Godolphin, 1967, s.298). Okul döneminde spor faaliyetlerinde çeşitli başarılar gösteren Bennett, okul ragbi futbol takımının kaptanlığını da yapmıştır. Oxford Üniversitesi'nden matematik bursu kazansa da bundan yararlanma şansı hiç olmamıştır. Ragbi ile uğraştığı sıralarda İngiliz ordusu için (Yeni Zelanda

milli takımı gibi rakiplere karşı) ragbi futbolu oynamaya devam etmiştir. Bu sırada bir kez kolunu ve iki kez köprücük kemiğini kırmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda, on dokuz yaşındayken Bennett, Kraliyet Mühendislerine sinyal ve telgraftan sorumlu bir ast olarak hizmet etmiştir. Mart 1918'de Fransa'da, patlayan bir mermiyle motosikletinden düşmüş, bir askeri hastaneye götürülmüş, ameliyat edilmiş ve altı gün boyunca komada kalmıştır. Bennett'in mistisizm ile o yıllarda içinde bulunduğu durumun etkisiyle ilgilenmeye başladığı değerlendirilmektedir. Söylemine göre komadayken, insanda bedenden bağımsız olarak var olabilecek bir şey olduğuna onu ikna eden beden dışı bir deneyim yaşamıştır. Bu deneyimi "Ölü olmanın çok hasta, çok zayıf ya da çaresiz olmaktan oldukça farklı olduğu benim için çok açıktı. Bana kalırsa korku yoktu. Yine de hiçbir zaman cesur bir adam olmadım ve hâlâ korkuyordum. Kendi bedenime karşı tamamen kayıtsız olduğumun farkındaydım" (Godolphin, 1967, s.32) sözleriyle anlatmıştır. Bu hisleri, hayatına yeni bir yön vermiş ve bu dönemi artık bir anlamda yabancı olan bir bedene dönüş olarak tanımlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın son aylarında, Bennett Londra'daki Doğu ve Afrika Çalışmaları Okulu'nda yoğun bir Türkçe kursu almış ve dil konusundaki üstün yeteneği sayesinde istihbarat subayı olarak Anglo-Türk ilişkilerinde hassas bir konumda bulunduğu Konstantinopolis'e (şimdiki İstanbul) gönderilmiştir. Dili konuşmadaki akıcılığı, onu birçok üst düzey Türk siyasi şahsiyetinin sırdaşı yapmış ve Türkiye hakkındaki bilgi ve görgüsünü geliştirmesine ve Avrupa dışı düşünce biçimlerine dair iç görüler kazanmasına yardımcı olmuştur (Godolphin, 1997, s.122). Kurduğu bu iyi ilişkiler, tüm Orta Doğu bölgesinin sorumluluğuyla Askeri İstihbarat "B" Bölümünün başına getirilmesini sağlamıştır.

Bu görevde 18 ay süre ile görev yapan Bennett, yoğun çalışmalarından ötürü bu süre zarfında ailesi ile hiç görüşmemiş ve onlarla ilgilenmemiştir. Ocak 1921'de Londra'ya geri çağrılan Bennett çeşitli gerekçelerle istifa etmiştir. Anılarında Türkiye sevgisinin hayatının sonuna kadar onunla kalacağını vurgulamıştır. Türkiye'den hazzettiği kadar kendi ülkesi olan İngiltere'yi sevmediği bilinmektedir (Godolphin, 1997, s.128). Türkiye'ye bu kadar bağlanmasında başta Prens Sabahattin olmak üzere çeşitli makamlardan üst düzey kişilerle kurduğu ilişkilerin ve Mevlevi tekkesinde bir ayine katıldıktan sonra İslam'a kısmen geçişinin etkisi olduğu değerlendirilmektedir.

3.5. Zayıf Yönleri

Bennett her ne kadar halkın yaşayış tarzı ve siyasi kültürel gelişmelerle ilgili analizlerini İngiliz Merkez Karargâhına gönderiyorsa da Karargâh sorumlu olduğu alanı genişletmekten, analizlerle pek ilgilenmemiştir. Göreve ilk başladığında yalnızca İstanbul ve dış mahallelerinden sorumluyken; Mayıs 1920'de alınan bir kararla Anadolu'daki kontrol subayları görevden alındığı için sorumluluk sahası İstanbul dahil tüm Anadolu olmuştur. Fakat bu durum bununla da kalmamış, sahası o kadar genişlemiştir ki İstanbul Pera'daki ofisinden Dalmaçya kıyılarından İran ve Mısır sınırlarına kadar uzanan bir alandan sorumlu hale gelmiştir. Böyle büyük bir alanın sorumluluğu üzerindeyken pek başarılı bir görev yapmadığının bizzat kendisi farkına varmıştır.

Fakat işgalin olduğu yılların gidişatı içerisinde buna bir çözüm bulunamamıştır. Başarısız olmasında sorumluluk sahasının genişliği kadar genç ve çok tecrübesiz olmasının da rolü olmuştur. Fakat bunca başarısızlıkla birlikte, özellikle Saltanat kaldırıldıktan sonra imparatorluğun üst düzey üyeleriyle kurduğu yakın ilişkiler ve tesis edilen güven sayesinde birçok üstünden daha fazla özel ve gizli bilgiye ulaşmıştır. Zira, yirmi üç yaşında olması ve kendi deyimiyle dedesi yaşındaki devlet adamlarının makamına gelip, devleti ilgilendiren büyük sorunlarla ilgili fikir almaları gururunu okşamıştır (Godolphin, 1997, ss. 65-69).

Bennett'in istihbarat üretme ve raporlama konusundaki başarısızlıkları dışında aile hayatında bazı zayıflıklar mevcuttur. Bennett, ömrü boyunca üç evlilik yapmıştır. Savaştan sonra, ilk karısı Evelyn ile evlenmiş ve Ağustos 1920'de doğan Ann adında bir kızı olmuştur. Ancak Evelyn İngiltere'de kalmış ve Bennett'in Türkiye'de istihbarat toplama ve raporlama işlerine dalması ve yine bir İngiliz olan Winifred Beaumont ile başlayan ilişkisi 1924'te Evelyn ile boşanması ile sonuçlanmıştır. Bennett daha sonra kendisinden yirmi yaş büyük bir kadın olan Winifred ile evlenmiş ve 1958'de ölümüne kadar birlikte kalmışlardır. Sonrasında, 1958'de Elizabeth Mayall ile üçüncü bir evlilik yapmıştır.

Nitekim bir istihbaratçı olarak sürekli sahalarda olması ve sert mizacının da etkisiyle işinde kısmen gösterdiği başarıyı aile hayatında gösterememiştir. Bunun bir sonucu olarak ne eşiyle ne çocuklarıyla ilgilenmemiştir. Aile birliğinin sarsılmasında çapkınlığı ve eğlenceye düşkünlüğünün de etkisi olduğu düşünülmektedir. Hangi gazinoya

eğlenmeye gitse, bilhassa Rumlar tarafından yüksek ilgi gösterilmiştir. Öyle ki, kendisinin geleceğini duyan Rum kızlarının Bennett'le görüşmek için yoğun çaba sarf ettiği söylenmektedir. Eli açık ve ülkesinin tüm maddi imkânları elinde olan Bennett, parayı içki alemlerinde savurmuştur (Godolphin, 1997, ss.26-43).

Otobiyografisinde Doğu'nun kendisinde gittikçe daha çok merak uyandırdığını belirten Bennett, ailesinin aksine kendisini Güney Amerika ve Afrika'dan ziyade Asya'dan daha çok etkilediğini yazmıştır. Savaş bittikten sonra, istihbarat subaylığı görevinden istifa etme ve bursunun hazır olduğu Oxford'a dönme şansı olan Bennett, bunun yerine Türkiye ile tekrar bağ kurabilmek için elinden geleni yapmış, eşini de İngiltere'de bırakarak yeniden evlenmiştir. Aile bağlarının zayıflığının Bennett için zayıf bir yön olduğu değerlendirilmezken, öte yandan da düşünceleri konusunda ne kadar tutkulu olduğu da aşikârdır.

3.5. İlgi Alanları

Hayatının son yılında Bennett yönünü çok da aşına olmadığı bir alana çevirmiştir. Batı'da dini bilgisi bulunmayan ve dini öğretilerden uzak duran insanların kendini ait hissedebileceği bir ibadet yolu yaratmaya ve dini kendi bakış açısından anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu dönemde İslam'daki ibadet, namaz ve tasavvuf zikri ile ilgili deneyler yapmıştır (Godolphin, 1997, ss.69-84). Çeşitli uyuşturucu ilaçları kullanmak suretiyle insanın bedeninden kurtulup kontrol edeceği şekilde doğa üstü varlıklar iletişim kurmayı denemiştir. Yaşamının son yıllarına doğru geliştirdiği öğretiler, Anthony Blake tarafından bir araya getirilmiş ve bir kitapta kaydedilerek yayımlanmıştır.

3.6. Motivasyonu

Bir casus olarak Bennett'in profilini incelediğimizde İstanbul'a ilk geldiği yıllardaki hayatının bir hayli garip olduğu görülmektedir. Kendisinden önceki istihbarat subayından kalan ve önceleri Alman Başkomutan Liman von Sanders'in kullandığı Mercedes araçla her gün Pera, Galata ve İstanbul sokaklarında arabayla dolaşmıştır. O kadar yoğun bir analiz ve raporlama işinin arasında böyle bir gezi yapması ve bunu günlük olarak tekrarlamasına sadece bir şeyin, halkın yaşayış tarzını gözleme ve kültürüne alışmanın neden olmuş olabileceği düşünülmektedir. Bennett, bu geziler sırasında o kadar fazla yüz ve hikâye görmüştür ki, şehrin siyasi

hayatına ilişkin gelişmeleri yalnızca sokaktaki insanları izleyerek takip ettiğini söylemiştir (Godolphin, 1997, ss.64-66). Türkler hakkındaki önyargısı da halkı izleyerek kırılmıştır

Her gün Türk bakanlarla, saraydan haremağalarıyla, ajan ve muhbirler gibi çeşitli kademelerden kimselerle görüşmesi daha fazla siyasi entrika ve dedikodu duymasını kolaylaştırmıştır. Yirmi üç yaşında böyle bir çevreye sahip olması ve güven duyulması, casusluk işinde bir şeyler başarabildiğinin önemli bir göstergesidir. Türkler tarafından İngiltere'de nüfuzlu bir yetkili olarak görülmüştür. 1920 yılının haziran ayından 1921 mart ayına kadar dokuz ay boyunca bizatihi Türk siyasetinin merkezinde bulunmuştur. Yakın ve dostane ilişkileri sayesinde her türlü gizli bilgiyi edinmiş, hatta öyle ki üst düzey atamalar için kendisine danışılmıştır. Öte yandan, Mevlevi tekkesine gidip orada bulunması, saygı duyması, insan istihbaratı ile görevlendirilmiş kişinin yapması gerekenlerden birisidir. Ek olarak, her hareketin, her jestin mistik olarak ne anlam taşıdığını da öğrenmiştir (Godolphin, 1997, ss.69-84).

Dokuz ay kesintisiz görevinin ardından rahatsızlanması sebebiyle İngiltere'ye hava değişimine giden Bennett, görevine devam etmemiştir. Trenle geri dönüşünde Sirkeci İstasyonu'na girdiğinde, peronda birçok Türk arkadaşının da aralarında bulunduğu yoğun bir kalabalık kendisini karşılamıştır. Gideli iki aydan kısa bir süre olmasına ve artık istihbarat subayı olmamasına rağmen Türk dostları kendisini İngiliz Gizli Servisinin bir temsilcisi gibi görmüşlerdir. Halka olan dostluğu o seviyededir ki, kendisinin yerine atanan istihbarat subayına rapor vermeleri gerekirken neredeyse tüm ajanlar, edindikleri bilgileri kendisine anlatmaya devam etmişlerdir. Bütün bu gelişmelerden Bennett'in casusluk görevini icra ederken başarıya ulaştığını görmekteyiz. Kendileri ile farklı bir etnik kökene ve dine mensup bir istihbarat subayına bu kadar güven duymalarının ve dostane ilişkiler geliştirmelerinin Bennett'in görevini başarıyla yürütmesinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Bennett'in temel motivasyonu, kendisini görevlendiren İngiliz Hükümetine Osmanlı paşaları ve şehzadeler arasında muhtemel bir İngiliz düşmanlığının olup olmadığını ve Mustafa Kemal Paşa'nın düşünceleri etrafında toplananların diğer Osmanlı askerleri ile ilişkisinin seviyesini araştırıp raporlamaktır. Bunun yanı sıra, çok genç ve tecrübesiz olması nedeniyle odak noktası makamının kendisine verdiği saygınlık olmuştur.

Geniş bir sorumluluk alanı ve kendisinden çekinilmesinden dolayı gösterilen saygı nedeniyle asıl görevinden saparak, makamının getirdiği avantajları kullanmaya yoğunlaşmıştır.

SONUÇ

Devletlerin çeşitli güvenlik politikaları ve zaman içerisinde ortaya çıkan risk ve tehditler, istihbarat olgusuna önem kazandırmıştır. Belirsizliğin ve istikrarsızlığın hüküm sürdüğü ortamlarda istihbarat faaliyetleri önem verilen bir unsur olmuştur. Devletlerin sosyal ve siyasi yapısı ile jeostratejik konumları gibi unsurlar hesaba katıldığında tehditlerin çeşitlenmesi ve istihbarat üretim sürecinde çeşitli girdilerin rol alması mümkün olmaktadır. İstihbaratın odak noktasında ham verinin işlenip analiz edilerek gerekli ayrıştırmaların yapılması ve istihbarat üretilmesi vardır. İnsan istihbaratı da hedef kişi ya da ülkenin sosyal, siyasi, ekonomik, askeri vb. unsurların değerlendirilerek hareket tarzının önceden tahmin edilmesi ile ilgilenmektedir.

Bu kapsamda, sorunların öznesinde insan ve faaliyetleri olduğu için devletler tarafından İNİS faaliyetleri yürütülmektedir. İngiliz devletinin Millî Mücadele Dönemi'nde İstanbul işgalini kolaylaştırmak ve Ankara Hükümeti'nin faaliyetlerini engellemek amacıyla yürüttüğü İNİS faaliyetleri de bu minvaldedir. İşgal ortamında hem İngiltere ve diğer işgal kuvvetleri, hem de Mustafa Kemal Paşa ve taraftarları için istihbaratın önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Çalışmamızın başlarında ifade ettiğimiz istihbarat toplama yöntemlerinin çoğu kullanılmış, çift taraflı ajanlık, casusluk ya da ajanlık faaliyetleri ile özellikle İNİS faaliyetleri yürütülmüştür. Nasıl her şeyi yapan insansa, yapılanları bulan da insan olacaktır. Bu açıdan, İNİS faaliyetleri tehditlerin bertaraf edilmesi ve güvenlik politikaları açısından önemli bir tutmaktadır. Aynı zamanda, karar alıcı ve politika yapıcılarını yönlendirme görevi de bulunmaktadır.

Bennett ile ilgili yerli ve yabancı kaynak sayısı bir hayli sınırlıdır. Otobiyografisi ve birkaç gazete haberi dışında kendisi hakkında literatürde bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışma, objektif çalışmalar bulma konusunda zorluklar barındırmaktadır. Bennett ile ilgili objektif birincil kaynakların olmayışı çalışmanın sınırlılıklarındandır. Fakat yine de Bennett'in özel hayatı, kişilik özellikleri ve istihbarat subayı olarak yaptığı çalışmalar ile kurduğu ilişkiler incelendiğinde, kendisi hakkında çok fazla yorum yapma şansımız bulunmaktadır. Bazı davranışlarının ve

zayıflıklarının kendisine yarar sağlarken bazılarının karşı tarafa puan kazandırdığı görülmektedir.

Örneğin, ailesine düşkün olmayan bir kişiliğe sahip olması işlerine konsantre olmasını sağlarken; kadınlara ve eğlenceye olan düşkünlüğü nedeniyle aile hayatı kötü bir seyir izlemiştir. Ek olarak, eğlenmek amaçlı gittiği gazinolarda farkında bile olmadan izlenilmesi, her hareketinin takip edilmesi ve verdiği emirler daha gerçekleşmeden Mustafa Kemal Paşa'ya ulaşması çoğu planının başarısız olmasına neden olmuştur. Ayrıca, yirmili yaşlarında işgal yıllarının kendine has ruhu içerisinde personel bulunamamasından dolayı böyle önemli bir göreve getirilmesi, sorumluluk alanının bütün Anadolu'yu dahi aşması ve kadınlara olan düşkünlüğü acemice işler yapmasına neden olmuştur. Yanına yaklaşan kadınların da bir görev ve bir amaç için yanına yaklaşıp bilgi alıp Anadolu'ya iletilmiş olma ihtimalinin olduğu da düşünülmelidir.

Zira, bir istihbarat elemanının zayıflıklarının çevredeki düşmanları tarafından bu kadar detaylı bilinmesi elbette yaptığı işlerin başarısızlığa uğraması ile sonuçlanmıştır. Genç ve cahil olmasının da etkisiyle elindeki maddi olanakların ve yetkilerin gücüyle adeta bir güç zehirlenmesi yaşamıştır. İçine düştüğü bu durum, asıl amacından sapmasına ve işine odaklanmaktan çok yaptığı faaliyetlerin Türklere bir öğ olmaya dönüşmesine neden olmuştur. Türklere kendi vatanında yaptığı işkenceler, elbette kendisine düşman kazandırmış, halka kurduğu iyi ilişkilerin bozulmasına ve düşman kazanmasına vesile olmuştur. Nitekim tüm bunların öcü Türk istihbarat grupları tarafından Bennett'in canı ile ödetilmek istenmiş, fakat başarılı olunamamıştır.

Bennett'in Cumhuriyet ilan edildikten sonra da Türkiye'de kalması yeni rejimin sağladığı siyasi ve sosyal gelişmelerden etkilenmesine sebep olmuştur. Görevi vasıtasıyla Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a Türk bağımsızlık mücadelesini başlatmak amacıyla çıkışı için gerekli izin belgesini kendisi onaylamıştır (Military Wiki, 2015). Bu olay da tartışmaya açık bir konudur. İstanbul'da bulunma amacı Osmanlı'yı İngiltere'ye bağlı sadık bir dost yapmak olan bir gizli servisin temsilcisinin olayları fark edemeyip Mustafa Kemal Paşa'yı durduramaması İngiltere ve İNİS açısından değerlendirildiğinde büyük bir fiyaskodur.

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkararak bağımsızlık meşalesini yakması İngiltere'nin Anadolu'daki faaliyetlerinin önce sekteye uğramasına

ve sonra da sona ermesine neden olmuştur. Dolayısıyla tüm Türkiye'nin sorumluluğu üzerinde olan bir istihbarat subayının böyle bir olayı öngöremeyip vizeyi vermesi ve devletin emellerini başarısızlığa uğratması istihbarat faaliyeti açısından büyük bir hata ve başarısızlıktır. Bennett açısından da bir casusun yapmaması gereken bir hata ve zayıflık belirtisidir. Olayların doğru algılanamaması, İngiltere adına Anadolu'da casusluk ya da ajanlık faaliyetleri yürütenlerin doğru istihbaratı Bennett'in ofisine sağlayamaması da istihbarat örgütünün bölgeyi tanıyamadığının ve etkin çalışmadığının bir göstergesidir.

Yukarıda zayıf yönlerinden bahsedilen Bennett'in güçlü yönleri de bulunmaktadır. Türkçe ve Rumca gibi İstanbul'da işine yarayacak dilleri çok iyi konuşacak düzeyde öğrenmesi özellikle saltanat yanlısı Türklere bizden birisi imajını vermiştir. Bu sayede kurtuluş yolu olarak Mustafa Kemal Paşa'yı değil, İngiliz Yüzbaşı Bennett'i görmüşlerdir. Ayrıca bu kadar genç yaşta İstanbul dahil tüm Anadolu'ya hâkim ve tek yetkili olması Osmanlı yöneticilerinden birçok kişinin kendisine yüksek saygı duymasını sağlamıştır. Öte yandan, başlarda meraktan da olsa tekkelere gitmesi ve dervişlerle görüşüp ayinlere katılması, kendisini İslam konusunda yoğun bir araştırma yapmaya itmiştir. Türk dostlarıyla oturduğu sofralarda kendilerinin yaptığı gibi elle yemek yemesi, yemek kültürlerine uyması bölgedeki ilişkilerini güçlü tutmaya yaramıştır.

Türk Kuvayı Milliyesinden istihbarat grupları Bennett'i yakından takip etmişlerdir. M. M. Grubu'nun Bennett ile bu kadar yakından ilgilenmesinin elbette bir nedeni vardır. Bennett'in yetkileri, yetki alanları ve maddi olanaklarının geniş olması bu ilgini temel sebebidir. İşgal yıllarında Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki milis güçler İngilizler başta olmak üzere yabancı ajanların etraflarında ve kendilerini takipte olduklarının bilincindedirler. Dolayısıyla, yüzbaşı hangi gazinoya girse arkasında ya da etrafında mutlaka Türk istihbaratından birisi yer almış ve kendisini takip etmiştir.

Bennett, meyhanelerden çıkar çıkmaz ofisine dönmüş ve sarhoş olsa bile mahzene inerek işkence edilmek için bekleyen Türkleri kırıbaçıyla dövmüştür. İstanbul'a adeta bir Afrika kentiymiş gibi muamele eden Bennett, Türk ulusu ile yaşadığını unutmuştur. Ülkenin bağımsızlığını yok sayması, vatandaşlara ve aydınlara işkence yaptırması sonunu hazırlayan etkenlerden olmuştur. Mahallelere kadar örgütlenmiş olan milis kuvvetler

gece gündüz gözetmeksizin tüm şehirde çalışmıştır. Bennett'in bu yaptıklarına daha fazla kayıtsız kalamayan Güneş, Felah-ı Vatan, Muavenet-i Bahriye ve belki adını bilmediğimiz Türk istihbarat grupları Bennett'i idam etmek için kendi aralarında karar almışlar ve detaylı bir plan hazırlamışlardır. Bazı milis gruplar bu düşünceye benimsememişlerdir. Böyle bir olayın İngiliz işgal kuvvetlerini daha çok kızdıracağını düşünmüşlerdir. Fakat bu plan engellenememiştir. Bir gece yarısı pusu kurularak Bennett'e silahlı saldırı düzenlenmiş fakat ağır yara ile kurtulmuştur. Bu olaydan sonra bir ayağının sakat kaldığı söylenmektedir. Fakat Tanık isimli otobiyografisinde ayağının sakatlanmasının bu olayla bir bağlantısı olmadığını, savaş meydanındaki bir çatışmada olduğunu söylemektedir (Tansu, 2012, ss.182-184).

Tehdit ve risklerin çeşitliliği her zaman istihbaratın önemini politika yapıcılara hatırlatmıştır. Bu bakımdan mevcut risk ve tehditlere göre ortaya çıkan ya da çıkabilecek olaylar analiz edilerek politikalar ve savunma şekilleri belirlenmektedir. İstihbaratın üretim süreci ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle doğrudan orantılıdır.

Bilhassa veri enflasyonunun olduğu günümüz çağında İNİS faaliyetlerinde bilimsel verilerden faydalanmak önemlidir. İstihbarat doğası gereği, devletlerin ayakta kalması ve tehditlere karşı önceden cevap vermesini sağlayan temel faaliyetlerden birisidir. Millî Mücadele döneminde de hem Ankara Hükümeti tarafı hem de İngilizler ve işgalciler vasıtasıyla İstanbul Hükümeti tarafı istihbarat ve karşı istihbarat faaliyetleri yürütmüştür. Bu dönemde imkân ve kabiliyetler sınırlı olduğu için konvansiyonel anlamda istihbarat faaliyetlerinden faydalanılmıştır. Ajanlık, casusluk, takip gibi unsurlar aracılığıyla bilgi toplanmış, propagandalar yönlendirilmiştir.

Benzer şekilde, Mustafa Kemal Paşa; Güneş, Felah-ı Vatan, Muavenet-i Bahriye gibi gruplar kurdurmuş ve istihbarat faaliyetlerini yönetmiştir. Bu kapsamda İngilizlerin İstanbul'a Bennett'i yerleştirmesi gibi, kontrespiyonaj faaliyetleri için Yüzbaşı Kemal Bey'i Fransız karargâhına yerleştirmiştir (Akbulut, 2020). Buna ek olarak propaganda faaliyetleri ve kitle iletişim araçlarını etkin şekilde kullanarak, işgal güçlerinin istihbarat faaliyetlerinin yetersiz kılmayı amaçlamıştır. Bu çalışmaların bir sonucu olarak Türk Ordusu'nun ilerleyişinin ancak dördüncü gününde bilgi sahibi olan İngiliz İstihbarat Servisi karşı istihbarat faaliyetlerini yürütecek zaman

bulamamıştır (Akbulut, 2020). Mustafa Kemal Paşa ve ekibinin Samsun'a çıkmak için yaptığı vize talebinin doğuracağı sonuçları öngöremeyen Bennett, İngiliz istihbaratı açısından büyük bir zayıflık göstermiş ve aldığı yanlış kararlar ile İstanbul'daki işgallerinin kesintisiz hale gelmesini engellemiştir. Bu açıdan bakıldığında, Bennett ile yerel halkın iş birliği ve dostluk bağları her ne kadar yüksek olsa da böyle bir istihbarat almaması düşündürücüdür. Ek olarak, Mustafa Kemal Paşa'nın milli örgütlenmeyi sağlamak amacıyla yaptığı çalışmaların İngiliz istihbarat subaylarının gözünden kaçması da göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak, bu çalışma Bennett'in casus olarak İstanbul'a atanması sonrasındaki süreçte kamu güvenliğinin sağlanması amacıyla Millî Mücadele döneminde İngiltere ve Ankara Hükümeti olmak üzere iki düşman devlet arasında istihbarat faaliyetlerinin nasıl yürütüldüğünü eleştirel bakış açısıyla göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, K. (2020). *Stratejik İstihbarat Kapsamında Millî Mücadele Döneminin Değerlendirilmesi: Yüzbaşı Kemal Bey ve Mustafa Sagir Olayları (1920-1922)*. (Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Ateş, H. (2014). *Türk İstihbarat Sisteminin Sorunsalları*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bennett, J. G. (2006). *Tanık: Bir arayışın hikayesi* (Çev. Ç. Öztekin). Yapı Kredi Yayınları.
- Bell, F. (2014). *Wissen ist menschlich. Der Stellenwert der Human Intelligence in der britischen Kriegsführung 1939–1945*. (Doktora tezi), University of Glasgow and the Johannes Gutenberg University Mainz (JGU), Erişim Tarihi: 15 Haziran 2022, <https://theses.gla.ac.uk/5382/1/2014bellfphd.pdf>
- Bardakçı, M. (18 Şubat 2007), *Yandım Ali'nin tekkeci subayı*. Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2022, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/15300-yandim-alinin-tekkeci-subayi>.
- Benes, L. (2013). OSINT, New Technologies, Education: Expanding Opportunities and Threats. A New Paradigm. *Journal of Strategic Security*, 6(3), 22-37. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2022,

<https://www.jstor.org/stable/pdf/26485053.pdf?refreqid=excelsior%3A953b85afd3582f90446150241d635417>

- Dupont, A. (2003). Intelligence for the Twenty-First Century. *Intelligence and National Security*, Vol 18 (4), s.15-39. doi:10.1080/02684520310001688862
- Dönmez C. (1999). *Millî Mücadeleye Karşı Bir Cemiyet: İngiliz Muhibleri Cemiyeti*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Fischer, L. F. (2000). Espionage, Why Does H. Happen, *Security Awareness Bulletin* 4-94; Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2022, <https://www.hanford.gov/files.cfm/whyhappens.pdf>.
- Hulnick, A. S. (1999) *Fixing the spy machine preparing American intelligence for the twenty-first century*. Praeger.
- Herman, M. (2003). Counter-terrorism, information technology and intelligence change. *Intelligence and National Security*, 18(4), 40-58.
- Herman, M. (1996), *Intelligence Power In Peace and War*, Cambridge: Cambridge University Press.
- INSCOM, Training and Support Detachment in Coordination with USAIC & FH Counterintelligence and Human Intelligence Subject Matter Experts, Staff Handbook, 2001, p.4.
- İrhan, G. E. (28 Temmuz 2011), *Manastırlı Deli Ömer*. Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2022, <http://acikistihbarat.com/Haberler.asp?haber=9665>.
- İlter, E. (2002). *Millî İstihbarat Teşkilâtı tarihçesi*, Ankara: MİT Basımevi.
- Jones I. (2008). *The human factor: Inside the CIA's Dysfunctional Intelligence Culture*. Encounter Books.
- Kandemir F. (1964). *İstiklal Savaşında bozguncular ve casuslar*. Yakın Tarihimiz Yayınları.
- Kavsıracı, O. (2020). İstihbarat süreci ve insan kaynaklı istihbaratın analizi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(27), 700- 719. DOI: 10.26466/opus.773203
- Karaağaç, Y. (2018). *Geçmişten Geleceğe İstihbarat*, İstanbul: İskenderiye Kitap.
- Keskin, M. (2020). *Güvenlik yönetimi ve açık kaynak istihbaratının önemi*. (Doktora tezi). Yök açık bilim. Erişim Tarihi: 18 Haziran 2022, <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/230010>.
- Lowenthal, M. M. (2012). *Intelligence: From Secrets to Policy*, 5th ed. CQ Press.

- Marbes, W. (1986) Psychology of Treason, *Studies in Intelligence*, 30(2), 1-11.
- Military Wiki, (Ocak 2015). *John G. Bennett*, Erişim Tarihi: 3 Mart 2022, https://military-history.fandom.com/wiki/John_G._Bennett#cite_note-2.
- Özdağ Ü. (2008), *İstihbarat teorisi*, Kripto Basın Yayın.
- Özdemir, E. ve Kahya, M. (2021). İstihbarat ve Güvenlik Çalışmalarında Sosyal Bilimlerin Yeri ve Önemi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10(3), 1-14.
- Sonyel, S. R. (2013). *Kurtuluş Savaşı günlerinde İngiliz istihbarat servisinin Türkiye'deki eylemleri*, 2. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Steele, R. D. (1997). *Open source intelligence: What is it? Why is it important to the military?* Open Source Intelligence: READER Proceedings, 1997 Volume II 6th International Conference & Exhibit Global Security & Global Comp.
- Şenel, M. ve Şenel, T. A. (2018). *Temel güvenlik konularımız*. 2. Baskı, Polis Akademisi Yayınları.
- Tzu, S. (2014). *Savaş sanatı*. Otkan, P. ve Fidan, G. (çev.), 1. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tansu, S. N (2012). *İki devrin perde arkası: Teşkilât-ı Mahsusa*. Nokta Kitap.

KİTAP İNCELEMESİ

Harold, S.W., Beauchamp-Mustafaga, N. ve Hornung, J.W. (2021). *Chinese Disinformation Efforts on Social Media*. California: RAND Corporation, ISBN: 978-1-9774-0719-1

İsmail Çağlayan ÇELİK*

Dezenformasyon, özellikle sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla gündelik hayatımızda daha çok karşı karşıya kalmaya başladığımız bir gerçeklik haline dönüşmüştür. Nitekim, dezenformasyon faaliyetlerinin esas itibarıyla toplumu ve kamuoyunu yönlendirme gayesi taşıyan psikolojik operasyonların zeminini hazırlayan araçlar olduğu bilinmektedir. Bu nedenle sosyal medya dezenformasyonunu tanımlarken, hedef alınan bir ülke veya gruba karşı uygulanan psikolojik harekâtın tatbikini sağlayan asıl unsurun manipüle edilmiş bilgi olduğunu açıkça ortaya koymak gerekmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde incelenen kitap, sosyal medya ve dezenformasyon konusu açısından Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) arasındaki “mücadeleyi” ve sosyal medya platformlarının istihbarat açısından ne şekilde kullanılabileceğini anlatması bakımından literatüre katkı sunmak gayesindedir.

Kitabın yazarlarından olan Scott W. Harold, Colombia Üniversitesinde Uluslararası ve Halkla İlişkiler Bölümünde Uluslararası İlişkiler Yardımcı Doçenti olarak öğretim üyesi ve aynı zamanda RAND Corporation isimli düşünce kuruluşunda araştırmacıdır. Harold, doktorasını Columbia Üniversitesinde Siyaset Bilimi alanında tamamlamış olup Asya-Pasifik üzerine yapmış olduğu çalışmalarla ön plana çıkmaktadır. Harold’un 2012 sonrasında çalışma alanını Doğu Asya Güvenliği ve ÇHC dış politikasının bölgesel ve küresel etkileri üzerine yoğunlaştırdığı görülmektedir. Kitabın diğer yazarı Nathan Beauchamp-Mustafaga ise Pardee RAND Graduate Enstitüsünde Siyaset Bilimi Profesörüdür. Çin Halk Cumhuriyeti’nin askeri gücünü inceleyen araştırmalar yapmaktadır. Kitabın üçüncü yazarı Jeffrey W. Hornung ise Johns Hopkins Üniversitesi Paul H. Nitze Uluslararası

---

* Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Yönetimi ABD İstihbarat Programı Yüksek Lisans Öğrencisi, ismailcelik4565@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1667-5278

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 02 Mayıs 2022 / 02 May 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 10 Haziran 2022 / 02 June 2022

İlişkiler Enstitüsü Japon Çalışmaları bölümünde yüksek lisansını yapmıştır. Hornung George Washington Üniversitesinde Doğu Asya'nın güvenlik problemlerini incelediği doktora tezi ile siyaset bilimi doktorasını tamamlamıştır. Bununla birlikte Hornung RAND Corporation'da kıdemli Siyaset Bilimci sıfatı ile halen görev yapmakta olup Doğu Asya ve ÇHC'nin güvenlik politikaları üzerine yapmış olduğu çalışmalarla tanınmaktadır.

Kitap 6 ana bölüm ve 31 alt başlıktan oluşmaktadır. Eser, 19 Temmuz 2021 tarihinde RAND Corporation'un internet sitesinde erişime açılmış olup fiziki olarak 190 sayfadan oluşmaktadır. Kitap ÇHC'nin silahlı kuvvetleri olan Halk Kurtuluş Ordusunun (*People's Liberation Army / HKO*) ve kendisine bağlı birimlerin hedef alınan hasım ülkede sistematik olarak gerçekleştirdikleri psikolojik operasyonların nasıl icra edildiği anlatmaktadır. Dezenformasyon faaliyetinin psikolojik operasyon amaçlı nasıl kullanıldığı ve kitlelerin ne şekilde daha kolay manipülasyona açık hale gelebildiğine dair kapsamlı bir çalışmadır. Psikolojik harekât ve psikolojik operasyonları konu alan kitapta bir araştırma metodolojisinin ortaya konulmuş olunmasının yanı sıra vaka analizleri ve derinlemesine görüşme yöntemi ile elde edilen bilgiler ışığında elde edilen bilgilerin sıralanması bakımından da oldukça değerli bir çalışma olduğu gözlemlenmektedir. Bununla beraber açık kaynaklardan elde edilen bilgilerin haricinde tamamı ile kanıtlayabildikleri spesifik bir bilgiye rastlanmamakta olup verilerin yetersiz kaldığı noktada Tayvanlı olduğu ifade edilen fakat kimlikleri açıkça belirtilmeyen uzmanların öngörülerine dayandırılan nitel bazı bilgilere de yer verilmektedir. Bu durumda, kitapta aktarılan her bilginin doğru olup olmadığının yanı sıra verilen bilginin doğruluğunun test edilme imkanının da büyük ölçüde ortadan kalktığı görülmektedir. Dolayısıyla alan açısından önemli verilerin ve bazı saptamaların yapıldığı hatta kamu güvenliğine dair uyarıların bulunduğu bu kitapta bahsedilen her vakanın veya verilen her bilginin doğru olup olmadığı hususu mutlak suretle araştırılmalı, teyit edilmelidir.

Kitabın birinci bölümünde, çalışmanın nasıl yürütüldüğüne dair genel bilgiler verilmiş olup metodoloji ortaya konulmuştur. Özellikle son on yıla ait literatür taramasının ortaya konulduğu görülmektedir. Bununla beraber, yabancı akademisyenlerle ve uzmanlarla yapılan mülakatlardan bahsedilmiş derinlemesine görüşme yöntemine dayalı hususlar bu bölümde yer almaktadır. Kitabın bu bölümünde, sosyal medya tabanlı istihbarat faaliyetlerinin nasıl yapıldığına dair kısaca bilgi verilmiş, gerçekleştirilen

psikolojik operasyonların tespitiyle ilgili kullanılan yöntemlerden bahsedilmektedir.

İkinci bölümde, ÇHC'nin "Sosyal Medya Tabanlı Dezenformasyon Operasyonlarını" ortaya koyabilmek amacıyla sosyal medya kavramının ve sosyal medya platformlarının istihbarat açısından ne şekilde kullanılabilmesine dair çıkarımlar bulunmaktadır. Sosyal medya tabanlı dezenformasyonun, başarıya ulaşması için ana ilkenin hedef kitlenin doğru seçilmesinden geçtiği görülmektedir. Kitabı kaleme alan yazarlara göre, ÇHC'nin önümüzdeki dönemde hedef alacağı başat gücün ABD olacağı öngörülmektedir. Diğer ülkelere karşı yürütülmesi gereken faaliyetin ise ülkelerin kamuoyunu yönlendirecek nitelikte iç cepheyi bölmek ve zayıflatmak amaçlı yürütülecek psikolojik operasyonlardan teşekkül edileceği anlaşılmaktadır. Böylelikle, taktik seviyede yürütülecek psikolojik operasyonlar vasıtasıyla ülkelerin iç çekişmelerinden faydalanılarak operasyon yapılacak ülke tekrar kendi kabuklarına çekilmeye zorlanacaktır. Bu açıklamalardan psikolojik operasyonların, ülkelerin kendi iç çekişmelerinin ve hassasiyetlerinin derinleştirilmesiyle icra edilen önleyici bir harekât biçimi olduğu sonucuna varılmaktadır. Kitabın bu bölümünde HKO'nun sosyal medyayı açık kaynak istihbaratı toplama kaynağı olarak gördüğü, Çin Ordusunun bu kapsamda bireylerin buldukları yerlerin belirlenebilmesi amacıyla sosyal medyanın kullanılması amacıyla çalışmalar yürüttüğü aktarılmaktadır. Ayrıca sosyal medyanın kullanıcıların "cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, medeni durum, fotoğraf ve cep telefonu numarası" gibi istihbarat açısından oldukça önemli bilgileri barındırdığı, sosyal medyada yapılan paylaşımların coğrafi konum dahil çok kıymetli veriler içerdiği, tüm bunların ise sosyal medyayı istihbarat servisleri için "verimli bir maden" haline getirdiğine dikkat çekilmektedir. Bu kapsamda bir askeri teçhizat ya da gizli bir askeri tesisin durumu ile bilgilerin "Weibo" uygulamasında paylaşılan bir fotoğrafın analizinden elde edilebileceği ifade edilmektedir. ÇHC'in sosyal medya tabanlı dezenformasyon faaliyetleri, esas itibarıyla fırsat hedefi saldırıları, dezenformasyon kampanyaları ve tahmin edilebilir büyük ölçekli olaylara (seçimler gibi) bağlı anlatılar yaratma çerçevesinde inşa edilmiş uzun vadeli projeler şeklinde üç ana başlık altında toplanmaktadır. Bununla birlikte ÇHC'nin gerçekleştirdiği ve gerçekleştirebileceği psikolojik harekâtın yöntemlerine dair çıkarımlarda bulunularak ABD'li karar vericilere alınması gereken önlemler hususunda bazı tavsiyelerde bulunmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde, ÇHC'nin sosyal medya platformları üzerinde nasıl kontrol sağlamayı hedeflediğine dair bazı bulgular paylaşılmıştır. ÇHC'nin etki etmek istediği kitleyi nasıl seçtiğine ve seçebileceğine dair yazarların araştırmaları neticesinde elde edilen bir nitel ölçüt ortaya çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte Halkın Kurtuluş Ordusu Stratejik Destek Gücünün (*People's Liberation Army Strategic Support Force – PLAASF*) sosyal medya platformlarında gerçekleştirilen operasyonların koordinasyonunda ve organizesinde üstlenmiş oldukları vazifelere açık kaynaklardan derlenmiş bilgiler okuyucuya aktarılmaktadır. Sosyal medya platformlarında yapılan paylaşımlar aracılığıyla gerçekleştirilen psikolojik harekâtın ÇHC hükümetinin politikaları gereği yapıldığı iddia edilmektedir. Kitapta, HKO Hava Kuvvetleri (*People's Liberation Army Air Force - PLAAF*) ve Hava Kuvvetlerine bağlı olarak faaliyet yürüttüğü belirtilen Stratejik Destek Gücünün üstlenmiş olduğu misyona dikkat çekilmektedir. Halkın Kurtuluş Ordusu Hava Kuvvetleri ve Hava Kuvvetlerine bağlı olarak faaliyet yürüten PLAASF bünyesinde sosyal medya dezenformasyonunun planlandığı düşünülmektedir. Dolayısı ile bu kitap sadece ÇHC'nin günümüz dünyasında sosyal medya platformlarını hangi politik amaç ve hedefleri doğrultusunda nasıl kullandıklarını kavrayabilme açısından değil diğer ülkelerin bu faaliyetleri nasıl yürütebileceğine dair de çıkarımlar yapılabilecek niteliktedir.

Dördüncü bölümde, ÇHC'nin Tayvan'a gerçekleştirdiği sosyal medya psikolojik operasyonların boyutlarından ve bu maksatla kullanılan vasıtalarından bahsedilmektedir. Kitapta verilen teorik ve akademik bilgilerin bir vaka analizi ile daha anlaşılabilir kılınabileceğinden bahseden yazarlar, ÇHC'nin Tayvan'a karşı yürütmüş olduğu sosyal medya psikolojik operasyonlarının PLAASF'nin harekât tarzını anlayabilmek açısından önemli bir emare olduğu ifade etmektedirler. PLAAF'ın Tayvan kamuoyuna ve ABD ordusuna yönelik yürüttüğü dezenformasyon çalışmalarının önemli bir bölümünün sosyal medyadan yayımlanan “yazı ve montajlanmış görseller ile bot hesaplardan sistematik olarak gerçekleştirilen saldırılar” olduğu görülmektedir. Yapılan dezenformasyon faaliyetinin tatbik edilmiş biçimi göz önüne alındığında, tarihsel arka plan ve kendi haklılıklarından bahsetmek yerine tamamıyla politik hedefe yönelik “kara propaganda” yoluna gidildiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, Tayvan özelinde gerçekleştirilen dezenformasyon ve “Ddos” saldırıları PLAAF ile irtibatlandırılmıştır. Aynı zamanda ABD ordusunun da benzer şekilde Hava

Kuvvetleri bünyesinde “kriz iletişimini” yürütebilecek ve psikolojik operasyonları bertaraf edebilecek bir birim kurulmasının elzem hale geldiğinden bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra Tayvan’da siyasi meselelerin tartışıldığı yerel sosyal medya mecrası olan Bulletin Board System / BSS’ye kayıt olan Çin’li bir öğrencinin bilgi ve veri topladığına ilişkin bulgulardan bahsedilmektedir. “Hong Kong Protestocularını” pasifize edebilmek amacıyla otomatik bot ağları vasıtası ile dezenformasyon paylaşımı yapan hesapların önemli bir işlev gördüğü, HKO’nun yaptığı bu eylemin Haziran 2019’da tespit edildiği ifade edilmektedir. Bu operasyonun, HKO’nun Hava Kuvvetleri bünyesinde kurulan PLASSF’a bağlı olarak görev yaptığı saptanan psikolojik savaş birimi “Based 311” tarafından yapıldığı bilgisine de yer verilmektedir.

Kitabın beşinci bölümünde, Tayvan örneği verildikten sonra Singapur, Filipinler ve Japonya örnekleri de verilerek yazarların ortaya koydukları oldukları varsayımlar kanıtlanmaya çalışılmıştır. Tayvan’a karşı gerçekleştirilen sosyal medya tabanlı psikolojik operasyonların benzerlerinin Singapur, Filipinler ve Japonya’ya da yapılmasının sistematik saldırılar olduğu fikrini ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla birtakım vaka analizlerine yer verilerek özellikle sosyal medyanın, ÇHC’nin politik hedefleri doğrultusunda nasıl kullandığına dair elde edilen verilerin anlamlandırılması sağlanmıştır. Singapur ve Filipinler’in etnik ve sosyolojik yapısına dair somut veriler ortaya konularak, bu ülkelerde yaşayan Çin’lilerin sadece etnik açıdan değil aynı zamanda ideolojik açıdan da HKO tarafından manipüle edilmeye, kullanılmaya açık olduğu tespiti yapılmaktadır. Keza Çin-Tayvan geriliminin salt askeri anlamda bir çatışmanın ötesine geçerek teknoloji ve mali temelli bir çatışmaya doğru evrildiği de ifade edilmektedir. 2017 yılından itibaren dünyada arttığı gözlemlenen siber savaş, bilgi operasyonları ve dezenformasyon faaliyetlerine göz atıldığında HKO’nun Tayvan’ı siyasi istikrarsızlığa sürüklemek, Tayvan’ın savaşıma arzusunu, yeteneğini baltalayacak tarza manipülasyonlar yaptığı aktarılmaktadır. Dolayısı ile Singapur, Filipinler ve Japonya’da da benzer psikolojik harekât faaliyetlerinin yapıldığına dair bulgular ve mevcut tecrübeler üzerinden birtakım çıkarımlarda bulunulduğu anlaşılmaktadır.

Altıncı bölümde ise, eseri kaleme alan yazarlar ABD’li yetkililere tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu bölümde ÇHC’nin sosyal medya tabanlı psikolojik operasyonlarına ve siber saldırıların eşgüdümüne dikkat çekilmektedir. Yazarların ABD ordusu içerisinde farklı etnik kökenden

bilhassa Çin kökenli askerlerin, kamu güvenliği açısından “zayıf karımları” olabileceği uyarısında buldukları görülmektedir. Bununla beraber, ÇHC’nin Rusya Federasyonu kadar siber saldırı konusunda yeterli kapasiteye ulaşamadığı fakat sosyal medya vasıtasıyla “Çin Propagandası” yaptıklarını, kitleleri etkilemek ve yönlendirmek maksadıyla “Psikolojik Harekâtı” kullandıklarından bahsedilmektedir. HKO ve PLAAFS vasıtasıyla ABD ordusunda görev yapan Çin kökenli profesyonel subayların etki altına alınmak istendiği dolayısı ile ABD’nin karşı karşıya kalmış olduğu riskin tahmin edilenden çok daha fazla olabileceği ihtimalinden bahsedilmektedir. ABD ordusunda görevli Çin kökenliler üzerine yapılacak bir kampanyanın hem ordunun karar alma süreçlerini etkileyebileceği hem de ordu içerisinde büyük bir infiale neden olabileceği belirtilmektedir.

Sonuç olarak, HKO’nun sosyal medya dezenformasyon faaliyetlerini genellikle sorun yaşandığı düşünülen ülkelere karşı yoğunlaştırdığı görülmektedir. İstihbarat faaliyetlerinin bir amaca ve hedefe yönelik olarak icra edildiği gibi sosyal medya tabanlı psikolojik operasyonların da bu kapsamda gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte HKO’nun sosyal medyayı açık kaynak istihbaratı toplamak açısından paha biçilemez bir hazine olarak değerlendirdiği, özellikle askeri personelin WeChat gibi platformlarda yapmış oldukları paylaşımlardan büyük oranda istifade ettiği anlaşılmaktadır. Günümüz dünyasında sosyal medya platformları sosyalleşmenin ve eğlencenin bir aracı olmaktan ziyade sosyal hayatın bir unsuru haline dönüşmeye başladığı için özellikle asker, polis, jandarma, bürokrat gibi devlet görevlilerinin bazı mahrem bilgileri sohbet esnasında paylaşabildikleri görülmektedir. Sosyal medyanın getirmiş olduğu rehavet dolayısı ile insanların daha rahat davrandıkları bazı mahrem bilgilerin sızması halinde yabancı istihbarat servislerinin de eline geçebileceği üzerine düşünülmesi gereken çok önemli bir husustur. Keza kitabın ilgili kısmında HKO’nun WeChat ve Tiktok’u hem dezenformasyon faaliyetlerini yaymak için kullandığı mecralar olduğundan bahsedilirken hem de sorumsuz davranan kamu personelinin sosyal medya paylaşımları yahut sohbetlerinde paylaşılan bilgilerin toplanması açısından küresel ölçekte kullanılacak en kolay veri toplama alanı olarak nitelendirilmektedir.

export@epenek.com

EPENEK

Reliable & Experienced Defense Solutions

info@epenek.com

İ Ç A D

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi
Journal of Intelligence Research and Studies
Cilt/Volume:1 Sayı/Issue:1 Yıl/Year: 2022 Haziran/June
ISSN 2822-3349 (Basılı- Print) ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi- Online)

- ❖ Baş Editör'den: Askeri İstihbaratın Temeli: İyi İstihbarat Bir Komutanın Elindeki En İyi Silahtır / *Editor in Chief's Note: The Basis of Military Intelligence: Good Intelligence is the Best Weapon in a Commander's Hands*
Em.Korg.Mehmet DAYSAL
- Araştırma Makaleleri
- ❖ İstihbari Faaliyetler Kavramı / *The Concept of Intelligence Activities*
Ali Burak DARICILI
- ❖ Açık Kaynak İstihbaratı ve Askeri İstihbarat / *Open Source Intelligence and Military Intelligence*
Kazım Mehmet EROL
- ❖ Terörizmle Mücadelede Sosyal Medya İstihbaratı: FETÖ/PDY Terör Örgütü Sosyal Ağ Analizi Örneği / *Social Media Intelligence in Combating Terrorism: Social Network Analysis of the FETO/PDY Terrorist Organization*
Erol Başaran BURAL
- ❖ Tehditlerle Mücadelede Toplumla Çalışmak: Bir Başvuru Aracı Olarak Kitle Kaynak İstihbaratı / *Working with Society to Fight Threats: Crowdsourcing Intelligence as a Reference Tool*
Emre ÇITAK
- ❖ Dönüşen Bilgi ve İletişim Dönemleri Boyunca Entelektüel Rekabet ve Statü Sınıfları Yaklaşımıyla İstihbarat / *Intelligence with the Approach of Intellectual Competition and Status Classes During Transforming Information and Communication Eras*
Tuncay DOĞANTUNA
- ❖ İnsan İstihbaratı Kapsamında Bir Casus Profil Analizi: John Godolphin Bennett ve İstanbul'daki Faaliyetleri / *A Spy Profile Analysis Within Human Intelligence: John Godolphin Bennet and His Activities in Istanbul*
Sabit ALABAŞ
- Kitap İncelemesi / Book Review
- ❖ Chinese Disinformation Efforts on Social Media / *Sosyal Medyada Çin Dezenformasyon Faaliyetleri*
İsmail Çağlayan CELİK

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği
Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association

Adres / Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde
No:15A D:58 06800 Çankaya/Ankara
Telefon/Telephone: +90 312 441 11 50
www.icadergisi.com
e-posta/e-mail: editor@icadergisi.com